

149467

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

KENT PLANLAMADA BİREY, KENT, KENTLİLİK VE
KENTLİLİK BİLİNCİ

149467

Yüksek Mimar Dilek BEYAZLI

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“Doktor”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 17.10. 2005
Tezin Savunma Tarihi : 17.11. 2005

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Saliha AYDEMİR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Rahmi YAMAK

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gülden ERKUT

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet Melih ÖKSÜZ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT

Trabzon 2005

ÖNSÖZ

Öncelikle gerek yüksek lisans, gerekse doktora çalışmam süresince danışmanlığımı üstlenen Sayın Prof. Dr. Şinasi Aydemir'e öğrettiği her kelime ve ayırdığı her dakika için minnettarım. Hiçbir zaman desteğini ve bilgisini esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Saliha AYDEMİR'e, tez izleme jürimin değerli üyelerinden Sayın Prof. Dr. Rahmi YAMAK'a katkılarında ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Mimarlık bölümü hocalarıma ve arkadaşlarıma, Şehircilik Anabilim Dalı ailesine, can dostum Süleyman ÖZGEN'e ve tüm emeğine geçenlere desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Son olarak değerli aileme, anneme, bana her zaman güvendikleri ve başarımla onurlandıkları için, eşim İhsan S. BEYAZLI ve oğlum Kaan BEYAZLI'ya bana kattıkları tüm güzellikler için minnettarım. Saygı ve sevgilerimle...

Dilek BEYAZLI

Trabzon 2005

ÖZET

Geleneksel planlama yaklaşımına yapılan en önemli eleştiri, niceliksel özelliklerinden çok niteliksel özelliklere ağırlık verilmesidir. Gerçekte planlamanın amacının yalnızca imar planı üretmek olmadığını farkına varılması, planın kim ve ne için yapıldığının doğru analiz edilmesi/ortaya konulması gerekmektedir.

Kentleşmenin ve dolayısıyla kentlileşmenin doğru şekilde yaşanmadığı ülkemizde kentlinin yaşadığı mekân üzerinde söz sahibi olamaması, yalnızca yasal kısıtlardan kaynaklanan bir sonuç değildir. İmar mevzuatında halkın planlamaya katılımının sınırlı olması, yerel yönetimlerce katılım düzeyinin arttırılamayacağı anlamına gelmemektedir.

Bu noktada katılımı talep edecek bir kentli grubuna ve buna destek olacak, altyapısını oluşturacak kent yönetimine ihtiyaç vardır. Bu tezde amaçlanan, böyle bir kentli grubunun nasıl oluşacağını değerlendirmektir. Aidiyeti, sorumluluk duygusu kuvvetli, kentlilik bilinci yüksek bireylerden oluşan bir toplum, kentle bağları kuvvetli, kent sorunlarına çözüm bulabilen, bilinçli bir kent toplumdur.

Bu bağlamda, kentlilik bilincinin bileşenlerinin neler olduğu ve bunların mekândaki dağılımları irdelenerek, kente, kentliye ve kentliliğe yeni bir bakış açısıyla yaklaşılmıştır.

Çalışmada, öncelikle bireyin bilinçli bir kentliye dönüşüm süreci; kent, kentli ve kentlilik kavramları irdelenmiştir. Daha sonraki bölümlerde kentlilik bilinci ve planlama ilişkisi kurularak, günümüzdeki planlama yaklaşımlarında kentliliğin yeri tartışılmıştır.

Çalışmanın ampirik bölümünde ise, çalışma alanı olarak seçilen Trabzon kentinde bireylerin bilinç düzeyi ve kentlilik bilincinin bileşenleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kentlilik bilinci olgusunun mekâna nasıl yansıdığı, mekânsal bileşenlerinin neler olduğu ve sonuçta, kentlilik bilincinin planlama pratiğimizdeki konumunun tartışıldığı, genel bir değerlendirme ile çalışma son bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentlilik, Bilinç, Algı, Aidiyet, Faktör Analizi

SUMMARY

Individual, Urban, Urbanness and Urbanness Consciousness in Urban Planning

The most important criticism to traditional planning approach is its methods used that puts more emphasis on qualitative specifications which are over weighted rather than quantitative ones. It should be realized that the goal of planning is not only producing either development or structure plans.

The limitation on public participation in the plan making processes can easily be devised on goodwill by the local governments. Individuals, group and NGO's may have access to in some stages of planning to participate. The aim of this thesis is to examine how such groups and NGOs formed and incorporated in planning. Individual or a community whose state of belonging and responsibilities strong, the higher the urban consciousness the higher the community consciousness as self that whose commitments to city affairs is strong that solve urban problems.

Therefore, it has been important that the components of urban consciousness are varies. The distribution of consciences individuals and groups over urban space will be investigated; to show the spatial distribution.

The Trabzon city is chosen as study area. The level of individuals consciousness and the components of urban consciousness explored by factor analysis, then the using by factor scores consciousness of the urbanity and factor surfaces produced. Factor surfaces revealed spatial differentiation by various aspects of urbanness, urban consciousness and identity.

Key Works: Urbanness, Consciousness, Perception, Belonging, Identity, Factor Analysis

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Çalışma Modeli	2
1.2. Tezin Amacı- Mesleki Disipline Katkısı.....	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	7
2. KENTLİ-KENT-KENTLİLİK.....	15
2.1. Kentli.....	15
2.1.1. Birey Olma	15
2.1.1.1. Farkındalık	19
2.1.1.2. Bilinç	20
2.1.1.3. Algı.....	23
2.1.1.4. Davranış/ Birey-Mekân İlişkisi	25
2.1.1.5. Davranış/Birey-Birey İlişkisi	27
2.1.2. Grup Olma.....	30
2.1.2.1. Aile.....	30
2.1.2.2. Komşuluk	30
2.1.2.3. Örgüt.....	32
2.1.3. Kentli Olma	35
2.2. Kent	41
2.2.1. Kenti Tanımlamak.....	41
2.2.1.1. Kent Bir Organizma mıdır?.....	42
2.2.1.2. Kent Tanımı.....	43
2.2.1.3. Kentleşme.....	45
2.2.2. Kenti Algılamak	46
2.2.2.1. Kent Kimliği.....	48
2.2.2.2. Kent İmgesi	50

2.2.3.	Kentte Yaşamak	51
2.2.3.1.	Kent Kültürü.....	52
2.3.	Kentlilik.....	56
2.3.1.	Kentlileşme.....	57
2.3.2.	Kente Aidiyet	60
2.3.3.	Kentli Hakları.....	62
2.3.4.	Kentli Bağlılığı.....	67
2.3.5.	Kente Karşı Sorumluluk.....	68
2.3.5.1.	Yaşanabilirlik- Sürdürülebilirlik	69
2.3.5.2.	Katılım.....	71
3.	KENTLİLİK BİLİNCİ VE PLANLAMA.....	76
3.1.	Kentlilik Bilinci.....	76
3.2.	Kent Planlama	78
3.3.	Kent Planlamada Kentlilik Bilincinin Yeri	85
3.3.1.	Kent ve Çevre Sorunları Gündemi.....	86
3.3.2.	Sorunların Ortaya Konulması ve Çözüm Arayışları	89
3.3.2.1.	Kent Konseyi Çalışmaları	89
3.3.2.2.	Semt Danışma Merkezleri, Mahalle Hizmet Odaları, Çalışma Grupları,Kozalar.....	91
3.3.2.3.	Kadın ve Gençlerin Katılımı	93
3.3.3.	Eğitim Çalışmaları.....	94
3.3.4.	Araştırma-Bilgilendirme Çalışmaları.....	96
3.3.5.	Katılım Projeleri.....	97
3.3.5.1.	Bursa İl Planı Deneyimi	97
3.3.5.2.	Sincan Belediyesi Deneyimi	98
3.3.5.3.	GAP Bölgesi.....	99
3.3.6.	Merkezi ve Yerel Yönetimlerin İşbirliği ile Gerçekleşen Girişimler.....	99
3.3.7.	Çok Aktörlü Düzenlemeler	100
3.3.7.1.	Ağ Tipi Yapılanma.....	100
3.3.7.2.	Özürllüler Yüksek Kurulu ve Özürllüler Şurası.....	100
3.3.8.	Kent Halkı Girişimleri.....	101
3.3.8.1.	Değirmendere Gönüllüleri.....	101
3.3.8.2.	Arnavutköy Halk Mücadelesi.....	101
3.3.8.3.	Hasanpaşa Gazhanesi	102

4.	YAPILAN ÇALIŞMALAR	104
4.1.	Anket Çalışması	104
4.2.	Deneklerin Sosyo-Ekonomik Yapısı	112
4.3.	Anketlerin Değerlendirme Yöntemi.....	115
4.3.1.	Faktör Analizi.....	115
4.3.2.	Cluster Analizi (Kümeleme Analizi).....	118
5.	BULGULAR	120
5.1.	Faktör Analiz- I.....	120
5.1.1	Faktör Analizinin Yorumlanması.....	122
5.1.2	Ağırlıklandırılmış Faktör Değerleri	130
5.2.	Faktör Analizi- II.....	135
5.2.1.	Mahalle Bazında Yapılan Faktör Analizin Yorumlanması.....	135
5.2.2.	Faktör Değerlerinin Ağırlıklandırılması ile Mahallelere Göre Kentlilik Bilinci Düzeyinin Saptanması.....	149
6.	İRDELEMELER	153
6.1.	Cluster Analizi Sonuçlarının İrdelenmesi	153
6.2.	Tanım Analizlerinin Yapılması.....	158
7.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	163
8.	KAYNAKLAR.....	169
9.	EKLER	181
	ÖZGEÇMİŞ.....	208

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Kentlilik bilincinin ilişkili olduğu bilim dalları	5
Şekil 2. Maslow piramiti	18
Şekil 3. Gestalt teorisinde farkındalık katmanları	19
Şekil 4. Bilinçlenme süreci	22
Şekil 5. Çevre ve davranış ilişkisi	25
Şekil 6. Çevre- davranış ilişkisi ve modellenmesi.....	26
Şekil 7. STK'ların kamusal alanın gelişimine katkı süreçleri	33
Şekil 8. Yaşam kalitesi model sistemi	37
Şekil 9. Bilinçli kentli ve yaşam kalitesi döngüsü.....	39
Şekil 10. Bireyin doğruyu bulması ve bunu eylemlerine yansıtabilmesi süreci.....	40
Şekil 11. Vancouver kent anlama süreci	84
Şekil 12. Yerel gündem 21 ortağı kentler.....	88
Şekil 13. İzmir yerel gündem 21 ekibi	90
Şekil 14. Soru dizisindeki soruların gruplandırılması	106
Şekil 15. Trabzon kenti mahalle sınırları.....	111
Şekil 16. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (yaş dağılımı-oturdıkları konut tipleri)	112
Şekil 17. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (refah düzeyi-sosyal güvenlik türü)...	113
Şekil 18. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (gelir düzeyi)	113
Şekil 19. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (internet kullanımı- eğitim düzeyi) ...	114
Şekil 20. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (gazete okuma sıklığı)	114
Şekil 21. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri.....	115
Şekil 22. Faktör analiz işlem süreci.....	116
Şekil 23. Bilinç düzeyi yüksek bireylerin yerel ve ulusal medyayı izleme oranları.....	134
Şekil 24. Bilinç düzeyi yüksek bireylerin düzenli yerel ve ulusal gazete okuma oranları.....	134
Şekil 25. Faktör I'in mekânsal dağılımı	138
Şekil 26. Faktör II'nin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri	139
Şekil 27. Faktör III'ün mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri	141
Şekil 28. Faktör IV'ün mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri.....	142

Şekil 29. Faktör IV'ün mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri.....	143
Şekil 30. Faktör VI'nin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri.....	144
Şekil 31. Faktör VII'nin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri	145
Şekil 32. Faktör VIII'in mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri	146
Şekil 33. Faktör IX'ın mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri.....	148
Şekil 34. Faktör IX'ın mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri.....	149
Şekil 35. Kentlilik bilincinin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri	150
Şekil 36. Kentlilik bilinci faktörünün kent mekândaki dağılımı	152
Şekil 37. Hiyerarşik cluster analizi dendogramı.....	153
Şekil 38. Cluster analizin kentlilik bilinci gruplaması	154
Şekil 39. Bireyin doğruyu bulması ve bunu eylemlerine yansıtabilmesi süreci.....	155
Şekil 40. Öneri planlama süreci.....	157

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Çalışmanın modeli.....	3
Tablo 2. İrdelenen çalışmalardan bazı örnekler.....	9
Tablo 3. Çevre ve kültür etkileşimi ile ilgilenen akımlar	24
Tablo 4. Sosyal grup tipolojisi.....	28
Tablo 5. Çoğulculuk ve çokluk kavramlarının karşılaştırılması.....	29
Tablo 6. Yaşam kalitesinin üç önemli alanı.....	38
Tablo 7. Kentsel çevrenin algılanmasını sağlayan çevre karakteristikleri.....	47
Tablo 8. Mekân kimliğini oluşturan eksenler	49
Tablo 9. Kırsal ve kentsel değerler ve olaylar arasındaki farklar.	58
Tablo 10. Aitlik duygusunun iç bileşenler.....	60
Tablo 11. Lynch'ın yaşanabilirlik boyutları	71
Tablo 12. Kentlerin 25 yılı: değişimin özeti.....	79
Tablo 13. Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı'na göre planlara katılım	81
Tablo 14. Faktör analizi: faktörler ve özdeğerleri	121
Tablo 15. Faktörlerin isimlendirilmesi	122
Tablo 16. Faktör I'e yüklenen değişkenler ve yükleri	122
Tablo 17. Faktör II'ye yüklenen değişkenler ve yükleri.....	123
Tablo 18. Faktör III'e yüklenen değişkenler ve yükleri	124
Tablo 19. Faktör IV'de yüklenen değişkenler ve yükleri	124
Tablo 20. Faktör V'e yüklenen değişkenler ve yükleri	125
Tablo 21. Faktör VI'ya yüklenen değişkenler ve yükleri	126
Tablo 22. Faktör VII'ye yüklenen değişkenler ve yükleri.....	127
Tablo 23. Faktör VIII'e yüklenen değişkenler ve yükleri	128
Tablo 24. Faktör IX'a yüklenen değişkenler ve yükleri	129
Tablo 25. Faktör X'a yüklenen değişkenler ve yükleri	129
Tablo 26. Faktör XI'e yüklenen değişkenler ve yükleri	130
Tablo 27. DAFD değeri yüksek bireylerin sosyo-ekonomik özellikleri.....	131
Tablo 28. Faktör analizi: faktörler ve özdeğerleri	136
Tablo 29. Faktörlerin isimlendirilmesi	136

Tablo 30. Faktör I'e yüklenen değişkenler ve yükleri	137
Tablo 31. Faktör II'ye yüklenen değişkenler ve yükleri	139
Tablo 32. Faktör III'e yüklenen değişkenler ve yükleri	140
Tablo 33. Faktör IV'e yüklenen değişkenler ve yükleri	142
Tablo 34. Faktör V'e yüklenen değişkenler ve yükleri	143
Tablo 35. Faktör VI'ya yüklenen değişkenler ve yükleri	144
Tablo 36. Faktör VII'e yüklenen değişkenler ve yükleri	145
Tablo 37. Faktör VIII'e yüklenen değişkenler ve yükleri	146
Tablo 38. Faktör IX'a yüklenen değişkenler ve yükleri	147
Tablo 39. Faktör X'a yüklenen değişkenler ve yükleri	148
Tablo 40. Ağırlıklandırılmış toplam faktör yüklerinin yoğunlaştığı mahalleler	150
Tablo 41. Kentlilik bilinci edinme süreci	156
Tablo 42. Deneklerin "kent" tanımlarındaki tekrarları	159
Tablo 43. Deneklerin "kentli" tanımlarındaki tekrarlar	160
Tablo 44. Kent/Kentleşme ve Kentli/Kentlileşme bağlantısı	161
Tablo 45. Yurttaşlığın üç boyutlu matrisi	162
Tablo 46. Kentliliğin üç boyutlu matrisi	162

1. GENEL BİLGİLER

“İçimizde, evimiz ve kentimize duyduğumuz özeni birbirinden ayırmaz duygular olarak taşıyoruz. Kişiler aynı çabalar içinde de olsalar, KENT sorunları karşısında kimse umursamazlık edemez. Bizde KENT sorunlarına aldırılmayan kişiye sessiz bir yurttaş değil, kötü bir yurttaş denir. Kentimizi ilgilendiren konulara bizler karar verir yada bu konuda en doğruyu bizler düşünürüz. Çünkü eylemden önce girişilecek sözlü tartışmalar zararlı sonuç vermez, ama bu tür görüşmeler yapılmadan girişilen işler, olumsuz sonuçlar doğurabilir.” (Çakıloğlu vd., 2003). Perkins’ın (M.Ö. 430) söyledikleri, asırlar önce dile getirilmiş olmasına karşın halen çözümü bulunamayan/aşılamayan ve kesinlikle planlamanın en önemli sorunu olan bilinçlenemeyen veya bilinçlenmek istemeyen kentlileri, duyarsız ve sağduyusuz karar vericileri anlatan, bu iki aktörün yer aldığı düzlem olan kentlerimizde yaşananlar olsa gerektir.

Bugün içinde yaşadığımız kentlerin arazi kullanımı, imar planı, ulaşım, altyapı, hava ve gürültü kirliliği, yeşil alan ve diğer kentsel donatıların azlığı yada dağınıklığı ve sosyal hayatın şekillenmesine imkan tanıyacak araçlardan mahrumiyeti gibi birçok sorun ile karşı karşıya olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sorunların çözümü için makro ve mikro ölçekte planlar yapılmaktadır Ancak yalnızca plan yaparak bu tür sorunların çözüme kavuşturulamadığı da ortadadır. Bu sorun, büyük ölçüde planların yeterince benimsenememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, planlama pratiğimizin, felsefi bir zemine oturtulması ve sosyo-kültürel yapımızla, gereksinimlerimizle, olanaklarımızla arasında bir bağ kurulması sorunların çözümü açısından oldukça önem kazanmaktadır (Vural, 2002).

Bilindiği üzere ülkemizdeki planlama anlayışı, belirli aşamalarda bireyi dışlayan, planın yapılmasının ve uygulanabilmesinin ön koşulu olan insan faktörünü göz ardı eden bir planlama yaklaşımıdır. Bu ihmal nedeniyle, planlar kentli tarafından yeterince benimsenememektedir. İnsan faktörünün planlamaya katılması insan-çevre ilişkisinin öncelik kazanması yoluyla bireylerin planlamaya olan inancını arttırabilir ve planlama hedefine ulaşabilir. Kentte yaşayan her bireyin kentin olanaklarından faydalanması ve sahip olduğu hakların bilincinde olması beklenir.

Buna karşın, mevcut planlama pratiğinde bireylerin yada grupların yeri, sayısal veri olarak kullanılmaktan öteye geçememektedir. İmar planlarının hazırlanışında önemli

yönlendirmelere neden olan bu veriler, planların hazırlık aşamasında toplanan, kentin sosyal yapısı ile ilgili olarak yapılması istenen araştırmalarından ibarettir. Ancak bu tip verilerin, planlara nasıl ve ne derece yansıtıldığı konusunda sorunlar bulunmaktadır. Ayrıca, yalnız kuramsal çerçevede yararlanılan bu veriler arasında, kent kültürüne veya kentlilik bilincine ilişkin veri bulunmamaktadır.

Gerçekte olması gereken; bireylerin niteliklerine ve bilinç düzeylerine göre planlamanın farklı aşamalarında plana dâhil edilmeleridir. Bireylerin, kentlilik bilinci düzeyinin tanımlanması yoluyla, farklı düzeyde kentlilik bilincine sahip olan bireylerin, planlamanın farklı aşamalarında plana katılması ve kentle ilgili görüşlerinin ortaya konulması sağlanabilir. Böylelikle planlama süreci içerisinde doğru aşamalarda, birey yada grupların, tanımlanan nitelikleriyle, sürece katılımları yön verici katkılarla sağlanabilir.

Hem kentsel tasarım hem de kent planlama pratiği, kentlilik bilincinin artırılması, bir yerleşim etiğinin oluşturulması ve kentlilerin kentlerini benimseyerek yaşayabilmelerinin somut bir aracı olmalıdır.

1.1. Çalışma Modeli

Tez, ampirik bir çalışma olarak öngörülmüştür. Giriş bölümünde tez çalışmasının amacı ve yöntemi belirtilmiş, daha sonraki bölümde literatür çalışmasına yer verilmiştir. Böylelikle anket çalışmasına girdi olacak bilgilerin toplanması amaçlanmıştır. Daha sonra ön deneme ve anket aşamalarında, hazırlanan soru dizisi, seçilen denekler tarafından cevaplandırılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler derlenip, bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Analiz aşamasında faktör analizi yöntemi ile önce bireyler sonra ise kent tabakaları olarak alınan mahalleler bazında irdelemeler yapılmıştır. Analizin bulguları ile cluster analiz yapılarak çalışmanın varsayımlarının tutarlılığı tartışılmıştır. Çalışmanın modeli, Tablo 1'de oluşturulmuş, aşamalar hem kendi işlerinde hemde aralarında işlem sırasına göre sıralanmıştır.

Tablo 1. Çalışmanın modeli

GİRİŞ	<ul style="list-style-type: none"> • Çalışmanın amacının belirlenmesi • Kentlilik bilincinin bileşenlerinin analizinde kullanılacak yöntemin belirlenmesi • Benzer çalışmaların irdelenmesi • Belirlenen yöntemlerin uygulanabilirliğinin araştırılması
LİTERATÜR	<ul style="list-style-type: none"> • Bireyin bilinçli bir bireye dönüşüm süreci • Kentin yapısı • Kent ve kentli bağının kurulması • Kentlilik kavramının irdelenmesi • Planlama ve kentlilik • Mevcut planlama sistemimizin irdelenmesi • Olası yaklaşımlar ve örnek uygulamalar
ÖN DENEME	<ul style="list-style-type: none"> • Soru dizinin bölümlerinin, literatürden elde edilen veriler ışığında belirlenmesi • Her bölüm için soruların belirlenmesi • Soru dizi formatının hazırlanması • Ön deneme çalışması için alan seçimi • Ön deneme çalışmasının yapılması • Sonuçların değerlendirilmesi
ANKET	<ul style="list-style-type: none"> • Ön deneme çalışmasına göre soru dizinin yeniden düzenlenmesi • Deneklerin seçimi • Anket çalışmasının yapılması
FAKTÖR ANALİZİ - I - (BİREY)	<ul style="list-style-type: none"> • Faktör analizine girecek verilerin belirlenmesi • Temel bileşenler analizi yapılarak, kentlilik bilincinin bileşenlerinin sayısının belirlenmesi • Rotasyon işlemi ile değişken gruplamalarının yapılması • Her bir faktörün altında kümelenen değişkenlerin birlikteliğinin yorumlanması ve faktörlerin isimlendirilmesi • Bireylerin kentlilik bilinci düzeylerinin saptanması (Her bireyin ağırlıklandırılmış faktör değerinin hesaplanması) • Kentlilik bilinci yüksek birey grubunun belirlenmesi • Deneklerin sosyo-ekonomik yapıları ve özellikleri ile kentlilik bilinci düzeyleri arasındaki ilişkilerin irdelenmesi
FAKTÖR ANALİZİ - II - (KENT/MAHALLE)	<ul style="list-style-type: none"> • Faktör analizi için değişkenlerin mahallelerdeki oranlarından yeni veri setlerinin üretilmesi • Temel bileşenler analizi yapılarak, kentlilik bilincinin mekânsal faktörlerinin belirlenmesi • Mahallere göre faktör yüzeylerin belirlenmesi ve haritalanması • Faktör yüzeyi haritalarının yorumlanması • Mahallelerin ağırlıklandırılmış faktör değerlerinin hesaplanması ve kentlilik bilinci düzeylerine göre mahallelerin sıralanması • Mahallelerin kentlilik bilinci düzeylerinin yorumlanması
CLUSTER ANALİZİ	<ul style="list-style-type: none"> • Elde edilen 10 faktörle hiyerarşik kümeleme analizinin yapılması • Sonuçlarının yorumlanması • Çalışmanın varsayımların test edilmesi -yorumlanması
TANIM ANALİZİ	<ul style="list-style-type: none"> • Kent ve kentli tanımlamalarının analiz edilmesi • Kent, kentli ve kentliliğin tanımlanması
SONUÇ	<ul style="list-style-type: none"> • Elde edilen bulgular ışığında öneri planlama sürecinin oluşturulması • Kentlilik bilincinin kent planlaması sistemindeki yerinin tartışılması • Kentlilik bilincini arttırmaya yönelik öneriler

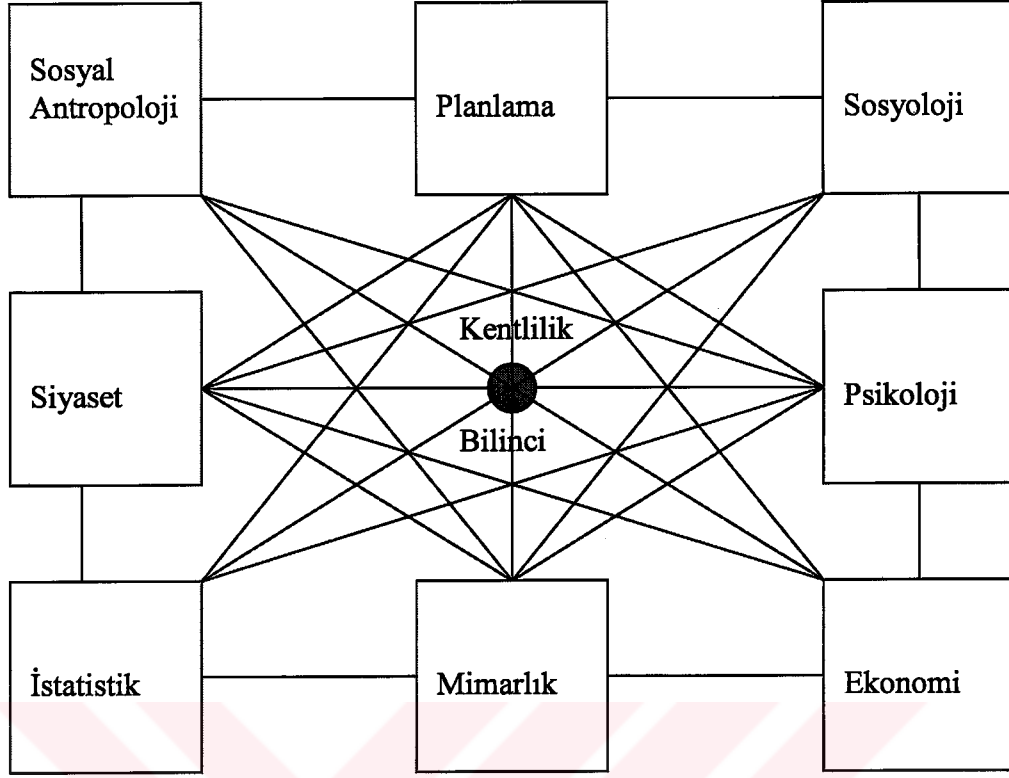
1.2. Tezin Amacı- Mesleki Disiplin Katkısı

Tez çalışmasının amacı; kentlilik bilinci ve planlama ilişkisinin, günümüzde geçerli olan planlama yöntem ve kuramlarıyla ilişkisi/ilişkisizliği, planlama pratiğinin bu konudaki eksiklikleri, seçilecek olan örnek kent özelinde konunun uygulamalı analizinin yapılmasıdır.

Çalışmanın sonucunda, soyut bir kavram olan bilincin, kentteki yansıması olan kentlilik bilinci olgusunun somutlaştırılması, bileşenlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çalışma sırasında, tezi yönlendirici bazı sorular ortaya konularak tezin ilk üç bölümü içinde kurulacak ilişkilerle yanıtlar aranacaktır. Yanıtı aranan sorular şunlardır:

- Bilinç nelerden etkilenir?
- Bilinci planlamaya nasıl katabiliriz?
- Plan kim için ve niye yapılıyor?
- Kentle, kentlinin; kentli ile bilinçlenmenin etkileşimi nasıldır?
- Kentli insanların nasıl yaşadıkları, ne istedikleri planlama için ne derece önemlidir?
- Kentlilik bilinci nasıl kazandırılır?
- Bireyler kentteki maddesel ve duyuşsal kazançlarını birleştirerek kentlilik bilincine sahip olabilirler mi?
- Kentlilik bilinci bireylerin ne tür özellikleri ile ilişkilidir?
- Kentteki değişik grupların kentlilik bilinç düzeyi birbirinden nasıl farklılık gösterir?
- Kentlilik bilincinin geliştiği bir kentte planlama nasıl olacaktır?
- Önerilecek olan yöntemlerin planlamada kullanılabilme olasılıkları nedir?

Bu çalışması sonucunda, günümüzde çokça tartışılan ve planlamadaki birçok sorunun temelinde yattığı bilinen kentlilik bilinci düzeyinin ölçütlerine, yeterliliği/yetersizliğine; sosyoloji- psikoloji- antropoloji gibi sosyal bilimlerin yanı sıra mimarlık, şehircilik ve istatistik gibi bilimlerin yöntemlerini de kullanarak ortak bir noktadan bakabilmek hedeflenmiştir. Bilindiği üzere kentlilik bilinci kavramı, tıpkı kent gibi farklı disiplinlerin ortak konusudur ve bu nedenle de çok disiplinli çalışmayı gerektiren bir olgudur (Şekil 1).

Şekil 1. Kentlilik bilincinin ilişkili olduğu bilim dalları

Böylelikle çalışma, bireylerin iç doğasında başlayan bilinç olgusunun, dış mekâna-kente nasıl yansıdığı/yada nasıl yansması gerektiği ele almaktadır. Bu şekliyle, birey, kent ve planlama olguları arasındaki ilişkiler ve yeni yaklaşımlar, bu bakış açısı ile birlikte yeniden şekillenecektir.

Bu tez kurgusunda yer alan aktörler; birey, grup, kentliler ve kent olarak belirlenmiştir. Bunların ilişkisinin yönü, birbirine etkisi ve bireyin o kentin gelişimindeki rolü, edindiği kent kültürü ve dolayısıyla kentlilik bilinciyle planlamada daha etkin olabilecektir. Bu bağlamda, kentlilik bilinci kavramının, kent planlaması pratiğindeki yerinin tartışılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma neticesinde, aşağıdaki varsayımların geçerliliği yapılan literatür çalışması ve anket çalışmasından elde edilen bulgularla test edilmeye çalışılacaktır.

1- Kentlinin kendini kente ait hissetmesi için kentsel yaşamın olanaklarından faydalanması yada bunu talep etmeyi öğrenmesi gerekmektedir.

2- Kentlilik Bilinci, kentlinin yaşam standartları ve yaşam çevresinin niteliği ile doğrudan ilişkilidir.

3- Bilinçlilik, toplumun en küçük birimi olan aileden başlar ve topluma ulaşır. Bu anlamda bilinci kuvvetli olan bireyin toplum hissi de kuvvetli olur. Kente ve kentliye karşı kendini hep sorumlu hisseder. Bu sorumluluk duygusu da davranışlarına yansır ve onu doğru eyleme ulaştırır.

4- Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekân aidiyetlerinin güçlü olması gerekmektedir. Kent ve kentli arasındaki bağ ne kadar güçlü ise kentlerin gelişimi, korunması ve denetimi de o derece başarılı olacaktır.

Günümüzde herkes tarafından eksikliği dile getirilen “kentlilik bilinci” kavramı, birçok benzer kavramla iç içedir. Kente karşı sorumlu olmak, kente/kentliye saygılı olmak, kente aidiyet, kent kültürü, kentsel yaşam, kentli bağımlılığı, kentli olmak, vb. Bu kavramları daha da arttırmak mümkündür. Çalışmanın sonucunda, bu kavramların önemi, kent planlamasıyla ve kentlilik bilinciyle olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Gerçekte, kentlilik bilincinin geliştirilmesinin en önemli yolu, insana yatırım yapmaktır. Kentte, neyi, ne oranda, nasıl ve hangi sorumluluk sınırları içinde paylaşacağını bilmeyen bireylerin kentlilik bilincine sahip olduğu söylenemez. Bu nedenle öncelikli olarak sorumluluk duygusunu geliştirmek ve kentliye bilinçli bir bakış açısı kazandırmak gerekir.

Birey kentte yaşamının getirdiği sorumluluk duygusuyla hareket ettiğinde planlamanın gereklerini de bilinçli bir şekilde yerine getirmenin ilk adımını atmış olacaktır. Bu noktada öncelikle, bireyin kişisel özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısının yanı sıra sosyal çevresi ve statüsü, kentin yaşam kalitesi ve kent kültüründen kaynaklanan iç ve dış etkilere göre, sorumluluk derecesi şekillenmektedir, burada bireyin, öncelikli olarak sağlıklı fiziksel-sosyal ve ekonomik ortamı önemli bir role sahiptir. Ancak, bu fiziksel planlamanın doğrudan konusu olmasa bile sosyal planlama ile toplumun hayat standartlarını yükseltmek, ekonomik faaliyetleri ve fiziksel çevreyi gerektiği zaman etkileyecek fırsatlar yaratmak amaçlanmaktadır. Planlama kapsamlı bir süreçtir ve planlamanın sosyal boyutu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Fiziksel planlamanın sonuçları yalnızca mekânsal boyutta değil, sosyal boyutta da değişimlere neden olur. Bu nedenle de kent planlaması, bütüncül bir planlama yaklaşımı ile ele alınmalıdır.

Her kentli kentte yaşamının gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Bunun bilincinde olan kentli, artık kendisini dışlayan hiçbir oluşuma izin vermeyecektir. Kent planlamasındaki temel sorularından biri olan “kim için planlama” böylelikle planlama gündemindeki yerini almış olacaktır.

Ayrıca son dönemlerde sıkça tartışılan bir diğer konu, halkın planlamaya katılımı sorunsalı, katılımın niceliğinden çok niteliğinin/kalitesinin önemli olduğu, bu çalışma ile vurgulanmaya çalışılacaktır. Etkin ve yararlı katılım için, bilinçlenmiş, duyarlı, yetkin bireylerin yetiştirilmesi yanında doğru planlama yaklaşımları ile “kent ve kentli” bağının nasıl kurulabileceği tartışılacaktır.

1.3.Çalışmanın Yöntemi

Kentlilik bilincinin bileşenlerinin/parametrelerinin; Trabzon kenti örneğinde ise kentlilik bilinci düzeyinin ve mekânsal boyutunun ortaya konulması amaçlanan bu çalışmada çok değişkenli analiz yöntemlerinden olan faktör analizi ve cluster analizleri kullanılmıştır. Bu temel yöntemler yapılmadan önce değişkenler arasındaki ilişkileri irdeleyen korelasyon analizleri ve X2 testleri de ön çalışma aşamalarında kullanılmıştır. Tezde kullanılan yöntemlere daha ayrıntılı olarak *Yapılan Çalışmalar Bölümü 4.3. Anket Değerlendirme Yöntemi* başlığı altında değinilmiştir.

Ancak daha önce, tez çalışmasına, konu ve yöntem açısından referans olan, yönlendiren birkaç çalışmadan söz etmenin de yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda ilk çalışma, Şehirliler ve Şehir (Lauwe, 1968) adını taşıyan; bir yandan Paris kentinde kentlilerin gereksinimleri ile bunların artışı, diğer yandan ihtiyaçların belirlediği ve bunların değişikliğe uğradığı sosyal yapıların incelenmesini konu alan bir çalışmadır. Bu tür araştırmaların toplum bilimlerinde olduğu kadar, planlama çalışmalarının da zorunlu olarak yapılması gerektiği savunularak, kent ve kentlinin bütünleşmesi konusunda yürütülen bir çalışma kapsamında;

- günlük sosyal hayatta mahalle-şehir dengesi, mahalle ve şehre bağlanma sebepleri,
- mahallede sosyal ilişkiler ve sosyal-mesleki sınıfların karışımı,
- ihtiyaçların ve tatmin derecelerinin incelenmesinden hareketle, ticaret ve kültür donatılarının tanımlanması amaç olarak belirlenmiştir.
- Çalışma sırasınca basit gözlem, deneysel gözlem ve deneysel müdahale yöntemleri kullanılmıştır.

Bu çalışma sonucunda kentliler ve kentleri arasında yoğun bir duygusal bağ bulunduğu saptanmıştır. Mevki, manzara zevki, şehrin güzelliği ve etkileyici, hoş yönleri

sık sık söz konusu edilmekte ve kentlilerin, kente karşı bir çeşit bağıllık ve onunla gurur duydukları, kentle duygusal bir diyalog kurdukları ortaya çıkarılmıştır (Lauwe, 1968).

Bu tip çalışmalarla, sosyolojik ve psikolojik faktörlerin gitgide büyük bir yer tuttuğu kentsel mekânların düzenlenmesi alanında çözüm yollarının araştırılması amaçlanmaktadır. Kent halkının ihtiyaç ve arzularına cevap verecek kenti tanımlayabilmek oldukça zor olmasına karşın bu araştırma ile ideal kent tanımına, ilişkilerine, çizilmiş olan yollara ve sosyal uygulamalara, vs. dayanarak birçok eksiği olan bu tablonun şekillendirilmesi amaçlanmıştır (Lauwe, 1968).

Sonuçta planların, toplumun tümüne, aynı toplu hareket çerçevesi içinde birleşmek imkânını sağlayacak bir arazi düzenlemesine gereken önemi vermesi ve Paris'te yapılacak olan yeni kuruluşların kentlinin ihtiyaçlarına ne derece katkıda bulunacağını önceden ortaya konulması açısından sosyolojik incelemelerin yapılmasının gerekliliği ortaya konulmuştur.

Bu çalışma, oldukça eski bir çalışma olmasına karşın, günümüz Türkiye'sinde, kentlerin kullanıcıları ve planın gerçek sahibi olan kent halkının, halen planlamaya dâhil edilmemesi ve nasıl bir kentsel çevrede yaşamak istediklerinin sorgulanmaması oldukça düşündürücüdür, bir yöntem eksikliğidir.

Bu bağlam, tez konusunun belirlenmesinde önemli bir etkenken, gerçekte sorunun nasıl ele alınması gerektiği, yönteminin ne olması gerektiği de oldukça önemli bir aşamadır. Bu anlamda pek çok makale, tez taranarak soyut bir kavramın nasıl ölçüldüğü, ne tür yöntemlerden yararlandığı irdelenmiştir (Tablo 2).

Kentlilik bilincinin bileşenlerinin neler olabileceği, yapılan çalışmalarda kentliliğin hangi özelliklerinin, boyutunun öne çıkarıldığı, hangi değişkenlerle açıklanmaya çalışıldığı irdelenmiştir. Normal şartlarda ölçülemeyen soyut bir kavramın hangi yöntemlerle ölçülmeye çalışıldığı, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin soyut olması durumunda neler yapılabileceği yayınlarda taranmıştır.

Bu yayınlardan genelde, soru dizinlerinde Likert 5'li ölçeklendirmenin kullanılmasının veri kalitesini ve sayısını arttırdığı; indexlerin ileride çalışmaların sürekliliği anlamındaki katkıları ve kullanım kolaylığının bulunduğu; bu tür bir konu için faktör analiz, cluster analiz, discriminant analizi ve path analizi gibi çok değişkenli istatistik yöntemlerin kullanılabilirliği gibi çıkarımlarda bulunulmuştur.

Tablo 2. İrdelenen çalışmalardan bazı örnekler

ÇALIŞMANIN ADI	AMAÇ	YÖNTEM	ANKET FORMU-DEĞİŞKENLER
<p>Yabancılaşma olgusuna yönelik karşılaştırmalı bir inceleme</p> <p>Ethem Duygulu</p> <p>Dokuz Eylül Üniversitesi Dergisi 1999</p>	<p>Bir tekstil işletmesinde yabancılaşma olgusuna neden olan faktörler ve işgören üzerindeki sonuçları incelenmiştir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yüzdeler Tekniği (deterministik analiz) • Aritmetik ortalama (ilgi analizi) • Korelasyon ve regresyon varyans analizi (stepwise yöntem) • T testi (yabancılaşmanın farklılık gösterip göstermediğini ölçmek amacıyla) <p>LİKERT tipi beşli ölçek kullanılmıştır.</p>	<p>1- Görev Yapısı (teknoloji) -3 kısım – 11 soru -Görevin güçlüğü, görevin çeşitliliği, elemanların araç gereç ve birbirine bağımlılığı</p> <p>2- Yabancılaşma boyutu 4 kısım (BAĞIMLI DEĞİŞKEN) -güçsüzlük (5 soru) -anlamsızlık (6 soru) -yalıtılma (3 soru) -kendinden uzaklaşma (3 soru)</p> <p>3- Doyum kümesi- 4 kısım -işten, amirden, ücretten doyum</p> <p>4- Demografik özellikler- 7 soru -yaş, cinsiyet, eğitim durumu, işletme çalışma süresi, aynı işte çalışma süresi, iş değiştirme sıklığı, temel yaşam alanı</p>
<p>Calgary's sense of community project 2002</p> <p>Calgary group develops method to measure sense of community</p>	<p>Hem komşuluk hem de kent ölçeğinde topluluk hissini ölçebilecek bir method geliştirmek amaçlanmıştır. Bu modelin 12 grupla yapılan bir çalışmada girdileri oluşturulmuş. 8 grupla pilot çalışma yapılmıştır.</p>	<p>Toplum hissi ve ait olma ölçülmüş Ev sahipliliği, yaş, cinsiyet, ikamet süresi, eğitim, iş durumu, medeni duruma göre farklılıklar ölçülmüştür. 510 kişi ile anket yapılmış, 13 demografik soru, 18 topluluk hissi sorusu sorulmuştur.</p>	<p>BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER: -yaygın toplum hissi -bağımlılık -ait olma hissi -sivil gurur -memnuniyet -katılım -güvenlik -gönüllülük -yararlılık-Etkililik -iyi komşuluk</p> <p>BAĞIMLI DEĞİŞKEN: -toplum hissi</p>
<p>Global Progress I. Empirical evidence for ongoing increase in quality-of-life</p> <p>Farncis Heylighen, Jan Bernhein CLEA study group</p> <p>"Evaluation and Progress" 2000</p>	<p>QOL (Quality of Life) Bu index kullanılarak insanların kendi yaşamlarından memnuniyetleri ve mutluluğu ölçmeye çalışılmış. Bu index oluşturulurken şu indexlerden yararlanılmıştır: Physical Quality of Life Index (PQLI, 1979) Human Development Index (HDI, 1996) Index of Social Progress (ISP, 1984)</p>	<p>Değişkenler tek tek QOL indexi ile korelasyona sokulmuş ve daha sonrada zamanla değişip değişmediğine bakılmıştır. Böylelikle bu indexin tüm dünyada uygulanabilir olup olmadığı tartışılmıştır. Sonuçta, sağlık, refah, güvenlik, bilgi, özgürlük, dürüstlük ve eşitlik kavramları ortak olarak insanların kendilerini iyi hissettiren kavramlar olduğu yargısına varılmıştır.</p>	<p>1- Fiziksel değişkenler -ölüm oranı -yaşam beklentisi -yeterli beslenme</p> <p>2- Güvenlik değişkenler -ölümcül kazalar -cinayet oranı -savaş ölümleri</p> <p>3-Ekonomik değişkenler -alım gücü -üretkenlik</p> <p>4-Sosyal değişkenler -özgürlük -eşitlik -bozulma</p> <p>5-Bilişsel değişkenler -eğitim seviyesi -okur yazarlık -IQ, bilgiye erişme</p> <p>6-Psikolojik değişkenler -deneyimlere açıklık -zihin sağlığı</p>

Tablo 2'nin devamı.

ÇALIŞMANIN ADI	AMAÇ	YÖNTEM	ANKET FORMU-DEĞİŞKENLER
<p>A Review of the sense of community index: current uses, factor structure, reliability, and further development</p> <p>Heather M. Chipuer, Grace M. H. Pretty</p> <p>Journal of Community Psychology 1999</p>	<p>Toplum üyelerinin ait olduklarını ve diğerleri için önemli olduklarını hissetmesi, ve birlikte sorumluluk olarak üyelerin ihtiyaçlarını karşılanacağı güvencesinin paylaşılması gibi etkenler toplum hissini tanımlar. Daha önceleri Mc Millan ve Chavis tarafından oluşturulan sense of community modeli bu tür dinamikleri içermediğinden yeni bir model oluşturulması amaçlanmıştır.</p> <p>Bu model; toplumu, coğrafik bir bölgeleme (komşuluk) ve ilişkiler ağı (iş, politika yada rekreasyon) olarak kavramsallaştırır.</p>	<p>Analizler iki bölümden oluşmaktadır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dört alt ölçütün her birinin ve toplam skorların iş yoğunluğu incelenmiştir. Kuder-Richardson yada Cronbach alphas değerleri, toplam SCI ölçeğinin güvenilirliğini gösterir. • Açıklayıcı faktör analizi, çeşitli toplum hissi göstergelerinin faktör yapısını açıklar. • Faktörler arasında korelasyon incelendiği zaman, dolaylı /meyilli bir çözüm faktörler sırayla yer değiştirirler. <p>Kaiser-Meyer-Olkin (KMO), yeterli örneklemenin bir ölçütüdür.</p>	<p>Bu model dört boyuttan oluşmaktadır.</p> <p>ÜYELİK: daha büyük ortaklıklar ile tanımlanır ve ait olma hissi ile hissel güvenliği oluşturulur.</p> <p>ETKİ: Her birindeki değişimi etkilemek için onların gücünü süresinde toplumun ve kişilerin karşılıklı ilişkilerini karakterize eder.</p> <p>İHTİYAÇLARIN YERİNE GETİRİLMESİ/YAPILMASI: Kişilerin toplumun uygun davranışlarını güçlendirmek suretiyle toplum içinde yardımcı davranışlar yoluyla ihtiyaçlarının yapılması için kişilere imkân tanınmasıdır.</p> <p>HİSSEL İLİŞKİ: toplumsal yaşamdaki başarılar ve mücadeleyi güçlendirmek için hissel destek sağlanmasıdır</p>
<p>Country segmentation based on objective quality-of-life measured</p> <p>Mark Peterson, Naresh Malhotra</p> <p>International Marketing Review 2000</p>	<p>Bu çalışmanın amacı kasabadaki yaşam şartlarını öğelerini kullanarak kasaba ayrışmasına yenilikçi bir yaklaşım getirmektir.</p> <p>Bu çalışma bir ülke ve onun halkı arasındaki karşılıklı değişen önemli bir konu için doğrulayıcı faktör analizi yarar ve zarar olarak iki ölçütü belirleyerek önemli bir yola katkıda bulunur.</p>	<p>Bu çalışma da dünyanın 165 ülkesinden QOL nesnelere için türetilen ölçütler ile genellikle 6 bölümde değerlendirme yapılmıştır. Veri analizi şu bölümlerden oluşur:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Rekreasyon/kültür/ girişim (kültürel değerler-doğal kaynaklar) 2- Ekonomi (ekonomik gelişme-endüstriyel organizasyon) 3- Özgürlük (politik kararsızlık-yozlaşma-hükümet liderliği) 4 -Yaşam maliyeti (kaynak-yanlış yerleşim-askeri harcama) 5- Altyapı (altyapı-fiziksel birikim-teknoloji) 6- Sağlık (demografik yapı) 	<p>Öncelikli olarak bu ölçütler kullanılarak bir karşılaştırma yapılmış. Daha sonra ikili "Cluster Analizi" yapılarak (hem hiyerarşik hem de hiyerarşik olmayan model kullanılarak) 165 ülkenin stratejik sınıflandırılması tanımlanmıştır.</p> <p>Faktör analizi yapılarak her yıl için 1.0 bulunan iki faktörün çıkartılması ile maksimum ilişki tekniği kullanılmıştır.</p> <p>Ward's method (hiyerarşik cluster) kullanılarak 12 cluster çözümü, her yılın analizlerini kanıtlamıştır. Non-cluster analizi de SPSS programında kullanılarak yapılmıştır. Standartlaştırılan 6 QOL değişkeninin skorları, Cluster sürecine girdi oluşturmuşlardır.</p>

Tablo 2'nin devamı.

ÇALIŞMANIN ADI	AMAÇ	YÖNTEM	ANKET FORMU-DEĞİŞKENLER
<p>Paths to psychological environment in an urban community: sense of community and citizen participation in substance abuse prevention activities</p> <p>N. Andrew Peterson Robert J. Reid Journal of Community Psychology 2003</p>	<p>Kişiyeye, konuma, çevreye ilişkin algıları içeren path modeli kullanılarak girişimin göstergeleri aranmıştır. 661 kişi ile telefon görüşmesi yapılmıştır.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ortalama, standart sapma, korelasyon, Cronbach alpha • Yapısal değerlendirme modeli (SEM) AMOS 3.6 kullanılmış • Varyans-covaryans analizi ile maksimum ilişki tahmin edilir • Geleneksel Path analizi • (SEM modelinde regresyon eşitliğinin bir serisinden eş zamanlı olarak daha fazla eşitliklerin tahminine izin vermesidir) <p>Sorularda Likert 5'li ölçek kullanılmıştır.</p>	<p>1- PSİKOLOJİK GİRİŞİM 2- KATILIM - yaş, yaşam durumu, coğrafik durum nedeniyle üç farklı örnek 3- TOPLULUĞUN KOMŞULUK HİSSİ -12 maddelik index kullanılarak ölçülmüştür (özellikle hissel paylaşım hissel ilişki bazında ölçümler yapılmış, (takviye destek sistemleri, üyelik, etki) 4 - YABANCILAŞMA - sosyal yalıtım hissi - normsuzluk güçsüzlük 5- KOMŞULUĞUN FARKINDALIĞI -problemlerin çözümündeki sorumluluğun farkında olma - ulaşılabilirlik</p>
<p>Mystery, complexity, legibility and coherence: A meta-analysis</p> <p>Arthur E. Stamps III Journal of Environment Psychology 2004</p>	<p>Çevrenin üç sınıflandırması (tüm, doğal ve yapısal) için tercih/üstünlük, gizem, karışıklık, okunaklılık ve tutarlılık arasındaki korelasyonda nicel bir literatür yapmak amaçlanmıştır. Bu konunun gelecekte planlama için önemle tartışılacak bir konu olduğu düşünülmektedir.</p>	<p>META ANALİZİ: Araştırma planları hakkındaki bilgilendirilmiş kararların yapımı için istenilen bilgileri üretebilir. Bu yüzden meta analizi, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. 1-Tutarlılık:Hep birlikte bir olayın nasıl iyi kavranacağı. 2-Okunabilirlik: Tüm çevredeki yolların bulunabilmesi için nasıl kolay betimlenmesi. 3-Karışıklık: Farklı türdeki elementlerin kaç tanesi bu olayın içerdiği. 4-Gizem: Eğer siz bu olayın içine daha derin girecekseniz, beklentinin ne kadar fazla olacağıdır.</p>	<p>Çevresel farklılıklar, bilme kategorilerinin süresini oluşturur. Bu kategoriler, tipik olarak tercih edilen verilerin çok boyutlu ölçülmesiyle üretilir. Bu süreç de "Category Identification Method" olarak isimlendirilir.</p> <p>4 farklı bilgi değişkeninin her biri birbirleri ile korelasyona sokulur ve hipotezler oluşturulur. Diğer olası hipotezler ise gizem ve tercih/üstünlük arasındaki korelasyondur.</p> <p>Çevresel tercihlerin bilgisel modeli, bir çok psikolog tarafından ilgililenen bir konudur. Kayıt edilen bir çok veri bulunur ve meta-analizi, planlamanın gelecekteki araştırmaları için çok değerli veriler üretebilir.</p>

Tablo 2'nin devamı.

ÇALIŞMANIN ADI	AMAÇ	YÖNTEM	ANKET FORMU-DEĞİŞKENLER
<p>Responsibility and Environment</p> <p>Marcel Hunecke, Anke Blöbaum, Ellen Maatthies, Rainer Höger,</p> <p>Environment and Behaviour 2001</p>	<p>Bu çalışmada Schwartz (1977)'ın Norm etken modeli, çevresel davranışın özel bir çeşidi olan seyahat tarzı davranışı için uygulanmıştır. Sonuçta sorumluluk normları ile çevresellik ve çevresel davranışlarla ilişkilidir.</p>	<p>Principle component analysis sonuçlarına göre bir değişkenin diğerlerinin sonucunu farklılaştırmadığı sonucuna varılarak bu değişken çıkarılmış ve 4 model ve 15 alt maddesi ile analiz yapılmıştır.</p> <p>Daha sonra düzenlenmiş norm eylem modelinin Path Modeli oluşturulmuştur.</p>	<p>1- Kişisel ekolojik normlar 2- Ekolojik örtünün hissedilmesi 3- Sonucun farkındalığı 4- Özne normlar</p>
<p>Sense of community in the urban environment: A catalyst for participation and community development</p> <p>David M. Chavis, Abraham Wandersman</p>	<p>Sosyal politikaların hedeflerin etkili ve yeterli bir biçimde karşılanabilmesi için amaçlanan eylemlere katkıda bulunacak kimliklendirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu bağlamda bu model, yerel eylemlerde (bir blok-komşuluk birliğindeki katılım gibi) etkin bir katalizör olan toplum hissini nasıl olması gerektiğini anlatır. Yerel eylemler ki bunlar güç, seziler kontrolü, sosyal ilişkiler, çevrenin algılanması tarafından etkilenir. Bu model path analiz ve boylamsal teknikler ile test edilmiştir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öncelikle tüm değişkenleri içeren çoklu regresyon analizi <ul style="list-style-type: none"> -katılımın düzeyi bağımlı değişken olarak alınarak tek başına %23 açıklayıcılık oranına sahiptir. <ul style="list-style-type: none"> -zero-order korelasyonu, modeldeki değişkenler arasında yapılmıştır. - toplum hissi, doğrusal olarak blok problemlerinin algısı ve kontrol ölçütlerinin yeri ile ilişkili çıkmıştır. • PATH ANALİZİ Bu modelde de Standardized path coefficients, residual path coefficient, R2 değerleri bulunmuş ve toplum hissini modelde merkezi bir role sahip olduğu anlaşılmıştır. • LONGİTUDİNAL ANALİZ. Path analizi, nedensel ilişkiyi doğrulama yeteneği sınırlıdır. Çünkü veriler belirli bir zamanda toplanmıştır. Bu nedenle iki noktada değişkenlere bakılarak boylamsal analiz yapılabilir. 	<p>BAĞIMLI DEĞİŞKEN - yerel eylem/davranış; birlikteki katılımın düzeyi ile belirlenir.</p> <p>BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER -bloğun önemi (semt-yöre) -oturanların toplum hissi -komşu ilişkileri -bloğun durumunu etkileyen -kişisel güç -bloğun üzerindeki grup gücü -blok problemlerinin algısı/algılanışı -blok kalitesinin değerlendirilmesi -blok memnuniyeti -iç kontrol -şans -diğer blokların etkisi -katılımın düzeyi</p>

Tablo 2'nin devamı.

ÇALIŞMANIN ADI	AMAÇ	YÖNTEM	ANKET FORMU-DEĞİŞKENLER
<p>Urbanity: Influences of Urbanness, structure, and Culture</p> <p>Charles R. Tittle</p> <p>Social Science Research 2001</p>	<p>Bu çalışmanın amacı, kentliliğin özellikleri ve mekânın boyutu arasındaki sık sık yazılan birliktelik için geleneksel yapısal açıklamanın uygunluğunun araştırılmasıdır. Bunun yanında kültürel faktörler ki sık sık kent sosyologlarınca red edilen olasılıkları arttırmak için bu ilişki önemli rol oynamaktadır. 15-89 yaş grubu arasında ve 4 farklı grupla bu araştırma yürütülmüştür. Bunlar.</p> <p>1- Kentsel alanlarda büyümeyen ve yaşamayan yetişkinler (locals)</p> <p>2- Kentsel alanlarda büyümeyip daha sonra kentsel alana yerleşen yetişkinler (cosmopolitans)</p> <p>3- Kentsel alanda büyüyüp kentsel alanda yaşayanlar (urbanities)</p> <p>4- Kentsel alanda yetişip kırsal alana yerleşenler (escapes)</p>	<p>KENTLEŞME: aktivitelerin mekânsal dağılımları, yüksek yoğunluk, heterojenlik, büyük boyuta bağlı olarak kentlerin yapısal karakterlerinin semptomlarıdır.</p> <p>KENTLİLEŞME: oturanların zihinsel yapısı, kavrama yolları, değerleri ve davranış dokularıdır.</p> <p>Bu görüşe göre, kentlilik; farklılıklara hoşgörülü olmak ve toplumsal zayıf bağlar gibi özelliklerden oluşmaktadır, kent mekânının makro seviyedeki öncelikli yapısal özelliklerini için sosyal psikolojik bir uyumdur.</p> <p>Kentlilik, sosyal psikoloji ve kişilerin davranışsal karakterlerini kapsamaktadır. Örneğin, kavramsal doku, değerler, davranışların yolu ve kişiler arası ilişkilerdir. Çoğu özellikler diğerlerinin yaptıklarından kentlileri ayırt etmek için kullanılır. İki önemli kategoride sınıflandırılabilir:</p> <p>YAPISAL AÇIKLAMALAR</p> <p>1-Sosyal örgütsüzlük</p> <p>2-Bileşim</p> <p>3-Alt kültürler</p> <p>4-Kent sanayisizleştirme</p> <p>KÜLTÜREL AÇIKLAYICILAR</p> <p>1-Mozaik</p> <p>2-Mekân özelinde kültür</p> <p>3-Sosyal kültür</p> <p>4-Genel durum</p>	<p>Bu çalışmada temel strateji bu dört grup arasında kentliliğin karşılaştırılmasıdır.</p> <p>BAĞIMLI DEĞİŞKEN: Kentliliğin göstergesi; kentlilik altı değişkenle açıklanmaya çalışılmış.</p> <p>BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER:</p> <p>-Gizlilik/mahremiyet</p> <p>-tolerans</p> <p>-yabancılaşma</p> <p>-toplumsal sosyal bağlar</p> <p>-alışılmamış davranışlar</p> <p>-geleneksel olmayan alt kültürlerin içerilmesi</p> <p>KONTROL DEĞİŞKENLER: Yaş, ailenin sorumluluğu altında yaşayan çocuk sayısı, ailede şu an ikamet eden kişi sayısı, okul çağındaki çocuk sayısı, ailenin geliri, ırksal durum, medeni durum, sosyo-ekonomik durum (şans, eğitim, gelir), cinsiyet, din, uyruk, on yıl öncesinde deneyimli kişilerin oturanlardaki yerel değişim sayısı</p> <p>Kentlileri ve yerelleri (Urbanities ve locals), kişisel sosyo ekonomik değerler kontrolünde karşılaştırılmıştır. Bu şekilde mekân tipinin kültürel ve yapısal özelliklerin buluşturmasına izin verilir. Bu sırada yerleşmenin boyutunun da etkisi gözlemlenebilir.</p> <p>Kukla değişkenler kullanılarak kentliler ve yerellilerin sosyo-demografik değerler kontrolünde kentliliğin 6 regresyonunda çarpıcı bir biçimde ortaya konulur. Sonuçta, kentliler yerelden oldukça farklı çıkmıştır. Daha yabancılaşmış, daha zayıf toplumsal bağlar, daha alışılmamış davranışlar ve daha alt kültürel yapılar. İki grup karşılaştırıldığında en az fark, gizem ve toleransta çıkmaktadır.</p>

Tablo 2'nin devamı.

ÇALIŞMANIN ADI	AMAÇ	YÖNTEM	ANKET FORMU-DEĞİŞKENLER
<p>Sense of place amongst adolescents and adults in two rural Australian towns: The discriminating features of place attachment, sense of community and place depece in relation to place identity</p> <p>Grace H. Pretty, Heather M. Chipuer, Paul Bramston</p> <p>Journal of Environmental Psychology 2003</p>	<p>Kırsal mekân ile kimliklenen sakinlerin mekân hissini boyutlarını ayırıp ayıramadığının ölçülmesidir. Avusturalya'nın iki uzak kasabasında 246 yetişkin ve 365 genç ile yapılan bir çalışmadır.</p> <p>Arka plan bilgisi: cinsiyet, doğum tarihi, eğitim, kasaba yaşadığı süre, şimdiki adresi, kaç tane komşusunun ismini bildiği sorulmuştur.</p>	<p>Sense of place measures: Üç bileşen de Neighbourhood Cohesion Instrument (NCI, Buckner, 1988) Neighbourhood Youth Inventory (NYI, Chipuer, 1999) kullanılmıştır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Multivariate analysis of variance (F(7,539)=24.18, p>0.0005 -Wilks' lambda=0.76 -eta squared=0,24 <p>Bonferoni-düzeltilmiş alpha değeri: 0.007</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discriminant Analysis -topluluk hissi (Bnb) - bağımlılık, - davranışsal ilişkiler (Bnb) - hissel bağlar (Friends) - mekan bağı; aktivite, kalite ve karşılaştırmalı kalite 	<p>1- MEKÂN KİMLİĞİ Strength of Group Identification Scale (SGIS) Sorumluluk ölçütleri belirlenmiş: çok kesin/tam, tam, kararsız, tam değil, kesinlikle tam değil Discriminant işlev analizi katılımcıların sorumluluk seviyesine göre onları üç gruba ayırır.</p> <ul style="list-style-type: none"> - düşük toplum kimliği (sorumlu 1-2) - kararsız (sorumlu 3) - yüksek toplum kimliği (sorumlu 4-5) <p>2- MEKÂN BAĞIMLILIK Neighbouring subscale of the NCI'nin 18 çok boyutlu değişkeni, komşuluk deneyiminin üç yönlü algısını göstermektedir: toplum hissi, komşuluğun çekimi ve komşu. Bu maddelerin 5'li derecelendirme ile güçlülükleri ölçülmüştür. Bağımlılığın hissel boyutu, Friend subscale of the NYI kullanılarak ölçülmüştür. Aktivite, destek, arkadaşlık, güvenlik faktörlerini belirleyen 22 maddeden oluşur.</p> <p>3- TOPLUM HİSSİ The sense of community subscale of the NCI Chronbach's alphas kullanılarak 10' dan 50'ye skorlar verilmiştir.</p> <p>4-MEKAN BAĞI Activity subscale of the NYI Chronbach's alphas kullanılarak 4' den 20'ye skorlar verilmiştir.</p>

Tüm bu çalışmaların ışığında netlik kazanan yöntem ve çalışmanın amacına uygun olarak toplanan literatür bilgileri, çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde verilmiştir. Öncelikli olarak, kentli, kent ve kentlilik kavramları sistematik bir biçimde ele alınmış ve daha sonra ampirik çalışmanın bulgularının yer aldığı bölümlerde ortaya konulan varsayımların geçerliliği test edilmiştir.

2. KENTLİ-KENT-KENTLİLİK

Bireyin yaşadığı mekân KENT, kentteki birey KENTLİ, kentlinin kentteki tutumu KENTLİLİK, bunun bilincinde olması KENTLİLİK BİLİNCİ ve nihayet, bu bilincin kente yansımaları, kent planlamasıyla ilişkisi ve planlamaya katkısı yapılan çalışmaya temel oluşturması anlamında oldukça önemli konulardır. Bu bağlamda, öncelikli olarak ilk bölümde, bireyin bilinçli bir kentliye dönüşümü üzerinde durulacaktır.

2.1. Kentli

Kente yönelik düşünce ve hareketler etrafında sorgulamalar yaparak “Kent nedir?” sorusundan ayrılmayan bir başka soruya cevap arayarak başlanabiliriz: Kent kimin? Rousseau, “Yapılar bir kent doğururlar, ama bir siteyi yapan yurttaşlardır” der. Yurttaş – bir kentli olarak- burada kentinden ayrı düşünülemez (Bumin, 1990).

2.1.1. Birey Olma

Birey nedir? Bireyin kimliği, bireyin tek başına sahip olduğu kimliği, bireyin birlikte olduğu örgütlü veya örgütsüz grupların kimlikleri ve bu grupların içinde barındığı kentin kimliği, önem taşıyan ele alınması gereken konular arasındadır.

Bireyin kimliğinin oluşması için, benliğinin çözümlenmesiyle ilgili bazı bilişsel süreçler gerekmektedir. Her toplumda her birey, kendine en yakın insanlardan bile, ayrı bir varlık olduğunun farkındadır. Bu, mutlak varoluşsal düzeydeki ayrırma-birleşme süreci çok açıktır (Kağıtçıbaşı, 1993).

Psikososyal gelişim; kişinin, benlik yapısının, doğru ve yanlış ilişkisi sağduyu gelişiminin sosyal etkileşimde kullanıma dönük olarak belli bir olgunluk düzeyinde ortaya çıkması olarak tanımlanır. Erikson’un psikososyal gelişim kuramına göre, insan yaşamının tümünü kapsayan sekiz gelişim krizi belirlenmiştir. Bu nedenle Erikson’un teorisi, “yaşam boyu” bir teori olarak değerlendirilir (Özbay, 2003).

Kentlilik bilincinin oluşumu yada gelişim süreci de “yaşam boyu” devam etmesi gereken bir süreçtir. Tıpkı Erikson teorisindeki psikososyal gelişim krizleri gibi, oluşması

beklenen kentlilik bilinci teorisi de pek çok adımdan oluşmaktadır. Bu adımların her birinde birey kentli olma yolunda aşamalar katetmektedir. Bu sürecin her aşamasında birey, doğru bilgi ile bilgilenmelidir ki hedeflenen kentli tipine ulaşılabilir. Böylelikle bireyin farklı fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimler gösterdiği her bir dönemde, kentlilik bilinci teorisinin bu döneme karşılık gelen aşamalarındaki doğru bilinçlenmesinin yansımalarını yaşamında görebilmek mümkün olabilecektir.

Erikson'un psikososyal gelişim krizlerinden, beşincisi "Kimlik-Rol Karmaşası" dır. Bu 12-20 yaş dönemi ile ilgilidir ve çocukların yetişkinliğe geçiş yılları olarak tanımlanır. Bu dönem "Kimlik Karmaşası" ile karakterize edilmiştir. Ben kimim?, Nelere inanıyorum?, Ne işler yapacağım ve ne olacağım? gibi soruların yoğun olarak sorulduğu bir dönemdir. Bu süreçte, yetişkin hayatına dönük olarak politik, dinsel, felsefi ve moral tercihler gibi konulara ilgi göstererek kimlik bütünlüğünü oluşturmaya çalışmaktadır. Eğer bu dönem başarı ile atlatılmazsa yetişkinlik dönemindeki rollerin gerçekleşmesinde sorunlara neden olabilir. Özellikle orta ergenlik denilen 14-16 yaş birey için çok önemlidir ve bu dönemde adolesan "ben merkezli" bir yapıya bürünmektedir. (Özbay, 2003).

Bireyin ben merkezli bu yapısının, sosyal ilişkileri kuvvetlendikçe ben merkezli bir yöne doğru kayması olasıdır. Bireyin bu dönemde kendini başkalarıyla ilişkilendirmesi gelişiminin önemli bir parçasıdır.

Çocuğun benlik tasarımıyla birlikte gelişen bu süreçte, kendi ben'iyle başka ben'leri karşılaştırır. Kendi ben'ini yine "Ben" olarak fakat kendine özgü bir şekilde oluşması sağlanır. Ayrıca bu süreç, kişinin gerçek anlamda başkayı anlamasını ve kendisiyle ilişkilendirmesini sağlamaktadır (Özbay, 2003).

İnsanın doğuştan getirdiği ve yaşamak istediği gereksinimler varoluş boyutlarıdır. Bunlar;

- 1- farkına varılma, sınırlar ve sorumlulukların bilinmesi,
- 2- kabul edilme, doğal bulunma,
- 3- sevilme, özlenme,
- 4- değerli olma, kendinden daha büyük bir bütünün özgün, vazgeçilemeyecek bir parçası olma,
- 5- güçlü olma, "istersem yapabilirim" duygusu içinde olmadır.

Kişi varoluşunu hem başkalarının gözünde (ait olma) hem de kendi gözünde (birey olma) gerçekleştirmek ihtiyacı içindedir (Cüceloğlu, 2001).

Ait olma bizim sosyal varlığımızın bir parçasıdır. Bireyin toplum içinde aldığı değişik roller-anne, baba, çocuk, komşu, öğretmen- nedeniyle hayatında mutlaka “ait olma” olacaktır. Ait olma, yani ben kimim sorusuna, “öğretmenim, evladım, anneyim” diye yanıt veren bir kişi, birey olma konusundaki özdeşimini ait olma öğeleri ile gerçekleştirir. Ait olma üzerine kurulu bir özdeşimde, birey olma ile ilgili duygu, düşünce ve eylemler “öteki” olmakta ve birey olma ile ilgili şeylere yabancılaşma hissedilecektir. “Birey olma” da ise, ben kimim sorusuna, “şunu elde etmek/sahip olmak isteyen kişi, şu mevkiye gelmek isteyen kişi olarak yanıtlanırsa, bu tamamen kendi duygu ve düşüncelerinin merkez alınmasını ifade etmektedir. Eğer birey olma kutbunda kendini özdeşleştirir, sınırları da o şekilde kurulursa, o zaman, ait olma ile ilgili şeylere, toplumsal yaşamın getirdiği her şeye karşı bir tepki içinde olacak, onlara yabancılaşma hissedilecektir. Bu nedenle dir ki, Ben’in sınırlarını tanımlarken, hem ait olmayı hem de birey olmayı dengelemek gerekmektedir (Cüceloğlu, 2001).

Söz konusu gelişim sürecinde, bilinçte bazı temel oluşumlar yer aldıkça “BİZ BİLİNCİ” gelişmeye başlar. Bu gelişim uzun bir zaman periyodu içinde yavaş yavaş bilinçte oluşur sonra davranışta kendini göstermeye başlar. “Biz Bilinci”nin temelindeki bilinçte oluşan temel ayrımlar ve farkına varışlar ise şunlardır:

- 1- Ben varım, tekim, anlamlıyım
- 2- Sen varsın, teksin, anlamlısın
- 3- İstesek de, istemesek de, sen ve ben birbirimizle sürekli etkileşim içindeyiz (Cüceloğlu, 1997).

Biz bilincinin oluşması için ilk iki adım gerekli fakat yeterli değildir.”Ben ile Sen” arasındaki ilişki ile ilgili bir ayrımın, farkına varışın oluşması söz konusudur. Yaşam bir ilişkiler bütünü olduğuna göre ben ve sen sürekli birbirimizi etkileriz. Her düşünce, duygu, tutum ve davranışın diğerleri üzerindeki etkisinin nasıl olacağı, ilişkilerin bütünü içinde bilme sorumluluğu kişiye ait olmaktadır.

Bağlaşık bilinç düzeyindeki kişi “ben var değilim, tek değilim, yaşamımın bir anlamı yok, sen varsın” yaklaşımı içindedir. Kendini diğerlerinden bağımsız gören bilinç düzeyindeki kişi kendini var, tek ve anlamlı görürken karşındakini bu boyutlarda var göremez. Ancak BİZ bilincine geçmiş kişide hem kendisi hem karşısındaki, büyük BİZ’in bir parçası olarak vardır, tekdir ve anlamlıdır (Cüceloğlu, 1997).

Bireyler düzeyinde “Biz Bilinci” oluşturabilmek için öncelikli olarak bireyin temel gereksinmelerinin karşılanması gerekmektedir. Bu bağlamda, Covey ve arkadaşlarına göre,

insanların temel gereksinimleri şunlardır:

- 1- Bedensel: yiyecek, giyecek, barınma, ekonomik güç, sağlık,
- 2- Sosyal: diğer insanlara olan gereksinimimiz, sevmek, sevilme, ait olma,
- 3- Bilişsel: Öğrenme, bilme, zihinsel gelişme, anlama,
- 4- Bir isim bırakma: Öldükten sonra hayırla anılma, bir katkıda bulunmuş olma, evrende anlamlı bir yer alma (Cüceloğlu, 2001).

Bu konudaki diğer bir yaklaşım ise, Maslow'un insan güdülerinin öğelerini anlattığı "piramit"tir (Şekil 2).

Şekil 2. Maslow piramiti

Maslow'un piramitinde, en üst düzeyinde yer alan kendini gerçekleştirme güdüsüne varabilmek için piramitin alt düzeydeki güdülerini gerçekleştirmek gerekmektedir (Bakkalbaşı vd., 1998).

Bireyin bu tip temel gereksinimleri karşılanmadığında, birey tüm enerjisini bu noktaya yöneltmeye başlar. Hayatının her yönünü, karşılanmayan bu gereksimi organize etmeye ve gerçekleştirmeye doğru yöneltmeye başlar (Cüceloğlu, 1997).

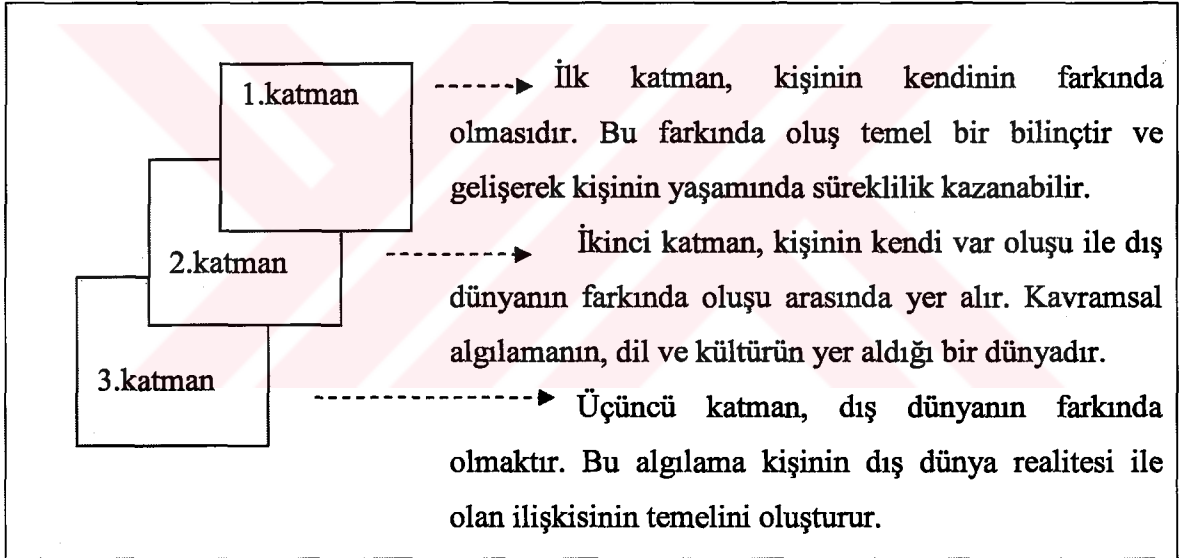
Bireyin temel gereksinimleri ve güdülenmelerinin karşılanması, kentlilik bilincinin kazanımı açısından oldukça önemlidir. "Toplumun kendi çıkarları yönünden etkileyen "toplumsal gereksinimler" etkisine karşın, bireyin insani değerlerini arttırarak etkilemek, gerçek anlamda bir kentli bilincinin göstergesi sayılabilir. Bireyin güdülenme etkisi toplumsal gereksinime etkisine göre ne kadar fazla ise toplumsal etkisinin tesiri o kadar azalacaktır. Kentin toplumsal köklü yapısını değiştiremeyeceğimize göre etkilerini ayarlama

yönünde bir bilinçlenmeyi sağlamak gerekecektir. Bu da insanın “insani değerlerinin” güdülenmesinin düzeyini arttırmakla mümkün olabilecektir” (Bakkalbaşı vd., 1998).

Bireyde bu bilinçlenmenin sağlanabilmesi için doğru bilgi akışının olması ve bireyin farkında olması gerekmektedir. Bireylerin bilinçlenme düzeyi aynı zamanda, bilgi düzeyinde ve farkındalıklarıyla doğrudan ilişkilidir. Bireylerin farkındalık düzeylerine göre bilinçlenme düzeyleri de değişim göstermektedir.

2.1.1.1. Farkındalık

Gestalt teorisinde de üç tür farkında olma alanı tanımlanır ve bu alanlar üç katman gibi birbirlerinin üzerinde yer alır (Cüceloğlu, 2001) (Şekil 3).

Şekil 3. Gestalt teorisinde farkındalık katmanları

Varoluşçu felsefede, insanların kendi varoluşlarını kendi fenomenleri içinde, yani algıladıkları, yaşadıkları, anlam verdikleri fenomenler içinde oluşturdukları söylenmektedir. Fenomenolojik yaklaşımın kurucusu; Husserl, kişinin farkında olması ile farkında olduğu şey arasında sıkı bir ilişkinin varlığından söz etmektedir. (Cüceloğlu, 2001)

Birey, kendini çevreleyen nesnelere toplumda süre giden olayların farkında olabilir ve onu bilinci ile anlayabilir, ama önemli olan bunu bilincin içine alabilmesi ve içselleştirebilmesidir (Turan, 2004).

Husserl'e göre, "Her bilinç kendine özgü bir niyet geliştirir. Ve bu niyet, o bilincin neyi algılayıp nasıl anlamlandıracağını etkiler." Bu nedendir ki, bilincimiz gelişmeden o bilince uygun olan fenomenleri algılayamayız (Cüceloğlu, 2001).

2.1.1.2. Bilinç

Bilinç karmaşıktır ve zihinsel fenomenin genel karakteristiğinden uzaktır (Russels, 1954). Bilinç, esas olarak onunla ilgili olanlar tarafından, inanç ve istekler, hafızalar, izlenimler ve duyulardan farklı, bizim zihinsel yaşamımızın başından sonuna kadar dağılmış bir karakter olarak alınabilir (Russels, 1954).

"Bilinç, çok karmaşık insan bedeninin etkinliklerini, insanın dünyaya anlam vererek, gerçekleştirdiği yaşantısını, ruhsal, toplumsal, kültürel, siyasal boyutlarda süre giden yaşamını açıklamaya yarayan bir kavramdır" (İnam, 2004).

Bilinç pek çok alanda kullanılan bir kavram olmasına karşın her alan için küçük nüans farklılıkları, farklı yönelimleri barındırmaktadır. Bunlar:

1. Beden işleyişine bağlı olarak bilinç işleyişini felsefeye açıklama etkinlikleri (örneğin nöro-felsefe),
2. Anglo-Amerikan felsefesinin zihin-beden ilişkilerini sorgulayan tartışmaları (zihin felsefesi),
3. Bilincin işleyişini "fenomenolojik temelde anlama, betimleme uğraşları,
4. Beyin ve sinir sistemleri ile uğraşan hekimlerin, nörologların, psikiyatristlerin araştırmaları,
5. Yapay zeka araştırmacıların, bilgisayar programcılarının mühendislik açısından, insan beynini kopya etme, simüle etme gayretleri,
6. Mistiklerin, din felsefecilerinin, "spiritizma" ile uğraşanların etkinlikleri,
7. *Sosyal bilim ve siyaset bilim kuramcılarının ideolojileri, insanın dünyayı, toplumu kavramasını incelerken ele aldıkları bilinç kavramı üstünde getirdikleri tartışmalar,*
8. Psikologların, sosyal psikologların, antropologların anlama, anlam verme, kavrama etkinliğinde insan araştırırken dayandıkları bilinç anlayışları,
9. Kültür insanların, sanatçıların insanı yorumlarken bilinci sorgulamaları, yorumlamalarıdır (İnam, 2004).

Bu çalışmada sözü edilen bilinç; 7. maddede özetlenen, insanın yaşadığı dünyayı,

kenti, mekânı; içinde bulunduğu toplumu, birliği kavramasını incelerken ele alınan bilinç kavramı şeklindedir.

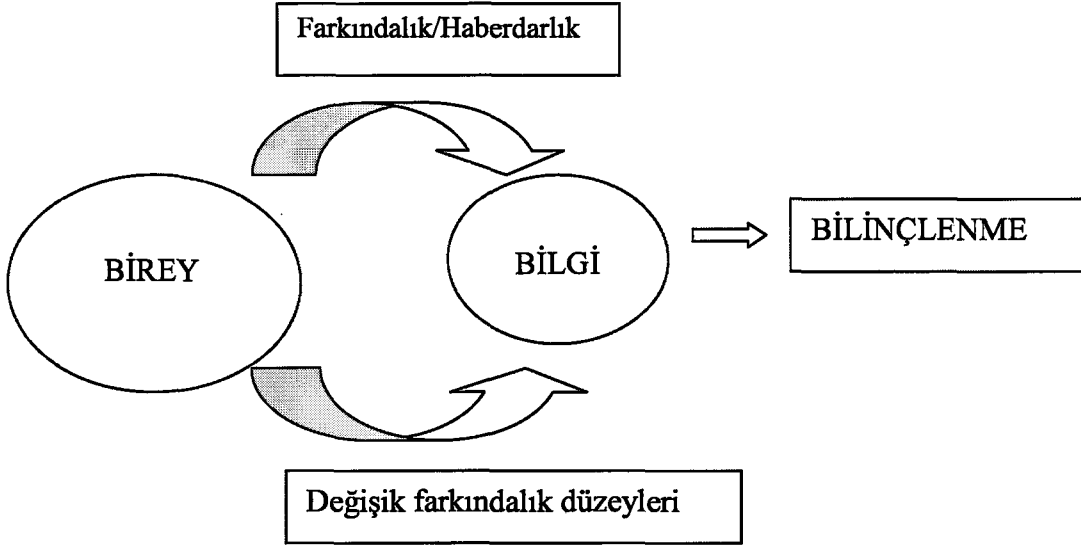
Bilinç özünde, kimlik ve varlık gibi birer aksiyomatik kavramdır ve kavramsal bir biçimde kimliklendirilmesi gerekir. Bu üç kavramda (bilinç, kimlik, varlık) doğrudan doğruya algılanır veya yaşanır. Bu kavramlar ilk duyumda, ilk algıda ve ilk kavramdan başlayarak, her kavramda, yani her haberdarlık durumunda mevcuttur. İlk ayırt edilmiş duyumdan (veya algıdan) sonra insanın elde edeceği bilgi, “varlık, kimlik, bilinç” terimleriyle adlandırılan temel olgulara hiçbir şey ilave etmez. Yani bu olgular, herhangi bir haberdarlık durumunun hep içindedirler; daha sonraki bilginin ilave ettiği şey, bu olguların bilinçli olarak kimliklendirilmesi için duyulan epistemolojik ihtiyaçtır (URL-1, 2004).

Epistemolojik olarak, aksiyomatik kavramların oluşturulması, bir soyutlama eylemidir. Ancak bazen algısal somutluklara işaret eden birinci-düzey soyutlamaları, yani fiziki varlıklara işaret eden kavramları, algılar olarak ele alır ve daha ileride hiçbir soyutlama yapamaz; yani bilgiyi bütünleştiremez, kendi yaşantısında onları kimliklendiremez (URL-1, 2004).

Bu kavramlar, insan bilincinin sabiteleridir; insan bilincinin sürekliliğini kimliklendiren ve böylece sürekliliği koruyan bilgisel bütünleştiricilerdir. Bütün insan bilgisinin aslını ifade ederler; bir şey mevcuttur; ve ben, onun mevcut olduğunun bilincindeyim; bu şeyin kimliğini keşfetmeliyim sorunsalının nedenidirler (URL-1, 2004).

“Mevcudiyet kavramı; altındaki mevcut şeylerin, nelerden ibaret olduğuna işaret etmez; sadece, onların mevcut olduğu birincil olgusunun altını çizer. Kimlik kavramı; altındaki mevcut şeylerin özel tabiatlarına işaret etmez: sadece, onların ne ise o oldukları birincil olgusunu çizerler. Bilinç kavramı; hangi mevcut şeylerin bilincinde olduğuna işaret etmez; sadece, birisinin, bilinçli olduğu birincil olgusunun altını çizer”(URL-1, 2004).

Bilinç yeteneği, belirli canlıların bir özelliğidir; ama bilinç, verili bir haberdarlık durumunun niteliği değildir. Bilinç, o haberdarlık durumunun tam kendisidir. Bilinç kavramının birimleri: yaşanan, yaşanmış olan, yaşanacak olan her haberdarlık durumu yada sürecidir (URL-1, 2004) (Şekil 4).

Şekil 4. Bilinçlenme süreci

Bilinç, haberdarlık yeteneğidir, varolanı algılama, farkında olabilme yeteneğidir (URL-1, 2004). Birey, kendi algılamasının ötesinde, kendi farkında oluşunun ötesinde, ayrı, bağımsız bir gerçek olarak düşünürken –böyle düşünürken kendini o bilmediği gerçekten yabancılaşmış hissederken- aslında, kendi bilincinin ötesinde bir gerçek olmadığını, gerçeğin kendi bilincinin içinde yapılaştığının farkına varabilir. Böylelikle de yabancılaşma duygusundan da kurtulmuş olur (Cüceloğlu, 2001).

Haberdarlık, aktif bir durumdur. Haberdarlığın alt düzeylerinde, insanın bir duyum yapması ve duyumları algılarla bütünleştirmesi için, karmaşık bir nörolojik süreç gerekir; bu süreç, otomatik ve irade dışıdır: insan, bu sürecin ürettiği sonuçlardan haberdardır ancak sürecin işleyişinden habersizdir. Daha üst düzeyde, yani kavramsal düzeyde; süreç, psikolojik, bilinçli ve iradidir. Her iki düzeyde de, yani kavramsal düzeyde; haberdarlık, sürekli faaliyet yoluyla elde edilir (URL-1, 2004).

İnsan bilincinin her durumda, fonksiyonda ve zamanda iki temel özelliği vardır: içerik ve etkinlik; yani haberdarlık halinin ne hakkında olduğu konusu ve bilincin bu içeriğe ilişkin faaliyetinin ne olduğu konusudur (URL-1, 2004).

Doğrudan yada dolaylı olsun her bilinç fenomeni, insanın dış dünya ile ilgili haberdarlığından türemektedir. Dışbakış, dışarıya (dış dünyadaki mevcut-şeyin kavranması) yönelmiş bir bilgilenme sürecidir. İçebakış, içe (yine dış dünyadaki bir mevcut şeyin karşısında, düşünme, duygulanma, hatırlama gibi, insanın kendi psikolojik faaliyetlerinin kavranmasına) yönelmiş bir bilgilenme sürecidir. İçebakış alanında

bilinçlilik kavramları oluşturulurken; verili bir psikolojik sürecin özel halleri, somutluklar olarak bir kavram altında bütünleştirilir. Psikolojik bir sürecin ölçülebilir iki özelliği vardır: bu sürecin nesnesi (içeriği) ve bu sürecin şiddetidir. Sürecin şiddeti, birçok faktörün otomatik olarak katılmasının sonucudur (URL-1, 2004).

İnsan, bedeni ve bilinciyle çevre ve ortamına güç yayan, buralarda “güç alanı” oluşturan bir varlıktır. Bilincin içinde ve dışında, bedeninin içinde ve dışında olmak üzere dört alan, insanın güç alanını ortaya koyar. Bilincin iç güç alanı, bilinç içindeki yaşantı hareketlerini etkiler, bu hareketlerden etkilenir. Benlik, bilinç içindeki yaşantı akışının trafiğini, işleyişini düzenler, düzenlemeye çalışır (İnam, 2004).

Bedenin iç ve dış alanları da vardır. Bedenin iç alanı, iç organlarının düzeniyle, işleyişini etkiler, onlardan etkilenir. Dış alan, iç alanla etkileşim halindedir; insanlar arası bedensel etkileşimler dış alanların gücü etkisinde gerçekleşir. Bilincin dış güç alanı, onun bedenle, öteyle ilişkiye geçmesini sağlar.

2.1.1.3. Algı

İnsan, çevre ve ortamında dış alanla, diğer insanlarla ilişkiye geçer. İç ve dış alanlar da bu süreçte sürekli etkileşim halindedirler (İnam, 2004). İnsan, diğer insanlarla ilişkide bulunduğu bu mekânı etkileme ve ondan etkilenme gücüne sahiptir.

Yaşanılan mekân olan kentsel çevre, insan psikolojisinin davranışsal etkilerini belirleyen önemli bir etmendir. İnsan psikolojisinin bilinçli ve bilinçdışı pek çok katmandan oluştuğu kabul edildiğinde, psikolojik tatminin, insanı çevreleyen mekâna gönderilen reaksiyonların bu katmanlarda oluşturduğu duyumlardaki hoşnutsuzluğuyla doğru orantılı olduğu görülür. Duyumlar bilinç dışı katmanlarda ne derece derine ulaşırsa, o çevrede yaşayan birey, kendisini çevre öğeleriyle o derece bütünleşmiş ve bütünleştiği oranda da mutlu hisseder (Özbek, 2002).

Kentlinin çevreye uyumu için ortamdaki iletişim dokusu, memnun edici bir yaşam mekânı oluşturmalıdır. Mekân kimliği hissi (sense of spatial identity), sosyal grup kimliği hissiyle, çevrelerine karşın yerel insanların tutumuyla ve onların içinde oldukları mekânla ilişkilidir (Carr, 1970).

Mekân hissisinin gelişimi düzenli olarak orada oturanların durumundan etkilenir. Kişinin yaşam süresi boyunca mekân hissisinin gelişimi sürer. Bu yüzden daha geniş anlamda, insan gelişim sürecinin bir parçası olarak da görülebilir (Göregenli, 2003).

Bu bağlamda, kişinin algısının gelişmesi için fiziksel mekânın kimliği de oldukça önemlidir. Twinger-Ross ve Uzzell (1996) tarafından oluşturulan “Kimlik süreci teorisinin” içeriğinde, mekân kimliğinin geliştirilmesi için dört temel prensip ortaya konulmuştur. Bunlar;

- 1- mekânı diğerlerinden ayıran özellik (distinctiveness),
- 2- mekândaki süreklilik (continuity),
- 3- mekân ile birlikteliğe dayanan kişisel değer verme (self-esteem),
- 4- seçilen bu mekânda seçilen aktiviteleri yapabilme gücü- amaca hizmet edebilme-etkililiktir (self-efficacy) (Hay, 1998).

Bireylerin algılarının gelişmesi için mekân kimliğinde geliştirilen bu prensiplere karşın, bireyler mekânı farklı boyutlarda da algılayabilirler. Bu durum bireylerin kendine özgü niteliklerinden kaynaklanmaktadır ve bunun sonucunda bireylerin mekâna yükledikleri kimlikler farklılaşmaktadır. “Gerçekte, bir mekânın asıl kimliği, bireysel olmaktan çıkıp öznellerarası (intersubjective) hale gelerek, toplumsal olarak oluşturulmaktadır” (Tekeli, 1991).

Bu bağlamda birey, sahip olduğu kültürel nitelikleri ve bunlara bağlı geliştirdiği hayat tarzı ile fiziki çevre üzerinde yer alır ve onu biçimlendirmeye çalışır. Karşılıklı olan bu ilişki çevrede kültürün oluşumunda da etkili olmuştur. Çevre ile kültür etkileşimi ilk olarak 20. yy. başlarında coğrafyacılar tarafından yorumlanmış ve beraberinde üç farklı akımı doğurmuştur (Özbek, 2002) (Tablo 3).

Tablo 3. Çevre ve kültür etkileşimi ile ilgilenen akımlar

Çevreci determinizm	Çevreci Posibilizm	Çevresel Algı
Fiziki çevre, özellikle iklim ve yer şekilleri kültürlerin biçimlenmesinde etkin bir güçtür. İnsanlık aslında fiziki çevrenin pasif bir ürünüdür.	Fiziki çevre etkisi göz ardı edilmese de, kültürel miras insan davranışını etkilemede en az fiziki çevre kadar önemlidir.	Her insanın fiziksel çevre hakkında zihinsel imajları vardır ve bir kültür grubu içinde bu imajlar geniş ölçüde paylaşılmaktadır. Bu düşünceyi destekleyenler çevrenin gerçek karakterlerinden çok çevrenin algılanmasındaki kriterlerin insan psikolojisini ve kültürünü etkilediğini savunurlar.

Bu yaklaşımlar, 1960’lardan itibaren Kevin Lynch’le birlikte birçok değişikliğe uğramıştır. Lynch paylaşılmış öğrenilen davranışların özellikleri ile ilgili çalışmalarını bir takım zihinsel haritalama teknikleri kullanarak açıklamaya çalışmıştır (Özbek, 2002).

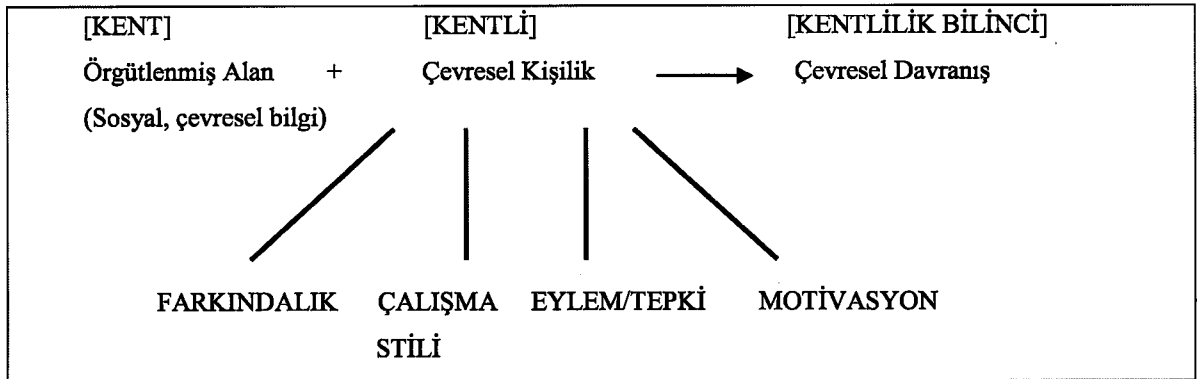
1970'ler boyunca, çevre-davranış konusundaki araştırmalar davranış üzerine yoğunlaşmış, değerler ve anlam konusuna daha az ilgi gösterilmiştir. Kültür-çevre konusu üzerinde durmuş en önemli kişiler Rapoport ve Altman'dır. Her ikisindeki ortak yaklaşım, çapraz kültürel yaklaşımları kullanmış olmaları, niteliklerde ve biçimlerde çeşitliliğe yol açan faktörlerin artışının önemini vurgulamalarıdır (Özbek, 2002).

Gerçekte; mekânsal değişkenlerin davranışı nasıl etkilediği anlamında tek yönlü bir süreç yerine çevre psikolojisinin birey mekân ilişkilerinin karşılıklılığı ve kendine özgü fenomenolojisini anlamaya çalışmak gerekmektedir (Göregenli, 2003). Çevre ile insanlar arasındaki etkileşim iki ayrı süreçtedir. Hem insanların psikolojik özellikleri tarafından hem de çevrenin formu tarafından bu süreçler paylaşılır.

2.1.1.4. Davranış/ Birey-Mekân İlişkisi

Bireyler çevreyi algırlar ve bu algıya olumlu yada olumsuz tepki gösterirler. Bu algı- tepki olayında birey algıyı; eğitimi, dünya görüşü doğrultusunda değerlendirirken, tepki ise doğrudan değil, dolaylı yoldan bireyi etkiler (Çakıloğlu vd., 2003).

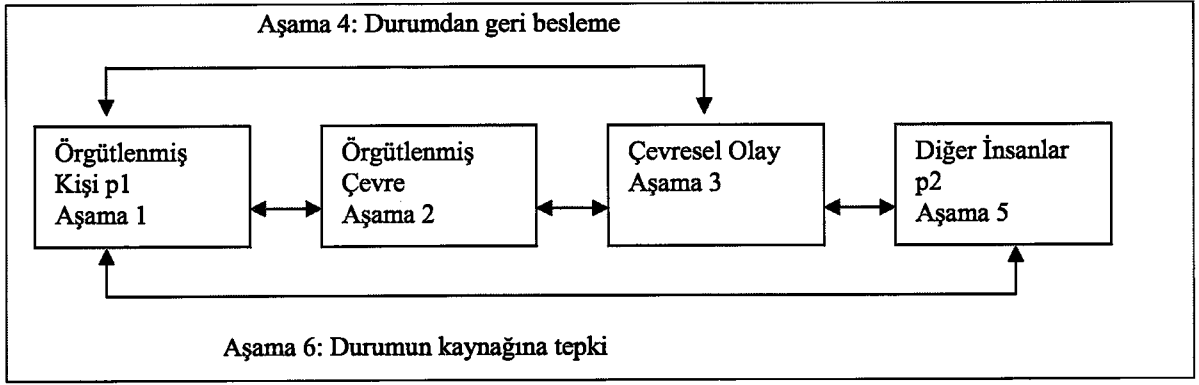
Sonnenfeld (1972) tarafından yapılan bir araştırma da bu varsayımı destekleyen bilgileri içermektedir. Bu araştırmalarda çevre ile davranış arasındaki ilişki şu anlatımlarla ifade edilmiştir (Şekil 5-6).

Şekil 5. Çevre ve davranış ilişkisi (Sonnerfeld, 1972).

Yaygın bir şekilde, yapılan davranış diğer bir davranışın doğuşu ile sonuçlanır. Davranış direkt olarak çevreden kaynaklandığında, eklenen davranışlar örgütleme gücü olan bir olay etkisiyle oluşur.

Şekil 6. Çevre- davranış ilişkisi ve modellenmesi (Sonnerfeld, 1972).

Modelin Aşama 1'i örgütlenmiş kişiyi (P1) ifade eder, P1 direkt çevresel eylem ve davranışların kaynağıdır. P1'in davranışı belirli amaçlardan kaynaklanabilir, ancak aynı zamanda bu davranışlar kişilikten ve deneyimden de etkilenebilir. Aşama 2, örgütlenmiş çevredir ve çeşitli ilişkiye sahip bileşenlerden meydana gelir.

Aşama 1 ve 2 arasındaki karşılıklı oklar P1'in yalnızca çevrede eylemlerini gerçekleştirmediğini aynı zamanda onun eylemleri çevresel kaynaklı ve hissedebilir dönüşmüş örgütlere dayandığını ve çevredeki davranışlarının etkisinden kaynaklanan çevresel olayları göstermektedir. Aşama 2 ve 3 arasındaki çift yönlü oklar olayın orjinal çevrenin yapısındaki değişimlerin yeterliliğini gösterir. Aşama 4 P1'e çevresel olaylardan geri beslemeyi gösterir. Aşama 5 diğer kişilerdir, (P2) ve P1 tarafından üretilen çevresel olaylarla ilgilidir ve onların farkındadır. Bazı belirli çevresel etkiler onun hassaslığını, kişiliğini ve deneyimlerini tetikler. Aşama 3 ve 5 arasındaki iki yönlü ok ise, P2'nin deneyimleri aynı zamanda hissedilen değişimin üstesinden gelen çevresel olayları gösterir. Duruma P2'nin tepkisi Aşama 6'nın parçasıdır. Tepki direkt olarak ne çevreye ne de P1'e dir, tepki olayın kaynağıdır. Örgütlü kişi ve diğer kişiler arasındaki iki yönlü ok P2'nin tepkisi bir tepki ortaya çıkarmayı gösterir. Bu tepki ne P1'nin hassaslığından P2'nin çevresel yönetimlerine, ne de daha doğrudan sosyal örgütlü olarak P2'yedir (Sonnerfeld, 1972).

Görüldüğü üzere, çevre ile birey sürekli etkileşim içindedir. Çevre bu etkileşim sürecinde ne kadar kimlikliyse, bireyi de o derece kimlikli olmaya zorlayacaktır. Bunun tersi de söz konusudur. Birey ne kadar kimlikliyse çevresini de o denli kimlikli olmaya zorlayacaktır. Modeli kent düzlemine uyarladığımızda, örgütlenmiş çevre, kente karşılık gelirken; çevresel kişilik, kentliye ve çevresel davranış da kentlilik bilincine karşılık gelebilir.

Davranışa ilişkin olarak akış şemasında, kentlinin çevreyle olan etkileşiminde, kentli

kentle sürekli etkileşim içindeyken, kentlinin (P1) bulunduğu düzlemdeki diğer bireylerin (P2) de kentliye doğrudan, kente ve kentlinin davranışlarına dolaylı etki yaptığı söylenebilir. Ancak bu aşamada unutulmamalıdır ki kentte yaşayan her bir bireyin çevreyi etkileme/ yada çevreden etkilenme düzeyleri aynı değildir. Kentte farklı kent taraflarının mevcudiyeti söz konusu olduğu için bu tarafların her birinin farkındalığı ve algı düzeyleri de elbette ki farklı olacaktır.

2.1.1.5. Davranış/Birey-Birey İlişkisi

Birey-mekân ilişkisinde hangisinin diğerini nasıl ve ne kadar etkilediğinin yanında bireylerin birbirini etkilemesi ve sonuçta toplumun etkilenmesi de oldukça önemli bir konudur.

- a- İnsanın bilinçlenmesi ve bilinçli birey olması
- b- Bireylerin diğer bireyleri etkilemesi
- c- Nihayet toplumun etkilenmesi

Giddens 'ın "yapılanma kuramı"na göre, her bireyin bir konumu vardır. Bu konumun toplumdaki kişi için belirlediği haklar ve sorumluluklar bulunmaktadır. Birey bunları içselleştirdiği bir kimlikle taşımaktadır. Birey rolünü varolan toplumsal yapı içinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Aslanoğlu, 2000).

Simmel, Durkeim tarafından ifade edilen toplumun gerçek ve maddi bütünlük olduğu fikrini reddetmiştir. Simmel'e göre toplum, bir şey yada bir organizma olarak yani biyolojik bir oluşum gibi ele alınamaz. "Toplum, bireylerin tek tek toplamından fazla birşeydir" fikrini benimsemez ve daha orta bir yolla "toplumu etkileşim seti olarak alır". Böylelikle toplum birbirleriyle sürekli etkileşimde bulunan bireyler arasındaki karmaşık ilişkilerden oluşmaktadır (Tekel, 2003).

Simmel, bireylerin toplum içindeki davranışlarını 3 grup altında toplamıştır (Tekel, 2003):

- 1- İnsanların farklı güdülerle; çıkar, ihtiras, otorite isteği gibi davrandığı,
- 2- Bireyin kendisinin incelenmesi gerektiği, ancak bireyin burada diğerlerine etkisi yada diğerlerinin onun üzerindeki etkisi bağlamında yani bireylerin diğerleri üzerindeki etkisi bağlamında davranışları,
- 3- Bireylerin taklit, rekabet, hiyerarşik yapılar yada okul, kilise, devlet gibi toplumsal gruplamalarda ortaya çıkan davranış biçimlerinin incelenmesi gerektiğini söylemektedir.

Modernite'nin düşünümsel özelliği birey-toplum ilişkisinde "ben" in oluşum sürecine nüfuz etmektedir. Kişisel hayatın mahrem (initimate) yönlerindeki gelişmeler geniş bir düzlemde sosyal ilişkilerle bağlantılıdır. Giddens'ın yapılanma teorisi içinde birey, toplumsal yapı ile karşılıklı etkileşim içinde ele alınan hem toplumu etkileyen, hem de toplumdan etkilenen bir değerlendirmeye konu olmaktadır. Böylece Giddens, modernitede bireysel kimliğin inşası, toplum ile karşılıklı etkileşimle oluşan geri beslemeli bir proje olarak tanımlamaktadır (Aslanoğlu, 2000).

Bireysellik, kendinin farkında olma, modern öncesi zamanlarda bulunmamaktadır. Her bireyin kendine özgü karakteri olduğu, kişinin düşünselliğinin sürekliliği modern sonrası kültürün yansımasıdır (Giddens, 1991). Bireylerin tek başlarına kendi özgü karakterleri olmasına karşın, bir araya gelerek oluşturdukları sosyal gruplar içinde giderek farklı özelliklerle donandıkları görülmektedir.

Simmel'in öncülük yaptığı sosyal grup tipolojisinde, sayıların toplumsal gruplara ayrımlar getirmesi söz konusudur (Tablo 4). Yani, bir kişi bir tipten bir diğerine geçerken diğer biçimlerden tümüyle ayrılmış, yani belirleyicileri ve sınırları olan yeni biçimlere dönüşmüştür (Tekel, 2003).

Tablo 4. Sosyal grup tipolojisi (Tekel, 2003).

Simmel'in Sosyal Grup Tipleri	TİPOLOJİLERİN ÖZELLİKLERİ
Monad (Birli)	Bir sayısı yada birlik yalnızlığın ilkesidir, diğer biçimlerde olmayan bir özelliğe sahiptir.
Dynadic (İkili)	Bireyler arasında birebir bir ilişki vardır, diğer gruplardan farklı olarak, ikili grup bireylerin ötesinde bir anlama ulaşamaz. Bireyler grup düzeyine indirgenemez.
Triadic (Üçlü)	Tek tek bireylerin ötesinde grup farklı bir anlam taşır. Bağımsız bir grup yapısı oluşturmaya müsaittir. Tabakalaşma sistemi ve otorite yapısı ortaya çıkar.
Küçük Grup Büyük Grup..... Topluluk	Sosyal yapı ve bireyler arasındaki dialektik ilişki içinde sonuçlanır. Buradaki tezatlık toplum bireyselliğinin ve özerkliğin ortaya çıkmasına izin verirken aynı zamanda da engel olunmasıdır.

Simmel'in toplumsal etkileşim tiplerini incelerken çokluk kavramını kullanması ile açıklamak mümkündür. Bir taraftan grubun veya toplumun sayısı arttıkça bireysel özgürlük artmaktadır. Küçük bir grup veya toplum ise birey üzerinde kontrol oluşturmaktadır (Tablo 5). Daha büyük toplum ise birçok gruptan oluşmakta ve her biri sadece küçük bir bölümüne kontrol uygulamaktadır (Tekel, 2003).

Tablo 5. Çoğulculuk ve çokluk kavramlarının karşılaştırılması (Tekel, 2003).

	ÇOĞULCULUK	ÇOKLUK (KİTLE)
ÖZELLİKLER	Bireysel tavırlar ve insiyatiflerden oluşurlar	Yararlara göre ilgileri belirlenir ve bunlar tarafından yönlendirilirler
DAVRANIŞ	Bireysel farklı davranışlar gösterirler	Belirli türden davranışlar gösterirler
YAPISI	Kendiliğinden yargılar oluşturabilir ve buna göre edimde bulunabilirler	Yönlendirilebilir ve bu ölçüde dönüştürülebilirler.
KATILIM	İnsiyatif kullanan bireylerden oluşan çoğulluğun, sivil toplum kuruluşlarının da özünü oluşturması nedeniyle, birey, yeniden bu yeteneğini deneyimleme olanağı bulmakta ve insiyatifini, temsil edilmenin ötesinde, doğru sözlerin ortaya koyulabileceği bir uzam yaratmış olmaktadır.	Doğrudan katılımın sayısal ölçekte olanaksız hale geldiği bu çoklukta, ortaklık, ancak bir aracıyla temsil üzerinden gerçekleşir. Böylece bireyin kendini ortaya çıkarabilecek söz ve edimleri gerçekleştirebilecek bir uzamı kalmamıştır.

Sosyalizasyon bireyin içinde bulunduğu aile, meslek grubu, arkadaş gurubu vb. sosyal grubun ve toplumun değer ve norm sistemini, davranış kalıplarını içselleştirmesidir (Bal, 2002). Bu bağlamda farklılıkların kabul edildiği ilk tartışma zemini aile ilişkilerinde mahrem alanın dönüşümünün ilk basamağı olmaktadır. Burada amaçlanan; aile kurumunu iç işleyişini, arkadaşlık, akrabalık gibi kamusal alan dışında kalan mahrem alanın dönüşüm mekanizmalarını sorgulamasıdır. Bu da ancak kişi ve toplumun birbirleriyle kaynaşmış tek bir deney halinde yeniden ürettiği ve birlikte değiştiği bir yapıya getirmektedir (Aslanoğlu, 2000).

2.1.2. Grup Olma

2.1.2.1. Aile

Türkiye’de tek tip aile kurumundan söz edebilmek oldukça güçtür. Ailenin yapısı ve özellikleri, sosyal sınıf, kırsal yada kentsel yerleşim özellikleri, dinsel, kültürel, ekonomik, vb. etkenlerle değişmektedir (Fidaner, 2002).

Kentteki yaşama uyum ve kentli kimliği açısından bir çok aile tipi tanımlanabilir. Bu tanımlamaların uç noktalarını, en az üç kuşaktır kentte yaşayan eski kentli aileleri, diğerini ise kente yeni göçmüş, kırsal özelliklerini sürdüren ve kimlik sorunlarını denetlemeye çalışan aileler bulunmaktadır (Sezal, 1991)

Kartal’ın (1983) kentleşme sürecini açıkladığı çalışmasında beş dönem tanımlanır. Bunlar:

- 1- Kente ilk geliş dönemi (kırsal aile)
- 2- Kente geliş-gidiş dönemi (geçiş ailesi)
- 3- Kente temelli yerleşme dönemi (göç) (geçiş ailesi)
- 4- Göçten sonraki yıllar (geçiş ailesi)

5- İkinci kuşak ve sonrakiler (kentsel ailesi) dönemleridir. Bu dönemlerin herbirinde ailenin ekonomik ve sosyal mekânı farklı alanları farklı düzeylerde kapsamaktadır. Son aşama olan ikinci kuşak ve daha sonraki dönemlerde, artık aile kırı tamamen dışlayarak, kentsel yaşamın bir parçası olma yolundadır.

Ancak Türkiye’deki aile sistemine özgü bir kavram bu aşamada öne çıkmaktadır. Aile her ne kadar kentleşse bile bağlılık kavramı önemini korumaktadır. Batı kültüründe önem taşıyan bireyselleşme ve özerklik kazanma yerine Türkiye’deki ailelerde özellikle “beraberlik kültürü” egemendir (Kağıtçıbaşı, 1991). Bu nedenle de ailedeki herhangi bir bireyin bilinçlenme düzeyinin artması, sıkı ilişkide bulunduğu diğer aile bireylerinin de bilinçlenmesini kolaylaştıracaktır. Böylelikle bireylerin en yoğun kaynaştığı ve birbirini etkilediği ilk ortam olan aile kurumunda bireylerin bilinç düzeyleri artabilecektir.

2.1.2.2. Komşuluk

1920’lerden günümüze dek komşuluğun analiz edilmesi ve tanımlanması problemi sosyolojinin önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Ancak komşuluk sorununun

tanımlanabilmesi için sınırlarının iyice belirlenmiş olması gerekmektedir. Eğer komşuluğu yalnızca bir mekân parçası olarak ele alır ve onu insan davranışı ile karşılaştıramazsak, toplumdan izole etmiş oluruz. Diğer açıdan, sosyal ilişkiler içinde bir yere depolarsak da coğrafya ile uyarlanamayacaktır. Bu iki bileşenin ne kadar ve nasıl bağdaştırılacağı komşuluk sorununun çözümü için oldukça önemlidir (Lee, 1970).

Bu konu hakkında yapılan ilk ampirik çalışma, 1915'de Park tarafından yapılmıştır. Chicago Okulu ve onu izleyen 20 yıl içinde düzenli bir şekilde Burgess, Mc Kenzie, Quinn tarafından yapılan çalışmalarla, kentin fiziksel özelliklerini davranışlarla ilişkili olarak, suçluluk, zihinsel karışıklık, ırk bileşimi ve onların yerleştikleri doğal alanlar karşılaştırılmıştır (Lee, 1970).

Sosyal ilişkiler ve kişiler arasındaki bağlar izole edilmiş ilişkiler değildir. Plancuların sosyal ilişkiler üzerindeki etkileri sınırlıdır. Plancılar yaptıkları planlar ile, kullanıcılarca mekâna yakınlık duygusunun oluşmasında etken olmalarına karşın, onlar aslında bu şekilde ancak size komşu olabilecek yapıları belirleyebilirler. Bu nedenle planlar, kullanıcılar/ komşular arasındaki ilk görsel iletişim ve ilk sosyal ilişki üzerinde etkili olabilirler. Buna karşın, ilişkilerin yoğunluğunda yada şiddeti üzerinde belirleyici değildirler. Bu daha çok bireylerin karakterlerine, sosyal yapısına bağlıdır. Bununla birlikte, kullanıcıların özellikleri, bazı kanunlar çok boyutlu koşullar, yararlılık standartları, konutların inşa edilmesi kurallarını belirleyen diğer planlama araçları tarafından da küçük ölçüde etkilenebilir. Ayrıca planda bazı yerleşmeler diğerlerine oranla daha fazla sosyal iletişime olanak tanımaktadırlar (Gans, 1970).

Kentin sosyal yapısında var olan homojenlik olgusu da, sosyal ilişkilerin önemli bir belirleyicisidir. Homojenliğin belli dereceleri komşular arasındaki pozitif ilişkiyi cesaretlendirebildiği için komşuluk birimlerinde istenebilir. Eğer homojenlik fazla ise, düşünce yapısı olarak birbirinden çok farklılık gösteren bu insanlar, uyum için sosyal memnuniyetlerini dışa vurabilirler yada görsel yalıtıma karar verebilirler. Böylece olumsuz bir komşuluk ilişkisine neden olunabilir. Bu noktada tercih edilen, homojenliğin ılımlılık derecesidir. Bu derecenin nasıl belirleneceği önemli bir sorundur. Bu nedenle gelişen planlama anlayışının bu konudaki rehberliğinin nasıl olacağı ve plancıların rehberlik için gereken güç araçlarının neler olacağını belirlemek gerekmektedir (Gans, 1970).

Sosyal bir sembol olarak yada iletişim ağı olarak davranışın 4 tipini incelememiz gerekmektedir. Bunlar (Gutman, 1970):

1- Grup hayatı ve sitedeki sosyal organizasyon; sakinlerin arasındaki sosyal ilişkilerin yoğunluğu ile ilgilenir veya daha geniş kapsamlı olarak, yerleşen/konumlaşan yoğunlaşan ilişkileri içeren sakinlerin oranıdır. Gans'a göre, site içindeki ilişkilerin sakin tutulması isteniyorsa, sakinlerin benzer bir sosyal altyapıya, değerlere, tutumlara yada bu faktörlerin yalnız bazısına sahip olmaları gerekmektedir. (Örneğin; çocuk eğitimi pratikleri, politik yaklaşımlar).

2- Yerleşilmiş büyük yerleşimler için site planı ve toplumun ilişkileri, sakinlerin yakın çevresindeki sakinlerle ilişkileri, yönetsel konulardaki araştırmalar, alışveriş ve rekreasyon aktivitelerinin yerleşim dışında nerede yapıldıkları, yerel politik ve gönüllü birlikteliklere/kurumlara yatırımların dereceleri araştırılır.

3- Aile organizasyonu, ev içi yaşamı ve olaylar, komşuluk teorisi olarak bilinen, bu grupların bulunduğu sitelerin mekânsal özelliklerine bağlı olmaksızın, farklı sakin/oturan grupların üyelerinin sosyal ve kişisel özelliklerinin neden olduğu büyük toplumların olaylarındaki katılımını gösteren araştırmalar tarafından ortaya konur. Aile üyelerinin kişisel uyumsuzlukları ve memnuniyetsizlikleri, oturlan çevre tarafından düzenlenen ve iyileştirilebilir olduğu araştırmalar tarafından ortaya konulmuştur. Planlama ve hisler arasındaki ilişkiye de bu yaklaşım uygulanabilir.

4- Oturanların zihinsel sağlığı; kişisel bütünlük içinde toplum kimliğinin rolü için önemli bir yere ve öneme sahiptir. Zihinsel sağlık olgusunun kavramsallaşması, bir sosyolojik sembol yada iletişim ağı olarak kent planlarını değerlendirmeyi gerektirir. Bu çalışmalar, kent alanları ile gelişen sakinlerin derin duygusal/hissel bağımlılıkları için tanıklık ederler. Yine de bu çalışmalar, her ne kadar belirli bir toplum için mekâna bağıllığı, köken ihtiyaçlarını, ait olma hissini gösterme konusunda başarısız olsa bile, kişisel bütünlük için gerekli durumlardır. Diğer taraftan da, bütüncül sosyal eylemler ve kişisel davranışlar üzerinde önemli birer etkendirler (Gutman, 1970).

2.1.2.3. Örgüt

Ülkemizde çok yaygın olan "hemşehrilik" anlayışı, aynı kulübe ait olma, aynı cemaata ait olma küçük "Biz"lerin ifadeleridir (Cüceloğlu, 1997).

Bu noktada önemli olan, temel ilkeler üzerine kurulmuş kapsamlı Biz Bilinci'ni geliştirmek ve o bilinç içinde tutarlı yaşayabilmektir. "Biz Bilinci" tüm canlıların birbirini etkilediğini, birbirine bağımlı olduğunu anlayarak oluşur. Bunun ilk adımı insanların

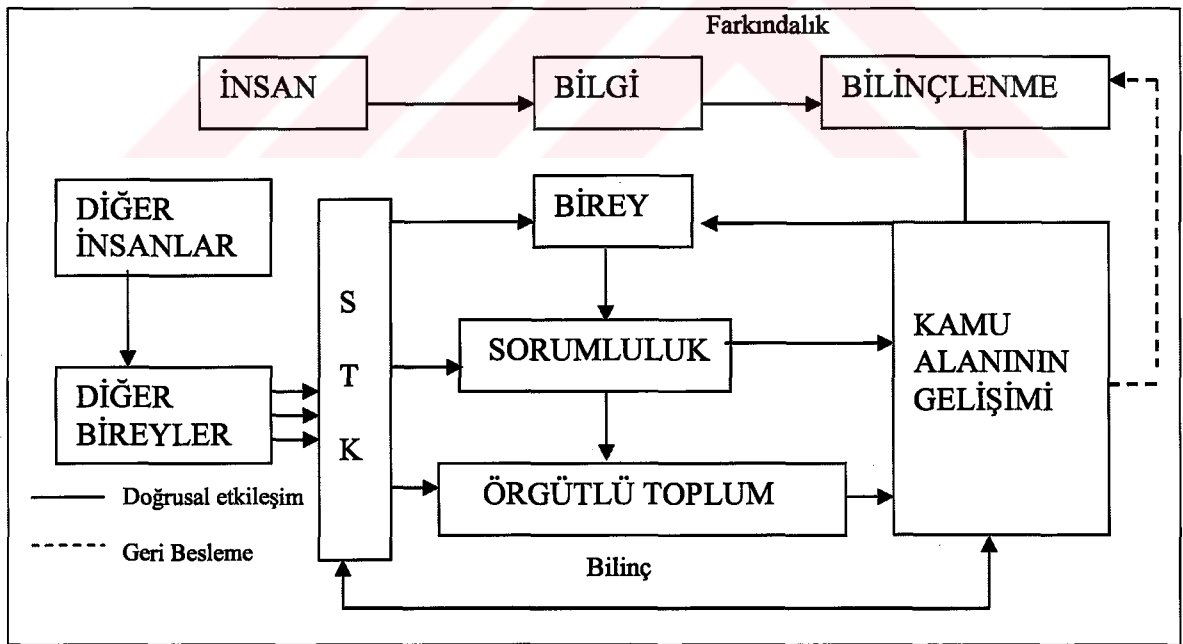

birbirini sürekli etkilediğini anlamaktır (Covey vd.,1994).

Narlı'ya göre (2002),“Kentlerin kıyısında yaşayan gençleri ve çocukları kent kültürüne entegre edecek sosyal ve kültürel projelerin başlatılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu “biz” ve “öteki” ayrımını törpüleyerek “öteki”ni anlama bilinci oluşturabilir. Diyalog kurabilenler ilksel kimliklerinden sıyrılarak kentli olma bilinci birlikte yaşadıkları ortamda ortaya çıkan sorunları çözmek için örgütlenebilirler” (Narlı, 2002).

Genelde geleneksel, ilkel toplumlarda ilksel bağlara dayalı aşiret, mezhep, dil bağına dayalı örgütlenmeler bireye bir kimlik, örgüt ve örüntü sağlar. Modern kentli toplumlarda ise, bireyler mesleki ve iktisadi çıkarlarına ve sosyo-ekonomik statülerine göre aidiyet duygusu oluşturur, siyasi ve sosyal örgütlenmesini düzenler ve kendilerini konumlandırırlar (Narlı, 2002).

Bu noktada sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir. Bireyin tek başına yerine getiremediği sorumlulukları almasında STK'lar aracı olurlar. Böylelikle kamu alanı ve birey arasında bir köprü işlevi görerek, bireylerin bir araya gelmesine, ortak hareket edebilmesine ve kamusal alanın geliştirilmesine katkı sağlarlar (Şat, 2003) (Şekil 7).

Şekil 7. STK'ların kamusal alanın gelişimine katkı süreçleri (Şat, 2003'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Ancak bu noktada, toplumun bireyleri arasında, doğal olarak içinde yaşadıkları çevrede var olan ilişki ve etkileşimlerinin tümünün de sivil toplumu oluşturduğu noktası

unutulmamalıdır. Bu nedenledir ki, kendi işlevlerini sivil toplum kuruluşlarının yerine getirmesini bekleyen bireylerin, gerçekte olması gerekenin temsili katılımın değil, aktif katılımın olduğunun farkına varması ve bunu talep etmesi gerekmektedir (Uyar, 2003).

Kentler, demokrasinin, özgürlüğün, heterojenliğin ve çoğulculuk anlayışının merkezidir. Farklı görüş ve inanışlar kent ortamında hayat bulurlar. Kentlerde var olan farklı kültürel, siyasal, etnik, mesleki ve tarihsel birliktelikler nedeniyle kentli insanı birden çok gruba mensup olabilir. Bu çoğulcu yapının sonucu olarak kentli insanı, siyasal davranışlar sergileyebilir. Bu davranışlarda, siyasal katılım için oy verme davranışından başlayıp, dernek kurma, üye olma davranışına kadar pek çok kalıbı kapsamaktadır (Malbeği, 2000).

Türkiye hemşehri dernekleri, cami yaptırma dernekleri, mezhepsel dernekler, yani ilkel bağlara dayalı dernekler, temsil ettikleri ilkel nitelikleri paylaşan farklı mesleki çıkarları paylaşan ve farklı sosyo-ekonomik statü gruplarına mensup insanları bir çatı altında toplamaktadır. Ayrıca bireyler, hemşehri dernekleri vasıtasıyla siyasal sistemden taleplerde bulunabilmekte, siyasal yaşama daha yoğun bir biçimde katılabilmektedir. Dolayısıyla hemşehri dernekleri siyasal sistem ile birey arasında iletişimi kuran ve onun dilek, talep ve hoşnutsuzluğunu sisteme aktaran bir ara kurum görevi yapmaktadır (Narlı, 2002).

Katılımcı demokrasilerde yurttaşların gerekli bilinci göstermeleri, bunun için aktif olmaları ve potansiyellerini artırma yoluna gitmeleri gerekmektedir. Dernek kurmaksa bu bağlamda siyasi katılım için bir yol oluşturmaktadır. Zaten bir demokrasinin performansını belirleyen en önemli gösterge, o toplumda yurttaşlık kültürü gereği olarak tüm yurttaşların siyasetin her kademesine aktif olarak katılarak kendi yaşamlarını etkileyecek siyasi sonuçları şekillendirme ve etkilemeleridir (Narlı, 2002).

Demokrasi bilinci, kentlinin yaşadığı kente ait olduğunu kabullenmesi ve kentlinin yarınında söz sahibi olmaya istek duymasıdır. Kentli insanın hak ve özgürlüklerinin bilincinde olarak demokratik sistem içinde siyasal katılımını sağlaması her şeyden önemlidir (Malbeği, 2000).

Bu noktada sorun olabilecek şey, bireyin kendine ait olması gereken “düşünme ve yapma” işlevini bir otoriteye (otoriter aile, otoriter eğitim, otoriter siyasal sistem, grup otoritesi gibi) bırakmasıdır. Bu durumda birey “yeni seçenekler üretme ve seçenekler içerisinde karar verebilme, verdiği kararlar harekete geçme” aşamalarını gerçekleştirilmeden ve o adımlarda neler yapılması gerektiğinin kendisine söylenmesini bekler. Bir toplum için en önemli konu “yetkin insan yetiştirmek”tir. Bu yüzden dünyadaki

tüm ülkeler gibi Türkiye'nin de en önemli sorunu, aile, okul, örgüt ile ilgili sistemlerin doğru amaca yönelik olarak çalışıp çalışmamasıdır. Bu sistemler, eğer “yetkin insan” yetiştirmek amacıyla çalışmazlarsa, toplumun sağlıklı bir yapıya kavuşması, örgütlü bir topluma dönüşmesi mümkün görülmemektedir (URL-2, 2004).

2.1.3. Kentli Olma

Kentsel nüfus arasında kente ilişkin farklı tutum ve davranışların önemini vurgulayan Humman (1986) kentte yaşayan herkesin kenti, kendine göre başka açılardan ve ancak kısmi olarak algıladığını belirtmektedir. Humman'a göre, kent nüfusu içerisinde farklı kentli türlerinden söz edilebilir: Bunlar: Kozmopolitler, yerel kentliler ve çekimser kentlilerdir (Ayata vd., 1996).

Özellikle kent merkezinin üstünlüklerini sıralayarak çeşit, ilginçlik fırsat zenginliği, faaliyet çeşitliliğinin altını çizen kozmopolitler, liberal bakış açısından hareket ederek bireyselleşme, özgürleşme ve çoğulculuk gibi değerleri ön plana getirmektedir. Kenti bizzat yaşadığı yer olduğu için beğenen yerel kentliler, kentin kendine özgü insan ilişkilerinden ve seçkin yapısından hoşlanan küçük bir kesimle sınırlı kalmaktadır. Nihayet, kentin olumsuz yönleri üzerinde durarak, “zorunlu bir kalış” döneminin sonunda kentten ayrılmayı düşünen çekimser bir grubun varlığı da söz konusudur (Ayata vd., 1996).

Kentlilerin bu şekilde farklılaşmalarının en önemli nedenlerinden biri, her birinin farklı sosyal değerlere sahip olmasıdır. Bilindiği üzere, toplumların değerleri birçok değışkene bağılı olarak sürekli değışim göstermektedir. Ekonomideki değışmeler, kentleşme olgusu, aile içi beklentilerin değışimi, bilimsel-teknolojik gelişmeler, haberleşme ve ulaşım sistemlerinin değışmesi, bilgi iletişiminin hızlanması, kültürel değışim gibi pek çok faktör “sosyal değerler” sisteminde değışmelere yol açmaktadır (URL-2, 2004).

Sosyal değer ölçütleri şunlardır:

- 1- Kişilik değerleri
- 2- İşlev değerleri
- 3- Ait olma değerleri
- 4- Saygınlık (prestij) değerleri
- 5- Statü değerleridir.

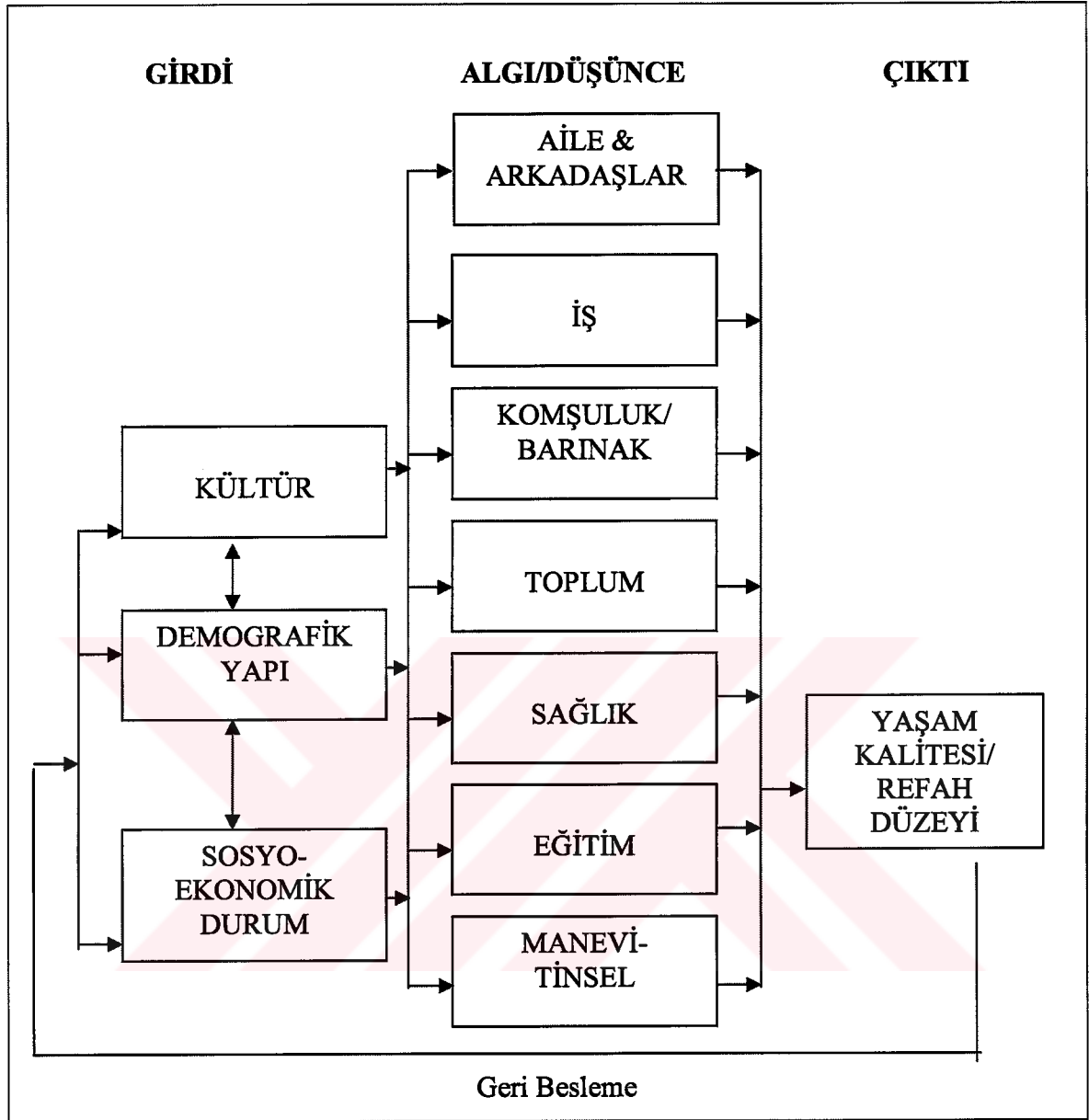
Sosyalleşme sürecinde ailelerin etkileri önemli bir unsurdur. Sosyalleşme, bireylerin sosyal bir grubun üyesi olması için öğrenecekleriyle yaşam boyu devam edecek bir süreçtir (Özbay, 2003).

“Sosyal gelişme, kentleşme süreci içinde kentlileşmenin önemini de gündeme getirmiştir. Sosyal gelişme ile çoğulcu demokratik yapıya uygun kentlileşmenin arasında olumlu bir bağlantı vardır.” (Uluğtekin vd., 2002)

Çoğulcu demokratik yapıya uygun kentlileşmenin temelinde “etkileşimci kültürel çoğulluk” kavramı yatmaktadır. Bu kavramın karşıtı ise “kültürel izolasyon” modeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekeli, 1999). Kültürel izolasyon modelinde, insanlar sadece kendileri gibi olanları kabul eder, diğerlerini dışlar ve ötekileştirirler. Bunun sonucunda da bireysel ve grupsal düzeyde yabancılaşma, kimlik bunalımı, kendini gerçekleştirememe gibi olumsuzların yanı sıra geleneksel kalıplara sıkı sıkıya sarılma ve anti demokratik etkinliklere yönelme görülebilir (Uluğtekin vd., 2002).

Etkileşimci kültürel çoğulluk, adından da anlaşıldığı gibi, kentlileşme sürecindeki insanların kendilerinden her yönden farklı olanlarla karşılıklı bir ilişki içine girerek, ortak bir yaşamın “asgari müşterekleri”ni yeniden üretmeleri anlamına gelmektedir. Böylelikle yaşam kalitesi yükselir, toplumsal yaşam zenginleşerek katılımcı yaklaşımlar benimsenebilir (Uluğtekin vd., 2002). Görüldüğü üzere, her aşama bir sonrakinin nedenini oluşturmaktadır. Amaçlanan sonuç ise, toplumsal kalitenin yükselmesi ve etkin birey yetiştirilebilmesidir.

Yaşam kalitesinin yükselmesi aynı zamanda, nesnel boyutta insanların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam koşullarını geliştirirken, öznel boyutta onların bilgi, bilinç ve doyum düzeylerinin yükseltilmesine neden olur (Cılga, 1994). Yaşam kalitesinin artması, diğer süreç üzerinde de etkili olarak, aynı zamanda vatandaşlık ve kentlilik bilincinin gelişmesi için uygun bir ortam yaratarak, demokratik ve barışçıl bir toplum oluşmasına da katkı sağlamaktadır (Uluğtekin vd., 2002). Bunu “Oklohoma Üniversitesince” hazırlanan bir model önerisi ile örneklendirerek açıklayabiliriz (Şekil 8):

Şekil 8. Yaşam kalitesi model sistemi (URL-3, 2003'den yararlanılarak düzenlenmiştir)

Bu yaklaşım, yaşamın birkaç alanındaki var olan durumdan türetilerek yaşam kalitesini ölçmeye çalışmaktadır. Her alan – aile ve arkadaş, iş, komşuluk, toplum, sağlık, eğitim ve manevi alan- diğerinin üstüne yaşam kalitesi değerine katkı sağlar (URL-3, 2003). Her bir alandaki iyileşme/artış, girdileri oluşturan kültür ve sosyo-ekonomik yapıya dolayısıyla da demografik yapıya yaşam kalitesinin artırımı yoluyla etki eder. Buradaki süreç geri beslemelidir ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi de bu yolla tekrar sağlanabilir (Tablo 6).

Yaşam kalitesinin bir diğer tanımlaması ise; “Toronto Üniversitesi, Yaşam Kalitesi Araştırma Bölümünce” yapılan bir çalışmada, kişinin kendi hayatındaki önemli

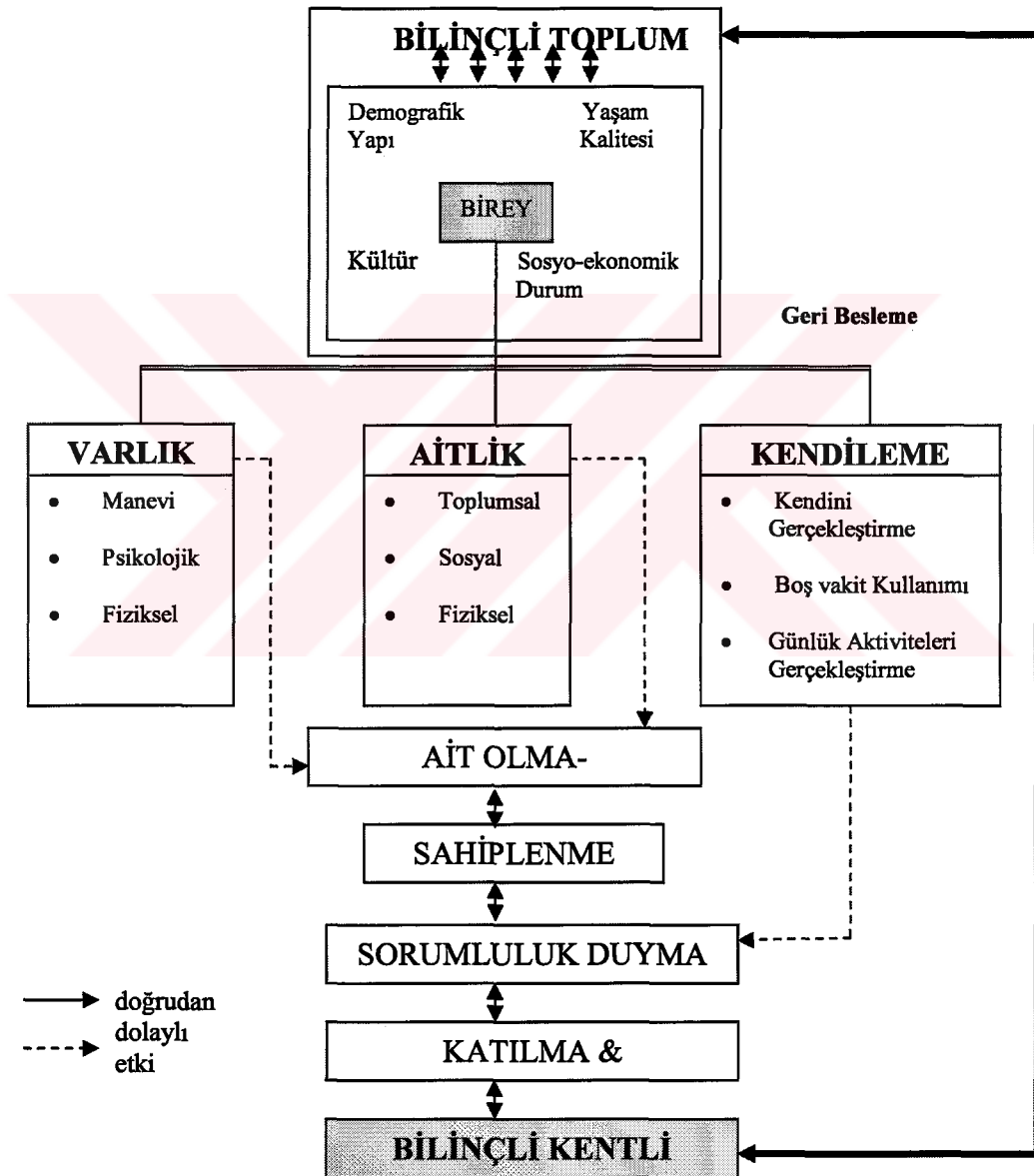
olasılıklardan zevk alma derecesi olarak tanımlanmıştır. Olasılıklar, her kişinin yaşamında sahip olduğu sınırlamalardan ve şanslardan oluşup, kişisel ve çevresel faktörlerin ilişkisini yansıtır. Zevk iki bileşenden oluşmaktadır. Memnuniyet deneyimi ve bazı özelliklerin başarılması yada sahipliliğidir. Çeşitli araştırmacılar tarafından geliştirilen yaşam kalitesinin alanları olarak üç önemli yaşam alanı belirlenmiştir. Bunlar; varlık (being), aitlik (belonging) ve kendilik (becoming) olarak kavramsallaştırılmıştır (Özbek, 2002).

Tablo 6. Yaşam kalitesinin üç önemli alanı (Özbek, 2002)

VARLIK	AİTLİK	KENDİLEME
<p>Kim olduğunuzun temel ifadesidir. Üç alt boyut içerir.</p> <p>- Fiziksel varlık; fiziksel sağlık, kişisel hijyen, beslenme, egzersiz, çeki düzen verme, giyinme ve fiziksel görüntüyü içerir.</p> <p>- Psikolojik varlık; kişinin psikolojik sağlığını, uyum, kavrama, hissetme, değerlendirme, kendini etkileme, kişisel kontrolünü içerir.</p> <p>- Manevi varlık; kişisel değerler, davranışın kişisel standartları, ve manevi yararlar ve dinin organizasyonu ile birleşen yada birleşmeyen manevi inanışları içerir.</p>	<p>Kişinin çevresi ile uygunluğunu içerir. Aynı zamanda üç alt boyuttan oluşur.</p> <p>- Fiziksel aitlik, kişinin fiziksel çevresi ile ilişkisi olarak belirlenir. Örneğin, evi, iş yeri, komşuluk, okul ve toplum gibi.</p> <p>- Sosyal aitlik, sosyal çevreler ile kurulan bağlar ve özel birileri, aileler, arkadaşlar, işteki yardımcılar, komşular ve toplum tarafından kabul edilen hisleri içerir.</p> <p>- Toplumsal aitlik, yeterli gelir, sağlık ve sosyal servisler, istihdam, eğitim ve rekreasyon programları ve toplumsal aktiviteler gibi, toplum üyelerine ulaşılabilme için kaynakları birleştirmeyi işaretler.</p>	<p>Kişisel hedefleri, amaçları ve istekleri gerçekleştirebilmek için amaçlanan aktiviteleri başarmayı kapsar.</p> <p>- Günlük aktiviteleri yapabilme, gün boyu eylemleri (ev içi aktiviteleri, ücretli işler, okul yada gönüllü aktiviteler gibi) yada sağlık ve sosyal ihtiyaçları karşılamak için yapılan aktiviteleri betimler.</p> <p>- Boş vakit uygunluğu, rahatlama ve stres azaltma gibi ev içi ve ev dışı aktivitelerini kapsar.</p> <p>- Kendini gerçekleştirme, bilgi ve yeteneklerin gerçekleşmesi yada iyileşmelerini sağlarlar. Fiziksel sağlık ve konfor, hayattaki değişikliklerle başa çıkabilmeyi içerir.</p>

Yaşam kalitesinin bu üç kavramsallaştırılmış alanından her biri, kendi iç bileşenlerini en alt kademedan en üste doğru etkileyerek yaşam kalitesine yükseltebilirler. Kişinin temel ihtiyaçlarının karşılanması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi süreci, daha sonra toplumun demografik yapısının ve sosyal değerlerini etkilemesi ile devam eden bir döngüdür.

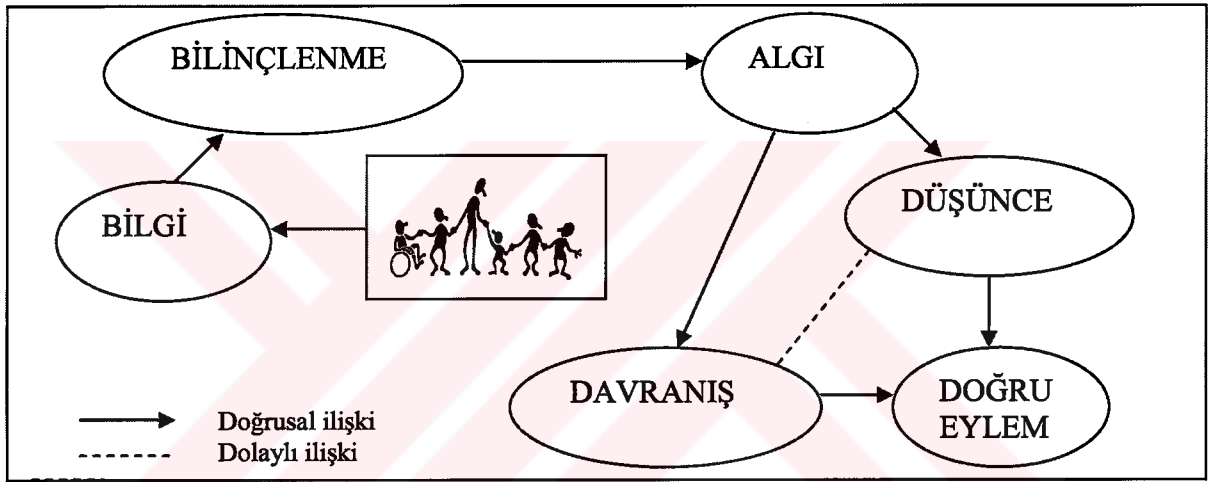
Böylelikle kentli, yaşadığı mekâna, dolayısıyla da kente kendini ait hisseder ve bu his onun kentini sahiplenmesine neden olur. Sahiplenme hissinin kuvvetlenmesi, kente karşı sorumluluk duymasında etkindir. Kentinde olup bitenden kendini sorumlu hissetmesi, onun kenti adına alınan kararlara katılımını ve denetimini doğurur. Sonuçta, bütün bu bileşenleri ve hisleri içinde barındıran ve bilinçli birey olma yolundaki tüm adımları atan birey kentlilik bilincine sahip bir bireye dönüşecektir (Şekil 9).

Şekil 9. Bilinçli kentli ve yaşam kalitesi döngüsü

Bu bölümün özetini, Cüceloğlu'nun (2001) "Savaşçı" yapıtından bir alıntı ile yapabiliriz (Şekil 10): "Bireyin bilinci donanınca, zenginleşince, onun algılaması değişir. Algılaması zenginleşen insan otomat olarak davranmaktan vazgeçer, daha çok yönlü düşünmeye başlar. Daha çok yönlü düşününce, davranışlarını daha geniş bir planlama içinde gerçekleştirir. Bireyin bilincinin donatılmasının onun algılamasını değiştirebileceği, bireyin algılamasının değişmesinin onun düşüncesini, bireyin düşüncesinin değişmesinin de onun eylemini değiştirebileceği söylenebilir. "Thrasymachus'a göre çözüm bireyin bilinçlenmesindedir. Bilinçlenmiş birey sayısı çoğaldıkça, toplum daha bilinçli algılayıp, düşünüp, daha bilinçli davranmaya başlayacaktır" (Cüceloğlu, 2001).

Şekil 10. Bireyin doğruyu bulması ve bunu eylemlerine yansıtabilmesi süreci

Birey, hisseden, duyan ve bu arada aklı ile hareket edebilen, düşünen, düşüncelerini uygulayabilen rasyonel bir varlıktır. Eğer gördüğü, algıladığı çevreyi önemsemez ise o birey rasyonel bir varlık olarak gelişemez. Çünkü düşünebilmek için kişinin algıladıklarının bilincinde olması gerekir (Cüceloğlu, 1999). Bireyin doğru eylemlerde bulunması, eyleminden sorumluluk alması için kişisel bütünlüğünün sağlanmış olması gerekir. Kişisel bütünlüğü olmayanlar, yaptıkları seçimin sorumluluğunu üstlenmezler ve dolayısıyla da eylemleri tutarsızdır.

Sonuç olarak, bireyin duygu ve düşüncelerinin, algılarının, davranışlarının, karakterinin ve sosyal değerlerini gelişmiş ve toplumu değiştirebilecek güce erişmiş olması gerekmektedir. Bilinçli bir kentliye dönüşen birey tek başına başlasa bile diğerlerini etkileme ve "Biz olma" gücüne erişebilir ve kentlilik bilinci piramidinin en üst noktasına erişebilir.

Kimlik-ülke-toplum düzeyinde, aynı değer ve normların belirlediği bir “toplum bilinci” ile kent düzeyinde de onun yansıması olan bir kentli bilinciyle davranacak kişiler bilinçli kişiler olacaktır (Laçiner, 1996). Burada önemli olan ise, her bir bireyi, toplumu etkileyebilecek düzeyde bilgi ile donatmak ve onun toplumu etkileyebileceği uygun zeminleri hazırlamaktır. Bilinçlenen birey, hem toplumu bilinçlenmeye zorlayacak, hem de yaşadığı düzlemi etkilemeye ve değiştirmeye çalışacaktır.

Bireyin bunu başarması için, bilinçli bir kentliye dönüşerek kendi iç doğasında yapması/öğrenmesi gerekenleri özümsemesi, kentlilik bilincinin gelişimi açısından ilk adımı oluşturmaktadır. Bu aşamadan sonra, özellikle yaşanan çevrenin; kentin, kentlinin dikkatini çekecek, algısını güçlendirecek, yerleşmiş değerlere, kültüre ve bunların yansımalarına/ışılıtlarına ihtiyacı vardır. Bireyi bilinçlendirmek, kentin gelişimi ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla da KENT boyutu önem kazanmaktadır.

“Kent önemlidir. Kenti yaşamak, bir kente ait olmak, o kentle özdeşleşmek, yaşanan yerin içselleştirilmesi gerçekten çok önemlidir. Çünkü insan yaşadığı yere benzer, kente benzer...”(Yiğit, 2002).

2.2. Kent

2.2.1. Kenti Tanımlamak

Le Corbusier’e göre kent, göze sunduklarıyla, ya kıvanç verir yada tasa; soyluluk duygusu, gurur yada isyan; tiksinti, aldırmaçlık, mutluluk yada bıkkınlık. (Sevindi, 2003).

“Kent pek çok disiplinin ortak konusudur ve bu nedenle kente pek çok açıdan yaklaşılabilir: psikanalizin kavramlarıyla, cetvel ve pergelle, roman ve şiirdeki yeriyle, militer kaygılarla, “nostalji”ile, “ilerleme ve düzen” çiftiyle, “sınıf mücadelesi”nden hareketle ve tabii demokrasi ile olan ilişkisiyle. Dolayısıyla kent, sosyolojiden ekonomiye, “savaş sanatı”ndan mimariye birçok disiplinin ortak konusudur. Fakat özellikle söylenebilir ki kent diğer tüm disiplinlerden önce kentte yaşayanların, kentlilerin asıl konusudur” (Bumin, 1990).

Kenti, nüfus potansiyeline, bu nüfusun özelliklerine, yaşanan kültüre, sosyo-ekonomik oluşumuna, yaşayanların özelliklerine göre anlatabiliriz. Kentin yalnızca fiziki boyutta mekân parçası mı olduğu, yoksa sosyal bir oluşum mu olduğu, kent ve kentin kullanıcıları bağlamında sorgulanarak açıklanabilir.

2.2.1.1. Kent Bir Organizma mıdır?

Birçok kent bilimci kentleri organizmaya benzetirler. Örneğin, Bookchin, “Kentin, insanın saldırgan ve mütehakkim (zorba) karakterinin günahkâr bir cisimlenmesi olduğunu” söylemektedir (URL-4, 2003).

Bookchin’e göre kent, insan karakterinin “saldırgan ve zorba “ yanının yansıması olduğuna göre, doğaya egemen olma sevdasıyla doğayı yıkıma ve bozguna uğratan bir organizmadır. Bu yaklaşım “kent karşıtı bir duygusallık” tır ve kentler insan yaratıcılığının olağanüstü ürünleri olarak tanımlanmaktadır (URL-4, 2003).

Kentsel organizmalar, ülkede uygulanan genel siyasetin yansıması olarak, ya sağlıklı birer organizma olarak büyürler yada felçli, birkaç organı işlevini kaybetmiş birer organik yapıya bürünürler. Castells’e göre, “Kent ve çevre konuları, siyasetin özellikle hükümet ideolojilerinin merkezinde yer alır” .Bu ideolojiler ve kamusal plan ve politikalar, ne kadar sağlıklı ve uygulanabilir olursa, kentler de o kadar sağlıklı ve canlı organizmalar olarak varolmaktadır (URL-4, 2003).

Son yüzyıl boyunca kentler, sosyalistler, plancılar ve mühendisler tarafından bir çarşı, politik kaos merkezi, şeytani bir makine, bir dolaşım ve daha ümitli bir şekilde, bir komite gibi düşünülmektedir (Newman, 1999).

Kent sürdürülebilirlik temalarında kullanılan en güçlü temalardan biri de, eğer biz kentimizin problemlerini çözmek istiyorsak, kenti ekosistem olarak görmemiz gerektiğidir (Newman, 1999).

Metabolizma şehir fikri yaklaşık 30 yıl önce birkaç akademisyen tarafından geliştirilmiştir. Bu modelde, kentin biyolojik ve fiziksel temelini belirlemek mümkündür. Değişebilir kaynakların biyolojik ve fiziksel yöntemlerin içinde kullanılabilir ürünler ve atıklar insan vücudunun metabolik yöntemine benzemektedir. Bu görüşte kaynaklar, yerleşmenin girdileri, atıklar ise yerleşmenin çıktılarıdır. Metabolizma biyolojik bir sistemdir ve biyolojik sistem içine giren her şey bu sistemden geçmek zorundadır. Bu model, yaşanabilirlik görüşünü içererek genişletmek ve sürdürülebilirliğin pratik anlamına kanıt göstermek için kentlere uygulanmaktadır. Bu yüzden atık miktarı gerekli olan kaynak miktarına bağlıdır. Sağlıklı bir sistemde girdi ile çıktı arasında bir denge olmalıdır. Bu aynı zamanda atık üretiminin yönetilebileceği anlamına gelmektedir. Ancak bu yönetim için enerjiye ihtiyaç vardır ve sonunda tüm maddeler atık halinde son bulacaktır. Sonuçta etkiyi azaltmanın sağlamanın en iyi yolu, giren kaynağı azaltmaktır (Newman, 1999).

Kentler için bu metabolik yaklaşım yalın biyolojik bir görüştür. Ancak kentler, kaynak işleme ve atık üretme mekanizmasından çok daha fazlasıdır. Kentler önemli birer insan fırsatlarıdır.

Sevindi (2003)'ye göre, "Mekân, zaman ve hareket kentin sınırlarını çizer. Değişen canlı cansız tüm varlıklara, eşyaya bir anlam getirir. Yani kent anlamsız bir yığın değildir. Zaman boyutu üstüne tutulmuş bir organizmadır. Devinimdir...".

Kent organizmasını, insan vücudunun temel sistemleri ile ilişkilendirebiliriz. Kent organizmasının dolaşım sistemini oluşturan ulaşım ağı, boşaltım sistemini oluşturan atık ve arıtma sistemleri, solunum sisteminin ana elemanları olan yeşil alanlar, vadiler; kent organizmasının hayati bileşenleridir ve bu sistemlerin herhangi birinde meydana gelebilecek bir aksaklık organizmanın yaşam kalitesini etkilemektedir.

Kent bir organizma ise, kent acı çeker ve ölür mü? Eğer kent merkezleri anlamında kalbin üzerinde büyük bir baskı varsa, kentteki yeşil alanların yetersizliği anlamında akciğer gerekli temiz havadan yoksun bırakılıyorsa, kent içerisindeki cadde ve sokaklar anlamında damarlar gerekli dolaşıma elverişsiz hale gelmişse ve canlılığını kaybetmişse kentlerde acı çeker ve ölüm sürecine girer. "Nekropolis" kavramı da, bu durumu anlatmak üzere kullanılmaktadır. Kentleşmenin son aşaması olan nekropolis, kentin ölümünü anlatmaktadır (URL-4, 2003).

"Kentler yaşayan organizmalardır ve yapılar anlam kazandırılır, tuğlaların üst üste yığıldığı binalardan, asfalttan ibaret, insanları dışlayan yapılar olarak varolmazlar. Bu yüzden kentler, doğanın ve insanın birlikte evrildiği, doğa-insan mücadelesinde kazananın ancak kaybeden olacağı gözden kaçırılmadan tasarlanmalıdır. Ancak böylelikle geleceğin kültürünün, sanatın yeşereceği bir sosyal organizma olarak kentler yaşayacaktır" (Vural, 2002).

2.2.1.2. Kent Tanımı

Kentle ilgili bugüne dek pek çok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamaların kimisinde kentin fiziksel yönü, kimisinde ekonomik ve sosyal yönü ön plana çıkartılmıştır. Böylelikle farklı bakış açıları ile kent kavramı açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu noktada kavranması gereken de kentin tek faktörle açıklanabilecek bir olgu olmadığıdır. Simmel, Weber ve Manuier'da, kentin tek faktörle açıklanamayacağını bu nedenle, kente ilişki açıklamaların daha sistematik ve çok yönlü olması gerektiğini belirtmişlerdir (Bal, 2002).

Bu bakış açısından hareketle kent; nüfus büyüklüğü, idari statüsü, nüfusun yapısı, iş bölümü ve uzmanlaşma, örgütlenme biçimi, işlev alanlarındaki farklılaşma, iş gücünün sektörel dağılımı, heterojenlik, fiziksel doku ve üretim yapısı gibi özellikler vurgulanarak tanımlanabilir (Dinçer, 1998).

Helle (1996)'ye göre "kent, kentlilerin karşılıklı etkileşimlerinden oluşan ve canlılığını sürdüren bir ilişkiler yumağıdır.

Hobbes'un ifadesiyle kentler, onlarsız yaşamamanın "çaresiz, yalnız, vahşi, yetersiz ve tehlikeli " olduğu, ideal yaşama mekânlarıdır (URL-5, 2003).

Günerhan'a (2000) göre kent, bir yerleşme türü, yerel yönetime sahip yasal bir birim, çevresine bakarak bir merkez oluşturan, toplama-dağıtma merkezi olan tarım dışı sanayi ve hizmet faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve tarımsal ve tarım dışı faaliyetlerin kontrol yeri ve bu bağlamda da örgütlenme ve uzmanlaşma ile belirlenen özgün kentsel yaşama sahip olan bir yerleşme türüdür.

Kent kavramı etimolojik açıdan incelendiğinde "citta, cite ve ciudad" (latince kökü "civitas") sözcüğü, iki temel kavramı içerir: yapısal, arkeolojik, topoğrafik ve kent planlama açısından insan topluluklarının buldukları mekân olarak tanımlanabilir. Yunanca "polis" kelimesi de; idari olarak yapılar ve diğer alanların bütününden oluşan bir ortaçağ kenti; siyasal olarak ise belirli ortak amaçlar için, politik bilinçle bir araya gelmiş insan toplulukları olarak, iki anlamı içermektedir (URL-5, 2003).

Kent kelimesi tek başına bu anlamları içinde barındırırken, oldukça karmaşık bir yapıya da sahip bulunmaktadır. Kentler, ölçek olarak birbirlerine farklılık gösterirken, kentsel gelişmişlik olarak da farklı düzeylerde olabilirler. Kimlikleri her ne kadar geçmişe dayansa da, sürekli değişmektedir. Zamanla birçok kent ve yerleşim, farklı gereksinimler, idealler, yaşam biçimleri, yaşam seviyeleri ve yeni yaşam kaliteleri doğrultusunda gelişmiş ve yayılmışlardır (URL-5, 2003).

Genelde, kenti neyin oluşturduğu sorusu nicel terimlerle açıklanmaktadır. Mekân ve demografik ölçütler kenti anlatır ve kent, birbirine sıkı biçimde bağlı büyük nüfuslu bir insan topluluğunun işgal ettiği bir alan olarak görülür. Bu ölçütler kentler arasında ve kentleri genel olarak kasabalar ve köylerle karşılaştırılmasında kullanılan ölçütlerdir (Bookchin, 1999).

Kent ve kentleşme çok boyutlu kavramlardır. Kentleşme toplumsal yaşamda, farklılık, çeşitlilik, yoğunluk, karmaşıklık, yabancılaşma ve benzeşme, bireyleşme ve toplumlaşma kavramlarıyla da açıklanabilir. Kentleşmeyi simgeleyen bu kavramlardan

yararlanarak biz kenti şöyle tanımlayabiliriz;

- 1- Farklılıkların, çeşitlilik içinde anlamlı olduğu mekânlar,
- 2- Yoğun ilişkiler yumağının yaşandığı mekânlar,
- 3- Yeniliklere açık, ama aynı zamanda kendi kurallarını üreten mekânlar,
- 4- Toplumsal paylaşım ve korunma yanında yabancılaşma ve yalıtılma sorunlarını da barındıran mekânlar olarak tanımlanabilir (Tankut vd., 2002).

Görüldüğü üzere kent ve kentleşme birbirinden ayrılmaz iki kavramdır. Kenti, nüfusça kalabalık, yapısal açıdan çok büyük ve daha da önemlisi yiyecek üretimiyle uğraşmadığı her türlü kentsel varlığı olarak adlandırmak yeterli olmaktadır. Kentleşme ve kent olma bu ölçütleri öylesine karşılar ki ikisi arasında çoğu zaman fark gözetilmeyebilir. Bu iki terim arasında yapılan ayırım türsel değil, çoğu kez niceldir (Bookchin, 1999).

2.2.1.3. Kentleşme

Kentleşme, sanayileşme ve modernleşme süreçleri sonucu ortaya çıkan mekânsal ve toplumsal yaşamdaki yapısal dönüşümü ifade etmektedir (Tankut vd., 2002).

Kentleşme dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatmasına karşın kentleşme olgusu yalnızca nüfus hareketi demek değildir. Aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve sosyal bir değişimi de kapsamaktadır (Aydemir, 1999). Kentleşme çok yönlü bir oluşumdur ve sadece kentlerin artması anlamına gelmez. Yerleşmelerin kentsel nitelik kazanabilmesi için daha önce tanımladığımız kentlerin özelliklerini oluşturan değişimlerin de gerçekleşmesi gerekir.

Ancak kentleşme olgusundaki ve kentsel nüfus artışlarındaki farklılığın (hız) sadece nüfusun genel büyüklükleriyle açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgu olduğunu belirtmekte yarar vardır (Aydemir, 1989).

Castells (1979)'e göre kentleşme olgusunu iki temel öge üzerinde kurmak doğru olacaktır. Bunlar:

- Bazı yoğunluk ve büyüklük değerlerinden başlayarak nüfusun alansal yığılması
- Kent kültürü olarak tanımlanan bir dizi değer yargısı, davranış ve eğilimin yayılmasıdır.

Sonuçta yayılma ve yığılma kentleşmenin temel iki göstergesidir (Castells, 1979).

Kentleşme yalnızca kentleri etkileyen bir süreç değildir. Artan kent sayısı, hızlı nüfus akımı, kentteki yoğunlaşma ve kırdaki çözülme hem kenti hem de kıyı etkileyen ve bu alanlarda büyük sorunlara neden olan bir süreçtir. Bu nedenle kentleşmeyi ve sorunlarını

ele aldığımızda sadece kent ölçeğinden değil daha geniş bir etki alanından söz etmeliyiz. Manuel Castells'in mekânsal-kollektif tüketim yaklaşımı ile kent sorunları yalnızca kent ölçeğinde kalmaz ve geniş çerçevede ele alınır (Saunders, 1981). Çoğu sorunlar için makro ölçekte düşünmek gereklidir.

Kentleşme bir süreç olarak ele alındığında, önemli sosyo-ekonomik yapı değişikliklerine, artan kentsel yatırım ihtiyaçlarına neden olur ve kentler hem demografik hem de fiziksel baskı altında büyümek zorunda kalır. Kentler bu süreç içinde yalnızca demografik özellikleri ve fiziksel olarak geniş alanlara yayılmasıyla değil kültürel, ekonomik ve yönetsel olarak da bir değişim göstermektedir.

Teknolojik ve politik gelişimlerde kentleşmenin hızını ve boyutunu olumlu yönde etkilerler. Küreselleşme sürecinin etkisiyle, uluslar arası politika düzeyinde karar alma mekanizmalarındaki dönüşümün mekâna yansımaları, "küresel kentler" kavramını, dolayısıyla, küresel kentlerin de, kendi aralarındaki coğrafi üstünlükleri, nüfus kapasiteleri ve kentsel işlevleri açısından "süper kentler" olarak isimlendirilen küresel metropoller kavramlarını ortaya çıkarmıştır (Tankut vd., 2002). Böylece kentler, küresel metropollere, enformasyon kentlerine dönüşüp, birbirleriyle yarışan kentler olarak gelişmeye devam etmektedirler.

Günümüzde hızlı kentleşmeyle karşı karşıya kalan dünyamızda gelecekte nüfusun yarısının kentsel alanlarda yaşayacağı tahmin edilerek, Birleşmiş Milletlerce gelecek bin yıl, "Kentsel Binyıl" (Urban Millenium) olarak adlandırılmıştır" (Tankut vd., 2002).

Kentleşme oranı üst noktalara ulaşmışken, kentlerde yaşayan kentlilerin, bilinçli kentlilere dönüşme süreçleri daha da önem kazanmaktadır.

2.2.2. Kenti Algılamak

Wollgen, "insanın aradığı şeyi gördüğü doğrudur. Gelgelim, ne görürse onu aradığı da bir gerçektir" diyerek fiziki çevre ile insan algısının ilişkisini ortaya koymuştur (Sevindi, 2003).

Hussel'de benzer bir yaklaşımla; bireyin, gerçeğin kendi algılamasının, kendi farkında oluşunun ötesinde, ayrı bir gerçek olmadığını söylemektedir (Cüceloğlu, 2001). Bilindiği üzere fenomenoloji; gerçeğin insanın algılamasının ötesinde konuşulamayacağını söyleyen felsefi bir akımdır.

Kent insanının, kenti algılamasını etkileyen kendi öz yapısından, benliğinden

kaynaklanan nedenler dışında kentin sahip olduğu bazı özellikler de etkendir. Örneğin, kentli, kenti daha çok konut-işyeri ilişkisi içinde algılamakta, gün boyu yoğun kullandığı alanlar algısal kentinin sınırlarını oluşturmaktadır. Ayrıca kentin büyüklüğü de algılamayı etkileyen etmenlerdendir. Büyük kentlerde herkes, kendi çevresinde yarattığı kendi kent parçasını yaşamaktadır. Ancak küçük kentlerde algılanan ve ilişkide bulunulan alan oransal olarak daha büyüktür.

Kentin mekânsal büyüklüğü ve bireylerin kullanım yoğunluklarının yanı sıra, kentsel çevrenin bilinçli algılanması ve etkenleri üzerinde duran Lynch'e göre genelde bireyin yaşadığı kentsel mekânı algılaması ve kavrayabilmesinde "etkin doku öğeleri" nin önemi oldukça büyüktür. Bu öğeler; kentsel bölgeler (distint), sınırlar (edge), anıtsal öğeler (landmark), düğüm noktaları (node) ve yollar (path) olarak sınıflandırılabilir. Kentsel mekândaki bu yapısal bileşenler, birey ve kent arasında duygusal bir bütünleşme kurulması açısından da önemlidir. Bunun yanı sıra, kentsel mekândaki bu öğeler bireysel niteliklere ve yaşantıya bağlı olabileceği gibi toplumsal değerlerin ifade bulduğu mekânlarda olabilirler (Öksüz, 1999).

Kentsel çevrenin algılanmasında tatmin duygusunun gelişmesi için o çevrede birtakım karakteristiklerin oluşması gerekir (Özbek, 2002) (Tablo 7). Bunlar:

Tablo 7. Kentsel çevrenin algılanmasını sağlayan çevre karakteristikleri

KATILIM	Kentsel çevrenin algılanması için algılayanın kentin biçim kazanmış öğelerine katılımı gerekir. Bu katılım bilinçli zorlama olmaksızın oluşan ve sonuçta bir zevk alma hissini oluşumuna neden olan, yapısal objelerde ve eylemlerdeki sezgisel davranışlara bağlıdır.
VÜCUT	Kentsel çevrenin algılanmasında vücut kurgusuna bağlılık söz konusudur. Vücudun yalnızca belli noktalarının davranışına izin veren çevre de yaşayanlarını fiziksel ve psikolojik açıdan tatmin etmezler.
OYUN	Algılayan dolaylı olarak gördüğü yüzeylerin arkasında nelerin gizli olduğunu, bunların neler getireceğini bilmek ister. Bu çevresel objelerde ipuçları ve işaretler arayarak davranışlarını mekânsal ve zihinsel olarak güvence altına almayı amaçlar.
KAYBOLMA	Birçok kişi için kentin herhangi bir noktasında kaybolmak büyük bir heyecan ve korku unsurudur. Psikolojik olarak kaybolma riski bulunan yerler güven duygusu içermediğinden tatmin yaratmazlar.
EYLEM	Eğitimden, sosyal ve kültürel tesislere, dinlenme ve eğlence mekânlarına varıncaya dek birçok aktivite kent bünyesindeki mekânlarda gerçekleştirilir. Bu mekânların oturulan bölgelere göre uzak-yakın olması tatmin ve algıyı kuvvetlendirir.

Bireyin mekânı algılamasında kişisel özellikleri, kültürü ve mekânla kurduğu sosyal bağların yanı sıra, bireyin kentsel mekânı doğru bir şekilde algılayabilmesi ve tatmin duygusunun gelişmesi için mekândaki etkin doku öğeleri, uygun mekân karakteristikleri ve mekânın kimliği de oldukça önemli etmenlerdir.

2.2.2.1. Kent Kimliği

Kimlik, bir kişilik göstergesidir. Bireyin kimliği; bireyin tek başına sahip olduğu kimliği, bireylerin birlikte oldukları örgütlü veya örgütsüz grupların kimlikleri ve bu grupların içinde barındığı kentin kimliği önemle ele alınması gereken konular arasındadır.

Bireyin kimliğinin oluşması için, benliğinin çözümlenmesiyle ilgili bazı bilişsel süreçler gerekmektedir. Her toplumda her birey, kendine en yakın insanlardan bile, ayrı bir varlık olduğunun farkındadır. Bu, mutlak varoluşsal düzeydeki ayrılma-birleşme süreci çok açıktır. Ancak psikolojik kuramlar, bireyin kimliğini, sağlıklı kişilik gelişimi ile ailenin işleyişi, kişiler arası ilişkilerde iççelik yada bireysellik ve bağımlılık yada bağımsızlık kavramları ile açıklar (Kağıtçıbaşı, 1993).

Çevre ile insan sürekli etkileşim içindedir. Çevre bu etkileşim sürecinde ne kadar kimlikliyse, bireyi de o derece kimlikli olmaya zorlayacaktır. Aynı zamanda birey ne kadar kimlikliyse çevresini o denli kimlikli olmasını istemesi/olmaya zorlaması olasıdır.

Relpy'e (1976) göre kimlik, kalıcı aynılıkları ve birliktelikleri olan mekânı diğerlerinden ayıran özelliktir. "Kimlik, bizim mekândaki deneyimlerimizin temelini oluştururken, bu deneyimleri ayrı ayrı hem etkiler hem de etkilenirler."

Lynch'e (1960) göre ise, "Bir mekânın kimliği ise, mekânı diğer mekân ve yerlerden ayrı olarak ayrı bir varlık olarak tanımlanabilmesi ve kolayca ayırt edilebilmesini sağlamaktadır."

Reply'e (1976) göre mekânı oluşturan başlıca özellikler; fiziksel yapı, barındırdığı aktiviteler ve fiziksel yapı içinde bu aktiviteleri gerçekleştirecek olan "kullanıcıların oluşturduğu anlamlar"dır.

Bu temel mekân özellikleri birbirleriyle aynı önem derecesine sahip ve aynı zamanda birbirlerini tamamlayan öğelerdir. Bu aşamada önemli olan bu üç öğenin birbirleriyle nasıl algısal ve bilişimsel ilişki kurdukları ve aynı zamanda birbirleri ile kurdukları dialektik ilişkiler yumağıdır. Tüm bu ilişkiler mekânın kimliğini doğrudan etkilemektedir (Yücesoy ve Gökbulut, 1999).

Mekânsal kimliği oluşturan farklı parçalar arasındaki ilişkiler ve süreçlerin değerlendirilmesinde beş eksen den bahsedilebilir (Tablo 8) (Yücesoy ve Gökbulut, 1999):

Tablo 8. Mekân kimliğini oluşturan eksenler

EKSENER	KAPSAMLAR
Biçimsel	Mekânın tipolojik özellikleri
Fonksiyonel	Mekân içindeki faaliyet ve kullanım türleri İlişki ağları
Anlamsal ve algısal	Mekânın sunumları Anlamsal özellikleri Mekânsal iletişim özellikleri Kentlinin mekâna karşı davranışı
Tarihsel/kültürel ve sosyal	Toplumsal yapı Mekânın kullanım biçimleri Değişen mekân kurguları
Sahiplik	Mekânın sahipliliği, sorumluluğu ve tasarrufu Değişen sosyo-politik ve ekonomik süreçler kentsel mekânın özelleştirilmesi

Kentte yaşayanların kentle kurdukları ilişkilerden önemli birini mekânsal kimlik oluşturmaktadır. Bu kimliğin oluşumunda da kentte yaşayanların kent mekânını nasıl benimsediği, ne ölçüde kullandığı, ne tür anlamlar yüklediği ve nasıl yaşamsallaştırdığı gibi konular önem kazanmaktadır (Yücesoy ve Gökbulut, 1999).

Bunlara ilaveten, mekânların isimlendirilmesi de, bireylerin yada mekânların farklı kimliklerini sezmemizi/anlamamızı sağlarlar. Ayrıca isimler farklı orjnlere sahiptir. İsimlerin tipine ve türüne bakılmaksızın, bize çevremize ait olma hissi verirler ve çevremize alışmamızı sağlarlar (URL-6, 2004).

Göregenli'ye (2003) göre, mekânla ilişkide kendileme ve kimlik ilişkisinin analizi, çevre psikolojisine özgün bir kavram katmıştır: Mekân kimliği (place identity), insanın doğal ve yapılanmış çevreyle, fiziksel dünyayla ve başka insanlarla ilişkilerinde tercihleri, beklentileri duyguları, değerleri ve inançları tarafından belirlenen, yerin ve kişinin kimliğini yapısında birleştiren karmaşık örüntü olarak tanımlanmıştır (Proshansky, 1978; Stokols ve Schumaker, 1981; Lalli, 1992; Korpela, 1989). Mekân kimliğinin bir kentte yaşayanlar tarafından nasıl algılandığına bağlı olarak, kente olan bağlılık biçimlenmekte, kentsel mekân kullanımları ve kentsel hareketlilik, kentlilerin mekân kimliği örüntüleriyle ilişkili olarak anlaşılabilir (Göregenli, 1994; 1997; 2001; Korpela, 1989; Lalli, 1992).

Kent kimliği ise, bir kentin kendine özgü maddi ve kültürel birikimi, onu diğerlerinden ayıran temel özellikler olarak tanımlanabilir (Keleş, 1980).

Mekân kimliği ve kent kimliği özünde aynı olan iki olgudur ve kimlikli mekânların kimlikli kentleri oluşturacağı şeklinde tümevarımsal bir yaklaşımla desteklenirler. İnsanlar kendilerine ait olan yerlerde yaşamak istemenin yanında, aynı zamanda kimliğini kendilerinin oluşturduğu- yada katkıda buldukları- ve kendi kimliklerini yaşayabildikleri mekânlarda yaşamayı tercih etmektedirler.

Bir kent, modern gelişmeyle tarihi mirasın korunması arasında dengeyi kurabildiği, eskiyi tahrip etmeden yeniyile bütünleştirebildiği ölçüde kimliklidir. Geçmiş olmayan bir kent, hafızasını yitirmiş bir insana benzer. Kent dokuları, yapılar, ağaçlar, kiliseler, kütüphaneler, insanların kentlerdeki yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleridir (URL-5, 2003). Kentliye geçmişinden bir şeyler hatırlatan, anılarını tazeleyen, herhangi bir bina yada mekân insanların belleklerine öyle bir yerleşir ki simgeleşir ve kent kimliğinin ayrılmaz bir parçası olur.

2.2.2.2. Kent İmgesi

Bir kentte, kentlilerin birbirleriyle kurdukları ilişki biçimi ve tüm kentlilerin o kente yükledikleri saygınlık gibi nitelikler önem kazanırken, kentin sembolü haline gelmiş anıtlarda, oradaki yaşam deneyinden ve yakın çevresinde yaşayanların yapıyla ilişkilerinden bu yapı üzerinde yaratılan söylem, kurulan efsane önem kazanır (Tekeli, 1991).

Keleş'e göre, Kent imgesi; kentsel tasarı ve kentin yapılanmasıyla insanda bıraktığı izlenimdir (Keleş, 1980).

Sevindi'ye (2003) göre, "Kent imgesi, o kentin genel görünümü ile yaşam tarzıdır. Sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, halkın birada bulunduğu mekânları, insanların giyimi, davranış biçimleri, kentin mimarisi bize bir görüş ve duyuş verir. Biz böyle bir kenti sever, onunla bütünleşir veya ondan nefret ederiz".

Kent anlamsız bir yığın değildir, kent bir devinimdir. Kent imgesi ise, hareket edebilen ve edemeyen her şeyin ortak devinimidir. Paris'i Paris yapan Eiffel, New York'un simgesi Özgürlük Anıtı, Venedik'in gondolları, İzmir'in Saat Kulesi, İstanbul'un Boğaz Köprüsü (Sevindi, 2003).

Sonuçta kentlere dikte edilen rol kentin imajı yada kimliğidir ve kentin tarihsel gelişimi bu ilişkiyi yansıtır. Kentler, birbirine benzer parlak yapı imajlarına yönelirken, diğer yandan çeşitli ulusları çekmek için sembolik merkezlerde (city fathers) isterler ve bu onların başarıları sembolünü ifade eder (URL-7, 2003).

2.2.3. Kentte Yaşamak

Kentlerin daha nitelikli, daha kimlikli olması kentlinin, o kenti yalnızca temel işlevlerin- barınma, çalışma, dinlenme ve dolaşım- karşılandığı bir yer olarak görmemesini sağlayacaktır. Kentli kentsel yaşamın tüm olanaklarından yararlanmak isteyecektir. Bu bağlamda son dönemlerde kentlerin niteliklerini arttırmak, birbiri ile yarışabilir kentler oluşturmak amacıyla ortaya çıkan “yaşanabilirlik” kavramı, kentleri diğer kentlerden ayıran birçok ölçütle gündeme geliştirilmiştir (*Bkz. 2.3.5.1. Yaşanabilirlik-Sürdürülebilirlik*). Kentlerin daha yaşanılabilir olması için gerekli ölçütlerden bazıları şunlardır:

- Sağlıklı çevre (temiz hava, içilebilir ve bol su, gürültüden uzak kent, atık sorunu çözülmüş kent)
- Planlı çevre (konut gereksinimini çözmüş kent, yeşil alanı bol kent, trafik sıkışıklığı ve park yeri sorunu olmayan, geniş kaldırımları ve yaya yolları bulunan kent, düşük-orta yoğunluklu yapılanma ile desteklenmiş estetik görünüş)
- Demokratik- kültürel çevre (Katılımcı kent yönetimi ile yaygın iletişim ağı temelinde güçlü yerel yönetimler ve dernekleşme, tarihi ve kültürel değerlerin korunduğu, kültürel etkinlikleri bol kent, kadın-erkek eşitliği üzerine kurulu kentsel sistem, kentli haklarının gerçekleştiği ve kentsel şiddetin önlendiği kent) (Ertan, 1995).

Özellikle demokratik-kültürel çevre ilkelerinde katılma, koruma, sahip çıkma, sorumluluk duyma, adalet, kentli hakları, kentli yaşamı-kültürü gibi kavramların ön plana çıktığı görülmektedir. Böylece kentli bu tür farklılıkların kendi kentinde olmasını ve bu olanaklardan yararlanmayı talep edebilecektir. Kentlerin kentliye sunması gereken olanakların yanı sıra kentlinin de kendilerine kırdan çok farklı bir yaşam biçimi sunan kente, gerçek değerini vermesi gerekmektedir. Bunu için kentte yaşıyor olduklarının bilincinde olan kentlilere ihtiyaç vardır.

Kentte yaşayan bireylerde, öncelikle kentsel yaşam bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarda atılması gereken pek çok adım bulunmaktadır. Bu adımlardan biri olan kentsel tasarım ve kent planlamanın, kent yaşam bilincini oluşturma konusunda pek çok potansiyeli vardır. Bu potansiyeller mahalle ölçeğinden, kent bütününe kadar uzanabilmektedir. Ancak, kentsel yaşam bilincinin oluşturulmasında sağlanması gereken en önemli konu, kentsel gelişime katılım olacaktır. Çünkü insanlar ancak oluşumuna katkıda buldukları şeylere sahip çıkacak ve

yaşatmaya çalışacaklardır. Kentteki gelişmeler konusunda söz sahibi olabilirler, kentteki sosyal olaylara kolayca erişip katılabilen kentli, kentte varolduğu sürece, kentsel yaşam biçimini canlandırılabilir (Sönmez, 1999).

Alexander ve diğ (1977), kentlerin ve binaların daima dinamik olan ortak bir dili paylaşan bir toplumda herkes tarafından gerçekleştirilmedikçe canlanamayacaklarını öne sürmektedir. Burada bir doku dilinin mevcudiyetinden söz etmektedir ve her doku çevremizdeki bir sorunu oluşturmaktadır. Dokular bölge ölçeğinden, kente, komşuluk birimlerine, binalara ve odalara kadar uzanmaktadır.

Yaşama dönük olmayan kentler, yaşayanlarına yabancılaşır, bu yabancılaşma-sahipsizleşme duygusunu ortaya çıkarır ve bizi “kenti, kentliyle nasıl kaynaştırabiliriz?” konusunda düşünmeye zorlar. Kentteki dağınıklığın düzeltilmesi, kenti sahiplenerek, kentte yaşayanları kent aktivitelerine katarak kenti yaşama dönüştürebilir. Bu ancak kentliye rolü hatırlatarak başarılabilir. Katılımcı ruhu olmayan bir kent; tüketim, yönetim, kazanç sağlama ve ikamet edilen yığılmalardan oluşmuşluktan başka bir şey değildir (Sesgör, 1999).

Kentte yaşamak da, kenti yaşatmak da kentlilerin görevidir. Bunu yapabilmek için nerede yaşadıklarının bilincinde olmaları, kendilerini o kentle bütünleştirmeleri ve bu kültürü özümsemiş olmaları gerekmektedir.

2.2.3.1. Kent Kültürü

Kültür sözcüğü bugün herkes için ayrı anlamı taşımayabilmektedir. Sosyal bilimciler ve antropologlar, makro ölçekte ve evrensel anlamda somut bir kültür tanımı getirememişlerdir. Bugün için kültür şu temel kavramlar karşılığında kullanılan soyut bir sözcüktür.

- Kültür bir toplumun yada bütün toplumların birikimli bir uygarlığıdır.
- Kültür belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür bir dizi sosyal süreçlerin kendisidir.
- Kültür bir insan ve toplum teorisidir (Güvenç, 1979).

“Kültür, bir grubun yaşama biçimidir (Marquet), Kültür sosyal etkileşimin ürünüdür (Winston), kültür, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir (Güvenç, 1979) şeklinde farklı tanımlamalar literatürde yer almaktadır (Mut, 1985).

Kültür, toplumların meydana getirdikleri maddi ve manevi kazanımların tamamıdır. Kültürün maddi unsurları genel anlamıyla teknolojidir. Üretim araçlarından, kullanılan tüm araç gereçler maddi kültürün ürünleridir. İnançlar, adetler, gelenekler ve görenekler, hukuk, siyaset ise o toplumun manevi unsurlarıdır. Toplumun sahip olduğu yaşam biçimi onun kültürüdür. Yani, kültür, yaşam biçimlerini belirleyen temel unsurdur (Malbeleş, 2000).

“Kültürleşme, toplumun kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediğı insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliğı sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir. Toplumbilimcilere göre bu süreç sosyalizasyon (toplumsallaştırma) sürecidir. Kültürleşme (Acculturation), Güvenç’e göre, en çok konuşulup tartışılan ancak en az anlaşılan süreçtir. Acculturation- yozlaşma/ kültür yitirme, Acculturation- kültürleşme anlamına gelmektedir. Burada sözü edilen kültürleşme doğru ve olumlu anlamdaki süreçtir. Kültürleşme sürecinde, iki yada daha çok kültür, karşılıklı etkileşim sonucu değişime uğrar; yeni sentezler, dinamik bileşmeler yaratırlar. (Güvenç, 2002)

Bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendiren ve anlamlandıran kültür, kentsel merkezlerde gelişmiş ve kendi koşullarında yaşama anlam kazandırmıştır. İşte bu kültür, birbirine benzemeyen düşünce ve yaşam anlayışına sahip olan insanları bir arada tutabilmektedir. Kent kültürü adı verilen bu güçlü “yapıştırıcı”, kentlerin kendi tarih, ev yaşam deneyimleri ve insanoğlunun bugüne dek yaratmış olduğu bilgi birikimlerinin ürünüdür (Tatlıdil, 1992).

Keleş ‘e göre kent kültürü, kentleşmeyle birlikte oluşan kültür: kentte yaşayanların sahip oldukları değer-norm sistemi, davranış kalıpları, maddi ve maddi olmayan yaşam biçimidir (Keleş, 1980).

Fındıkoğlu’na göre ise kent kültürü, ilişkilerde karmaşıklık, toplumsal yapıdaki fırsatlar, kısa süreli ilişkiler, kalıplaşmış davranışlar ve resmi normlarla ortaya çıkan bir yapıdır (Fındıkoğlu, 1970)

1996 yılında HABITAT toplantısında kent kültürünü değerlendiren Debnisanko, kent kültürünün bireyleri giderek kimliksiz nüfus haline getirdiğini ve yaşamda güvensizlik yaşattığını söylemiştir (Koç, 2000).

Kent- Medine- City- Cite

Kentli- Medeni- Civil(ized)- Civilise

Medeniyet- Civilization- Civilisation

“Kent” ve “Kültür” kavramlarının birbirleriyle ne ölçüde ilişkisi olduğunu Arapça’daki karşılıklarıyla “Medine”den türeyen “medeni” ve “medeniyet” kelimeleri yoluyla en açık şekilde ortaya konulmaktadır. Şehirli olmak, kültürlü olmakla eş olarak kullanılmaktadır (Doğan, 1996).

Uygarlıkla kent arasında da Latin dillerinde ve Yunan dilindeki benzerlik, köken birliği bu ilişkiyi aydınlatan bir etimolojik ilişki olarak öne çıkmaktadır. Civitas, Civilation, Civic; bütün bunlar aynı köke sahip olan sözcüklerdir (Keleş, 1998).

Kavramlar arasındaki bu sıkı ilişkiyi, giderek kentli kişinin gerçek uygar kişi olduğu varsayımını ortaya koymaktadır. Bu varsayımda kent, uygar kişilerin yaşadığı bir yerleşme birimidir gibi ilk bakışta garip gibi görülen bir tanıma varılabilmektedir (Sevindi, 2003).

“Kentli, uygar bir çevrede uygar yaşayan insandır. Uygarlıktan kasıt, “insanın manevi beslenmesine olanak sağlayan koşulların yaratılmasıdır” görüşünden yola çıkarak modernizmin ihmal ettiği tinsel yada manevi cepheyi, kentlerin gelişiminde ve kuruluşunda bir eksen olarak değerlendirmeliyiz”. Burada sözü edilen manevi cephe, kültürü oluşturan unsurların gelişeceği ve kendini hissettireceği mekân ve çevre tasarımları ile ilgilidir (Vural, 2002).

Redfield ve Singer kentlerin kültür değişimindeki rollerini iki ana kavram çerçevesinde ele almaktadır. Ortojenik ve heterojenik kentler. Bu iki kavram kentin, çerçevesinde yer alan kültürlerin dönüştürücü yönünü incelemek için geliştirilmiştir (Ayata ve diğ., 1996).

Ortojenik kentlerin özelliği, yerleşik ve kendine özgü bir çekirdek kültüre sahip olması ve bu kültürü çevresindeki farklı kültürleri çözücü, eritici ve onlara kendi doğrultusunda yeni biçim verici yönde değiştirmesidir. Bu tür kentler tarafından aktarılan kültür statik değildir. Aksine eski kültür varlığını korumakla birlikte, ondan türetilen yeni öğeler, yeni açılımları birlikte getirmektedir. Heterojenik kentler ise farklı kültürlerle sahip grupları ve bireyleri bir arada barındırırken eski kültürle de zıt düşebilen yeni ve orijinal bakış açıları, düşünce biçimleri ve değer sistemlerinin doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlayan yerleşim birimleridir. Burada kültürel değişimin kaynağı bizzat farklılık, çeşitlilik ve karmaşıklıktır. Bu da heterojenik kentlerin özgün ve yaratıcı yönlerinin baskın olduğunu göstermektedir (Redfield ve Singer,1954), (Ayata ve diğ., 1996).

Kentsel nüfus arasında kentte ilişkin farklı tutum ve davranışta olan bireyler bulunmaktadır. Bu bireylerin her biri kenti farklı açılardan algılayan aynı zamanda birbirleri ile de bilgi alışverişine girmektedirler. Zaten kent bir mozaiktir ve insan bu mozaik içinde milyonlarca taşın yalnız bir tanesidir.

“İnsan, birdenbire, doğa içinde olduğundan daha yoğun bir biçimde öteki insanları algılar. Bu da, yaşamında, “öteki insanları”, doğa içinde yalnız bulunduğu (yada yalnız ailesi ile yaşadığından) daha önemli ve etkili bir yere oturtur” (Kongar, 1993).

Bu aşamada bireycilik ve toplumculuk ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiler konusundaki son gelişmeler hem kuramsal hem de yönetsel alanda görülmektedir. Aynı zamanda bireycilik, toplumculuk değişkenlerinin çözümlenmesiyle bir sosyal değişim anlayışı oluşturmaya doğru da gidilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1993).

Bu noktada kültür kavramı da bireysel kültür ve toplumsal kültür olarak ayrılabilir. Bilindiği üzere bireysel kültür; belirli konularda bireyin edinmiş olduğu bilgilerin tümünü ifade eder. Toplumsal kültür ise, “etnik, yöresel, özel, ekonomi ve siyaset ilişkileri sonucu yaşama geçen kültür” olarak tanımlanır ve bireyi kentte bağlayan kültürdür (Bakkalbaşı, 1998).

Kent kültürünü pratikte, trafik kurallarına uymak, sokağa tükürmemek, kaldırımdan yürümek, kent mobilyalarına zarar vermemek, komşularını rahatsız etmemek, yere çöp atmamak, gürültüye yol açmamak, vs. birçok değerlerin oluşturduğu bir bütünü olarak da daha yalın bir biçimde tanımlayabiliriz.

Kent kültürünü bir de kırsal kültürü ile karşılaştırma yoluyla açıklayabiliriz. Zaten bugüne dek kenti anlatmak için hep kırdan yararlanılmış ve sürekli aralarında karşılaştırma yapılmıştır. Kültür konusu için de aynı durum söz konusudur. Kent kültürü elbette ki kırsal kültüründen farklıdır çünkü kentsel değerler kırsal değerlerden daima farklı olmuştur (*Bkz. 2.3.1. Kentlileşme*).

Maddi kültür unsurları bakımından, kent toplumu kırsal toplumundan daha gelişmiş teknolojik araçlardan oluşur. Kültürün manevi unsurları ise kırsal ortamında daha baskınken, kent ortamında daha esnek ve görecelidir (Malbeği, 2000).

Kent, kırsal kültürün ve onun geleneksel zenginliğinin yerine “kent yaşamıyla” bağdaştırılan kitle iletişim araçlarını ve teknokratik değerleri getirmektedir. Böylelikle “kent kültürü, kent sakinlerinin boş zamanlarının bir bölümü olarak üretilir, paketlenir ve pazarlanır.” Kırsal kesimde olduğu gibi günlük yaşamın bütünlüğüyle iç içe değildir ve geleneklerle bütünleştirilmemiştir (Bookchin, 1999).

Sonuçta, kültür temelinde ve o kültürün elverdiği imkânlarla kurulan kentlere, kentliler sahip çıktığı sürece, bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilen mekânlar mal statüsünden kurtarılarak toplumların hayat alanları olarak kavranılması sağlayacaktır (Vural, 2002).

Kentin toplumların hayat alanı olmasını, kentlilik kuramları ile açıklayabiliriz. Kentlilik yalnızca alışkanlıklar ve davranış biçimleri üzerinde değil, düşünce ve duygu kalıpları üzerinde de çok büyük bir etki yaratmıştır. 18. yüzyılda, kentlerde büyük yığılmaların başlamasından sonra kentlerin toplum yaşamı üzerindeki etkileri konusundaki görüşlerde kutuplaşmalar başlamış ve günümüze dek devam etmiştir (Giddens, 2000).

2.3. Kentlilik

1920'lerden 1940'lara kadar, Chicago Üniversitesi'yle bağlantılı çok sayıda yazar, özellikle Robert Park, Ernest Burgess, Louis Wirth yıllarca sosyolojideki kuram ve araştırmaların ana temeli olan düşünceler geliştirmişlerdir. Chicago Okulu tarafından geliştirilen iki kavram özellikle dikkate değerdir. Biri kent analizinde "ekolojik yaklaşım" olarak adlandırılmakta; diğeri ise Wirth tarafından geliştirilen "bir yaşam biçimi olarak" nitelendirilmesidir (Wirth, 1964).

Kent ekolojisi kuramına göre kentlerdeki yerleşim, hareket ve yeniden yerleşim kalıpları benzer bir biçime sahiptir. Kent, farklı ve birbirine karşıt özellikleri olan alanların bir haritası olarak şekillendirilebilir. Ekolojik bakış açılı kent örgütlenmesi bilinçli düzenleme ve planlamanın önemini daha az vurgulama eğilimindedir ve kent gelişimini doğal bir süreç olarak nitelendirir (Giddens, 2000).

Bir yaşam biçimi olarak kentlilik kuramı ise, içsel farklılaşma ile bir toplumsal varoluş biçimi olarak kentlilikle ilgilenildiğinden daha az ilgilidir.

Wirth'ın kuramına göre çağcıl kentlerde günlük temaslar kişisel değildir ve toplumlardaki toplum yaşamı için de bu ilişki doğrudur. Kentin yaşam biçiminin yönleri sadece büyük kentlerde yaşayanların etkinliklerinin değil, bir bütün olarak çağcıl toplumlardaki toplum yaşamının özelliğidir. Edward Krupat'a (1985) göre, kentin yumurtası, kırılması zor bir kabuğa sahiptir. Kimi insanlar toplum becerileri ve girişimleri eksik olduğundan tamamen dışta kalırlar. Kentlilik hakkındaki en yeni kuramlarda kentliliğin özerk bir süreç olmadığını, başlıca politik ve ekonomik değişikliklerle ilişki içinde çözümlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Giddens, 2000).

Kentliliğin özümsemesi için öncelikli olarak kentlileşmek, kente karşı sorumlu ve kente ait olunmalıdır. Bu bağlamda kentliliği anlatan ve kentliliği pekiştiren bu kavramlara kısaca şu şekilde değinebiliriz.

2.3.1. Kentlileşme

Kentleşme ve kentlileşme birbirlerinden ayrı düşünölemeyen iki kavramdır. “Kentleşme” kent olarak tanımlanan yerlerde bir nüfus toplanması sürecidir, ancak ölkemizdeki demografik kentleşme, kentlileşmeyi her zaman içermez. Gerçekte kentleşme süreci, kentsel nüfus birikimine ilaveten kentsel karakteristiklere sahip olma, kentli kılınma, özetle “kentlileşme” süreci olarak değerlendirilmelidir (Suher, 2000).

Böylece kentleşme yalnızca bir sayısal toplanma ve büyüme süreci olarak değerlendirilmez, aynı zamanda insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir birikim süreci ve kırdan kente göç sonucu bireyin kente özgü işlerde istihdam etmesi, kente özgü davranış kalıplarını benimsemesi ve kentin olanaklarından yararlanması bilincinin oluşması ile ortaya çıkan “kentlileşme”ye yönelik bir değişim sürecidir (Kartal, 1983; Erkut, 1991; Suher, 1991, 1996). Böylelikle kentlileşme, kentleşme akımının sonucu kentte yerleşen insanların değerlerinde, davranışlarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimler olarak tanımlanabilir (Keleş, 1980).

Kentlileşme, kentli insanın davranışlarının bireyde, ailede ve diğer sosyal gruplarda değişmesi sürecini anlatır. Bunlar ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik olmak üzere altı boyutta irdelenebilir (Bal, 2002). Kentlileşmenin boyutları ayrı ayrı araştırma konusu olabilecek nitelikte önemlidir.

Kentleşme süreci sonucunda kente gelen tüm bireyler kentli olarak nitelendirilemez. Kentli olmanın tek koşulu kentte yaşıyor olmak değildir. Yaşadığı kentin kültürü, ekonomik ve sosyal yapısından kaynaklanan tüm niteliklerine sahip olabilmek kentlileşebilmektir. Ekonomik bakımından kentlileşme kişinin geçimini tamamen kentsel işlerden sağlaması, sosyal bakımdan kentlileşme ise, kısaca kentsel yargıların benimsenmesidir.

“Kentlileşme” belli bir yaşam ve davranış biçimini içerir. Birçok yönden köy yaşamından farklı kurallar içerir. Bunları daha iyi fark edebilmek için kırsal ve kentsel değerlerin arasındaki farklara bakmak gerekmektedir (Tablo 9).

Tablo 9. Kırsal ve kentsel değerler ve olaylar arasındaki farklar (URL-8, 2002).

	KIRSAL ALANDA	KENTSEL ALANDA
EĞİTİM	Eğitim önemsenmemekte ve fırsatlar sınırlıdır.	Eğitim önemsenmekte ve fırsatlar sınırsızdır.
SOSYAL İLİŞKİLER	Kırsal alanda yaşayan kişilerin kendi dışındaki dünyayı ve kendisinin dünyadaki yerini kavraması önemsenmemektedir.	Kalabalıklar içerisinde çalışan ve yaşayan kişinin, çevresindeki kişilerle olan ilişkisi kadar, ülkedeki ve dünyadaki öteki insanlarla olan ilişkisi de önemlidir.
	Örgüt ve örgütlü mücadele fikri yoktur.	Örgütlenerek haklarını koruma bilinci vardır.
	Uyaranlar (teknoloji,kitle iletişim araçları, temas edilen kişi sayısı,vb.) sınırlıdır.	Uyaranlar çok fazladır.
EKONOMİ /İŞ HAYATI	Çevresinde yararlanabileceği kurumlar çok sınırlıdır.	Kişinin çevresinde iletişim halinde olduğu veya yararlanabileceği yerli ve yabancı sayısız kurum vardır.
	İşbölümü sınırlıdır.	İşbölümü artmıştır ve kişilerin birbirine olan gereksinimleri daha yüksektir.
	Sosyal güvenlik olanakları ya hiç yok yada çok sınırlıdır.	Sosyal güvenlik sistemine katılma olanakları ve sistemin nimetlerinden yararlanma olanakları yüksektir.
	Kırsal alanda, küçük üretimde aile dışındakilerin katıldığı bir kolektif çalışmaya gerek görmemektedir.	Aile içi üretim çok azalmıştır. Çalışmak isteyenlerin büyük bölümü aileden olmayanların işinde çalışmaktadır.
	Belirli dönemler dışında, işler daha geniş zamana yayılmıştır ve dolayısıyla zaman kullanımına verdikleri önem düşüktür.	Çalışma yoğun olup, gündüz-gece yada mevsim ayırt etmez. Zaman verilen önem yüksektir.
KÜLTÜR	Üretimde de bireysellik önemlidir; dolayısıyla ekip kurma, ekip çalışması kavramları yerleşmemiştir.	Üretimde birden çok insanın ekipler halinde çalıştığı ve modern yönetim tekniklerinin kullanılabildiği örgütlü yapılar ortaya çıkmıştır.
	Kültür-sanat ve spor etkinliklerine katılma gereksinmesi ve olanakları en küçük düzeydedir.	Özellikle eğitim kurumlarından başlayarak, kültür-sanat ve spor etkinliklerine katılım, kitle sporu özendirilmektedir.
KADIN	Kırsal alanda kadına tanınan rol, evinin yada tarlasının sınırları içerisindeydir.	Kadına tanınan rol ve konum değişmiştir. Eğitilmiş, çalışan kadın yanında yönetici kadın tipi de kendine yer bulmuştur.
	Kırsal alanda kadının ailece çalışmanın yada aile üretiminin dışında üretime katılmasına yaklaşımı olumsuzdur.	Kadın başlangıçta aile bütçesindeki zorlamalar nedeniyle, giderek bireysel özgürlük ve doyumlar açısından çalışma yaşamına girmektedir.
ÇOCUK	Daha çok çocuğa olan gereksinme yüksektir. Çocukların giderleri düşüktür.	Çocuk bir gereksinme değil, bir sorumluluktur. Çocuğun değeri ve giderleri yüksektir.
	Çocukların sokağa çıktığında karşı karşıya kaldıkları riskler önemli ölçüde düşüktür.	Çocukların sokağa çıktıklarında karşı karşıya kaldıkları riskler çok fazladır.
	Çocuğu ve insanı koruma ve zenginleştirme konusundaki çaresizlikler; yaşam kalitesindeki düşüklük ve yaşamdan tat alma olanaklarındaki sınırlılıklar, çocuğa ve insana verilen değeri azaltmaktadır.	Çocuğa ve insan yaşamına verilen değer yüksektir. Zaten toplum da bunun tersine durumlarla mücadele etmektedir.

Toplumsal ve bireysel ilişkiler düzeyinde kır toplumu daha fazla dayanışmacı ve samimi iken, kent toplumu bireyselci ve resmidir. Cemaatci, statik bir toplum yapısına sahip olan kır kültürü, kent ortamında bireyselci, canlı ve yenilikçi bir biçime bürünür (Malbeleş, 2000).

Ayrıca “zaman bilinci” kent yaşamında, köy yaşamından daha fazla gelişmiştir. Bunun ardından hiç kuşkusuz, zamana bağlı üretimden kaynaklanan “para ile ölçülebilen kazanç” vardır. Bir kentlinin, öteki insanlara “bağımlılığı”, yada daha doğru bir deyişle “karşılıklı bağımlılığı” bir köylüden çok daha yüksektir. Kentte birlikte yaşama ve birlikte üretme zorunda kalan insanların geliştirdiği “ortaklaşa yaşam”, örgüt bilincini de doğurur. Bu da, “kentliyi köylüden” ayıran oldukça önemli bir özelliktir (Kongar, 1993).

Kentleşmenin örgütlenme ile doğrudan bağlantısı bulunmaktadır ve örgütlenme seviyesinin artmasıyla, kentleşmeye kriterler getirilmiştir (Öncü, 1993)

Kentleşme ölçütleri, kent bilimciler göre farklılık göstermekle beraber kentleşme kavramının içerdiği özellikler ortak ifadeleri içermektedir. Kentleşme ile kente göç eden nüfusa ait bazı özelliklerde de değişiklikler gözlenmektedir. Bunlar;

- Siyasal tutum ve davranışlar,
- Dayanışma ve yardımlaşma konusunda benimsenen değişiklikler,
- Örgütlenme biçimleri ve tutumları,
- Uyulan ve uyulmayan gelenek ve görenekler,
- Eğitim ve öğretim konusundaki görüşler, tutum ve davranışlar,
- Bilgilenme biçimleri,
- Dini tutum ve davranışlar,
- Hak arama yöntemleri,
- Kadın-erkek ile ilgili düşünce, tutum ve davranışlar,
- Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gerekçeleri (Suher vd., 1995).

Kentleşme ölçütlerine, Keleş'e göre, kentleşme süreci içinde kentlerde yaşayan insanların kazandıkları yeni niteliklerin tümünü anlatan gelişme ölçütü olarak kentsellik denilebilir (Keleş, 1980).

Türk toplumunun hızlı bir kentleşme içinde olması, günümüzün en belirleyici toplumsal olgusudur. Fakat toplumumuzun temel nitelikleri pek çok açıdan “köylülüğünü” sürdürmektedir. Bir başka deyişle, kentli nüfus, gittikçe artmakta ama köylülükten ne derece kurtulduğu tartışma yaratmaktadır (Kongar, 1993).

Güvenç'in bu görüşü destekleyen söylemine göre, kentleşme kuşaklar aşırı bir süreçtir. “Bir kültürün varlığının üzerine yeni bir giysi giydirme olayıdır. Elbise bedene uygun bile olsa, alttakileri tümüyle gizleyemez. Aslı köylü olan kentlilerin yakındığı taşralılık tam bir kültürleşme sürecidir. Kentliler, kentte daha uzun süre yaşayıp, kendileri gibi kentli olanlarla kültürleşmiş köylülerdir.” İki kültür arasındaki farklar zamanla azalmaya yüz tutar (Güvenç, 2002).

Gerçekte olması gereken, bireylerin, kentte kaldığı süre boyunca kent yaşamını benimseyerek kendi öz yaşamlarına katmaları ve kentli olma özelliğini kazanmalarındır. Bireyin kentli olması kentli birey gibi davranması sonucunu doğurur. Bireyin kentli birey olması için öncelikli olarak kendini kente ait hissetmesi gerekir.

2.3.2. Kente Aidiyet

Cüceloğlu 'na göre ait olma; “Bireyin doğuştan getirdiği bir gereksinimdir ve bireyin sosyal değerler siteminin ölçütleri arasında yer alır. Ait olma değerlerinin güçlendirilmesi kişinin gelişimini ve sosyalleşmesini kolaylaştırıcı etkenlerden biridir. Ayrıca ait olma, yaşam kalitesinin üç temel alanından biri olup, gelişimi ile yaşam kalitesinin yükseltilmesi sağlanabilir (Tablo 10) (Bkz. 2.1.3. Kentli Olma).

Tablo 10. Aitlik duygusunun iç bileşenler (URL-3).

A İ T L İ K	Fiziksel Aitlik	<ul style="list-style-type: none"> • Bir konutta yada apartmanda yaşaması • Komşuluk yaşaması
	Sosyal Aitlik	<ul style="list-style-type: none"> • Ailesindeki insanlara yakın olması • Özel bir insana yada bir eşe sahip olması
	Toplumsal Aitlik	<ul style="list-style-type: none"> • Profesyonel hizmetlerden yararlanabilmesi (sağlık,vb) • Yeterince paraya sahip olması

Ayrıca birey, “bir mekânın tasarlanmasında yada düzenlenmesinde etkin bir rol almışsa, o mekâna karşı olumlu bir tutum sergileyerek” (İmamoğlu, 1978) kendini o mekâna ait hisseder.

Mekân bağımlılığı, kişiler yada gruplar ve onların çevreleri arasında geliştirilen pozitif bir duyuşal ilişkidir (Mesch ve Manor, 1998). Humman'a göre ise, mekândaki hissel yatırımların tümüdür (Humman, 1992).

Mekâna bağımlılık, yerel çevre ile direkt deneyimler yoluyla geliştirilebilir. Subjektif standartlara göre kişiler mekânın özelliklerini değerlendirirler. Mekânın fiziksel ve sosyal çevre yoluyla sağladığı avantajlara karar vermek ve bu özelliklerin dereceleri, onların beklentileri ve ihtiyaçları ile donatılmıştır. Pozitif bir değerlendirmeye ulaşıldığında, pozitif bir bağ ve düşünce-bağımlılık gibi- yaşanılan yerin etrafında gelişir (St. John vd., 1986).

Bazı çalışmalar ayrıca ikamet edenlerin memnuniyetinin bileşenlerini açıklamaya çalışmışlardır. Bu memnuniyet çok yönlü bir görüştür. Fiziksel, sosyal, ekonomik, politik, kültürel özellikleri içeren kalite niteliklerini sezmeyi içerir (Mesch ve Manor, 1998).

Toplum bağımlılığı çalışmaları iki teorik perspektifle çevrilidir.

- Sınırlı yaşanabilir toplumlar: yerel komşuluklarda oturanların ilişkileri gönüllüdür ve onların ihtiyaçlarını karşılama derecesi ile sınırlandırılır. Eğer bu ihtiyaçlar karşılanmazsa, kişiler komşuluktan ayrılmayı seçerler. Komşuluk bağımlılığının gelişimini açıklayan kritik değerler, ev sahipliği, oturanların yaşı, kişinin statüsü ve sosyal ilişkilere dayalı yerelliği gibi mekânda kişinin ekonomik ve sosyal yatırımlarıdır (Berry ve Kasarda, 1977).

- Özgür topluluk modeli: modern toplumdaki değişme, kişilerin coğrafik hareketini artırır ve bu yüzden mekânın zorlukları da toplumu bağımsızlaştırır. Bu modelde yerel sosyal bağ çok sıkı olmasına rağmen, onlar sosyal desteğin küçük bir kısmını sağlarlar ve önemli ilişkiler tüm şehre dağıtılır. Bu modelin beklentisi, sosyal ilişkilerin çoğunun yerel olmadığı ve insanların mekân bağımlısı olmamasıdır (Wellman ve Leighton, 1979).

Gerçekte, bir komşuluk biriminde, komşuluktaki insanların pozitif algısı (sosyal çevre) ve çevrenin fiziksel durumunun boyutu (ses seviyesi ve açık mekân) komşuluk birimindeki memnuniyet ile ilişkisi en güçlü olan özel niteliklerdir (Mesch ve Manor, 1998).

Bireyin yaşadığı mekâna karşı aidiyet hissi ne kadar kuvvetli ise, yaşadığı kente karşı olan hisleri de o derece kuvvetli olacaktır. Kenti sahiplenmesi, o kentin sahibi olması demek değil, o kente sahip çıkmasıdır. Çünkü sahip olmak duygusu paylaşmaya engeldir, oysa sahip çıkmak demek aynı zamanda paylaşmaktır.

Kentte sahip çıkmadığınız zaman yabancılaşma olur. Yabancılaşma ve sonunda yalnızlaşma olur. Bundan daha önemli olan sorun ise kentte ait olma /aidiyet duygusunun yitiriliyor olunmasıdır (Bektaş, 2002). Bu nedenle, hiçbir zaman bu aidiyet duygusunun yitirilmemesi gerekir, bunun için de kentle güçlü hissel ve duygusal bağlar kurulmalıdır.

Yabancılaşma, bireyin tinsel dünyasındaki bir kopuş yaratırken, ait olma duyarlarının yitimine yol açarken, yerleşik buldukları kent alanlarına karşı sorumluluk almama, doğal yaşam alanlarını talan etme gibi durumlar doğurabilir. Kentli olamayan, yada umduğu yaşam tarzını gerçekleştiremeyen bireyler kentli olanlara karşı kindar bir tutum sergileyebilirler (Erkan, 2002).

Sistemin iyi işlediği, yaşayanlarına iyi bir yaşam kalitesi ve yaşam biçimi sunabilen; ekonomik gelişmeyle kaliteli bir yaşam çevresi sağlayabilen; yüksek düzeyde katılım ve sosyal ilişkilerin geliştirildiği; ait olma duygusu ve insan onurunun var olduğu örnek kentler hala mevcuttur (URL-5, 2003).

Ancak, diğer birçok kent ise halen toplumsal sıkıntıları ve gelişmenin beraberinde getirdiği acı reçeteleri yaşamaktadır. Bunlar; nüfusun yoksullaşmasına yol açan kent merkezlerindeki çözümler; yok olan tarihi doku; aşırı trafik yükü; ses, hava ve toprak kirliliği; kalitesizlik; satın alınabilir kaliteli konut sıkıntısı; sosyal sorunlar ve sağlık problemleri; kuşak çatışmaları; etnik gruplar arası hoşgörüsüzlük; özellikle gençler arasında yüksek işsizlik; yabancı çevreler; güvensiz, suç ve şiddet içeren ilişkilerdir. Bazı kentler yaşamın temel gereksinimlerini dahi karşılamaktan yoksundur (URL-5, 2003).

Bir alman atasözü der ki, “Kent havası insanı özgür yapar.” Buna göre, bireysel ve siyasal özgürlüklerin kentlerde güvence altında olduğu ortaya çıkmaktadır. Demokrasi bilinci, kentlinin yaşadığı kente ait olduğunu kabullenmesi ve kentinin geleceğinde söz sahibi olmak istemesini doğurur. Kentlinin gerçekten özgür olabilmesi temel hak ve özgürlüklerinin tamamından yararlanabilmesine bağlıdır. Bu nedenle ekonomik, sosyal, sağlık, eğitim, barınma, güvenlik, istihdam vb. konularda sorunu olan insan için özgürlükten bahsedilemez (Malbeği, 2000).

2.3.3. Kentli Hakları

Kentler öncelikle yerel yönetimlerin sorumluluğundaki yaşam alanlarıyken, kentliler yaşam alanları üzerinde söz sahibidirler. Bu nedenle yaşam alanlarının iyileştirilmesini yerel yönetimlerden talep etme hakkına sahiptirler (Bal, 2002).

Ancak “Ülkemizde kentte yaşayan insanlardan büyük bir çoğunluğu, kentli hakları diye bilinen temel hakların çoğundan yoksundur” diyen Keleş’in (1996) sözlerine katılmamak mümkün değildir. Kentli hakları kavramının ve bu kavramın yasal çerçevesinin oluşturulmasının oldukça önemli bir adım olmasına karşın gerçekte önemli

olan bu hakların ne derece kullanılabilirdiği ve sağlandığıdır.

“Kentli Hakları” kavramı, bugün, kentsel gündemde ve kent planlamasında yer bulan bir kavramdır. Günümüzde “Avrupa Kentsel Şartı”, kentli hakları konusundaki en önemli belge niteliğindedir ve Avrupa Konseyi'nin kentsel politikalarından yola çıkılarak oluşturulmuş ve yasal geçerliliğe kavuşturulmuştur.

Bu politikalar 1980-1982 yılları arasında Konseyce düzenlenen "Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası" kapsamında geliştirilmiştir. Avrupa Konseyi'nin insan hakları konusundaki çağrularına koşut olarak kampanya, "yerleşmelerde daha iyi yaşam" (a better life in towns), sloganıyla kentsel gelişmenin nicelikselden çok niteliksel yönleriyle ilgilendiğini ortaya koymuştur. Avrupa'yı kapsayan; halk ve yerel yönetimlere yönelik olan bu kampanya, yerleşimlerdeki yaşamın daha da iyileştirilmesini amaçlamış ve dört temel konuya ağırlık vermiştir:

- Fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi;
- Mevcut konut stokunun iyileştirilmesi;
- Yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması;
- Toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi konularıdır (Yener ve Arapkirlioğlu, 1986).

Bu kampanya, özünde kentte yaşayanların konut edinme, sağlık, kültür ve rekreasyon hizmetlerinden yararlanabilme, serbestçe dolaşım, sağlıklı bir doğal ve yapısal çevrede yaşama, suçtan arındırılmış, güvenli bir şekilde yaşayabilme, kenti demokratik bir biçimde yönetebilme yada kent üzerinde söz sahibi olabilme hakkına ortaya koymaktadır.

Kentli hakları alanında ise Avrupa Konseyi'nin kentsel politikalarından yola çıkılarak oluşturulmuş olan Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa konseyi tarafından 1992 yılında kabul ve ilan edilmiştir. Şart diğerlerinden farklı olarak Hükümetlerin değil yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır (Yener ve Arapkirlioğlu, 1986). Avrupa Kentsel Şartı, kentli hakları alanındaki en önemli belgedir. Avrupa Kentsel Şartı metni, 20 maddelik bir deklarasyon ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. Kentsel şartla belirlenen hakların gerçekleşmesi fertlerin, dayanışma ve sorumlu hemşehriliğe ilişkin eşit yükümlülükleri kabul etmesine bağlıdır. Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kent sakinleri şu haklara sahiptir:

1. GÜVENLİK: Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kent;

2. KİRLETİLMEMİŞ, SAĞLIKLI BİR ÇEVRE: Hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre;

3. İSTİHDAM: Yeterli istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması;

4. KONUT: Mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması;

5. DOLAŞIM: Toplu taşıma, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu bir düzenin sağlanması;

6. SAĞLIK: Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması;

7. SPOR VE DİNLENCE: Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması;

B. KÜLTÜRLER ARASI KAYNAŞMA: Geçmişten günümüze, farklı kültürel ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış içinde yaşamalarının sağlanması;

10. KALİTELİ BİR MİMARİ VE FİZİKSEL ÇEVRE: Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekânların yaratılması;

11. İŞLEVLERİN UYUMU: Yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbiriyle ilintili olmasının sağlanması;

12. KATILIM: Çoğulcu demokrasilerde; kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde; gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması; (Bkz. 2.3.5.2. Katılım)

13. EKONOMİK KALKINMA: kararlı ve aydın yapıdaki tüm yerel yönetimlerin, doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkı konusunda sorumluluk sahibi olması;

14. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: Yerel yönetimlerce ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması;

15. MAL VE HİZMETLER: Erişilebilir, kapsamlı, kaliteli mal ve hizmet sunumunun yerel yönetimi, özel sektör yada her ikisinin ortaklığıyla sağlanması;

16. DOĞAL ZENGİNLİKLER VE KAYNAKLAR: Yerel doğal kaynak ve değerlerin; yerel yönetimlerce, akılcı, dikkatli, verimli ve adil bir biçimde, belde yaşayanların yararı gözetilerek, korunması ve idaresi;

17. KİŞİSEL BÜTÜNLÜK: Bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik kentsel koşulların oluşturulması;

18. BELEDİYELER ARASI İŞBİRLİĞİ: Kişilerin yaşadıkları beldenin, beldeler arası yada uluslararası ilişkilerine doğrudan katılma konusunda özgür olmaları ve özendirilmeleri;

19. FİNANSAL YAPI VE MEKANİZMALAR: Bu deklarasyonda tanımlanan hakların sağlanması için, gerekli mali kaynakları bulma konusunda yerel yönetimlerin yetkili kılınması;

20. EŞİTLİK: Yerel yönetimlerin; tüm bu hakları bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayırım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan; eşit olarak sunulmasını sağlamakla yükümlü olmasıdır (URL-5, 2003).

Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonunda 13 şart ilkelesi belirlenmiştir. Bunlar:

- 1- Ulaşım ve dolaşım
- 2- Kentlerde çevre ve doğa
- 3- Kentlerin fiziki yapıları
- 4- Tarihi kentsel yapı mirası
- 5- Konut
- 6- Kent güvenliğinin sağlanması ve suçların önlenmesi
- 7- Kentlerdeki özürli ve sosyo- ekonomik bakımdan engelliler
- 8- Kentsel alanlarda spor ve boş zaman değerlendirme
- 9- Yerleşimlerde kültür
- 10- Yerleşimlerde kültürler arası kaynaşma
- 11- Kentlerde sağlık
- 12- Halk katılımı, kent yönetimi ve kent planlaması
- 13- Kentlerde ekonomik kalkınma şeklindedir (URL-9, 2002).

Daha önce önemle belirttiğimiz şekilde bireyin (kentlinin) sağlıklı fiziksel-sosyal ve ekonomik yapıya kavuşturulmasının bireyin kente olumlu katkılarda bulunması açısından oldukça önemli yer tutmaktadır.

1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde Avrupa Konseyince kabul edilen ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken ölçütlerden olan "Topluluk Müktesebatına Uyum Kriteri"nin "b" fıkrası "AB'nin aldığı kararlara ve uyguladığı yasalara uyum sağlamak" başlığı altında: "Topluluğun tarım, iletişim ve bilgi teknolojileri, çevre, ulaşım, enerji, taşımacılık, tüketici hakları, adalet ve içişleri ve sosyal haklar, eğitim ve gençlik, vergilendirme, istatistik, bölgesel politikalar, genel dış ve iç güvenlik politikası gibi alanlardaki her türlü

düzenlemesine uyum sağlamanın" gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Bu maddede sözü edilen uyumun sağlanabilmesi salt katılım ile değil bütünleşme ile mümkün olabilecektir. Avrupa Birliği stratejilerinin ve katılım süreci oluşumunda kendi değerlerimizi yansıtan bir kent planlama yaklaşımı ve ilkeleri ortaya konulmalıdır. Bu ilke ve yaklaşımları sürdürülebilirlik kavramı içinde bütüncül planlama tanımlarıyla anlatılabilir (Cebeci vd., 2002).

1933 tarihli Atina Çartı'nın Avrupa planlama düşüncesi ve pratiğine olan etkilerini tartışarak, gözden geçirilmiş bir çartın, Avrupa kentlerinin karşılaştığı sorun ve olanaklar gözetilerek yeniden yazılması için 1996 da hazırlanan tartışma metninde ortaya konulan kent gündemi, demografik, ulaşılabilirlik, çevresel, ekonomik ve toplumsal sorunlar olarak beş ana sorun kümesinden oluşmaktadır. Kentler bazı kesimlerce çevreye bir tehdit olarak görülen, karmaşık ve dinamik sistemlerdir. Yine de, kendi başlarına çevresel bir kaynak olarak görülebilirler. Sürdürülebilir gelişme açısından, kent plancılarının karşılaştığı meydan okuma, kentlerde yaşanan sorunları kadar, kentler tarafından yaratılan ve çevre alanlara etkide bulunan sorunları da çözmektedir. Bu olgunun halklar tarafından kavranışındaki gelişme ve demokratik sürecin evrimi, karar alma süreçlerinde daha iyi bir iletişimi ve daha fazla kentli katılımını gerektirecektir. Planlama vurgusundaki değişimin kural koyucu olmaktan çok, insan merkezli yaklaşıma doğru devam ettirilmesi gereği bulunduğu ifade edilmiştir. Bu konudaki temel, kent planlamasının desteklenmesi için gerekli on öneri biçiminde ortaya konulmuştur (URL-10, 2002).

Avrupa Kent Plancıları Konseyi tarafından hazırlanan "Yeni Atina Çartı"nda (1998) Kentsel Planlamada Kültürel Sürdürülebilirliğin Sağlanabilmesi için oluşturulan ilkeler sırasıyla:

- 1- Toplumsal birlikteliğin desteklenmesi
- 2 - Temas ve iletişimin desteklenmesi
- 3 - Seçeneklerin ve çeşitliliğin desteklenmesi
- 4 - Ulaşılabilirliğin ve kolay ulaşımın desteklenmesi
- 5 - Kentlilerin sürece dâhil edilmesi
- 6 - Kent kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi
- 7 - Kaynaklara ulaşılmasında hakçalık
- 8 - Enformasyona doğrudan ulaşılması
- 9 - Kentin kültürel ve eğitici yönünün desteklenmesi
- 10- Kent güvenliğinin sağlanmasıdır (Cebeci ve diğ.,2003; URL-10, 2002).

Avrupa nüfusunun %75'inden fazlasının kentlerde yaşamakta ve kentleşme eğilimi evrensel bir nitelik taşımasına karşın, Avrupa ulusları arasında toplumsal, politik ve kültürel nitelikler yönünden temel farklılıklar varlığını sürdürmektedir. Bir tarafta artan bir demokratikleşme ve katılım eğilimi varken, diğer tarafta, toplumsal yoksulluk ve kentsel sefalet sorunları yaşanmaktadır. Bu ortamda, Avrupa Birliği, kentler arası işbirliği ve birlikteliğin ortak refah için nasıl bir araya getirilebileceği gösteren “Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar İçin Avrupa Kampanyası” düzenlenmiştir. Daha sonra bu tema, 1996'da İstanbul'da düzenlenen, BM Habitat Konferansı II'nin kararlarına yansıtılmış ve toplumsal adalet, sürdürülebilir ekonomiler ve çevresel sürdürülebilirliğe bir takım kavramlarla sahip çıkılmıştır (URL-10, 2002). Bu hareketler daha sonra 1997 yılında, Rio de Janeiro'da yapılan Yeryüzü Konseyi “Rio+5” Forumu ve Eylül 2002'de Johannesburg'da Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ile devam etmiştir.

2.3.4. Kentli Bağlılığı

Rio Konferansı'nda ve Habitat II Konferansı'nda önemi ortaya konulan kavramlar şunlardır:

- Sürdürülebilirlik
- Hakçılık
- Kentli bağlılığı
- Yapabilir kılma
- Yönetişim
- Bilginin serbest akışını sağlamak
- İletişim
- Koza
- Açıklık-şeffaflık

İyi bir yerleşmenin ilkelerini belirlemek demek aynı zamanda iyi bir toplumun ne olduğuna ilişkin ilkelerin belirlenmesi demektir. İyi bir yerleşmenin gerçekleştirilmesi için gereken amaçsal nitelikli ilkeler yaşanabilirlik, hakçılık, sürdürülebilirliktir. Bu ilkeleri barındıran bir yerleşme sistemine ulaşmak için günümüzde gelişen sivil toplumcu değerleri paralelinde üç ilke önerilebilir. Bunlar: kentli bağlılığı, yaşanabilir kılma ve yönetişim (governance) dir. Tüm bu ilkeler ayrıntılandırıldığında birbirini tamamlayan ilkelerdir (Tekeli, 2001).

Kentli Bağlılığı, bir ülke sınırları veya bir kentin coğrafyasını belirleyen sınırlarda yaşayan herkesin temel haklara sahip çıkmasının yanı sıra, diğerlerinin haklarının da koruma ve ortak iyiye katkıda bulunma sorumluluğudur diye tarif edilebilir.

Bir toplumda, bireyler tek tek veya organize bir şekilde sadece kendi çıkarlarını düşünüyorsa o toplumda “Kentli” bağlılığından söz edilemeyeceğinden, yaşanabilir bir yerleşme veya sistemden de söz edilemez. Bir toplumda eğer kentli bağlılığından söz ediliyorsa, bu, o toplumda dayanışmanın varlığını ortaya koyar.

Bu bağlılık, sivil toplum hareketinin özverili ve çıkarsız çalışmalarının ürünü olarak toplumda yükselen bir değerdir (URL-11, 2002) toplumda yaşamının bilincine varması, yaşadıkları mekâna birlikte sahip çıkması gerekmektedir. Böylece örgütlenmiş ve güç birliğine varmış bir toplum içinde kentliler, bireysel çıkarlarını unutup, toplumsal çıkarlara hizmet eden eylemler içinde olacaktırlar.

2.3.5. Kente Karşı Sorumluluk

Bireyin eylemlerinden sorumlu olmasının iki ön koşulu vardır. İlki farkında oluş, bilgi ve beceri, ikincisi ise seçme özgürlüğüdür. Sorumluluk almış olan insan hesap verir; kendi bilincinin, kendi gücünün, kendi eyleminin sınırları içinde olaylara sahip çıkar.

Kişinin sorumluluk alabileceği ortamda, kendine seçim yapma ve yaptığı seçimin sonuçlarından sorumlu olma fırsatı verilmemişse, sorumluluk duygusu gelişemez. Böylelikle sorumluluk bilinci, kişinin olgunlaşma sürecinde nerede olduğunun en iyi göstergesidir. Bu olay kişisel bütünlüğün olmaması ile açıklanabilir. Şöyle ki; “kişisel bütünlük; bireyin özünün, sözünün ve eyleminin tutarlılık içinde olmasıdır”. Ancak, sorumluluk duygusu gelişmeyen bir birey için neyi, ne kadar, ne zaman, nasıl yapacağına dair sınırları belli olmadığından (Cüceloğlu, 2001), niyetini yada arzusunu eyleme dönüştürme isteği oluşmamaktadır.

Kentli, kentin temiz olmasını, yolların ve kaldırımların geniş olmasını, yeterli çocuk bahçesi, yeşil donatıları ve kültür mekânlarının olmasını isterken, kentin bu konulardaki yetersizliğinden sürekli şikâyet edebilmektedir. Ancak olumsuzlukları düzeltmek için hiçbir çaba sarf etmemektedir. Birey yaşadığı ortamdan yada içinde bulunduğu koşullardan şikâyet ederken, sorumluluk duygusu içinde, kişisel bütünlüğü içinde eylem yapmamakta ve eylem yapanları da aktif bir şekilde desteklememektedir.

Kentte birlikte yaşamak, kentin nimetlerini ve külfetlerini paylaşan bireylerin, en azından asgari müştereklerinin olması gerekmektedir. Tesadüfen yan yana gelmiş, hiçbir asgari müşterekleri olmayan bireylerin aynı kentte yaşayıp, bu kentin sorunlarına birlikte çözüm bulmaları, kenti yönetmeleri pratikte zor olacaktır. Çünkü kentte neyi

paylaşacaklarını, neyi ne oranda ve hangi sorumluluk sınırları içinde paylaşacaklarını bilemeyen, bu kültürden yoksun bireylerin yan yana yaşamaları, oldukça zor görülmektedir. Paylaşmanın ön koşulu olarak da bilinçli bir sorumluluk yüklenmek gerekmektedir. Ancak sorumluluk bilinci içinde olmayan yurttaşların paylaşmakta da başarılı olamayacakları çok açıktır (Margosyan, 1996).

Sorumluluğun özünü oluşturan, “bireyin ortama getirdiği bilinçten sorumluluk alması” kavramı bireyin “farkına varmamışım,” “dikkatimden kaçmış,” “üzerinde pek durmamışım,” gibi sözlerle kendi sorumluluğunu hafifletmek yada tamamen sorumluluktan kaçmak için bu tür mazeretlere başvurmak anlamına gelmektedir (Cüceloğlu, 2001). Birey, algılamasını, dikkatini sürekli en üst düzeyde tutmakla yükümlüdür. Böylece sorumlu bir birey olma yolunda önemli bir yol kat etmiş olacaktır.

Temiz bir çevrede yaşamak isteyen her kentli, çevresinin temizliğinde kendi payına düşen görevin bilincinde olmalı ve bu bilince uygun hareket etmelidir. Azami seviyede, bilinçli bir birey birlikteliğinin oluşumu, bireylerin aynı mekân da, aynı ortamda, aynı kentte yaşamalarını olumlu yönde etkileyecektir (Margosyan, 1996).

Kentler artık, kentsel problemleri yalnızca finansal mekanizma ve sorunlara indirgeyerek ve kent planlamasının geleneksel yöntemlerini kullanarak yönetilemez.

Kentlilik, katılım, sorumluluk gibi kavramlar ile bunlara karşıt yabancılaşma, soyutlanma, önemsememe gibi kavramlar arasında kentli yolunu seçmelidir. Demokratik değerlerin anlam kazandığı ve günümüzde dünya toplumlarının sahiplendiği “kentine sahip çıkma bilinci”, “çözümde ortaklık ve birliktelik anlayışı” ile “yaşanabilirlik” ve “sürdürülebilirlik kavramlarının teoriden öteye geçip yapılabilirlik pratiğinin de oluşturulması kente karşı kentlinin sorumluluğundadır.

2.3.5.1. Yaşanabilirlik- Sürdürülebilirlik

Bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramı, kişinin yaşadığı çevreye, kente, dünyaya, insanlara karşı sorumluluk bilincinin göstergesidir. Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama kabiliyetinden hiçbir fedakârlık yapmasına neden olmayacak nitelikteki kalkınma olarak tanımlanabilir. Gelecek kuşakların gereksinmelerine duyarlı olmak benimsendiğinde, doğal kaynakların tahrip edilmemesi, ekolojik dengelerin korunması, yenilenemez kaynakların tüketilmemesi, vb. konular gündeme gelmektedir. Bu kavram kalkınmaya değil de, yerleşmelere uyarlandığında, gelecek nesillerin yaşanabilir

yerleşmelere sahip olmasına daha günümüzden olanak tanımak olarak yorumlamak gerekmektedir (Tekeli, 2001).

Yanarella ve Levinc (1992), tüm sürdürülebilirlik insiyatifi, tasarım, yeniden tasarım ve sürdürülebilir şehirlerin inşası stratejileri çevresinde merkezlenmesini önermektedir. Global bir perspektiften bakıldığında, kentler dünyayı şekillendirirken biz kentlerle sürdürülebilir sürecin ilişkisini kuramadıkça bu sürecin başarılı olması mümkün olmayacaktır (Newman, 1999).

Yaşanabilirlik, hem toplumu hem de bireyleri içeren daha iyi yaşam, sağlık, sosyal konfor için insan isteklerini içermektedir. Yaşanabilirlik, doğal çevreden asla ayrılmayan insan çevresi ile ilgilidir. Bu yüzden bir kent için sürdürülebilirlik, yalnızca metabolik akıştaki azalım değil aynı zamanda insan yaşanabilirliğinin (sosyal konfor, sağlık, vs.) artması anlamına gelmektedir (Newman, 1999).

Yaşanabilirlik, değişik toplumların yerleşmelerin gerçekleştirilmesi gerektiği üzerinde toplumun uzlaştıkları, performans ölçütlerinin bir araya gelerek tanımladıkları bir ilkedir. Bu ilkenin içeriği zaman içinde değişebilir ve yerel koşullara ve kültürel göreliliğe açık bir kavramdır. Bu performans ölçütleri Lynch'in ön plana çıkardığı beş boyutuyla ele alınabilir (Tekeli, 2001). Bunlar:

- Yaşama uygunluk: Bir yerleşmenin, insanın yaşam fonksiyonlarını destekleme, biyolojik gereksinmelerini karşılama, kapasitelerinin gelişmeye yardımcı olma derecesidir.
- Anlamlılık: Bir yerleşmenin içinde yaşayanlarca açık olarak algılanabilmesi, mekânda ve zamanda farklılaşmış yapısının zihinsel bilişinin olanaklılığı, çevre, duyum ve zihinsel kapasitelerimiz ve kültürel kuruntular arasında uyum bulunmasıdır.
- Kullanım amacına uygunluk: Bir yerleşmede kullanılan mekânların biçim ve büyüklüklerinin, akım kanalları ve teçhizatın kapasitelerinin, halkın meşgul olduğu yada meşgul olmak isteyecekleri faaliyetlerin miktarına ve düzenine uygun olmasıdır.
- Erişebilirlik: Bir yerleşmede yaşayanların diğer insanlara, faaliyetlere, kaynaklara, hizmetlere, bilgiye ve diğer yerlere erişebilir olmasıdır.
- Yaşayanlarca denetim: Mekânların ve faaliyetlerin, yaratılması, yararlanılması, geliştirilmesi ve işletilmesinde orada yaşayanlar, kullananlar ve çalışanların söz sahibi olmasıdır (Tekeli, 2001), (Tablo 11).

Tablo 11. Lynch'ın yaşanabilirlik boyutları

Yaşama Uygunluk	İçme suyu Temiz hava Enerji Atık yönetimi Gürültü yönetimi
Anlamlılık	Çevreyi öğrenebilme Kimlik Çoğulcu yaşam biçimlerinin gerçekleştirilmesi Yaşadığı çevreyi anlamlı kılmak
Kullanım Amacına uygunluk	Yeterli ve elde edilebilir konut Zaman kayıplarının önlenmesi Özürülüler için uygun tasarımlar
Erişebilirlik	Küresel ölçekte ilişkiler ağı Taşıt- yaya ulaşım ağı İletişim ve bilgi ağı
Yasayanlarca Denetim	Katılım

Özellikle “Katılım” kavramı, hem Habitat II ilkelerinde hem de Yeni Atina Çartı'nda kentsel planlamada kültürel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için oluşturulan ilkeler arasında yer almaktadır. Kentlilerin sürece dâhil edilmesi ilkesinde, kent planlama çerçevesinin, kentlilerin sürece daha kolay dâhil olabilmesi için, kademeli olarak yeniden yapılandırılması ve planlama kararlarına kentlilerin olanaklı en küçük ölçekte etkin katılımının teşvik edilmesi için, yaratıcı işbirliği biçimleri geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

2.3.5.2. Katılım

Her geçen gün gündemde yoğun bir şekilde yer alan katılım, yalnızca planlama disiplininde değil, diğer pek çok disiplinde de konuşulan bir kavram olma yolundadır.

1962'de mimar-şehirci, Friedman şöyle diyor: “ Çağımızda mimari ve şehircilik tam bir dönüşüm içindedir. Mimar, kent sakinlerine daha fazla insiyatif bırakacak şekilde önemini yürütmektedir. Mimarlar milyonlarca kişi için evler yapamazlar, çünkü onları tanımıyorlar. Mimarların yapacağı tek şey, her bireysel kişiliğe, kendi istek ve arzularına göre kullanabilmesi için azami serbestlik tanıyan strüktürlerdir. Bu, mimarın kent sakini karşısında zorunlu olarak iktidardan çekilmesidir. Yeni formül şudur: Artık mimarlık yoktur; yalnızca kent sakinleri vardır, fakat bazı sakinler diğerlerinden daha geniş teknik bilgiye sahiptirler...” (Bumin, 1990).

Bu düşünceye yakın bir başka görüş de, Davidoff'un 1965'te yayımladığı "Çağdaş Planlama ve Savunmayla Planlama" adlı makalesiyle ana hatlarını çizdiği "Advocacy Planning", mimari ve şehircilik alanlarında "demokratikleşmeyi", kent sakinlerinin planlamaya katılımını gerçekleştirmeye çalışan birçok mimarı ve şehirciyi bir araya getiren ilk hareketti. Davidoff, kentin demokratik yönetiminin gerçekleşebilmesi için yurttaşların planlama sürecine katılmalarını zorunlu olduğunu ileri sürmüştür (Bumin, 1990).

1960'larda ortaya çıkan diğer bir planlama yaklaşımı olan, postmodern planlama ilkelerinde, katılımcı demokrasi, toplumsal örgütlenme, toplumsal çeşitliliğin kentteki demokratik temsilinin bir aracı olarak kentsel kararlara katılım kavramları dile getirilmiştir. Daha sonra 1987'de Birleşmiş Milletlerce kabul edilen "Ortak Geleceğimiz" raporu ile sürdürülebilir ilkesi gündeme gelmiş ve toplumsal çeşitliliği desteklemek ve güçlendirmek temel ilkesinden hareketle katılım, ekolojik ve sürdürülebilir planlama yaklaşımında yer bulmuştur (Aydemir, 1999)

Kent planlaması düzeyinde ele alacağımız katılımcılık, toplumu oluşturan bireylerin, grupların kısacası kullanıcıların tasarım sürecine nasıl katılacaklarını belirleyen ve aynı zamanda antropolojik (insan bilimsel) kökenli sosyoloji ve kültürel modeller üzerine araştırmalar yapan uzmanlık alanlarının girdilerini bir araya getiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Abban vd.,1982).

Kent çevresini etkileyen kararlar, o kentte yaşayanların yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. İnsanlar kendi evlerine gösterdikleri duyarlılıkların aynısını, çevrelerinin oluşması konusunda da göstermeleri hem hakları, hem de görevleri olmak durumundadır. Planlamaya aktif katılım ile, kentliler yaşadıkları ve yaşayacakları kentler hakkında daha geniş bilgi sahibi olacaklardır (Erol ve Erol, 1993).

Gelişmiş ülkelerdeki katılımcı planlamada rol oynayanlar,

- Karar vericiler (politikacılar)
- Kullanıcılar (halk)
- Plancılar (alternatif üreticiler)
- Teorisyenler (sorun belirleyiciler) olarak sıralanabilir.

Ülkemizde ise, kullanıcı rolünü bugünkü yönetsel yapıda,

- Milletvekilleri
- İl genel meclis üyeleri gibi temsilciler yer almaktadır.

Ayrıca kullanıcı örgütleri de, resmi örgütler, mesleki kuruluşlar, toplumsal yardım dernekleri, sendikalar ve gönüllü kuruluşlardan oluşmaktadır ve zaman zaman bazı

kentlerde etkin rol oynayabilirler (Ayan, 1993).

Böylelikle bireylerin giderek yalnızlaştığı ve yabancılaştığı kentlerde, sivil örgüt aracılığı ile kentliler bilinçlendirilebilecektir (Özcan, 1989).

Planlama kapsamında beş farklı düzeyde katılımdan söz edilebilir:

1. Planı halka benimsetmek: Plancının planı halka anlatması şeklinde tek yönlü bir bilgi akımıyla halkın desteği sağlanabilir.

2. Katılım yoluyla plancının bilgilenmesi: Halkın isteklerini plancıya anlatması şeklinde tek yönlü bir ilişki söz konusudur ve henüz halk karar sürecine katılmamıştır.

3. Halkın plan kararlarına katılımı: Planlama sürecinin belli kritik karar aşamalarında plancının toplumun değişik kesimleriyle dialog haline girmesiyle sağlanabilir. Bu aşamalarda hem plancının hem de planlanan yerde yaşayanların farklı tür bilgilere sahip oldukları kabul edilerek karar aşamasında dialoga girmeleri veya toplumdaki değişik grupların çıkar farklılıklarından dolayı savunucu planlama yöntemini kullanarak uzlaşması hedeflenir. Böylelikle, değişik istekler arasında uzlaşmanın yaratacağı sonuca razı olunurken planlamanın ne kadar etkinlik sağladığı yada rasyonel olup olmadığı göz ardı edilebilir.

4. Katılımın “Kritik Rasyonalizm” in gerçekleştirilmesi aracı olarak görülmesi: İyi toplumun ne olduğunun açıkça sorgulanmasıdır ki bu aynı zamanda yaşanan toplumda kişilerin kendisiyle ve başkalarıyla anlamlı ilişkilerde bulunması demektir. Kritik rasyonalizm anlayışı toplumun sınanmış, geçerliliği kanıtlanmış bir söylemin kurulması konusunda yol gösterir. Bu söylem içinde değerler adlandırılır, karşılaştırılır, birbirleriyle ilişkilendirilir, değerlendirilir ve kapsamlı bir hale dönüştürülüp bir söylem içinde yer alırlar. Plancı bu aşama da ya bu nesnelendirilmiş değerlerle çalışır ki bu kritik rasyonalizmin yüzeysel anlaşılmasıdır yada planlamanın değerlere ilişkin söylem alanının oluşumunda halkla diyalog halinde aktif rol alır. Burada katılımın yönü değişir ve toplumda var olan bir sürece plancının katılması söz konusu olur.

5. Bölüşmeye değil yaratmanın heyecanına katılım: katılım yoluyla toplumun geniş kesimlerinin talepleri dile getirildikten sonra, kıt kaynakların bunlar arasında bölüşürülmesi oldukça zorlaşır. Bunun yerine birlikte iş yapmanın, birlikte bir şeyler yaratmanın heyecanına katılım boyutu kazandırılırsa, insanlar sadece kamu kaynaklarına bağlı kalmazlar, kendi kaynaklarını da harekete geçirirler ve böylelikle katılım, kaynak sorunu çözücü bir boyut kazanabilir (Tekeli, 1991).

Katılımcı düşüncenin başarılı olabilmesi için, katılımı örgütleyen kurumun

etkinliğine inanılması ve katılımın istendiği kararın gerçek olması gerekmektedir. Buna ilaveten katılıma hemen kendiliğinden gerçekleşecek bir süreç olarak bakılmayıp bireylerin katılım sürecine girmesi özenle planlanmalı ve bu zorunlu/gerekli bir proje olarak ele alınmalıdır. Bireylerin de, katılımın zaman tüketici bir eylem olmadığı, amaçlarının olduğu ve katılan her bireyin söz hakkı olduğu unutulmamaları gerekmektedir.

Genelde kamuoyu, taleplerini mevcut kurum ve örgütler aracılığıyla iletemediğinden, kentsel gelişmenin demokratik sürecinde yeterince yer alamazdı. Bu eksiklik, demokrasi ve hakların savunulması açısından önemlidir. Zira düzenin iyi işlemesi insan haklarının bir güvencesi sayılırken işlememesi, insan haklarının tehdit altında olduğunun göstergesidir (URL-5, 2003).

Aristoteles'e göre Yurttaş kavramı ikiye ayrılmıştır. Bunlardan ilki etkin yurttaş, diğeri ise edilgen yurttaştır. Türkiye'de bundan birkaç yıl önce saat dokuzda elektriklerini yakıp söndüren vatandaş elbette ki etkin yurttaştır. Bu örnekler umulmalıdır ki çoğaltılabilir. Yurttaşın edilgen olmaktan çıkıp etkin bir birey haline dönüşmesini sağlayan en önemli etken onun kentlileşmesidir (Keleş, 1998)

Günümüzde yurttaşlık, kentlilik, katılım artık sıkça dile getirilen kavramlar, büyük kent alanlarında etkin yurttaş ve katılımdan söz etmek oldukça zordur. Kentler, metropoller ve kent bölgeleri büyürken, istenilen katılım ortamını yaratmak yeniden düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir süreçtir (URL-12, 2002).

2001 yılında Londra Büyükşehir Belediyesince Londra Planı olarak adlandırılan ve Londra'nın mekân olarak gelişme stratejilerini içeren planın hazırlanma aşamasında halkın fikrinin alınması ve taslak Londra Planının hazırlanmasına rehberlik edilmesi için internet ortamında anket metni, tam metni, belgenin ses bandı ve Braille versiyonu (gözleri görmeyenler için) oluşturulmuş ve isteyen herkese gönderilmiştir. Londra planının neler içermesi gerektiği hakkında Büyükşehir Belediyesinin ilk düşüncelerini yansıtan bu belge (Toward the London Plan) ile ortaya konan ana stratejik politik yönelim, Londra'nın ekonomisinde ve nüfusunda öngörülen büyümenin gereklerini sürdürülebilir bir biçimde yerine getirmeye çalışmaktır. Bunu gerçekleştirmekteki ana hedefler; bir refah kenti yaratmak, konut arzını arttırmak, ulaşımı kolay bir şehir yapmak, çevre dostu (yeşil) bir şehir anlayışını desteklemek, halk için- halk yararına bir şehir yaratmaktır (URL-13, 2002).

Büyükşehir Belediyesinin tüm stratejilerinin ana hedefi, Londralıların yaşam kalitesinin artırılması ve halk için, halk yararına bir şehir yaratılması olup bu hedef, önerilen tüm politik doğrultu ve hedeflerde yansımaları bulunmaktadır. Böylelikle yalnızca

İngiliz vatandaşları için değil aynı zamanda Londra'da yaşayan farklı etnik kökene sahip grupların ve kendini Londra kenti kenttaşı olarak kabul eden her bireyin de görüşlerinin alınarak Londra'nın geleceğine katkıda bulunmalarını sağlanmıştır. Büyük bir katılımcı kitlesi hedef seçilerek oluşturulmaya çalışılan Londra Stratejik Planı son yıllarda gerçekleştirilen etkin katılım çalışmaları arasındadır (*Bkz. 3.3.5. Katılım Projeleri*).

Ülkemizde ise 3194 sayılı yasa yerleşmeyi getirmesiyle beraber kentin gelişmesine ve biçimlenmesine yön veren kararlarda, yasal olarak yerel yönetimler söz sahibi olmuşlardır. Ancak plancının teknik bir eleman olarak görev aldığı bu süreçte, halkında gerçek anlamda etkin bir katılımı yasal olarak desteklenmemektedir. Yasa halkın aktif katılımını karar veya plan hazırlama aşamalarında söz konusu etmemiş, halk katılımını, planların halkın temsilcileri olarak seçimle gelen belediye meclislerince onaylanması ve planlara askı süresince itiraz etme hakkı ile kısıtlı/dolaylı olarak tanımıştır.

Kentli ise kararlardan genellikle habersiz ve duyarsızdır. Kentlinin duyarsızlığının en önemli nedenlerinden biri bilgi eksikliği ve haberdar edilmemesidir (Erol ve Erol, 1993) ve bu duyarlılık kentlinin kendisini kentine karşı ne kadar sorumlu hissettiğinin göstergesidir.

Kentli ne kadar kentini özüksüyor ve kendi ile ilişkilendiriyorsa, kendine o derece sahip çıkacak, kentinden kendini sorumlu hissedecek ve kentindeki değişimleri/gelişimleri izlemek ihtiyacı duyacaktır. Bu anlamda kenti ile dolayısıyla kendi ile ilgili alınan her kararı bilmek ve katkıda bulunmak için bir denetim mekanizması gibi çalışmak durumundadır. Kentinin gelişimine yön veren planlanma faaliyetine katılmalı, sistemde yer almak için çaba sarf etmelidir. Böylelikle planlamanın başarısını ve kendisinin kentine katkısının boyutunu sorgulayabilir.

3. KENTLİLİK BİLİNCİ VE PLANLAMA

3.1. Kentlilik Bilinci

Kentlilik bilinci kavramının antropolojik olarak gelişimine baktığımızda ilk belirtilerinin VIII. yy.dan itibaren İyonya'da kurulmaya başlanan, kutsallaşmış bir monarktan kurtulmuş siteler içinde demokrasiyi en çok düşünmüş ve yaşamış olan Atina sitesinde görüldüğü söylenebilir. Özellikle VI. yy'ın sonunda Klistenes'in reformlarıyla sitenin hayatı çok değişmiş, toplumun yönetimi bütün Atinalı yurttaşların katıldığı meclise (eklesia) geçmişti. Mecliste artık herşey tartışılıyor, site yurttaşların sitesi haline dönüşüyordu. Solon'un reformlarının gerçekleştirdiği yasa önünde eşitlik (İsonomia) kavramına, V.yy. da herkesin eşit olarak konuşması (İsogoria) kavramı da ekleniyordu. Kamu işlerinin yürütülmesinde uzmanlık tanınmıyor, her yurttaş hayatı boyunca toplumun yönetiminde muhakkak önemli bir görevi üstleniyordu. Yurttaşların bireysel mutlulukları, sitelerinde topluca yaşamalarının sağladığı mutluluktan ayrılmıyordu (Bumin, 1990). Bu sitede toplum yararı, birey yararının gölgesinde değildi.

Daha sonra Yunan sitelerinde, Polis'in yerini Kozmopolis, yurttaşın (polites) yerini de dünya yurttaşı (kozmpolites) alıyordu. Kent-devletin eskiden sanıldığı gibi önemli olmadığı anlaşılıyordu. Artık kavuşulmak istenen mutluluk, kendine yeten bir kentten değil, kendine yeten bir bireyden kalkarak düşünülüyordu. "İnsanlar hem o zamana kadar bilmedikleri kadar yalnız olarak hem de şehir kent-devletinden çok daha geniş ve bireyi umursamaz olan yeni bir toplumsal birlik içinde yaşamayı öğrenmek zorundaydılar. Bu sürecin sonunda klasik çağ Yunanlığı'nda hiçbir zaman bulunmayan bir "benlik bilinci, bir öznellik" duygusu uyandı (Bumin, 1990).

Sonraki yıllarda teknolojik gelişmeler, endüstrinin insanlığı zenginliğe ve barışa götüreceği yolundaki inancını doğurmuştu. Bu inancın en açıkça dile getirildiği ütopya, Etienne Cabet'nin "Icarie'ye Yolculuk" adlı yapıtıdır. Icarie'deki zenginlik ve barış da, birçok ütopya gibi, ancak bir düzenle hem de otoriter bir düzenle sağlanacaktır. Cabet'in Napoléon'u örnek alarak İcar'a kurduğu bu ülke, insanlar arasında maksimum bir eşitlik ve minimum bir özgürlüğün gerçekleştiği, yani yönetilmesi en kolay olan bir

ülkedir. Cabet'in ideal ülkesinde, polis yoktur, ama herkes birbirinin polisi, yani herkes polistir: "Bütün memurlar ve hatta bütün yurttaşlar polistir (Bumin, 1990).

Türkiye'de ise yakın tarihimizden bugüne kadar yaklaşık 50 yıllık kentleşme deneyimi içinde kente gelen kitleler kentin olanaklarını önemli ölçüde kullanabilmekte, popülist siyasal politikalar içinde kent rantlarından pay alabilmenin yollarını bulabilme amacı taşımaktadırlar. Kendi kısa vadeli çıkarlarını düşünmek açısından bireyci olmuşlardır. Ama topluma karşı sorumluluk yüklenen yurttaşlar haline gelememişlerdir (Tekeli, 1996). Atina sitelerindeki toplum yararı kavramı burada birey yararının hep arkasında kalmıştır.

Aslında tüm insanların toplumdaki yada gruptaki yaşantıları ile bireysel/özel yaşamlarında, örneğin kentte birlikte yaşamalarına ilişkin farklılıkların bulunmadığı düşünülmektedir. Çünkü sonuçta tümünde de bireylere yüklenen bir sorumluluk duygusu söz konusudur. İnsan, mademki "sosyal bir varlıktır", o zaman bu özelliğine uygun davranış içinde olmaya yükümlüdür. "Temiz bir çevrede yaşamak isteyen her kentli çevresinin temizliğinde kendi payına düşen görevin bilinci içinde olacak, çevresine sahip çıkacaktır. Azami seviyede bilinçli bir birey birlikteliğinin oluşumu, kişilerin aynı mekân da, aynı ortamda, aynı kentte yaşamalarını olumlu etkileyecektir"(Margosyan, 1996).

Kentte ailesiyle birlikte henüz küçük yaşta gelenler ile gecekonda ve varoşlarda doğan ikinci ve üçüncü kuşak kırsal kökenli şehirlilere kentli kimliği kazandırmanın yollarından biri, hiç şüphesiz ki, bu kişilerin bulunduğu kenti benimsemesini, sevmesini, kendini o kente ait olarak hissetmesini sağlamaktan geçmektedir. Kendini bir kentte ait olarak duyumsamak, ancak o yeri kültürel özellikleriyle ve geçmişiyle tanıyıp sevmekle mümkün olabilir. Yetiştigi kentin yerel ve toplumsal tarihinin bilen bir birey açısından içinde yaşadığı mekân çok farklı anlamlar taşıyacaktır. Eğitim gördüğü yada geçimini sağladığı kent onun için daha anlamlı ve kültürel bütünlük içinde görülecektir. Bu tür bir bakış kazanan bireyler, içinde yaşadıkları şehri daha kolaylıkla benimseyecekler ve kendilerini o kentin bir parçası olarak hissedebileceklerdir. Böylelikle bir kentlilik duygusu, vatandaşlık ve yaşanan ortama sahip çıkma bilincinin altyapısı oluşmuş olacaktır.

TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı) tarafından gerçekleştirilen Toplumsal Örgütlenme Projesi kapsamında, yerel toplum bilincinin gelişmemiş olması ve dolayısıyla, yerel demokrasinin hayata geçirilememesi sorunu ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, kırsal alanda, yerel toplum bilinci (köydaşlık)

olgusunun yerini almasına karşın kentlerde kenttaşlık (kentlilik) bilincinin yaratılmamış olmasını örgütlenme konusundaki yetersizlikle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

3.2. Kent Planlama

“Kentselleşmeyi arazi kullanımı, mekânsal form, altyapı, ulaşım, hizmet ve sosyal hareketlilik bütünü olarak ele aldığımızda, kent planlamayı da bu sürecin, bütünü örgütleyen karar alma, programlama, uygulama ve işletme süreci olarak tanımlayabiliriz. Sürecin her bir aşamasının ortak noktası; mekânsal ve toplumsal kent sorunsalı arasında ilişki kurmak; sosyal, ekonomik ve kültürel konuların mekân boyutunu ortaya çıkarmaktır. Çünkü tüm insan eylemleri, belirli bir mekân kurgusu içerisinde belirginlik kazanmakta ve yaşama geçmektedir” (Tankut vd., 2002).

“Uygulamalı disiplinler arasında kent planlama, insan verisini oldukça yoğun kullanan ve etkisi doğrudan toplum olan bir disiplindir. Bu anlamda, pratikteki yansıması da bireysel değil, toplumsaldır” (Tankut vd., 2002). Kent planlama ve toplumsal olaylar arasında önemli bir etkileşim vardır. Bu ilişkinin iki yönde de varlığından söz edilebilir.

Sonuçta kent planlama fikri, sürekli bir değişim ve arayış içerisindedir. Toplumun gereksinmelerinin ve yaşam biçiminin değişmesi, teknolojik değişimler, kitlesel hareketler, ekonomik ve sosyal değişimler nedeniyle bugüne dek pek çok planlama yaklaşımı ortaya çıkmıştır. “Kent planlama fikrinin, son 25 yıldaki değişimi; kent çevresel ve değişimsel meydana okumaların artan kapsamını yansıtmaktadır ki sonuçta bu değişim kent planlama pratiğindeki yönlerin değişmesine neden olmuştur”(Tablo 12) (URL-14, 2003).

Nicel metotların yerini nitel metotların aldığı; kentlerin varolan farklılıklarının keşfine, ortaya çıkarılmaya çalışıldığı; elektronik teknolojilerin imkânlarından yararlanıldığı; belki de en önemlisi kentlerin yarışabilme yeteneği kazandığı, kenti paylaşma, kenti pazarlayabilme terminolojisinin tartışılabildiği bir planlama ortamında, kente bakışın tüm aktörlerce de değişmesi gerektiği ortadadır.

Tablo 12. Kentlerin 25 yılı: değişimin özeti (URL-14, 2003).

25 YIL ÖNCE	BUGÜN
Bahçe Şehir	Merkezcil Şehir
Yeni Gelişmelerin Yayılması	Koruma ve Yenileme
Nüfus ve İş Gücünü Artması	Süreklilik, Sosyal Yapıdaki Değişiklikler ve İşin Geleceğinin Anlaşılması
Tüm Çevrelerin Kontrol Edilmesi Ve Oluşturulması	“Mutlu Tesadüp” ve Farklılıkların Kabul Edilmesi
Son Durum “ Master Planı”	Esnek Politikalar Planı
Tepeden İnme Planlama	Kişisel Destek İnsiyatifinin Cesaretlendirilmesi
Tasarım Kurallarına Göre Planlama Üretimi	Katılımın Bir Sonucu Olarak Planlama Yöntemi
Parsel Bazında Kontrol	Kentsel Etki Değerlendirilmesi
Sağlık Nedenleri İçin Arazi Kullanımının Ayrılması	Sosyal Farklılıklar İçin Karışık Kullanım
Bilgisayar ve Nicel Metotlara Güven	Model Temelli Planlamanın Güvensizliği
Nicel Metotlar	Nitel Metotlar
Heyecan Verici Uğraş ama Yalın Yeni İmajlar	Varolan Farklılıkların Keşfi
Endüstriyel Teknoloji	Elektronik Teknoloji
Ucuz Enerji	Pahalı Enerji
Merkezi Sistemler	Merkezden Yetkilerin Dağıtılması Sorunu/Kuşkusu
Ortak Karar ve Uyuşulan Tanımlamalar	Uzmanların Rollerinin Sorgulanması
Belediyenin Sağladığı Servisler	Sivil Girişimci Olarak Belediye Eylemleri
Kent Yönetimi: En Kötü İlk	Kentle İlgili Pazarlama: Başarıya Yatırım

Kentlerin değişen yüzüne karşın, özellikle ülkemizde değişmeyen planlama anlayışımızın durağan yapısı, esnek olmayan, son derece katı ve detaylı düzenlemeler getiren plan ve yasal metinler, yerel bazda özgün koşullardan hareketle karar üretilmemesi olanaksızlığı mevcuttur.

Ayrıca, planlama sistemimiz içinde yetki sahibi olan kurumların çokluğu, sistemin çok fazla kurum çatışması içinde yer almasına neden olmaktadır. Dolayısıyla farklı sektörlerde uzmanlaşmış kurumların planlama alanındaki kurumsal eylem ve kararlarının bir araya getirilmesi ve planlamanın sağlanması oldukça zordur. Farklı aktörlerin ve kurumların tekil ve eşgüdümsel çalışmaları sonucunda plan bütünlüğünü bozulmaktadır (URL-15, 2003).

Bu sorunların çözümü için mevcut planlama yaklaşımlarından vazgeçilerek yeni planlama yaklaşımlarının benimsenmesi gerekmektedir. Planlama sistemindeki kurumsal karmaşanın çözülmesi, plan üzerinde müzakere edilerek uzlaşılması gerekmektedir.

Kapsamlı ve sistemli bir katılım mekanizmasının oluşturulması ve planlama hiyerarşisinin her aşamasında yerini alması gerekmektedir. Böylelikle plan kademeleri içerisindeki uyum sağlanır ve planlama sistemi içinde birbirine ters eylemlerden uzaklaşmış olunur. Bu yolla plan, hem planıcı hem yaptırıcı kurum hem uygulayıcısı ve en önemlisi, asıl sahibi olan halk tarafından benimsenmiş olacaktır.

Gerçekte bireyler için planlama yapmanın ilk adımı, bireylerin nasıl yaşamak istediklerini, kentlerinde neler görmek istedikleri, çözülmesi gereken problemlerinin neler olduğu gibi konuları öğrenmektir. Bu ilk adım, bireylerin hepsinin aynı olmadığını, farklı yaş grupları, sınıfları ve konumları dolayısıyla farklı yaşam stillerine, amaçlara ve problemlere sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle her bir grubun problemlerinin çözülmesi ve onların hedeflerini gerçekleştirmek için planların geliştirilmesi beklenmektedirler (Gans, 1972).

Çağdaş kent planlamasında imar planlamanın sosyal yönü gittikçe ağırlık kazanmaktadır. İmar planlarının fiziki ve estetik unsurlarının, o kentin sosyal ve ekonomik koşullarının gelişmesine yaradığı ölçüde geçerli sayılacağı kabul edilmektedir. Plan bir kentte yaşayanların ihtiyaç ve özlennlerini karşılayacak biçimde tasarlanırken, kuşkusuz insanların gelecek yaşantıları etkilenmektedir. Bu nedenle imar planında sosyal ve ekonomik hedeflerin doğru belirlenmesi oldukça önemlidir (Açıklan, 1997).

Özellikle büyük kentlerde kent yönetimin, planıcının ve halkın tüm kesimlerinin birebir ilişki kurmaları, gereksinim ve sorunlarını aktarmaları zor olabilir. Bu durumda, halkın daha örgütlenip, komşuluk üniteleri ve mahalle bazında hareket edilerek, yada gönüllü kuruluşlar vasıtasıyla araştırmalar ve tespitler yapılarak plandan beklenenler ortaya koyulabilir.

Ancak ülkemizde özellikle bu aşamalarda kentlinin görüşüne başvurulmamaktadır. Bunun bir nedeni planlama sürecinin uzaması, diğeri ise bunun bir yasal zorunluluk olmasına dayandırılarak kentlinin planlama sürecinden dışlanması ve planın istenilen yönde geliştirilebilmesidir.

Batıda mevzuatta yer alan bu düzenlemelerin, ülkemizde yasal bir zorunluluk olmasına karşın benzer biçimde uygulanmaması için hiçbir neden yoktur. Seçenek planların üretilmesi aşamasında çeşitli çevre grupları, siyasi partilerin yerel temsilcileri, sivil toplum örgütlerinin görüşlerini alarak planın erken safhalarından başlayarak birçok insanın planın ilerleyişinde yer alması sağlanabilir. Planlama süresince danışma, katılım çok önemlidir ve toplantılar, görüşmeler şeklinde halkın planlamaya katılımı sağlanabilir.

Bir yandan teknokratlar düzeyinde, HABİTAT II'nin etkisi ile demokratik halk katılımından söz edilirken, diğer yandan siyasi irade, yalnızca danışma düzeyinde, çok sınırlı bir katılıma olanak tanıyan Yerel Yönetimler Yasa Tasarısını hazırlamış (Aydemir, 1999), ancak tepkiler üzerine halen yürürlüğe konulamamıştır.

İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısında (2002) planların yapımı aşamasında “ilgili kurum ve kuruluşlar, ilgili meslek odaları ve üniversitelerin görüşü alınır” denilmektedir. 2005 yılında yayınlanan Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı'nda ise, imar planlarının yapım sürecinde, ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerinin alınması, imar planlarının askı, ilan, itiraz sürecine ilişkin benzer düzenlemelere gidilmiştir. Taslak incelendiğinde halkın etkin katılımının nasıl olabileceği, yaklaşımları, kısıtları/boyutları hakkında pek fazla bilgiye rastlanamamıştır (Tablo 13).

Tablo 13. Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı'na göre planlara katılım

	Ülke Fiziki Planı	Bölge Planı	Alt Bölge Planı	İmar Planları
İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısı	DPT Müsteşarlığının eşgüdümünde, ilgili tüm bakanlıkların katılımıyla oluşturulacak bir komisyon tarafından hazırlanır.	DPT Müsteşarlığı ve Bakanlık tarafından, ilgili kurum ve kuruluşlar, ilgili meslek odaları ve üniversitelerin görüşleri alınarak yapılır.	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından, ilgili kurum ve kuruluşlar, ilgili meslek odaları ve üniversitelerin görüşleri alınarak yapılır.	İlgili idarece yapılan ve yaptırılan nazım ve uygulama imar planları, denetim komisyonunca incelenir. Belediye meclisince veya il genel meclisince karara bağlanan planlar, idarece tesbit edilen bir yerde ilan edilmek ve <u>toplantılar düzenlemek suretiyle halkın bilgi ve görüşüne</u> sunulur.
	Ülke Mekansal Politika Planı	Bölge Planı	Çevre Düzeni Planı	İmar Planları
Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı	İlgili tüm bakanların, kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversiteler ve meslek odalarının ve sivil toplum kuruluşlarının <u>etkin katılımı</u> ile hazırlanması gerekmektedir (Madde 8)	İlgili tüm bakanların, kamu kurum ve kuruluşlarının ve Bölge Kalkınma Ajanslarının <u>etkin katılımı</u> sağlanarak değerlendirilir (Madde 9).	İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının, meslek odalarını, sivil toplum kuruluşlarının ve <u>halkın etkin katılımı</u> sağlanarak hazırlanır (Madde 10).	İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının, meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının ve <u>halkın etkin katılımı</u> sağlanarak yapılır (Madde 11).

İmar ve Şehirleşme Kanunu Tasarısında, ilgili idarece yapılan veya yaptırılan imar planlarının, denetim komisyonunca inceleneceği ve karara bağlanan planların ilanı süresince yapılan itirazların komisyon görüşüne aykırı olmamak kaydıyla görüşüleceği

belirtilmiştir. Plan Denetim Komisyonu, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, ilgili idarenin, merkez belediyesinin ve nüfusu otuz binden fazla olan belediyelerin şehir plancıları, mimar, harita ve kadastro mühendisi unvanlı temsilcileri ile ilgili meslek odalarının temsilcilerinden oluşmaktadır. 3194 sayılı İmar Kanunundan farklı olarak planlama sürecinde denetim komisyonu ile katılımın sağlanması ve toplantılar düzenlenerek halkı bilgilendirme ve görüş alma süreçleri belirtilmiştir.

Ancak daha sonra 2005 yılında görüşülen “Planlama ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı”nda bu olumlu düzenlemelerden vazgeçilmiştir. Plan denetim komisyonu bölümü tasarıdan çıkarılmıştır. Sadece eğitim ve katılım gibi araçların plan kararlarının hızlı ve etkin uygulanabilmesi için gereken araçlar arasında yer alması öngörülmüştür.

İmar planı değişiklikleri ile ilgili olarak ise olumlu bir gelişme önerilmiştir. “Plan bütünlüğünü bozan, parçacı yaklaşımlar öngören ve planların amacına aykırı değişikliklerin azaltılması için mevzi imar planı ve plan değişikliklerinde idarenin meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı koşulu getirilmiştir. Ayrıca söz konusu planların doğrudan ilgililerinin taleplerine göre yapılmaması, yer seçimi, planlama ilkelerine ve şehircilik esasları ve kamu yararı açısından değerlendirilmesi amacıyla ön izin koşul getirilmiştir” (T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2005: Madde 11).

3194 Sayılı İmar Yasasında, imar planı değişiklikleri yapılırken halkın katılımı yalnızca değişikliğin askıya çıkartılması ile olmaktadır. Bu aşamada yalnızca halkı bilgilendirme ve itiraz etme hakkı olarak çok sınırlı bir katılımdan söz edilebilir. Ancak batıda plan değişikliği yapılırken daha katılımcı yaklaşımlar uygulanmaktadır.

Sonuçta, geleneksel planlama yaklaşımına yapılan haklı eleştiriler, başarısız planlama deneyimleri, planlama anlayışının daha bilimsel ve objektif, yapıldığı yöreye özgü karakteristikleri öne çıkaran ve en önemlisi daha uygulanabilir/kabul görebilir bir yöne kayması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de durum böyle iken, Dünya’da pek çok farklı yaklaşım gündemde yer almakta, hatta uygulanmaktadır. Örneğin; Londra Planı (2001) hazırlanırken benimsenen “stratejik planlama yaklaşımı”na uygun olarak, öncelikli olarak Londra’nın ekonomisinde ve nüfusunda öngörülen büyümenin gereklerini sürdürülebilir bir biçimde yerine getirmek amacıyla planın hedefleri ortaya konulmuştur. Londra için hazırlanan planla, bir refah kenti yaratmak; konut arzını arttırmak; ulaşımı kolay bir şehir yapmak; çevre dostu (yeşil) bir kent anlayışını desteklemek; halk için, halk yararına bir kent yaratmak olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda önerilen kent genel vizyon; üstesinden gelinmesi gereken

zorluklar ve yerine getirilmesi gereken görevler hakkındaki görüşler; genel vizyonun gerçekleştirilmesi ve zorlukların üstesinden gelinip önde duran görevlerin yerine getirilmesi amacıyla önerilen politik doğrultu ve hedeflerin önemi; değişim için belirlenen bölgeler hakkındaki görüşleri sorgulanmıştır (URL-13, 2002).

Londra Planı örneğini incelediğimizde, hazırlanan “Taslak Londra İmar Planı”nın ayrıntılı bir resmi planlama belgesi olarak, mevzuat gereği üç aylık bir danışma dönemine tabi tutulduğu ve bu danışma sürecince alınan yanıtların, hükümet tarafından atanan bir kurul tarafından değerlendirildiği görülmektedir. Nihayet Londra planı için “Kamuoyu Önünde Sınav” (Examination in Public) yapılarak süreç tamamlanmaktadır (URL-13, 2002).

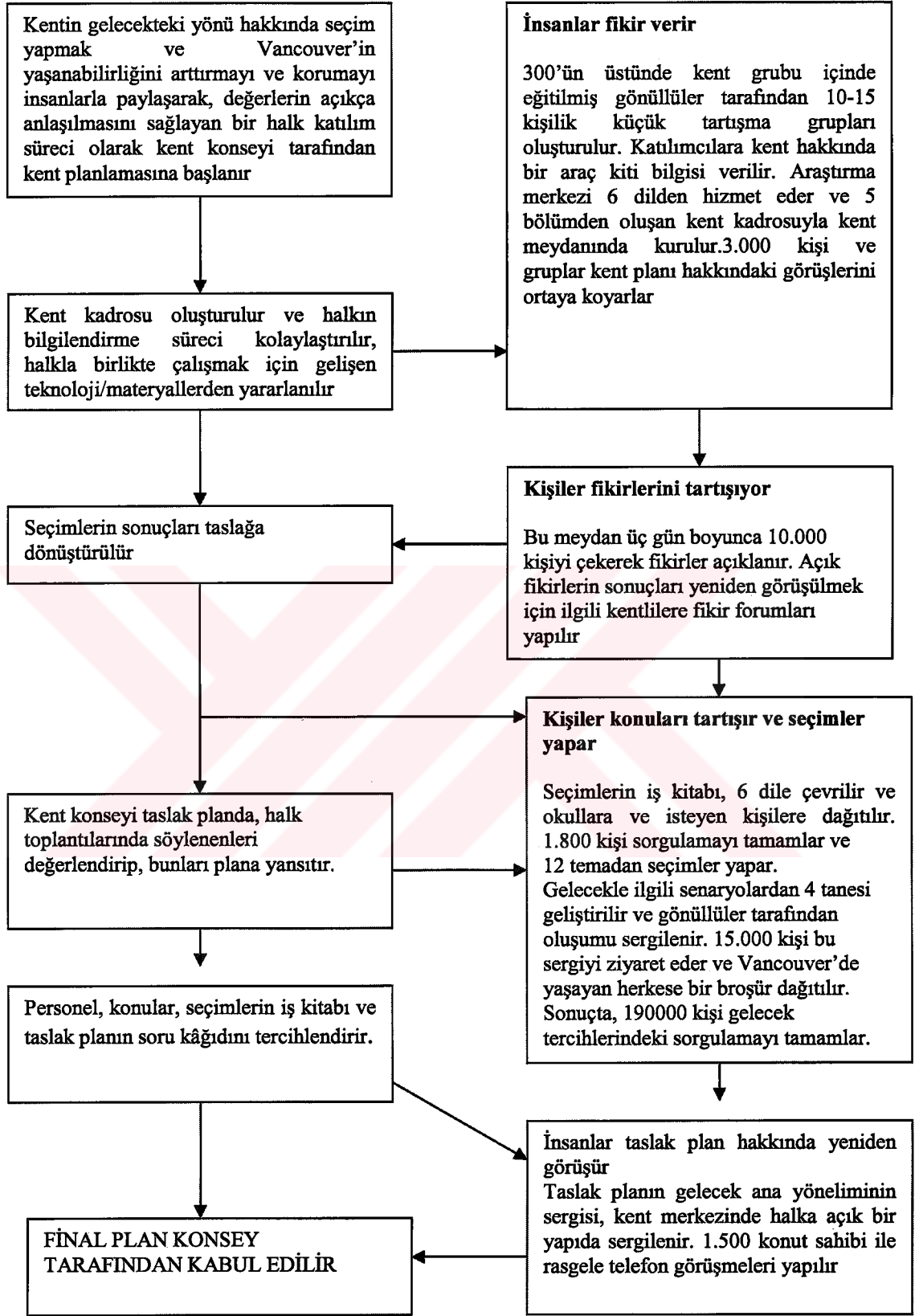
Yerel yönetimlerin resmi kurumsal yapısına dokunulmaksızın, komşuluk birimi düzeyinde eylem ve katılım kümeleri oluşturulur. “Mahalle komiteleri” adı verilen bu küçük birimlerce alınan kararlar, yürütme ve yargı organlarınca aynen yada büyük bir değişikliğe uğratılmaksızın onaylanır. Düzenlemelerin bir bölümünde ise, yerel birimler, yerel yönetimin resmi yapısı içinde birer yerel birim, bir başka deyişle “mahalle hükümeti” olarak yer alırlar (Keleş, 1993).

İngiltere-Camden’da belediyede oluşturulan “Halk Danışma Kurulu” vasıtasıyla, tüm imar planı değişiklik istemleri, sorunun ölçeğine göre farklı büyüklükteki gruplarla tartışılmaktadır. Parsel ölçeğinden kente kadar uzanan çeşitli ölçeklerde halk katılımını sağlayıcı yaklaşımlar uygulanmaktadır. Bir parsel için değişiklik istemi olduğunda, öncelikle değişikliklerden dolayı yada dorudan etkilenecek parsel sahiplerinin görüşleri alınmakta, kent ölçeğindeki sorunlarda ise, danışma çevresi genişletilmektedir (Teymur, 1991).

İngiltere planlama sisteminde, halkın plana katılımı plan yapımının erken aşamalarında gerçekleşir. Politikaların belirlenmesi ve planlamanın koordinasyonu konularında ayrıştırıcı, “gözlemci/müfettiş” (inspectors) rolü üstlenilir. Özellikle aktif katılım ve yerelleştirme (yerel bölgenin özelliklerine uygun) uygulamaları, kent planlaması için doğru tartışma zeminlerinin oluşması anlamında önemlidir. Kent master planının hazırlığı sırasında, kent planı için oluşturulan halk çalışma gruplarına katılım için kentte oturanlar cesaretlendirilir. Bu işbirliği plan yapım süresince de devam eder ve işbirliğine dayalı kapsamlı kent planlama sisteminin temelini oluşturur. Bu süreçte kentlilerin yerel özerkliğin, kentli haklarının farkındalığını artırılması ve karar aşamasının daha kapsamlı ve özentili bir süreç haline dönüştürülmesi hedeflenmektedir (URL-16, 2004).

Katılımcı planlama yaklaşımı uygulamalarından biri olan Vancouver kent planlaması örneğinde; “kenti paylaşmak” adı altında, kentsel eylemlerde halkın hangi aşamalarda ve ne derece katkı vereceği, bir süreç şemasıyla açıklanmıştır (Şekil 11).

Şekil 11. Vancouver kent anlama süreci (URL-17, 2003).

Kuzey İrlanda Planlama servisinde 2002'de yayınlanan planlama sürecinin modernizasyonu raporunda bazı noktalar dikkat çekicidir.

Sadece planın yapım süresince değil uygulama ve izleme (monitoring) süreçlerinde de bu tür katılım deneyimlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle stratejiler belirlenirken, halk cesaretlendirilmeli ve toplumsal katılım sağlanmalıdır. Bilginin doğru toplanabilmesi için öncelikle beklenen/yapılması gereken planlama sürecinin bütün aşamalarında, katılım ve halk ve toplumsal duyarlılığı/farkındalığının geliştirilmesidir. Bu noktada hükümete, yerel yönetim idaresine, toplumsal gelişim çalışanlarına ve tabii ki planlılara düşen görev, birlikte katılımının üst düzeyde tutulması ve tüm planlama süresince devam edecek olan bilgilendirmenin, eğitimin sağlanmasıdır (URL-18, 2002).

Demokratik katılım konusundaki geri kalmışlığımız, kuşku yok ki, zaman, kültür ve eğitim sorunudur. Ayrıca, katılımı sağlamaya yarayacak yönetsel mekanizmalarda yapısal düzenlemeler yaparak tıkanıklıkları açmak için ek çabalar harcanabilir.

3.3. Kent Planlamada Kentlilik Bilincinin Yeri

50 yıldır ülkemizde yaşanmakta olan hızlı kentleşme, kentlerin sahipliliği ve kentlilik bilinci konularını hızla güncelleştirmiştir. Kentleşme, kentsel yaşam ve demokrasi ilişkilerinin giderek önem kazanmaya başlaması, bireylerin yurttaş ve kenttaş olarak sorumluluklarını arttırmaktadır.

Demokratik katılımın temel taşlarını ve ilk basamaklarını oluşturan kentler, bu işlevlerini ancak halkın katılımına olanak sağladıkları ölçüde yerine getirebilirler. Gerçek anlamda kentli olabilmenin ön koşulu ise, gerçek bir kentlilik bilincine sahip olabilmektir. Böylelikle, kentli demokratik katılımı, bir görev olduğu kadar, bir hak olarak da algılayabilecek duruma gelecek ve bu hakkı talep etmekten kaçınmayacaktır (Keleş, 1993).

Kentlinin bu bilince sahip olabilmesi için öncelikli olarak kentnin farkında olması gerekir. Kentnin farkında olmak demek, kent sorunlarını, gündemini bilmek, kentte yaşananlardan, kent etkinliklerinden haberdar olmak, kenti kent boyutunda algılamaktan geçer. Kentnin sorunların farkında olan bir kentli, kendini sorumlu hisseder, çözümü için çalışır ve diğer sorumluları denetler. Bu hakkın kendinde olduğunu bilir...

3.3.1. Kent ve Çevre Sorunları Gündemi

Dünya, 1972 yılında Stocholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı ile başlayan, 1976 yılında Vancouver kentinde yapılan ilk Habitat toplantısı ile kent ve çevre sorunlarına karşı devletler bazında birlikte çözüm arama anlayışı halen devam eden bir süreçtir. 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz Raporu /Brutland Raporu” ile sürdürülebilir kalkınma programına bir miktar nefes aldırırken, 1992 yılında yapılan Rio Konferansı ile konunun alt yapısı tam olarak oluşturulmuştur.

Böylelikle sağlam dayanaklara oturtulan bu çalışmalar, devletin tek özne olduğu çözümlerden, öznenin çok olduğu sorun çözümlerine doğru ilerlemeye başlamıştı. 1990’da New York’ta Dünya Çocuk Zirvesinden sonra, değişimin gündeminin başlangıcını oluşturan, 1992’de Rio de Janerio’da yapılan Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı “Gündem 21” Çevre ve Kalkınma açısından, 21. yüzyılın sürdürülebilir dünyasını amaçlar. “Herkes için üstlenecek bir rol vardır: Hükümetler, iş adamları, ticaret birlikleri, bilim adamları, öğretmenler, yerli halklar, kadınlar, gençler, çocuklar ve hükümet dışı kuruluşlar” diyerek sorunların çözümündeki sorumluluğun çok taraflı olarak ele alınmasını sağlamıştır. Türkiye Rio Konferansının temel belgesi olarak Gündem 21’i hükümet başkanı düzeyinde temsil edildiği bir katılımı ile imzalanmıştır (URL-11, 2002).

Bu belgenin en önemli özelliklerinden biri, belirlenen sorunlarının çözümünün yalnızca hükümetlerden değil, aynı zamanda yerel yönetimler, iş çevreleri, STK’lar ve halkın birlikte çözmesinin beklenmesidir. Gündem 21 de belirtilen sorun ve çözümlerin çoğu yerel faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimlere 1996 yılına kadar vatandaşlarının da katılımını sağlayarak, kendi Yerel Gündem 21’lerini oluşturma yükümlülüğü getirilmiştir (URL-11, 2002).

Rio Konferansından sonra sırasıyla,

- 1993’de Viyana’da toplanan İnsan Hakları Konferansı,
- 1994’de Kahire’de toplanan Dünya Nüfus Konferansı,
- 1995’de Kopenhag’da toplanan Sosyal Kalkınma Konferansı,
- 1995’de Pekin’de toplanan Dünya Kadın Konferansı ,
- 30 Mayıs – 14 Haziran 1996 arasında, İstanbul’da gerçekleşen HABİTAT II zirvesiyle dünyadaki değişim sürmüştü ve sürdürülebilirliğe ilave olarak dünya gündeminde “yaşanabilirlik, hakçılık, yapabilir kılma, kentli bağlılığı, yapabilir kılma, yönetim,

bilginin serbest akışının sağlanması, iletişim, koza, açıklık- şeffaflık gibi kavramlar önemle yerini almıştır.

Bu kavramlar arasında özellikle “Yönetişim- Beraber Yönetim Biçimi, kavramı, birlikte yönlendirme sürecini içerir. Kararların merkezi yönetimden alınması yerine, söz konusu yerde yaşayanların katılımıyla yerinden alınmasını ve alınan kararları sahiplenilmesini içeren beraber yönetim biçimidir. Buna aynı zamanda, yönetimin yeni ilişki kurma biçimi ile, sorumluluğunun devletten sivil topluma doğru kayması da demektir ve toplumun örgütlenmesini ve bilinçlenmesini gerektirir (URL-11, 2002).

Günümüzde sivil toplum örgütleri insanların yaşam kalitesini arttırmak, daha iyi bir çevrede yaşamalarını sağlayacak etkinlikler yapmalarına karşın katılımcıları ve katılımcıların niteliklerini, duyarlılıklarını arttıracak şekilde daha örgütlü faaliyetler olması gerekmektedir. Kent yaşamında yer alan her yaştaki ve her statüdeki bireyin, grubun, yönetimin daha iyi organize olarak, toplumun tüm kesimlerinin bir ortaklık kavramı içinde hareket etmesi gerekmektedir.

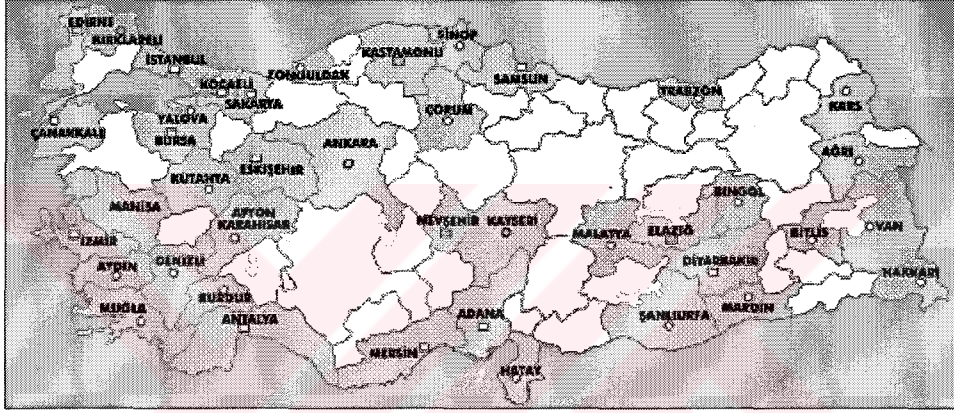
Yerel Gündem 21 çalışmalarının başladığı 1996 yılından bu yana yapılan çalışmaları kısaca değerlendirerek ülkemizin bu konuda geldiği noktayı daha iyi kavrayabiliriz. Yerel Gündem 21 çerçevesinde oluşturulan sivil inisiyatiflerin yerel meclis ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren aktif eylem grupları, yerel katılımcı demokratik yönetim kavramının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuşlardır (URL-19, 2002).

Adı geçen projenin özellikle ikinci aşaması olarak tasarlanan “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Uygulanması” aşaması projenin başarısının değerlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu proje, IULA-EMME’nin koordinasyonunda ve UNDP’nin desteğiyle yürütülen bu proje ile desantralize yerel “yönetişimin” güçlendirilmesine yönelik olarak, sivil toplumun karar alma sürecine katılımının ve yerel yatırımlarda söz sahibi olmasının sağlanması amaçlanmaktadır (URL-20, 2005). Proje’nin beş temel hedefi bulunmaktadır:

- 1- Yerel Gündem 21’e katılan yerel yönetimlerin sayısında artış sağlanması ve yeni proje ortağı kentlerde katılımcı süreçlerin oluşturulması öngörülmektedir.
- 2- Yeni proje ortağı kentlerde eylem planları hazırlanmasını, mevcutlarda da bunların uygulanmasını kapsamaktadır.
- 3- Bir yandan halkın bilgilendirilmesine yönelik kampanyaları, öte yandan da uluslararası tanıtımı kapsamaktadır
- 4- Yerel Gündem 21 sürecinin uzun dönemli sürdürülebilir destek görmesinin sağlanması olarak belirlenmiştir.

5- Marmara depremi sonrasında yeniden yapılanma sürecinde Yerel Gündem 21'in önemli bir işlev görmesi öngörülmektedir. Projenin birinci aşamasında, toplam 23 kentte örnek uygulamalar başlatılmışken, bugün YG-21 Yönetişim Ağını oluşturan yerel yönetimlerin sayısı, 61 e ulaşmış bulunmaktadır (Şekil 12) (URL-20, 2005).

Yerel Gündem 21 sürecini başlatan proje ortağı kentlerdeki uygulamaları, önceden belirlenmiş bir şablona oturtulmak yerine, her kentin kendine özgü koşullarının, değerlerinin ve önceliklerinin sergilendiği, birbirinden oldukça farklı gözükken yapılar ve yöntemlerle yürütülmektedir (URL-20, 2005).

Şekil 12. Yerel gündem 21 ortağı kentler (URL-20, 2005).

Bu konuda gelinen nokta, HABİTAT II, İSTANBUL +5 Ülke Raporu – Yönetişim Alt Bölümüne ait değerlendirme raporunda 31 kurumdan gelen görüş ve raporlara dayanılarak Habitat II konferansından bugüne tartışılmıştır.

“Proje ortağı metropoliten kentlerin öncülüğünde oluşturulan, Kent konseyleri yada benzeri platformlar, değişik kurumların temsilcilerini ortak amaçlar doğrultusunda, düzenli olarak bir araya getiren etkin katılımcı mekanizmalar olarak işlev görmektedir. Benzeri yapılar, farklı büyüklükteki ve özellikteki birçok proje ortağı kentte de aynı ölçüde etkin ve etkileyici bir şekilde çalışmaktadır. Bu tür yapılar içerisinde tüm ortakların yeterli bir şekilde temsiline özen gösterilmesi, bu konseylere bireysel olarak katılanlar ile değişik gruplar adına katılanlar arasındaki temsil dengesizliğini giderecek yöntemler geliştirilmesi, örgütsüz kesimlerin ve çalışma gruplarının bu platformlarda temsil edilmesi gibi konulardaki düzenleyici çalışmalar sürdürülmektedir”(URL-20, 2005).

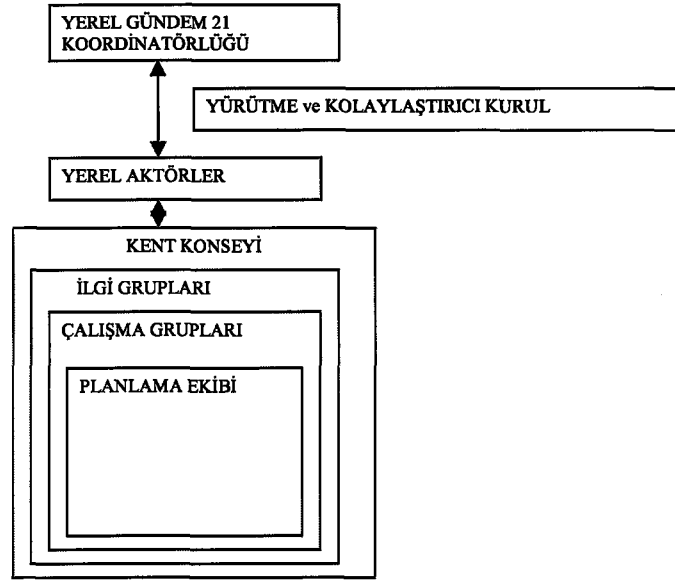
3.3.2. Sorunların Ortaya Konulması ve Çözüm Arayışları

Türkiye’de kentlilik bilincini geliştirmek için bunlar gibi pek çok çalışma yapılmaktadır. Bunlar genelde yerel yönetimlerin, üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin yaptıkları araştırma, bilgilendirme ve uygulama aşamalarından oluşan çalışmalardır. Meslek odalarının düzenledikleri panellerle uzmanlar arasında bilgi alış veriş yapılarak sonuçlar halka duyurulmaya çalışılmaktadır. Mimarlar Odası’nın Eylül 2000 tarihinde Isparta’da düzenlediği yerel yönetimler ve imar uygulamaları panelinde, yönetimde demokratikleşmeye ve katılım konusuna oldukça geniş yer verilmiştir. Bu anlamda, yerel yönetimin, halkın ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla sürdürülecek ve “yönetişim” kavramıyla özetlenen bir yönetim modeli önerilmektedir. Bu doğrultuda belediyelerde oluşturulan ve kent halkının katılımını amaçlayan “kent şurası”, “kent konseyi”, “kent senatosu” gibi oluşumlar, sürdürülebilmesi ve güçlendirilmesi gereken olumlu gelişmeler olarak sunulmuştur (URL-21, 2000).

3.3.2.1 Kent Konseyi Çalışmaları

İzmir yerel gündem çalışmalarını en fazla ciddiye alan kentlerimizden biridir. Bu bağlamda kurulan kent konseyleri, her ay toplanmakta ve Büyükşehir belediyesinin yürütmekte olduğu ve hedeflediği projeler bu toplantılarda tartışmaya açılmaktadır. Ayrıca, kent konseyinin çalışmalarını Belediye Meclisi’ne taşımak ve konuların takipçisi olmak için Büyükşehir ve dokuz ilçe belediye meclisleri bünyesinde “Yerel Gündem 21 Komisyonları” oluşturulmuştur (URL-19, 2002). Ayrıca belirlenen “İzmir Yerel Gündem 21 Çalışma Esasları” ile yapılanma ve toplantılar bir dayanağa oturtulmuştur. Kent konseyi, aktif ve pasif üyelerden oluşmaktadır. Bir yıl içinde gerçekleşen olağan 12 toplantıya ilgi gruplarından katılan kişiler aktif üyelerdir. Kent konseyi, hemşeriler, topluluğa dayalı organizasyonlar, bağımsız sektör, özel/girişimci sektör, yerel yönetim ve birlikler ve merkezi yönetim/taşra teşkilatı ilgi gruplarından oluşur (Şekil 13) (URL-22, 2003).

Şekil 13. İzmir yerel gündem 21 ekibi

Antalya kent konseyi üyelerinin de Antalya’da yaşıyor olmaları, temsil ettikleri kurum ve kuruluş tarafından Kent Konseyi Genel Sekreterliğine yazılı olarak bildirilmiş olmaları esas olup üyeler daimi, aktif ve pasif olmak üzere üç gruptan oluşmaktadır (URL-23, 2003).

Antalya kent konseyi, yerel yönetimin halk tarafından denetlenmesi konusunda oldukça iyi bir örnek teşkil etmektedir. Özellikle arazi tahsislerinin, yöre ekonomisine ve sosyal yaşamına katkıları tartışılmakta, yerel protesto eylemleri düzenlenmekte, ilgili kamu kurumları nezdinde başvurular yapılmaktadır (URL-23, 2003).

Bursa kent konseyi, 1995 yılında “Şehir ve Dayanışma Konseyi” adı altında 109 kent ortağı ile çalışmalarına başlamıştır. Kent konseyi dışında, çalışma grupları ve mahalle hizmet odaları Bursa Yerel Gündem 21 organları olarak faaliyet göstermektedir (URL-24, 2002).

Kent konseyinin yanı sıra, yerel gündem 21 organlarından biri de “kent parlamentoları”dır. Türkiye’de ilk kent parlamentosu uygulaması 1994 yılında Aliğa Belediyesince gerçekleştirilmiştir. Kent parlamentoları, kentlinin yönetime katılımında ve çok aktörlü yönetim anlayışının hayata geçirilmesinde oldukça önemli bir etkidir (URL-19, 2002).

3.3.2.2. Semt Danışma Merkezleri, Mahalle Hizmet Odaları, Çalışma Grupları, Kozalar

Proje ortağı kentlerde Yerel Gündem 21'in bünyesinde düzenlenen mahalle toplantıları, yaygınlaşmaya başladı. Bazı belediyelerin girişimiyle "mahalle merkezleri" kurulmakta olması, kayda değer bir gelişme niteliğini taşımaktadır. Bu konuya öncelik veren belediyelerin desteğiyle kurulan mahalle ölçekli merkezler, öncü uygulamalar olmanın sorunlarını göğüsleyerek, halk eğitimi programlarıyla, sağlık merkezleriyle, sanatsal etkinlikleriyle ve diğer yönleriyle, belediyelerin mahalleye ulaşmasının başarılı uygulamalarını sergilemektedir (URL-20, 2005).

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığınca, Avrupa Topluluğu MED-URBS programı ve MED-DEM(Yerel Yönetim ve Demokrasinin Güçlendirilmesi) projesi kapsamında 1992 yılında Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Ortadoğu ve Doğu Karadeniz Bölge Teşkilatı (IULA-EMME) işbirliği ile 1994 yılında Semt Danışma Merkezi (SEDAM) kurulmuştur. Sonrasında, 2000 yılından itibaren de anlam bütünlüğünün sağlanması amacıyla Sağlıklı Şehir Projesi çerçevesinde Mahalle hizmet odası olarak yeniden yapılandırılmıştır. Sağlıklı kentler kapsamında Bursa 17 bölgeye ayrılmış ve her bölgede Mahalle Hizmet Odası oluşturulması hedeflenmiştir. "Mahalle Hizmet Odaları", kentte birlikte yaşamak, kenti birlikte yönetmek anlayışı ile mahallelinin yönetime katılması, yönetimde söz sahibi olması; birlikte yaşamamanın gereği ile birlikte karar alma mekanizmasının işlerlik kazanması; hakça paylaşım anlayışı ile hizmetlerden eşit ölçüde faydalanmanın gerçekleşmesi; sorumluluk bilincinin oluşturulması; sorunlara çözüm beklemek yerine birlikte çözüm üretmek düşüncesinin benimsenmesi veya sorunların oluşumuna engel olmak gibi amaçlarla kurulmuştur (URL-24, 2002).

Aynı şekilde İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, mahalle yönetimleri oluşturulmuştur. "Mahallenin ve mahalle halkının fiilen temsilcisi durumunda ve merkezi yönetime ilişkin görevleri yanında kent yönetimine ilişkin görevleri de üstlenebilecek konumda olan mahalle yönetimleri, kent yönetimine "etkin katılım", "çoğulculuk", "temsil" ve "halk denetimi" şeklinde özetlenebilecek demokratik ilkelerin pratiğinin yapılabileceği en uygun toplumsal ve yönetsel birimler olarak dikkat çekmektedir" (Palabıyık ve Atak, 2000).

Mahalle ve mahalle yönetimleri, "kentine sahip çıkma bilinci, çözümde ortaklık ve birliktelik anlayışı, yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik" kavramları ışığında, kent yönetimine etkin katılım, çoğulculuk, temsil ve halk denetimi biçiminde özetlenebilecek demokratik

ilkelerin pratikte uygulamasının yapılabileceği en uygun toplumsal ve yönetsel birimler olarak düşünülmektedir (Palabıyık ve Atak, 2000).

Yapılan bu çalışma ile İzmir Büyükşehir Belediyesi bütününde mahalle yönetimleri profilleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Muhtarlıkların güçlendirilmesi ve mahalle halkının yönetime katılması ile ilgili olarak muhtarların görüşleri; belediye meclisinde söz sahibi olabilmek, yeni yasal düzenlemelerin yapılması, yeni bir yerel yönetim birimi olarak örgütlenmek ve ayrı bir bütçeye sahip olmak olarak sıralanmıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmada birçok öneri model ortaya koyulmuştur. Bunlardan biri SİM (Semt İletişim Merkezi)dir. Fiziksel ve teknik imkânlarla donatılmış muhtarlık ofisi, çok amaçlı toplantı salonu, kütüphane, çocuk parkı gibi ünitelerden oluşan mahalle halkının yönetime katılımını kolaylaştırıcı, kentlilik bilincinin gelişimine katkıda bulunabilecek kent bilgi sistemi ile mahallelerin entegrasyonunda kolaylaştırıcı olacak pilot proje uygulamasıdır. SİM etkinlikleri olarak, halk günleri, mahallenin Yerel Gündem 21 çalışmaları, vb. organizasyonlar ile toplumsal içerikli toplantı ve kurslar olarak belirlenmiştir (Palabıyık ve Atak, 2000).

İzmir Yerel Gündem 21 Eylem Planı kapsamında oluşturulan “Kentleşme Grubu” kendi içinde 23 konu başlığına sahiptir. Bunlardan biri kent kültürü ve kentlilik bilinci çalışma grubudur. Bu grup, “Kent bilincini kararlara katılmak ve yönlendirmek olarak tanımlayan bu çalışma İzmir’de yerel demokrasinin yaşama geçmediği sağlıklı kentleşmenin “Kentdaşlık” bilincinin gelişmesini engellediği, komşuluk ve kent hemşehriliği olgusunun yozlaştığı, oto kontrolün çok zayıfladığı, göçenlerin kente uyumu konusunda etkin çalışmalar yapılmadığı, halkın kamu kurum ve kuruluşlarına olan güvenin yok olmakta olduğu yönünde saptamalar yapmıştır.”(URL-25, 2003).

Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci çalışma grubu tarafından hazırlanan raporda Habitat II İzmir Sanat Kozası’nca hazırlanan önerilerde, gelecekte sağlıklı kentler oluşturulması bilincinin, eğitim, kültür ve sanat yoluyla oluşturulabileceği üzerinde durulmuştur. Kentleşme eğitim programı hazırlanması, Kent Parlamentosu, Senatosu yada Kentliler Komitesi adı altında seçilenlerden oluşan parlamentonun oluşturulması önerilmiştir. Proje ortağı kentlerde oluşturulan “çalışma grupları” yada “kozalar”, her sektörden, her kesimden gönüllülerin heyecanını, ilgili kentin öncelikli sorun alanlarında yoğunlaştıran bir başka önemli mekanizma işlevini görmektedir. Bu gruplara kadınların ve gençlerin etkin katılımının sağlanması, elverişsiz durumdaki hemşehri gruplarının yeterli bir şekilde temsil edilmesi, farklı çalışma gruplarının kendi aralarındaki koordinasyonun sağlanması gibi konulara özel bir duyarlılık gösterilmektedir (URL-20, 2005).

3.3.2.3. Kadın ve Gençlerin Katılımı

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'deki uygulamalar da, Yerel Gündem 21'in başarısının, bu sürece kadınların ve gençlerin etkin katılımına bağlı olduğunu ortaya konulmuştur. Sayıları hızla artan Kadın Platformları, kadının kentsel yaşama etkin katılımının artırılmasına yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda, karar mekanizmalarında toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip bir yaklaşımın etkili kılınmasına ve gelecek planlanırken, kentsel yönetişimin eşitlikçi biçimde kurgulanmasına özel bir önem verilmektedir (URL-20, 2005).

Çağdaş Kadın Derneği Projesi kapsamında, kadın bilincini oluşturma ve geliştirme doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) toplumsal örgütlenme projesi kapsamında, yerel demokrasinin yaşama geçirilmesi amacıyla yerel toplum bilincinin geliştirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Yerel demokrasi, halkın kendisini doğrudan ilgilendiren konularda karar verebilmesi biçiminde anlaşılmaktadır. Halk demokratik katılıma sadece sandıkta değil; aldığı kararları izleyen, yerel yönetimleri denetleyen, onlara destek veren bir biçimle güncel olarak katılabilmelidir.

Ülkemizde hem yerel demokrasi bu düzeye erişmemiş hem de özdenetim-uyarı (oto kontrol) olgusu ve örgütlenme eksikliği de söz konusudur. Bu nedenle çalışma kapsamında, örgütlenme modeli önerilmiş ve iki büyük kentten (Ankara, İzmir) pilot bölge olarak seçilecek iki mahallede uygulanması planlanmıştır.

Ayrıca Ürgüp Belediyesi de Yerel Gündem 21 çalışmalarına katılan belediyeler arasındadır. Bu kapsamda, Ürgüp'ün kimliğini ve gelişim potansiyellerini belirleyecek, Ürgüp'e çağdaş bir görünüm kazandıracak olan "2015 Nazım İmar Planı" çalışmaları devam ederken, "Ürgüp Bayanlar Meclisi", "Ürgüp Gençlik Merkezi" ve "Çocuk Meclisi" ile herkesin belediye yönetimine katılabilmesi ve yerel sorunların çözümü için fikirlerini dile getirme platformları hazırlanmıştır (URL-26, 2002).

Aynı şekilde, proje ortağı kentlerin birçoğunda kuruluşunu tamamlayan Gençlik Meclisleri, Yerel Gündem 21 projesinin önemli bir mekanizmasını oluşturur. Ülkemizde bugüne kadar 27 kent meclisi/konseysi kurulmuştur. Gençlik Meclisi üyeliği 16-30 yaş grubu kent gençlerine açık olup, kurumsal ve bireysel temsil esası benimsenmiştir. Ayrıca 19 kentte de Gençlik Evleri faaliyet göstermektedir (URL-20, 2005).

3.3.3. Eğitim Çalışmaları

Ülkemize yapacağımız en büyük yatırım, bireylere yapacağımız yatırımdır. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezerin tarihi Kentler Birliği toplantısında yaptığı konuşmasında, “Sağlıklı ve kişilikli bireylerin ancak kültür ve çevre değerlerinin korunduğu kentlerde yetişebileceğini” söylemiştir. Nitekim kentlerin kimliği, bireyin kimliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Sağlıklı ve kimlikli bir kentte yetişen bireyler, çağdaş değerleri özümseyerek insanlık ve yurttaşlık bilinciyle kentlerine, ülkelerine, geleceklerine ve evrensel barışa sahip çıkarlar” demiştir (URL-27, 2003).

Bu anlamda, öncelikli olarak bireylerin/kentlinin eğitilmesi, bilinçlendirilmesi planlamanın başarısı/performansı ile yakından ilişkilidir.

Katılımın gerçek anlamda yaşanabilmesi için, kentlinin seyirci rolünde değil, oyuncu rolünde sahne alması gerekir. Bu anlamda, Gündem 21 uygulanmasında aktif rol alması istenen oyuncular; kadınlar, gençler, çocuklar, kırsal alanlarda yaşayanlar, özel sektör, yerel yönetimler, işçi ve sendikalar, endüstriyel iş çevresi, bilim ve teknoloji dünyası olarak belirlenmiştir (Arit, 1997).

Proje ortağı kentlerin büyük çoğunluğunda emekliler, çocuklar ve engellilerin kendi meclisleri ve çalışma grupları oluşmuştur. Proje ortaklarının bedensel ve zihinsel engellilere, yaşlılara (“kıdemli hemşehriler”e) ve korunmaya muhtaç çocuklara yönelik politikalara ve uygulamalara vermeye başladığı ağırlık, kentsel hakların korunmasında ve geliştirilmesinde yerel yönetimlerin daha bilinçli olarak işlev görmeye başladıklarını göstermektedir (URL-20, 2005). Deklarasyon ilkeleri arasında, özellikle kadınların çevre yönetimi ve kalkınmasında hayati role sahip olduğu ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için onların tam katılımlarının gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca dünya gençlerinin yaratıcılıkları, idealleri ve cesaretleri, sürdürülebilir kalkınma ve herkes için daha iyi bir gelecek sağlamak için küresel bir ortaklık yaratmak üzere seferber edilmesi üzerinde önemle durulmuştur (Arit, 1997).

Çocuklar çevresel düşünmenin bilinçli destekleyicileridir. Çevreyi geliştirmek için yapılacak faaliyetlerin gelecekte sürdürülebilirliklerini korumak için çevre ve kalkınma katılım sürecinde çocuklarla ilgili konular da dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Arit, 1997).

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından genç nesillere kentlilik bilinci aşlamak amacıyla 12 pilot okulda başlatılan “İzmir Kent Tarihi Dersleri” tüm Türkiye’ye örnek olacak bir çalışmadır. Proje daha sonra Türkiye Tarihi Belediyeler Birliği Genel

Kurulu'nda – Mayıs 2002, Urfa- “örnek proje” olarak sunulmuştur. İzmir'in çeşitli semtlerindeki 12 okulda 1850 lise birinci sınıf öğrencisinin seçmeli ders olarak benimsediği dersler, Türkiye'deki tarih eğitimi açısından çığır açacak bir proje olarak nitelendirilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gelecek yıllarda İzmir'deki tüm okullarda okutulması yönünde görüş bildirmiştir (URL-28, 2002).

Milli Eğitim Müdürlüğü, Gebze ve Sabancı Üniversiteleri ile Pendik Belediyesi ve Kaymakamlığı tarafından ortaklaşa yürütülen projenin amacı köyden gelip İstanbul'a yerleşen kişilerin şehre adaptasyonunu sağlamak ve şehirde komşusuyla ilişkisinden otobüse nasıl bineceğine, şehir olanaklarını nasıl kullanacağından yolda yürüme şekline kadar pek çok alanda eğitim vermiştir. Bu amaçla pilot bölge olarak seçilen Pendik'de 10 ilköğretim okulunda seminerler vermeye başlanarak, “İstanbul olma bilinci dersi” ardından tüm İstanbul genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu proje kapsamında öncelikle öğretmenlere, “Şehircilik ve kentlilik kültürü, çevrecilik, şehir olanaklarını kullanma, paylaşma ve koruma, şehir ortamında sosyal ilişkiler, komşuluk, paylaşma ve korumanın yanı sıra kentlilik bilincinin oluşmasında ailenin, okulun, toplumun, yerel ve merkezi yönetimin ve basının üstlenmesi gereken roller konularında eğitim verilmesi amaçlanmıştır (URL-29, 2002)

Beyaz Nokta Vakfının “Yurttaşlık Eğitimi ve Öğrenme Merkezleri” projeleri vatandaşların bilgiye ulaşması konusunda örnek sivil inisiyatiflerinden biridir (URL-19, 2002).

Akdeniz Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi (AKÜNSEM) tarafından hazırlanan seminer programları kapsamında yer alan “Aile Danışma Merkezi Eğitici Eğitimi Seminer Programı” adı altında kentlilik bilincinin geliştirilmesine yönelik temel vatandaşlık bilgilerinin kazandırılması amaçlanarak, kamu ve sivil toplum kuruluşlarında çalışan gönüllü vatandaşların eğitilmesi planlanmıştır (URL-30, 2003).

Eğitim konusunda son yıllarda gündemdeki yerini alan bir diğer konuda, yerel tarih araştırmalarıdır. Kentlilik duygusu, vatandaşlık ve yaşanan ortama sahip çıkma bilincinin altyapısını oluşturan çalışmalardır. Bu çalışmalara göre, bireylere kentli kimliği kazandırmanın bir yolu, bireyin buldukları kenti benimsemesini, sevmesini, kendini o kente ait olarak hissetmesini sağlamakla mümkündür. Kendini bir yere ait olarak hissetmek, ancak o yeri kültür özellikleriyle ve geçmişiyle tanıyıp sevmekle mümkün olabilir. Bireyin yaşadığı kentin yerel ve toplumsal tarihini bilmesi, mekâna farklı anlamlar katacak ve bu bakış açısını kazanan bireyler, içinde yaşadıkları kenti ve kendini bu kentin hemşerisi olarak benimseyerek kentin tarihi ve estetik dokusunu koruma bilinci geliştirebileceklerdir (Somel, 2002).

3.3.4. Araştırma-Bilgilendirme Çalışmaları

İstanbul'da yaşayan herkesin kentle olan duygusal bağları, kente karşı davranış biçimleri, kentliye davranış biçimleri, kent donanımlarına davranış biçimleri, ortak kullanım alanlarına davranış biçimleri, geldikleri yörelerle ilgili bağları, geldikleri yörelerden kente taşıdıkları değerleri, kente dair gelecek tasarımları, İstanbul algıları, İstanbul'da edindikleri değerler, kentteki "ben" algıları, kenti sahiplenme duyguları, kent yönetimine katılım modelleri, kentte kendilerini temsil biçimleri, Habitat II ve Avrupa Birliği standartları çerçevesinde kentleşme ve sivil bilinç eğilimleri, nesiller arasında iletişim düzeyleri, nesiller arasında sosyo-kültürel farklılaşma ve bilinç değişimleri, yaşanan sosyo-kültürel değişim sürecinde sosyal dayanışma birimleri, sosyal dayanışma birimlerinin sosyal bütünleşmeye etkisi gibi nitelikler kentin geleceğe taşınması bağlamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve birey ekseninde entegre olumluluğa dönüştürülüp KENTİM İSTANBUL projesi kapsamında ortaya konulmaya çalışılmıştır (URL-31, 2003).

Araştırma Planlama Daire Başkanlığı tarafından yapılan Sosyal Doku Projesi Çerçevesinde İstanbullu Olma Bilinci Araştırmasında elde edilen bulgulardan bir kısmı şöyledir:

- İstanbul'da yaşayanların %33'ü kendilerini İstanbullu olarak tanımlıyor.
- İstanbul'da yaşayanların %44'ünün kendilerini İstanbullu hissetmemekte ve %11'inin ise kendilerini İstanbullu hissetmek istememektedirler.
- İstanbul'da yaşayanların %17'si İstanbul'un hiçbir şeyini sevmiyorlar.
- İstanbul'da yaşayanların %47'si memleketlerine gittiklerinde İstanbul'u özlemiyorlar.
- İstanbul'da yaşayanların %51'i şivelerini, %47'si ise hayat tarzlarını değiştirmemiş durumdadırlar.
- İstanbul'da yaşayanların %17'si Adalar, %11'i Boğaz'a, %28'i kentin tarihi ve turistik mekânlarına gitmemiş durumdadır.
- İstanbul'da yaşayanların %64'ü hiçbir kültürel, sanatsal ve bilimsel etkinliğe katılmadıklarını ifade etmişler (URL-31, 2003).

Bu çalışma ile kentin tarihi ve kültürel değerlerinin farkına varılması, kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümünü gerçekleştirmek, kente aidiyet hissederek kenti sahiplenip korumak amaçlanmıştır. Bu sonuçlarda, bu tür bir çalışmanın İstanbul kenti için ne kadar önemli ve gerekli olduğunu göstermek için yeterli kanıtlar içermektedir.

Bu çalışmanın hemen akabinde, Kentim İstanbul çalışmalarına devam edilerek, İstanbul Kongresi oluşturulması ve İstanbul'un kimliğinin ve tarihsel/kültürel anlamının tartışılması amaçlanmaktadır. Daha sonra İstanbul üzerine çalışan uzmanların İstanbul'un ilçelerinde kent bilinci ile ilgili konferanslar vermeleri planlanmıştır. Diğer bir dizi planlanan çalışmadan sonra, İstanbul'da yaşayanların ailelerinden başlayarak komşuları, mahalleri, semtleri ve İstanbul'la ilgili doğru ilişki kurma biçimleri ve olumlu davranış kalıplarını doğruca ve özlü olarak bulabilecekleri bir rehber kitap hazırlanması amaçlanmaktadır (URL-31, 2003). Böylece bu çalışma halkı bilinçlendirici, kentsel yaşamına yön verici bir çalışma olmaya adaydır.

3.3.5. Katılım Projeleri

Yerel Gündem 21 çerçevesinde oluşturulan aktif eylem gruplarından sonra katılımcı planlama konusunda Türkiye'de yapılan bazı çalışmalardan örnekler verilebilir:

3.3.5.1. Bursa İl Planı Deneyimi

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Valiliğin birlikte yaptıkları bir protokol çerçevesinde Bursa il çevre planı hazırlamak için çalışmalara başlamışlardır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi nazım planlama bürosu sektör temelli tespitler yaptıktan sonra bu tespitleri Bursa sektör temsilcileri olarak sanayi odası, ticaret odası, çeşitli bakanlık mensupları, sivil toplum kuruluşları -bu kuruluşlara kent konseyi de dahildir-, meslek odaları ve üniversite temsilcilikleri birlikte tartışmışlardır. Bu çalışmalar neticesinde her sektör için bir ana plan, bir ana çerçeve hedefler, olasılıklar, istenilenler, stratejiler vb. çalışmalar yapılmıştır. Daha sonra bu sektörel çalışmalar bir araya getirerek çelişkiler müzakere yoluyla çözülmeye çalışılmıştır.

Böylece Bursa 2020 Çevre Düzeni Planı'nın hazırlık aşamasında, bilim adamları, özel sektör, merkezi ve yerel yöneticiler yer almıştır. Stratejik Planının izlenmesi ve güncelleştirmesi amacıyla Mayıs 2000'de katılımcı tekniklerin uygulamasında uzman bir kuruluşla bir dizi toplantı yapılmıştır (Bademli, 2001).

Daha sonra nazım plan bürosu ve il yönetimi, Bayındırlık ve İskân İl Müdürlüğündeki görevliler yapılan bu çalışmayı derleyerek bir plan hazırladılar. Bu plan il sınırlarını kapsayan,

ancak verileri itibariyle Doğu Marmara verilerinden hareket eden ve o ölçekteki dinamikleri dikkate alan, bugüne dek yapılan il çevre düzeni imar planlarından oldukça farklı, gelişme stratejilerini içeren 1/100000 ölçekli bir plandır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca 2 yıl sonra onanan bu planın en önemli amaçlarından biri olan, ilin gelişme stratejilerinin belirlenmesinden sonra, il düzeyinde valilik ve belediyeler arasında özellikle belde belediyelerini denetleyecek bir uygulama mekanizması oluşturulabilmesidir (Bademli, 2001).

Ancak burada varolan otorite boşluğu bir türlü doldurulamamıştır. Kent planlamamızın önemli bir sorunu olan yetki karmaşası ve buna bağlı olarak otoriter boşluk, planlamanın hedefine varmasına engel olmaktadır. Bu planlama deneyimi de gösteriyor ki, “planlama, bir süreç işidir. Planlamada önemli olan, bir sonuç durumu olarak “plan” değildir. Planı, programı, stratejileri, projeleri hayata geçirebilmek, süreci denetleyebilmektir Planlama bu anlamda bir süreç yönetimidir.”(Bademli, 2001).

Bu proje de en önemli olay Bademli’ye göre (2001), Bursa Belediye yönetiminin değişmiş olmasına karşın, planlama düşüncesinin değişmemiş olmasıdır. “Bursa’yi sahiplenme, sorunlarına sahip çıkma ve izlenecek stratejilerin belirlenmesi konusundaki zihniyet değişmemiştir.” Bir diğer önemli nokta ise, katılımcı bir planlama serüveninin yaşanmış olmasıdır. Bu sürece plancı, mimar, ulaşım plancısı, ekonomist, sosyolog, jeolog, biyolog, inşaat mühendisi, hukukçu vb. birçok uzmanın yanında, sektör temsilcileri olarak değişik meslek gruplarından insanlar, gönüllüler, meslek odaları temsilcilikleri, kent konseyi üyeleri ve tüm ilgilenen kişiler katılmıştır. Böylelikle hazırlanan plan, kentli tarafından daha iyi benimsenerek, kendi toprağına kentin toprağına, kentine ve kendine daha sorumlu bireyler olunmasını öğrenmeye başladığımız güzel bir örnek olmuştur (Bademli, 2001).

3.3.5.2. Sincan Belediyesi Deneyimi

Sincan Belediyesinin “Katılımda Yeni Model Arayışları” adı altında düzenledikleri toplantılarda, halk katılımının nasıl sağlanabileceği ve demokratik kitle örgütlerinin ve meslek örgütlerinin katılımının düzeyi hakkında tartışmalar yapılmıştır. Sincan Belediyesinin amaçları arasında katılımı yalnızca emek katılımı veya karar süreçlerine katılım ölçeğinde kalmaması, bunun yanında uygulama ve işletme aşamalarında da katılımın sağlanması da bulunmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda katılımı kolaylaştıracak bazı önermeler geliştirilmiş; halkla ilişkiler büroları kurulmuş, bu yolla planlama

aşamasından başlayarak, mahallenin örgütlenmesi için ve tüm sorunları, sokak sokak, apartman apartman irdeleyerek ele alınması amaçlanmıştır. Düzenlenen “Kent Kurultayları” ile Sincan’a halkın sahip çıkması amaçlanmıştır (Akkoyunlu vd., 1990).

Ayrıca meclis toplantılarına halkın katılması için, halka açık toplantılar düzenlenmiş ve hoparlörle toplantıları yayınlanmıştır. Ancak o güne kadar halktan bu konuda bir soru yada talepte bulunmamış (Akkoyunlu vd., 1990). Bu da halkın kente olan duyarsızlığının göstergesidir.

3.3.5.3. GAP Bölgesi

GAP’ın tümüyle devreye girmesinden sonra, bölgede oluşacak yoğun sosyal ve ekonomik faaliyetlerin çok önemli bir bölümü kent merkezinde yer alacağından, bu faaliyetlerin mekânda dağılımını düzenlemek ve kentlere yönelik nüfus baskısını azaltmak amacıyla düzenlenen imar planlarının hazırlanmasında, ilgili tüm tarafların katılımının sağlanması ve bu katılımın zaman içinde “tabandan tavana” bir oluşumun gerçekleşmesi için katılımcı imar planlaması çalışmaları başlatılmıştır. GAP Bölgesinde katılımcı planlama yaklaşımıyla, İslahiye (Gaziantep) ve Karaköprü (Şanlıurfa) imar planları yaptırılmıştır. Bu çalışmalar 1996-1999 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve bu çalışmalardan elde edilen deneyimlerin tüm GAP Bölgesine yayılması hedeflenmiştir. Bu planlamalardan gözlemlenen en önemli farklılık, katılımcı planlama yaklaşımıyla gerçekleşen planlama eylemi sonucunda, planlama sürecinde halkın katılımı olarak değerlendirilen “plana itiraz” konusunun, oldukça az düzeyde olmasıdır (T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1998). Bu gösterge de, bu tür bir planlama yaklaşımının imar planı üretiminde, uygulanmasında oldukça yararlı olduğunu ve planın halk tarafından daha fazla benimsendiğini göstermektedir.

3.3.6. Merkezi ve Yerel Yönetimlerin İşbirliği İle Gerçekleşen Girişimler

Toplumda sivil oluşumların yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla yapılan girişimlerdir. GAP İdaresi tarafından (Türkiye Kalkınma Vakfı ve Bölge İl Valilikleri işbirliğiyle) Bölge’de entegre, katılımcı ve sürdürülebilir bir yaklaşımla, “Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulmuştur. ÇATOM’lar daha çok kırdan göç etmiş yoksul

ailelerin oluşturduğu gecekondü mahallelerinde ve kadınların marjinalleştiği merkezi nitelikli köy yerleşmelerinde kurulan topluma dayalı merkezlerdir. 1995-1999 yılı itibariye 22 ÇATOM ile 25 bin kişiye ulaşmıştır. 2010 yılına kadar Çatom'ların özerkleştirilerek birer sivil toplum kuruluşu haline dönüştürülmesi hedeflenmiştir (URL-19, 2002).

3.3.7. Çok Aktörlü Düzenlemeler

3.3.7.1. Ağ Tipi Yapılanma

Beyaz Nokta Vakfı (BNV) tarafından STK'ların etkinliklerini arttırmak amacıyla uygulanabilecek "Ağ Tipi Yapılanma" adı verilen bir model geliştirilmiştir. Bu model ile çeşitli statüdeki kuruluşların, belirleyecekleri ortak amaç çerçevesinde çalışmalarını kolaylaştırması hedeflenmiştir. Sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları ve üniversitelerin katılımıyla oluşturulmaya çalışılan eğitim konulu bir platformun, böyle bir modele göre yapılandırılması hedeflenmiştir (URL-19, 2002).

3.3.7.2. Özürlüler Yüksek Kurulu ve Özürlüler Şurası

Özürlülerle ilgili konularda STK'ların karar alma sürecine katılmasını sağlamak Yerel Yönetimler Yasa tasarısına özürlülere yönelik olarak hizmet veren STK'ların danışma mekanizması haline getirilmesi amacıyla önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca 571 sayılı kanun hükmündeki kararname ile oluşturulan Özürlüler Yüksek Kurulu ve Özürlüler şurası STK'ların en geniş ve kapsamlı temsil edildiği mekanizmalardır (URL-19, 2002).

Sonuçta, katılım projeleri ile kentlinin planlamaya dâhil edildiği, yeni bir planlama yaklaşımına doğru gidilmektedir. Kentlini planlamaya katılımı, istek ve ihtiyaçlarını plana yansıtabilme imkânı bulmasına ve dolayısıyla yapımına katkı verdiği plana inancının ve güveninin artması anlamına gelmektedir. Kişi yapımına katkı verdiği bir olayı, daha çok benimseyeceğinden, plana uygun davranacak ve planın hedeflerini daha iyi anlayacaktır. Böylece kentli tarafından benimsenen planlar ile kentin gelişimi istenen yönde yönlendirilecek ve planlama amacına ulaşabilecektir.

Katılımın, bu derece önemli olduğu bu süreçte, aslında katılımın niteliğinin daha büyük önemi bulunmaktadır. Kentlinin, planlamaya dâhil olması tek başına yeterli değildir.

Önemli olan doğru bilgi birikimine sahip, kentinin geleceğinde söz sahibi olmak isteyen kentlinin planlamaya dâhil olmasıdır. Bu anlamda, kentliye kentlilik bilinci kazandıracak çalışmalara önem vermek gerekir.

3.3.8. Kent Halkı Girişimleri

3.3.8.1. Değirmendere Gönüllüleri

Değirmendere Belediyesince oluşturulan “Değirmendere Gönüllüleri” projesi ile edilgen değil, etkin belde sakinlerinin çevreye karşı daha duyarlı davranmaları hedeflenerek, yalnız kentine karşı suç işlememeyi değil, suç işleyenleri uyardırmayı da ilke edinen birey tipi hedeflenmiştir

3.3.8.2. Arnavutköy Halk Mücadelesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesince yaptırılan ve belediyenin yan kuruluşu UKOME’ye de 6 Ocak 1999’da onaylatılan Ulaşım Ana Planında, üzerinden demiryolu geçişi de tasarlanan, Avrupa ile Asya’yı üçüncü kez birleştirecek 3. Boğaz Köprüsü projesinde de Bergama halkı gibi Arnavutköy halkı da mücadelesini kazanmış ve projenin yapılması askıya alınmıştır. “3. Köprüye Hayır” kampanyasını başlatan “Arnavutköy Semt Girişimi” düzenledikleri sergilerle topladıkları imzalarla basında oldukça fazla ses getiren bir mücadeleyi başlatmışlardır (URL-32, 1999).

Arnavutköy-Vaniköy arasında yapımı programlanan köprünün gerçekleşmemesi yolundaki mücadelelerinde, öncelikle bütçeye finansman yükü getireceği gerekçesiyle Hazine Müsteşarlığının onay vermemesi ve Çevre Bakanlığı ve Anıtlar Yüksek Kurulunun projeye sıcak bakmaması, Karayollarını Genel Müdürlüğünün projeyi askıya almasıyla son bulmuştur (URL-32, 1999).

Nitekim Arnavutköy halkının verdiği mücadele çok özgün ve başarılı, kentlilik bilinciyle hareket eden yurttaşların mücadelesi olarak örnek alınması gerekmektedir.

3.3.8.3. Hasanpaşa Gazhanesi

Ülkemizdeki endüstri mirasının da geleceğe aktarılması gereken kültür

birikimlerinden olduğu bilincinin yasal koruma kararlarına dönüştürülmesinde ilk anlamlı örneklerinden biri “Hasanpaşa Gazhanesi”dir. İstanbul’un Kadıköy yakasına havagazı hizmeti vermesi için 19. yüzyılın sonlarında inşa edilen ve bulunduğu semtin adıyla anılan İETT mülkiyetindeki bu tesisler, 1994 döneminde yıktırılmak istenmişti. Ancak “bilinçli kent sakinlerinin örgütlü direnişi”, yine dönemin Kadıköy ilçe belediyesinin duyarlı çalışanları, sivil kuruluşlar, Mimarlar Odası ve Koruma Kurulu’nun Hasanpaşa Gazhanesi’ni “endüstri mirası” olarak tescil edip koruma kararı ile bu yıkımdan kurtarılan gazhane, benzer bir katılımcı sürecin sonucunda “kültür ve sanat merkezi” işlevine dönüştürülerek kentlinin hizmetine sunulmaya hazırlanmaktadır. Bu amaçla Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından İTÜ döner sermayesine yaptırılan kültürel amaçlı restorasyon ve işlevlendirme projesi ile, gazhane, toplantı ve gösteri salonları, sinemalar, oyun ve dinlence mekânları ile sanat atölyeleri, sergi galerileri, kütüphaneler, okuma ve dinlence mekânlarını içeren bir merkeze dönüştürülmesi amaçlanmaktadır (URL-33, 2002).

“Toplumsal ve kamusal dayanışma kazanımı olarak Kadıköy’e armağan edilen bu direniş projesinin yaşama geçirilmesinde de Hasanpaşa’da gerçekten “kentli bilinci efsanesi” yaratan kent sakinlerinin etkin katılımı, kamusal bir güvenceyle desteklenmesi gerekmektedir.” “Gazhane Çevre Gönüllüleri”nin ısrarlı girişimleriyle gerçekleştiren bu eylem kentli bilincinin işlendiği önemli örneklerden biridir (URL-33, 2002).

Sonuçta, kent sorunları, sorunların ortaya konulması ve çözümü aşamalarındaki sorumluluğun, kent yönetimi ve kent halkı arasında nasıl paylaşacağı bilinci ve benimsenen yaklaşımlar, kente yaşayanların kentlilik bilinci düzeylerini, dolayısıyla kentin yaşam kalitesini etkileyen, nitelikli kentlerin oluşumuna yön veren bir süreçtir.

Katılımın ne derece önemli olduğu konusundaki görüşleri çerçevesinde, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Tarihi Kentler Birliğinin düzenlediği toplantıda, “kendi kültürüne, tarihsel değerlerine, yaşadığı yere sahip çıkan, farklı kültürlerin düşünce ve eserlerine saygı duyan birey ve kuruluşlar, demokrasinin korunması ve geliştirilmesinin en önemli güvencesi olduğunu” söylemiştir. Kentlerin edilgen, kimliksiz bireyleri olmak yerine, kent politikalarına katılan, etkin yurttaşlar olmaları gerektiği, yerel yönetimlerin ise, katılımcılığı ön plana çıkararak saydam yönetim anlayışları, bireyleri kentle bütünleştirecek, kentlerin yönetiminde demokratik bir katılım ortamı yaratacak birimler olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Böylelikle, “temsili demokrasinin sınırlı özgürlüklerden, doğrudan demokrasinin katılımcı yapısına geçiş için bir süreç başlamış olacaktır” demiştir (URL-27, 2003).

Demokrasi kavramı ile katılım kavramının bağı bu cümle ile açığa çıkmıştır. Halk için, halk tarafından yönetilme, özyönetimin demokrasinin vazgeçilmez bir ögesi olduğunu göstermektedir (Keleş, 1993).

Kapsamlı ve uzun olan bu süreçte, en önemli denetleyici kent halkıdır. Bu noktada bilinçli bir kentli birey tipinin oluşumu önem kazanmaktadır. Doğru bir planlama yaklaşımı ve bu yaklaşımı benimseyebilecek düzeyde bilinçli kentliler bu sürecin başarısında öne çıkmaktadır.

Böylelikle planlamanın her aşamasında, planın asıl sahibini sürece katan, kentlerin mevcut potansiyellerini, farklılıklarını ortaya çıkaran, uygulanması ve dolayısıyla amacına ulaşması kolay, denetim mekanizmasını kendi içinde barındıran bir planlama yaklaşımı ile “*nitelikli kent ve bilinçli kentli*” hedefine ulaşmak mümkün olacaktır.

Bu yaklaşımlar öncelikli olarak yasal pek çok düzenlemeyi gerektirir. Ancak mevcut düzenin değiştirilmesi, planlamanın aksayan yönlerinin düzeltilmesi, sonuçta daha nitelikli, yaşanabilir kentsel yaşam alanlarının meydana gelmesine ve dolayısıyla daha kaliteli, bilinçli, çevresine ve yaşam çevresindeki diğer insanlara karşı daha duyarlı bireylerin, kentlilerin oluşumu için zemin hazırlayacaktır.

Bu bölümün sonunda, çalışmanın ikinci bölümünde yer alan, bireyin bilinçli bireye dönüşmesi sürecini, akabindeki kentin nitelikli bir kent olabilmesi süreci ile ilişkilendirip, başarılı bir planlamada kentlilik bilincinden nasıl yararlanabileceği konusu tartışılmıştır.

Bundan sonra, kentlilik bilincinin ölçütlerinin neler olduğu, Trabzon kenti özelinde yapılan uygulama ile kentlilerin bilinç düzeylerinin belirlenmesi aşamalarına geçilecektir. Böylelikle önceki bölümlerde verilen bilgiler ve yapılan ampirik çalışmanın bulguları ışığında mevcut planlama süreci ve yaklaşımı konusunda önerilerde bulunulacaktır.

4. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kentlilik bilinci kavramı, pek çok etmeden oluşan soyut bir kavramdır. Kentlilik bilinci düzeylerinin farklılaşması ve kentlilik bilinci bileşenlerinin/parametrelerinin ortaya konulması amaçlanan bu çalışmada, pek çok istatistik yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın ampirik bir düzleme oturtulabilmesi ve varsayımların test edilebilmesi amacıyla “anket” tekniği kullanılmıştır.

Daha sonraki aşamada anket sonuçları SPSS v.12.0 programına aktarılmış ve değerlendirilmiştir. Veriler faktör analizi, cluster analizi ve korelasyon teknikleri yardımı ile değerlendirilmiştir. Sonuçların haritalandırılması işleminde ise ARCGIS v.8.0 programından yararlanılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak, anket çalışmasından, daha sonra kullanılan istatistik yöntemlerin özelliklerinden bahsedildikten sonra kentlilik bilincinin bileşenleri ortaya konulacaktır.

4.1. Anket Çalışması

Bilindiği üzere” toplum biliminde varsayımların kesinliği arttıkça, kavramların ve bilgilerin de kesinliği artmış olur”. Bu görüş, sistematik gözlem tekniğinin gelişmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Toplum biliminde sistematik gözlemin ilk basit örneği Fransız toplumbilimci Le Play’ın geliştirdiği **inceleme klavuzu** ile olmuştur. Le Play toplumun incelenmesi için 25 temel bölümden oluşan bir “Nomenclature (inceleme klavuzu) oluşturmuştur. Le Play, gözlemleri bir inceleme klavuzuna yada cetveline dayandırarak, çok basit yada kaba da olsa, ilk kez standart ölçümler yapmaya elverişli, sistematik gözlem araçlarını geliştirmiştir (Yasa, 1976).

Le Play’ın bu çalışmalarını daha sonra, Gusti, Sanders, Arthur, Sanderson ve Hoffer gibi toplumbilimciler daha da geliştirerek, küçük toplulukların gözlemlerinde kullanılabilecek, gözlem değişkenini denetim altında tutan standartlaştırılmış gözlem araçlarını oluşturmuşlardır. Örneğin, Amerikalı toplumbilimcilerin kullandıkları, başlıca üç temel maddeye dayalı gözlem araçları şu şekilde oluşturulmuştur (Güven, 2001).

A. Toplulukların demografik yapısı

- 1- Nüfus dağılışı, yapısındaki değişme ve gelişme eğilimleri
- 2- Nüfusun bileşimi, öğelerin özellikleri, etkin ve edilgen nüfus oranları
- 3- Yatay ve düşey nüfus devingenlikleri

B. Toplumsal örgütlenme ve çözülme

- 1- Yerel biçimleşmeler
- 2- Toplumsal kurumlar ve yardımlaşma araçları
- 3- Toplumsal uyumsuzluklardan doğan sorunlar
- 4- Halkın toplumsal yaşama sorunlarına katılma derecesi
- 5- Toplumsal olay ve sorunların yönleri ve değişme yönsemeleri

C. Halkın toplumsal-psikolojik davranış ve tutumları

- 1- Çeşitli sorunlar karşısında halkın tavır ve tutumlarındaki ana yönsemeler ve ayrılıklar
- 2- Toplumsal olayların topluluğun yaşamdaki karşılıklı etkileri ve yankıları (Güven, 2001).

Toplumbilimde gözlemin standartlaştırılmasını sağlayan ilk araç soru dizisi tekniğidir. Bu teknikte, soru sorulan kimsenin, doğrudan doğruya kendisinin okuyarak yanıtlayacağı sorulardan oluşan bu tekniğe “anket” tekniği denilmektedir. Bu teknik, en çok standartlaştırılmış ve en biçimsel tekniktir. Gözlemleyen ile gözlemlenen kişi arasında ilişki doğrudan bir ilişki olmayıp, soru dizileri aracılığıyla kurulan bilgi sağlama yöntemidir. Soru dizisi (Ek 1) hazırlanırken, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfının 1996’da yaptığı “Kentte Yaşayanların Tutum ve Öncelikleri Araştırması” ve “İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Araştırma Planlama Başkanlığına yaptırdığı “Sosyal Doku Projesi Çerçevesinde İstanbullu Olma Bilinci Araştırması” anket formları irdelenmiş ve bu çalışmaların anket formlarındaki birkaç özel soru kullanılmıştır. Bunun dışında ise, kullanacağımız bilgi dizininin içeriği ve bölümleri; kent ve birey bağlamında mekânsal ve kişisel olarak ayrı ayrı irdelenmek amacıyla, önceki bölümlerden aktarılan literatür çalışmasından elde edilen bilgiler yardımıyla aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Şekil 14).

Şekil 14. Soru dizisindeki soruların gruplandırılması

Soru dizisindeki sorular amaç ve işlevlerine göre olgusal, davranışsal, tutum ve kanı, bilgisel ve özel amaçlı sorular olabilir (Sencer, 1978). Bu sınıflama 5 farklı amaçla hazırlanan soru kümeleri ile de yapılabilir.

- 1- Deneğin konudan haberdar olup olmadığının öğrenilmesi,
- 2- Deneğin konu hakkındaki fikirlerini öğrenmek,
- 3- Konunun belli parçaları üzerinde cevap almak,
- 4- Deneğin görüşlerinin sebeplerini öğrenmek,
- 5- Deneğin görüşlerinin ne kadar güçlü olduğunu öğrenmek şeklinde sıralanabilir (Erdal, 2005).

Hazırlanan soru dizisinde de bu tür sistematik bir düzene uyulmaya çalışılmıştır. Sencer'in sınıflamasından yararlanılarak soruların amaç ve işlevleri ortaya konulmuştur.

Olgusal sorular; araştırmalarda, kişisel, toplumsal ve ekonomik özellikleri saptamayı amaçlayan sorulardır. Bu tür sorular genellikle, birer bağımsız değişken gibi alınarak diğer yanıtlarla çapraz ilişkiye sokularak bilgilere ulaşılmaya çalışılmaktadır (Güven, 2001). Soru dizimizde yer alan olgusal sorular;

- Yaş
- Cinsiyet
- Medeni durum
- Meslek
- Eğitim durumu
- Ailenin ortalama geliri
- Konut sahipliliği
- Sosyal güvence
- Araba sahipliliği ve türü
- Refah düzeyi
- Kentte kalış süresi

Davranışsal sorular; araştırmalarda, bireylerin, grupların yada kurumların, kişisel ve grupsal davranışlarının ve bu davranışlara yol açan itici güçlerin araştırılmasında kullanılan sorulardır. Bu sorular yoluyla, bireyin kişisel davranışlarının yanı sıra, grup, örgüt yada toplum içerisindeki davranışları yada söz konusu toplumsal kümenin üyesi olarak alışkanlıkları, davranışları ve eğilimleri hakkında bilgi edinilebilir (Güven, 2001). Soru dizisinde yer alan davranışsal sorular;

- İnternet kullanımı
- Günlük gazete takibi
- Medya takibi
- Kentsel davranışlar
- Kişisel ilişkiler
- Toplumsal ilişkiler
- Konut yakın çevresi ilişkileri
- Kentsel yaşamın etkileri
- Kente karşı sorumluluk hissi
- Kültürel faaliyetlere katılım
- Tarihi mekânların ziyareti
- Doğum yeri ile memleket tanımlaması bağlantısı

Tutum ve kanı soruları; araştırmalarda, kişilerin belli nesnelere, olaylara yada kişilere karşı belli biçimlerde davranışlarını ifade eden tutumlar, toplumsal olarak kazanılan eğilim ve yönlendirmelerle ilgili olup, aynı zamanda da kişilik yapısının bir yönünü oluştururlar (Güven, 2001). Bu tip sorular yanıtlanması güç sorulardır ve bu nedenle ki özenle hazırlanması gerekir. Kişinin duygularını, beklentilerini, ön yargılarını, benliğinin yansımalarını içeren bu tip soruların denetim soruları ile doğruluklarının test edilmesi gerekmektedir. Soru dizininde yer alan tutum ve kanı soruları;

- Duyarlılık
- Katkı verebilme
- Katkı düzeyi
- Planlamaya olan inancı
- Kent yönetimini denetleme
- Tepkilerini ortaya koyabilme
- Eyleme geçebilme –geçememe nedeni
- Kent imajı

Bilgi soruları; araştırmada, yanıtlayıcının belli bir konu üzerinde sahip olduğu bilginin niteliğini, düzeyini ve geçerliliğini ölçmekte kullanılan sorulardır. Soru dizininde yer alan bilgi soruları;

- Planlama çalışmalarından haberdarlık
- Çalışmalara katkı verme
- Dernek üyeliği
- Haklarının farkında olma
- Haklarına sahip çıkabilme
- Dernek üyeliği

Özel amaçlı sorular; araştırmanın, analiz ve değerlendirme aşamasında araştırmaya yön tutacak sorulardır. Eleme, sondajlama, denetim, ortam hazırlayıcı, sonul varsayılan ve geri görülen sorular olarak sınıflandırılabilirler (Güven, 2001). Soru dizininde yer alan özel amaçlı sorular;

- Kentli hissetme
- Mekâna olan bağımlılığının nedeni
- Kentteki konumu
- Kent yönetimine katılma isteği
- Planlama çalışmasındaki tutumu
- Kent ve kentli ilişkisi
- Kentin sorunlarına duyarlılık
- Kentsel gelişime katkı
- Kentin tanımı
- Kentliliğin tanımı
- Kente olan bağımlılığı
- Ayrılma/ayrılmama nedeni
- Kente yabancı hissetme(sosyal-fiziksel-toplumsal-yönetimsel)
- Kent hissel bağları
- Kentsel bellek

Soru dizininin yanıtlamaları, biçimsel olarak hem açık uçlu hem de kapalı uçlu olarak hazırlanmış ve kapalı sorular da amaçlarına göre sınıflayıcı ve ölçekleyici sistemleştirmeler kullanılarak hazırlanmıştır.

Sınıflayıcı sistemleştirme yoluyla, bir sorunun birbirinden bağımsız yanıt seçenekleri arasında birkaçının seçilmesine olanak tanınırken yanıt seçenekleri arasında bir derecelenme ilişkisi kurulmamaktadır. Böylelikle eşdeğer seçenekler bulunur ve belli bir özelliğin salt mevcudiyeti sınıflandırılmış olur. Ölçekleyici sistemleştirme ile ise; tutum ve

davranışların sıklık, derinlik ve yoğunluk yönlerinden incelenmesi olasıdır. Böylelikle daha hassas ve güvenilir yanıtlar ortaya konulabilir. Bu tip sistemleştirme olgusal sorularda değil de tutum ve davranış sorularının seçeneklerinde kullanılabilir (Güven, 2001). Toplumbilimde sıkça kullanılan Likert ölçeği, anket çalışmasında da 5 kademeli olarak kullanılmıştır. Örneğin;

5	4	3	2	1
Çok iyi	iyi	orta	kötü	çok kötü
Her zaman	genellikle	bazen	pek az	hiç
Her gün	gün aşırı	ara sıra	nadiren	hiç

Örneklem Büyüklüğü; büyük bir bütünü temsil edebilecek bir parçanın, bütün içinden seçimi işlemi olan örneklem tekniği; rastlantısal, tabakalı veya kota örnekleme şeklinde olabilir. Tez çalışmamızda kullanılan örnekleme kümesi tabakalı örnekleme olarak belirlenmiştir. Böylelikle rastlantısal örnekleme seçeneğinde olduğu gibi, eşit seçebilme ilkesine dayanmakla beraber temsil yeteneğini arttırmak üzere, evreni alt tabakalara ayırarak örneklerin bu tabakalardan alınması sağlanabilecektir. Kullanılan bölme ölçütü yaş, cinsiyet, kır-kent kökeni, sosyo-ekonomik durum, oturma kesimi vb. olabilecektir (Güven, 2001).

Tezde, çalışma alanı olarak Trabzon kenti seçilmiştir. Örnekleme tekniği olarak alınan “tabakalı örnekleme tekniği”ne uygun olarak oturma kesimi bölme ölçütü olarak alınmış ve mahalle bazında evrelere ayrılmıştır. Hazırlanan soru dizini, mahalle nüfuslarına bağlı örnekleme büyüklüğünün belirlenmesinden sonra, her bir mahalledeki denek sayısı saptanarak gerçekleştirilecektir.

Tabakalı örneklemede ise örneklem büyüklüğünü saptamada yaygın olarak kullanılan Cochran (1962) formülünden yararlanılmıştır (Balcı, 2003).

$$n = \frac{t^2(PQ)/d^2}{1+(1/N)t^2(PQ)/d^2}$$

N = evren büyüklüğü
n = örneklem büyüklüğü
d = tolerans düzeyi
t = güven düzeyinin tablo değeri (1.96 veya 2.58)
PQ = (.05)x(.05)=.25 maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesi

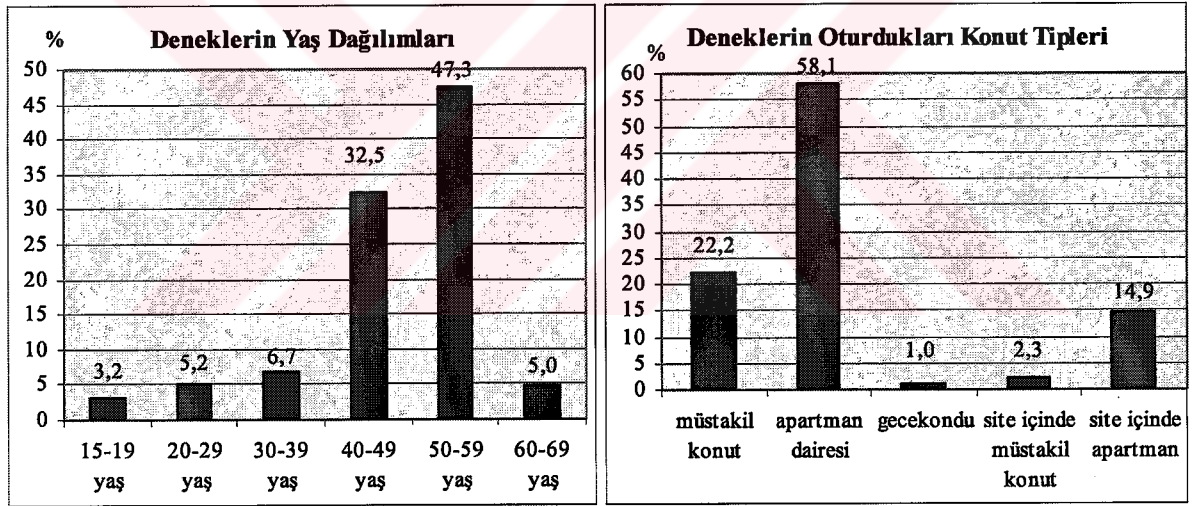
N = 214949 (D.İ.E. 2000 nüfus sayımına göre)
d = 0,035 (%3,5 hata oranı)
t = 2,58 (%99 güven düzeyi için tablo değeri)

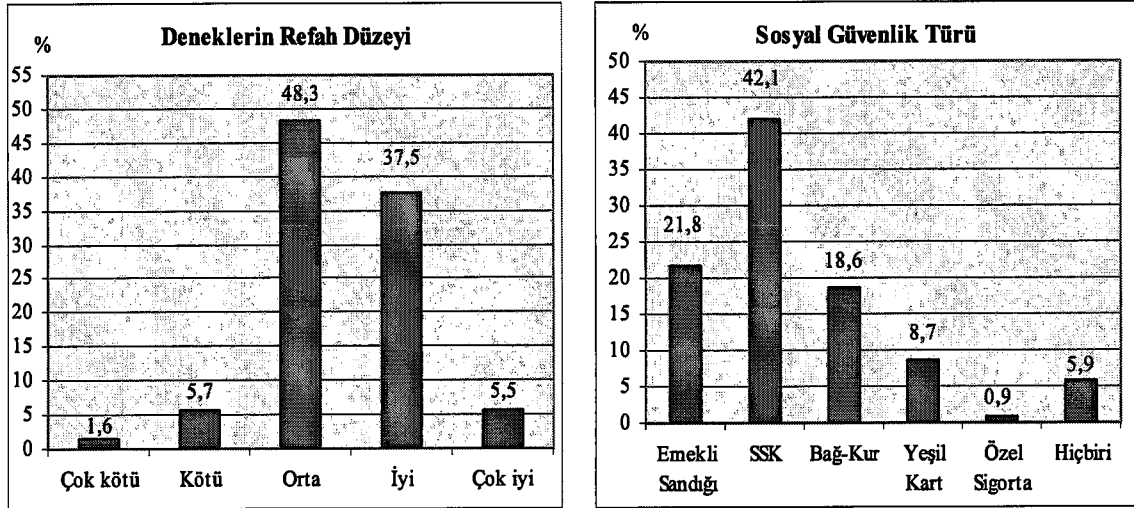
Kentte yer alan 39 mahalleden kırsal nitelikli yapılanmanın hakim olduğu ve 529 nüfus ve 3 kişi/ha. yoğunluğundaki Kanuni mahallesinde gerekli örneklem büyüklüğünün oldukça düşük olması ve yorumlanabilir olmaması nedeniyle alan dışında bırakılmıştır. Diğer 38 mahalle için hesaplanan örneklem büyüklüğü oranında anket yaptırılarak bundan sonraki aşamada değerlendirmeye geçilmiştir.

4.2. Deneklerin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Deneklerin sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; % 58,4'ünün erkek, %41,4'ünün ise kadın olduğu, % 82,9'unun evli olduğu izlenmektedir. Deneklerin % 59,1 oranının araba sahibi olduğu, genelde ilkokul ve lise mezunu oldukları ve yaş dağılımlarına bakıldığında, büyük bir kısmının orta yaş düzeyindeki kişilerden oluştuğu gözlenmiştir (Şekil 16, 17,19).

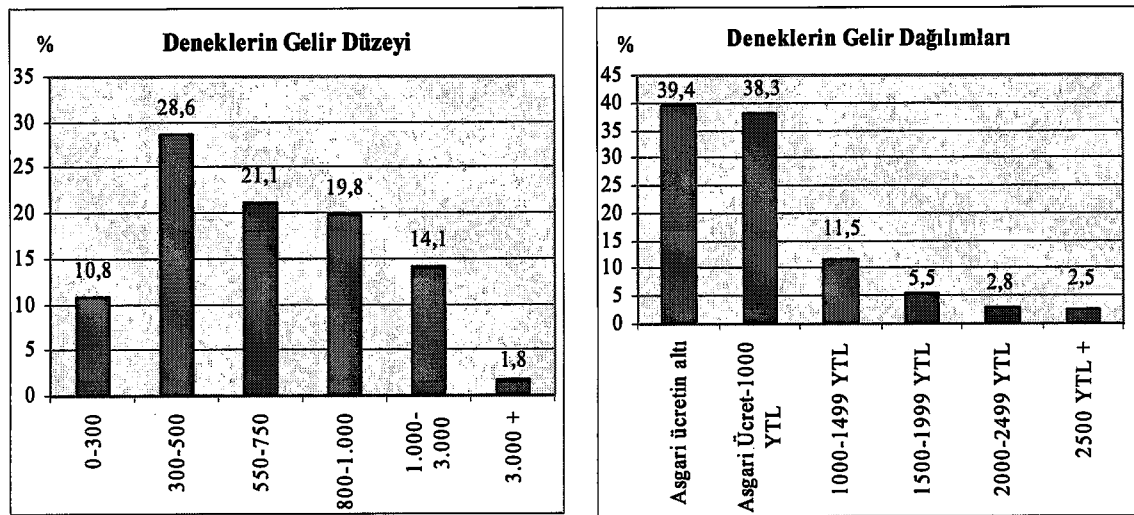

Şekil 16. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (yaş dağılımı-oturdukları konut tipleri)

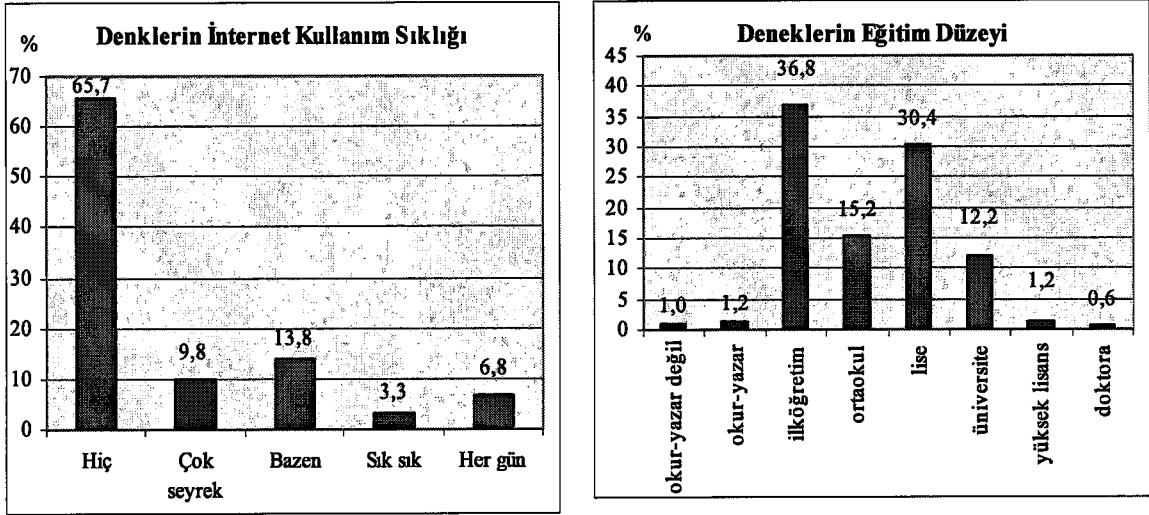
Şekil 17. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (refah düzeyi-sosyal güvenlik türü)

Anket çalışmalarının gelir durumuyla ilgili soruların yanıtlanma yada doğru yanıtlanma olasılığı genelde düşük bir ihtimal kabul edilir. Bu nedenle oluşturulan soru dizisinde ailenin ortalama geliri önce açık uçlu olarak sorulmuş, birkaç soru sonra kapalı uçlu olarak tekrarlanmıştır. Aşağıdaki tablolardan soldakinde soru dizisindeki gruplamaya göre işaretlenen gelir durumu ile sağdaki tabloda ise açık uçlu soruya verilen yanıtların frekans dağılımlarına göre yeniden gruplanmış hali verilmiştir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere, deneklerin yaklaşık %70'inin geliri 1.000 YTL'nin altındadır (Şekil 18).

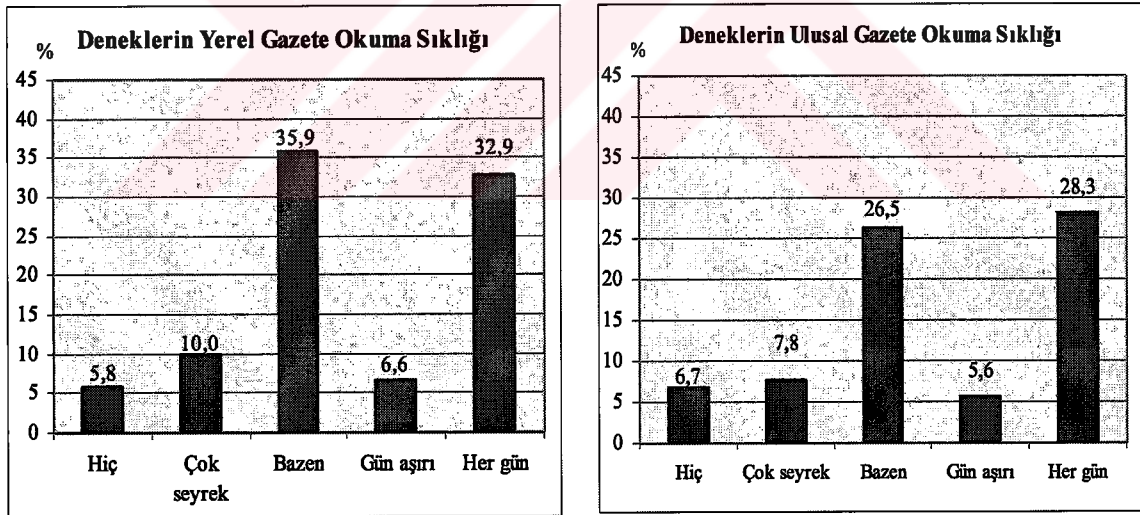
Şekil 18. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (gelir düzeyi)

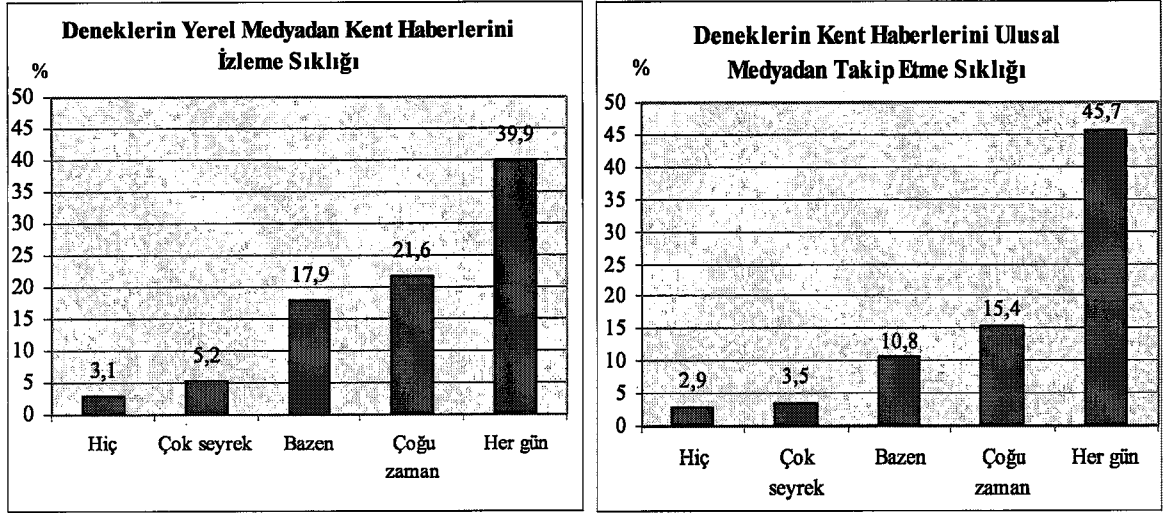
Şekil 19. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (internet kullanımı- eğitim düzeyi)

Deneklerin düzenli yerel gazete okuma alışkanlığının, ulusal gazeteye göre daha fazla olduğu görülmektedir (Şekil 20).

Şekil 20. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (yerel ve ulusal gazete okuma sıklığı)

Anket sonuçlarına göre deneklerin yaklaşık %60'ı düzenli olarak yerel medyayı takip etmektedir. Bu sonuç kent hakkında bilgilenmeyi sağladığı ve kentinde olup bitenden haberdar olan kişi içinde kentten yabancılaşmamayı sağladığı için önemli bir sonuçtur (Şekil 21).

Şekil 21. Deneklerin sosyo ekonomik özellikleri (yerel ve ulusal medyadan kent haberlerini takip etme)

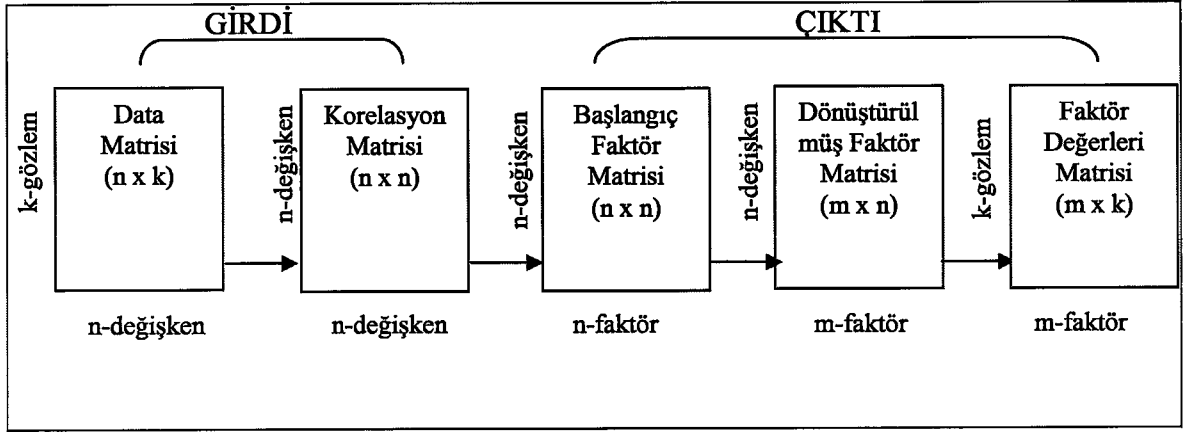
4.3. Anketlerin Değerlendirme Yöntemi

4.3.1. Faktör Analizi

Anket sonuçları faktör analizi (çok değişkenli analiz) tekniği ile değerlendirilmiştir. Faktör analizi veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde sunulmasını sağlayan birçok değişkenli istatistiksel analiz türüdür.

Bu method mekânsal benzerliklerin ölçülmesinde de kullanılabilir. Belirli bir coğrafya sistemindeki iç yapıya ait analiz üretmeyi yada teyit etmeyi sağlar. Böylelikle kent, bölge, vb. komşu alanlar arasındaki bağ aranabilir ve verinin mekânla ilişkisi kurulabilir (Taylor, 1977).

Faktör analizde temel amaç, değişkenler arasındaki karşılıklı bağımlılığın kökenini araştırmaktır (URL-34, 2005). Bu nedenle yöntem, veri kümelerinin değişkenleri arasındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir “veri azaltma” yöntemi de denilebilir. Böylelikle, birbiri ile ilişkili değişkenleri birleştirerek az sayıda ancak bağımsız değişken kümeleri elde etmede ampirik bir temel sağlanacaktır (Balcı, 2003). Faktör analiz işlemi süreci aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Şekil 22):

Şekil 22. Faktör analiz işlem süreci (Taylor, 1977).

Faktör analizinin genel amacı; belirli sayıdaki değişkenleri içeren bilgilerin en az bilgi kaybıyla, daha az sayıdaki yeni faktörler seti ile özetlenmesi için bir yol bulmaktır.

Özelde, faktör analizinde aşağıda belirtilen dört farklı yaklaşım vardır:

1. Çok sayıda değişkenler içerisinde bulunan, kolaylıkla gözlemlenemeyen bir boyutlar setinin tanımlanması (R tipi faktör analizi olarak nitelendirilir).

2. Çok sayıda verinin, daha büyük bir kütle içerisinde bulunan farklı gruplara birleştirilmesi yada yoğunlaştırılması tekniği; Q tipi faktör analizi olarak nitelendirilir.

3. Çok sayıda değişkenlerden, regresyon, korelasyon veya diskriminant analizi için uygun değişkenlerin tanımlanması.

4. Regresyon, korelasyon ve diskriminant analizlerinde kullanılmak üzere kısmen yada tamamen orijinal değişkenlerin yerini alacak olan daha az sayıda ve tamamen yeni değişkenlerin oluşturulması (Joseph vd., 1992).

Faktör Analizi Modeli; genel faktör modelinin bir çok değişik şekilleri mevcuttur. En yaygın olarak kullanılan faktör analizi yaklaşımları 'Principal Component Analysis' ve 'Common Factor Analysis'dir. Faktör modelinin seçimi araştırmanın amacına bağlıdır. 'Component' modeli, araştırmada amaç, minimum sayıdaki faktörler içinde orijinal bilginin çoğunun özetlenmesi olduğunda kullanılır. 'Common Factor Analysis' ise bunun tersine, kolaylıkla tanınamayan ana faktörlerin tanımlanmasında kullanılır (Gül ve diğ., 2001).

Faktör Çıkartma ve Rotasyon Yapılmamış Faktör Matrisi; faktör çıkartma aşamasının hedefi, faktörlerin belirlenmesidir. Faktörlerin çıkartılmasında çeşitli metotlar söz konusudur. Bu çalışmada, faktör analizinde en yaygın olarak kullanılan temel bileşenler analizi (principal components analysis) kullanılmıştır.

Burada tüm yapılan işlem, aralarında korelasyon bulunan değişkenler setinin, aralarında korelasyon bulunmayan değişkenler setine (temel bileşenler) dönüştürülmesidir. Temel bileşenler analizinde, gözlem değişkenlerinin doğrusal bileşenleri şekillenmektedir.

Birinci ana bileşen, örnekteki en büyük varyansa sahip olan kombinasyondur. İkinci ana bileşen ise ikinci en büyük varyansa sahiptir ve birinci bileşen ile aralarında korelasyon bulunmamaktadır. Sonraki bileşenler ise toplam varyans içinde daha düşük paylara sahiptirler ve aralarında korelasyon yoktur (Gül ve diğ., 2001).

Değişkenleri açıklamaya yeterli gelecek faktör sayısının belirlenmesinde, çeşitli yaklaşımlar dikkate alınmaktadır. Bunlardan birincisi, özdeğeri (eigen value) 1'den büyük olan faktörlerin seçilmesidir. Bir diğer yaklaşım ise, her bir faktöre ait toplam varyansların grafik olarak gösterimi olan scree plot yaklaşımıdır. Kırılma noktası kriterine göre; y eksenine özdeğerler x eksenine ortak faktör sayıları yazılarak bir grafik çizilir. Buna göre, ilk kırılmanın olduğu yerde bulunan faktör sayısının yeterli olduğu kabul edilmektedir (Norusis, 1988).

Faktör sayısına karar verildikten sonra rotasyon tekniği kullanılır. Rotasyon tekniği olarak, orthogonal ve oblique metotları olmak üzere başlıca iki teknik bulunmaktadır. Uygulamada tüm rotasyon metotlarının amacı, yorumu kolaylaştırmak için satır ve sütunların basit hale getirilmesidir.

Ortogonal bir çözüm için uygulanan faktör analizinde ortaya çıkan faktörlerin birbirleri ile ilişkileri yoktur. Bu durumda "varimax rotation" tekniği kullanılarak faktörler hesaplanabilir. Bu yöntemin faydası, tek tek faktör değerlerinin daha açık ortaya konulabilmesidir. En fazla faktör sayısı değişken toplamı sayısına eşdeğer olabilir. Ancak seçilen faktörlerin veri kümesi içindeki değişkenlerin yeterli açıklama oranını sağlaması koşulunda, mümkün olduğunca az faktörle çalışılması gözden uzak tutulmamalıdır. Faktör sayısı tamamen subjektif bir seçimle saptanır. Daha açıkçası araştırmacı kaç faktörle çalışabileceğini kendi başına seçebilir. Ancak değişkenlerin yaklaşık %70-90'ını karakterize edecek faktörler ile çalışılmalıdır (Ünlü, Stendal, 1989).

Bazı durumlarda oblique çözümü kullanmak gerekebilir. "Bu durumda birbirleriyle ilişkili faktörler elde edilir, her faktör genel kavramın altındaki bir yapının ölçümünü üstlenir" (Balcı, 2003). Üç esas orthogonal yaklaşım geliştirilmiştir: Bunlar QUARTIMAX, VARIMAX ve EQUIMAX rotasyon yaklaşımlarıdır. Genelde kullanılan ise, bir faktör üzerindeki büyük yüklerin dağıldığı değişken sayılarını minimum yapan VARIMAX rotasyon tekniğidir. Oblique yaklaşımda ise, PROMAX, OBLIMIN

yöntemleri kullanılır. Bu yöntemler arasında da en çok Promax yöntemi kullanılırken, her bir istatistik paket programı için farklı yöntemlerin kullanılması gerektiği söylenmektedir. SPSS programı için önerilen oblique tekniği ise, DIRECT OBLIMIN dir.

Değişkenler arasında meydana gelen kümelenmelere bağlı olarak faktör sayıları da artar veya azalır. Eğer bir küme içindeki korelasyonlar fazla ise o kümeyi az sayıda faktör temsil eder (Çermikli vd., 2005). Birinci faktörün açıklama oranı daha yüksektir, bunu diğer faktörler izler.

Faktör analizi, genellikle 50 gözlemden daha düşük bir örnek büyüklüğüne uygulanmaz, örnek büyüklüğü 100 yada daha fazla olması istenir. Genel bir kural olarak, analiz edilecek değişken sayısının 4 yada 5 katı daha fazla sayıda gözlem değerinin olması gerekir. Bu oran bir yere kadar geçerlidir ve birçok durumlarda, değişkenlerin sadece 2 katına sahip olan gözlemlere de faktör analizi uygulanabilmektedir. Az sayıdaki örneklerin ve az sayıda değişken-gözlem oranı ile çalışıldığı durumlarda, analizi yapan kişinin bulguları yorumlamada temkinli olması gerekmektedir (Joseph ve diğ, 1992).

4.3.2. Cluster Analizi (Kümeleme Analizi)

Kümeleme analizi, bireylerin veya uyarıcıların benzerliklerine göre gruplarda veya kümelerde toplanmasını amaçlayan birçok değişkenli istatistik analizidir. Ayrırma (Diskriminant) analizinden farklı olarak kümeleme analizinde faktör analizindeki gibi veri matrisi analiz öncesi tahmin ve kriter alt setlerine bölüştürülmez. Kümeleme analizinde dikkatler, bireylerin araştırmada ölçülen tüm değişkenler üzerindeki değerlerini hesaba katarak ortaya çıkacak kümeler veya gruplar üzerinde toplanmıştır. Bireyler arasındaki benzerlikleri saptamak amacıyla uzaklık ölçüleri, korelasyon ölçüleri veya nitelik verilerinin benzerlik ölçüleri kullanılabilir (URL-34, 2005).

Varimax Rotasyon tekniği ile oluşturulan Rotated Component Matrisinde her faktör için öne çıkan değerler belirlenmiş ve faktörler isimlendirilmiştir. Daha sonra elde edilen faktör skorlarla Hierarchical Cluster Analizi yaptırılarak gruplama yoluna gidilmiştir.

Kullanılan yöntemle ilgili olarak yapılan bu değerlendirmelerden sonra, anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin, bilgisayar ortamına aktarılması ile 161 değişken x 1372 gözlem değerinden oluşan bir matris oluşturulmuştur. Bu matriste gözlem sayısı, değişken sayısının yaklaşık 8-9 katına, faktöre giren değişken sayısı yaklaşık 100

olduğundan bu oran 13-14 katına indirilmiştir ki bu sağlıklı bir faktör analizi yapabilmek için önemli bir değerlendirme ölçütünün sağlandığının göstergesidir.

Bir sonraki bölümde anket çalışmasının bulguları belirlenen yöntemler yardımıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlk olarak kentlilik bilincinin bileşenlerini ortaya koymak için yapılan faktör analizin sonuçları yorumlanmış, daha sonrada planlama ile kentlilik bilincinin ilişkisinin kurulabileceği düzlem olan mekânda faktörlerin dağılımları irdelenmiştir. Bu arada veri tablosuna sürekli geri dönüşler yapılarak çapraz değerlendirmeler yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

5. BULGULAR

Bulgular bölümü iki ayrı faktör analizinin sonuçlarını içermektedir. İlk analizde bireylerin kentlilik bilinci düzeyleri, ikincisinde ise, kentlilik bilincinin kent mekânındaki dağılımları, faktör yüzeylerle irdelenmiştir.

5.1. Faktör Analiz –I

1372 denekle yapılan anket çalışmasının verilerinden faktör analizinde kullanılacak olan değişkenler belirlenerek bir matris oluşturulmuştur. Bu veri matrisini kullanmak için öncelikle yapılması gereken işlem veri azaltma işlemidir ve bu bağlamda çok değişkenli veri analiz yöntemi olan faktör analiz kullanılmıştır. Değişken sayısının oldukça fazla olmasının nedeni “kentlilik bilinci” kavramının oldukça soyut bir olgu olması ve pek çok bileşenden oluşuyor olmasıdır. Tezin ilk bölümlerinde de ortaya konulduğu üzere, kentlilik bilinci piramitin en üst noktasıdır, bu noktaya erişebilmek için basamaklardan doğru bir şekilde yürümek gerekmektedir. Aşağıdaki Tablo 14’de Temel Bileşenler Analizi (PCA) yönteminin çıktıları yardımıyla bu varsayımın doğruluğu ortaya konulmuştur (Ek 2).

Değişkenleri açıklamaya yeterli gelecek faktör sayısının belirlenmesinde, çeşitli yaklaşımların söz konusu olduğu 4.3.1. *Faktör Analizi* bölümünde dile getirilmiştir. Bu yaklaşımlardan biri olan, özdeğeri 1’den büyük olan faktörlerin seçilmesi yaklaşımı bu çalışmada benimsenmiştir. Özdeğerleri (eigen values) 1’den büyük olan faktörler Tablo 14’de de görüldüğü üzere 11 tanedir ve bu faktörlerin değişkenleri açıklama oranı %57 olarak belirlenmiştir.

Tablo 14. Faktör analizi: faktörler ve özdeğerleri

Bileşenler	Öz değerleri			Bileşenler	Öz değerleri		
	Özdeğeri (eigen)	Varyans %	Kümülatif % Toplam		Özdeğeri (eigen)	Varyans %	Kümülatif % Toplam
1	4,279	13,803	13,803	17	0,760	2,453	73,501
2	2,180	7,034	20,837	18	0,740	2,387	75,888
3	1,630	5,259	26,096	19	0,715	2,306	78,194
4	1,603	5,172	31,268	20	0,678	2,186	80,380
5	1,403	4,525	35,793	21	0,665	2,144	82,524
6	1,279	4,125	39,918	22	0,633	2,041	84,565
7	1,226	3,955	43,873	23	0,626	2,020	86,586
8	1,133	3,592	47,465	24	0,615	1,983	88,569
9	1,098	3,381	50,846	25	0,602	1,942	90,510
10	1,045	3,306	54,152	26	0,556	1,792	92,303
11	1,010	3,177	57,329	27	0,524	1,689	93,992
12	0,957	3,023	60,352	28	0,522	1,684	95,677
13	0,898	2,895	63,247	29	0,486	1,567	97,243
14	0,855	2,758	66,005	30	0,468	1,511	98,754
15	0,795	2,564	68,569	31	0,386	1,246	100,000
16	0,769	2,479	71,049				

Faktör sayısı belirlendikten sonra yapılacak olan işlem rotasyon işlemidir. Ortogonal ve oblique yaklaşımlar ayrı ayrı denenerek, veri setine en uygun bulunan “Varimax” rotasyon işlemi kabul edilerek faktör rotasyonu işlemi sonuçlandırılmıştır. Rotasyon matrisinde faktörlere değişkenlerin yüklenmeleri izlenmektedir. Bu yüklerden 0,4 değerinden daha fazla yüklenenler seçilerek faktörlere isim verilmesi (sıfatlandırılması) işlemine geçilmiştir (Tablo 15).

Tablo 15. Faktörlerin isimlendirilmesi

FAKTÖR	Açıklayıcılık Oranı Varyans %	FAKTÖR TANIMI
Faktör 1	13,803	KENTE AİT OLMA/AİDİYET
Faktör 2	7,034	KENTE KARŞI SORUMLULUK
Faktör 3	5,259	DENETLEME-TOPLUM HİSSİ
Faktör 4	5,172	PLANLAMAYA İNANÇ
Faktör 5	4,525	KENTLİ DAVRANIŞI/KENTSEL DAVRANIŞLAR
Faktör 6	4,125	PLANLAMAYA KATILIM
Faktör 7	3,955	MEKÂNA BAĞIMLILIK/MEKANSAL ALGI
Faktör 8	3,592	KENTSEL KÜLTÜREL KAZANIMLAR
Faktör 9	3,381	KOMŞULUK İLİŞKİLERİ
Faktör 10	3,306	KENTSEL SOSYAL KAZANIMLAR
Faktör 11	3,177	MEKANSAL BELLEK

5.1.1. Faktör Analizinin Yorumlanması

FAKTÖR I: KENTE AİT OLMA/AİDİYET

Faktör I'de görüldüğü üzere deneklerin, Trabzon kentiyle kurdukları hissel bağlar; Trabzon'u ev olarak düşündüklerinde kendilerini ne olarak gördükleri sorusuna verdikleri yanıtlar; kendilerini kente ait hissedip/hissetmeme durumu ve kentten ayrılmayı düşünmeme değişkenlerinin bu faktör üzerindeki yükü oldukça fazladır (Tablo 16).

Tablo 16. Faktör I'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
kendini tamamen Trabzon'lu hissetme	0,77
Trabzon'u kendi evi olarak görme	0,70
kendini kente ait hissetme	0,64
Trabzon kentine ilişkin görüş	0,41
kentle kurulan hissel/duygusal bağlar	0,39
kenti sevdiği için kentten ayrılmak istememe	0,38

Humman'a (1992) göre aidiyet; mekândaki hissel yatırımların, kişilerin mekânla kurdukları bu pozitif duygusal ilişkidir. Ait olduğunu hissetmek önemlidir, o mekâna karşı nedenini bilmesede güzel duygular hissetmek; mutlu, özgür, dost çevresinde, güvenli gibi sıfatlarla hislerini tarif edebilmek; mekânla olan duygusal bağın kuvvetliliğinin ifadeleridir. Bu nedendir ki bir kentle duygusal bir bağınız yoksa kendinizi ait hissetmiyorsanız, o kenti sevemez, koruyamaz, savunamazsınız.

FAKTÖR II: KENTE KARŞI SORUMLULUK

Kente karşı kendini sorumlu hissetmek, sorumluluklarının farkında olmak ve sorunların çözümünde aktif roller üstlenmek, kentin kendine verdiği hakları bilen her birey için kente karşı yerine getirmesi gereken bir görevdir. Faktör II'de de bu değişkenler yüksek faktör yükleri ile öne çıkmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Faktör II'ye yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
kente karşı sorumluluğunun farkında olma	0,73
kentli haklarının farkında olma	0,70
kentsel gelişimle ilgili sorunların çözümünde üstlenilecek rol/katkı düzeyi	0,67
mahalle güzelleştirme derneğinde aktif çalışma	0,41

Kentini, mahallesini koruyan, pasif değil etkin olmak isteyen her bireyin, bu boyutta bir bilinçlilik düzeyine erişmesi gerekmektedir. Birey mekânı “kendileme” yoluyla sahiplenir ve mekânla karşılıklı bir alış-verişin söz konusu olduğunu bilir. Aidiyet ve sonrasında sahiplenmek, sorumluluk duymayı pekiştirir.

FAKTÖR III: DENETLEME-TOPLUM HİSSİ

Faktör II'nin devamı, sonucu niteliğindeki “faktör III”, sorumluluk sahibi bireylerin toplum hissini ve dolayısıyla toplumu savunma hisini ortaya koymaktadır (Tablo 18).

Toplum hissi, bu faktörlerden belki de en önemlisidir. Bireyin ben boyutundan biz boyutuna geçişini gösterir. Biz boyutu ailedir; komşuluktur; mahallelidir; kentlidir, toplumdur.

Tablo 18. Faktör III'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yükü
düzenli olarak meclis toplantılarına katılma arzusu	0,66
sosyal ilişkileri güçlendirici faaliyetlerde bulunabilme	0,58
mahalle güzelleştirme derneğinde aktif çalışma	0,54
kenteki sosyal konumu	0,50
hemşehri derneği dışında vakıf ve STO'larda aktif çalışma, üyelik	0,45
kentli davranışı göstermeyenleri uyarma	0,39

Bireyin kentteki statüsü, yalnızca mesleği, konumu yada gelir düzeyi demek değildir. Bireyin toplumdaki gücü, konumu, saygınlık düzeyidir. Sosyal ilişkileri güçlendirici faaliyetlerde bulunma ve yalnızca ailesine yada arkadaşlarına önem veren değil, komşularına, bulunduğu sosyal çevreye değer veren bireylerin, kendi sosyo-kültürel seviyesindeki bireylerle gerçekleştirdiği etkin iletişim kişinin biz bilincini bunun mekânla birleşimi ise toplum hissini güçlendirecektir.

Denetim boyutu ise mahalle ölçeğinden başlayarak güzelleştirme dernekleri, kent ölçeğinde meclis toplantılarına düzenli katılım arzusu ve daha üst ölçekte örgütlenmeyi içeren STO'larda görev yapma değişkenleriyle kent yönetiminde gözlemsel ve gerektiğinde tepkilerinin, itirazlarının ortaya koyulabileceği platformların oluşumu ve bireylerin bu kurumlardaki konumları ile bağlantılıdır.

FAKTÖR IV:

PLANLAMAYA İNANC

Planlamaya olan inancın göstergelerinden olan değişkenler "faktör IV" üzerinde yüklenmişlerdir (Tablo 19).

Tablo 19. Faktör IV'de yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yükü
planlama kararı gereği olarak kendi parselindeki düzenlemeye uyma	0,58
planlamanın kent sorunlarını çözeceğine inanma	0,55
kentle kurulan hissel/duygusal bağlar	0,52
kendini kente ait hissetme	0,36
kentteki landmarkların bilinmesi/tarif edilmesi	0,28

Kentinizin gelişimine önemli katkı verecek bir proje için arsanızın bir kısmının belediye tarafından satın alınmasına tepkiniz nasıl olur? sorusuna verilen yanıt %32,7 oranıyla “umarım böyle bir sonuçla karşılaşmam”, %30,4 oranı ile ise “parselimi bedel karşılığında belediyeye satardım” olmuştur. Faktöre yüklenen bir diğer değişken, “planlamanın kentinizin sorunlarını çözebileceğine inanıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlardır. Bu noktada %37,4 oranıyla “planlamanın kent sorunlarını büyük ölçüde çözebileceğine inanma” önem kazanmıştır. Bu sorunun yanıtlarında diğer bir nokta ise, planlamaya inanmayan veya kararsız kalanların nedenleri ile ilgilidir. Planlamanın amacının insanlara anlatılmaması, bireylerin bu konuda çok bilinçsiz olması ve yönetime plana uyacağı konusunda güvenmemeleri neden olarak belirtilmiştir. Planın bir çıkar aleti olarak kullanıldığı ve yalnızca kâğıt üzerinde kaldığı düşünüldüğünün ve en önemlisi de geçmiş deneyimlerin başarısızlığının bu görüşleri desteklemesinden dolayı planlamanın kentsel sorunların çözümünde başarılı olabileceğine inanılmamaktadır.

Planlamaya inancın kuvvetli olabilmesi için planlamanın amacının iyi bilinmesi gerekmektedir. Planın “kim için ve niye” yapıldığı kentli ve özellikle kent yönetimi tarafından ne kadar iyi bilinirse, plana müdahaleler de o denli azalacaktır. Planlamanın amacının bilinmesi kadar planların başarısı da önemlidir. Bu bağlamda da plan kararlarının uygulanması ve planların bütünlüğünün değişikliklerle bozulmaması halkın planlamaya inancının/güveninin yeniden oluşabilmesi için oldukça önemlidir.

FAKTÖR V: KENTLİ DAVRANIŞI /KENTSEL DAVRANIŞLAR

Kentsel hayatta yapılması gerekenler, ikili ilişkilerde ve mekâna karşı gösterilmesi gereken saygı ve özen “faktör V” deki faktör yüklerinin ağırlığı ile gösterilmektedir (Tablo 20).

Tablo 20. Faktör V’e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüklü
komşularını rahatsız etmemeye özen gösterme	0,74
iletişim cümlelerini kullanabilme	0,69
kentli davranışı göstermeyenleri uyarma	0,61

Keleş’e (1980) göre kent kültürü; kentleşmeyle birlikte oluşan kültür; kentte yaşayanların sahip oldukları değer-norm sistemi, davranış kalıpları, maddi ve maddi

olmayan yaşam biçimidir. Kentli davranış kalıplarına uyulması, bireylerin sahip oldukları değer ve normlarla da ilişkili olarak iletişim sözcüklerini rahatlıkla kullanabilme, komşularını rahatsız etmemeye özen gösterme vb. etmenlerle ilişkilendirilebilir. Yerlere tükürenleri- sümükürenleri, çöp atanları; denize çöp atanları; yasak yerlerde sigara içenleri; kent mobilyalarına; yeşile; ortak kullanım mekânlarında gürültü yapanları uyarmayı içeren *kentli davranışı göstermeyenleri uyarma değişkeni* de bu faktör üzerinde etkilidir.

FAKTÖR VI: PLANLAMAYA KATILIM

İmar planının yapımı sırasında yada plan değişiklikleri konusunda itiraz etme; itiraz nedeni ve plan yapım sürecine katılım bu faktörü pozitif yönde etkileyen değişkenlerdir (Tablo 21).

Tablo 21. Faktör VI'ya yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yükü
imar planına yada plan değişikliklerine kent ve toplum yararına itiraz etme	0,80
imar planına yada plan değişikliklerine itiraz etme/etmeme	0,79
imar planının yapımında katılım	0,62

Trabzon imar planının yapım tarihi olan “2002 tarihi” deneklerin yalnızca %13,8’i tarafından doğru bilinmiştir. İmar planı yapımı sırasında deneklerin, planın hazırlık aşamasındaki bilgilendirme toplantılarına katılması, planı askı süresinde incelemesi yada plana itiraz etmesi yoluyla planlama sürecine dahil oldukları belirlenmiştir. Bu yolla planlama sürecine katılanların oranı % 6,2dir. Deneklerin % 69,5’i ise, plan yapımından haberdar olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Ayrıca faktöre yüklenen bir diğer değişken de plana yada imar planı değişikliklerine itiraz etmedir. Deneklerin % 10,1’i bugüne kadar plana ve plan değişikliklerine itiraz etmişken, itiraz nedeni olarak ise;

% 30,4’ü değişikliklerden doğrudan etkilendiğini,

% 26,8’i verilen haktan kendisinin de yararlanmak istediğini,

% 42,7’si ise yapılan değişikliğin kente zarar vereceğini düşündüğünü ifade etmişlerdir.

Bugüne kadar plana hiç itiraz etmeyenlerin yaklaşık %50’si plan değişikliklerine nasıl itiraz edeceklerini bilmedikleri, %11,5’i ise plan değişikliklerinden haberlerinin

olmadığını ifade etmişlerdir. Bunun dışında ise *zamanım yok, mülküm yok, ilgileneceklerini düşünmedim* diye yanıt verenlerde bulunmaktadır.

FAKTÖR VII: MEKÂNA BAĞIMLILIK-MEKÂNSAL ALGI

Kentlinin çevreye uyumu için ortamdaki iletişim dokusu memnun edici bir yaşam mekânı oluşturmaktadır. Mekân kimliği hissi (Sense of spatial identity), sosyal grup kimliği hissiyle, çevrelere karşın yerel insanların tutumuyla ve onların içinde buldukları mekânla doğrudan ilişkilidir (Carr,1970). Birey ve mekân sürekli ilişkidir. Mekân ne kadar kimlikli olursa bireyi de o derece kimlikli olmaya zorlayacaktır.

Bireyin algısının gelişmesi için fiziksel mekânın kimliği de oldukça önemlidir. Bu bağlamda “faktör VII”, deneklerin kentte ve mahallede kalış süresi, kentteki landmarkların tarif edilmesi mekân hissini arttırıcı değişkenlerdir (Tablo 22).

Tablo 22. Faktör VII'ye yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
kentte kalış süresi	0,80
mahallede kalış süresi	0,78
kentteki landmarkların bilinmesi/tarif edilmesi	0,40

Ancak daha önceki bölümlerde de açıklandığı üzere mekânın kimliği, mekân algısı açısından oldukça önemlidir. Trabzon kenti ne kadar kimlikli olursa kentlilerin de kenti algılaması ve mekân bağımlılığının artması da o derece olasıdır. Ancak söz konusu faktör, %3,95 açıklayıcılık oranı ile yedinci faktördür. Bunun nedeni deneklerin mekânsal algısının dolayısıyla Trabzon kent kimliğinin zayıflığı olarak düşünülebilir. Özellikle algı ile ilgili sorulan *Trabzon'un en önemli mimari yapısı sizce nedir?* ve *Trabzon denince aklınıza ne geliyor?* sorularının yanıtları burada önem kazanmaktadır. Deneklerin;

% 46,1'i hiçbir mimari yapı ismi vermemiş,

%16,9'u Sümela (Meryem ana) manastırı,

% 12,1'i Atatürk Köşkü,

% 5,2'si Ayasofya müzesi,

% 2,8'i tarihi kent kalesi ve surları,

% 2,4'ü tarihi evleri,

% 2'si ise yeni yapılan tanjant yolunu kentin en önemli mimari yapısı olarak değerlendirmiştir. Toplamda ise 44 yapı önemli mimari yapılar olarak belirtilmiştir. Görüldüğü üzere yeni dönem mimari eserlerin birbirlerine benzemesi, özel ayırıştırıcı, bellekte yer edecek niteliklere sahip olmaması tarihi eserlerin daha çok ortaya çıkmasına ve algılamasına neden olmaktadır.

FAKTÖR VIII: KENTSEL KÜLTÜREL KAZANIMLAR

Faktör VII, kentte kazanılan kültürel kazanımları anlatmaktadır (Tablo 23).

Tablo 23. Faktör VIII'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
kentteki tarihi ve turistik yerlere yapılan ziyaretin sıklığı	0,82
kenti sevdiği için kentten ayrılamama	0,75

Hafta sonunda yapılan faaliyetler, kentin kültürel birikimlerinden yararlanma ve kentin tarihini, geçmişini arayış bu faktörü etkilemektedir. *2.1.3.Kentli Olma* bölümünde de dile getirilen, özellikle eğitim kurumlarından başlayarak, kültür-sanat ve spor etkinliklerine katılım, kitle sporunun özendirilmesi, kentsel değerlerin kültür boyutundaki yansıması olarak dile getirilebilir. Kentte en çok ziyaret edilen tarihi ve turistik yerler ise, sırasıyla Sümela manastırı, Atatürk köşkü ve Ayasofya müzesi olara belirlenmiştir.

FAKTÖR IX: KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Bireyin kendini kente ait hissedebilmesi için daha küçük gruplara ait olabilmesi, bir başka deyişle çevresindeki bireylerden memnun olması ve güçlü ilişkiler içinde olması oldukça önemlidir. Bu ilişkiyi anlatan "faktör IX" a yüklenen değişkenler Tablo 24'de izlenebilmektedir.

Tablo 24. Faktör IX'a yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
sokakta tanınan komşu oranı	0,74
kentteki landmarkların bilinmesi/tarif edilmesi	-0,45

Komşuluk ilişkisi kent ve kır yaşamında farklı boyutlarda ele alınabilir. Kentin sosyal yapısında var olan homojenlik olgusu da, sosyal ilişkilerin önemli bir belirleyicisidir. Planlama ile daha çok sosyal ilişkiye olanak tanıyan mekânlar oluşturulabilir, bir başka deyişle kullanıcılarla mekân arasında yakınlık duygusunun oluşumuna neden olunabilir. Buna karşın, ilişkilerin yoğunluğu yada şiddeti ise daha çok bireylerin karakterlerine ve sosyal yapısına bağlı olarak gerçekleşir. Bireylerin mekânla ve birbirleriyle kurdukları ilişki bireyin mekâna olan aidiyetini de arttırıcı bir etkidir.

FAKTÖR X: _____ KENTSEL SOSYAL KAZANIMLAR

Bireyin sosyal kazanımları, kentsel yaşamın kalitesi anlamında oldukça önemlidir. Kentsel aktivitelere katılım, sosyal derneklerde görev yapma ve bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin kuvvetli olması bireyin yaşam kalitesini ve mekân memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir (Tablo 25).

Tablo 25. Faktör X'a yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
kentsel programa/aktivitelere katılma	0,78
hemşehri derneğı dışında vakıf ve STO'larda aktif çalışma, üyelik	0,45
yardıma ihtiyacı olduğunda destek isteyebilme	0,36
kentteki tarihi ve turistik yerlere yapılan ziyaretin sıklığı	0,30

Deneklerin ne tip programlara daha çok katıldıkları irdelendiğinde ise, sırasıyla konferans/toplantı, tiyatro ve gösteri programları öne çıkmaktadır. Yıllık ortalama 3-4 kez bu tür programlara katılım sağlanmaktadır. Ayrıca bu tür programlara katılan ve kentsel sosyal kazanımları bizce yüksek olan bireylerin hafta sonunda neler yaptıkları irdelendiğinde %22'sinin sinemaya gittiğı, % 36'sının ise spor yaparak yada izleyerek geçirdikleri belirlenmiştir.

FAKTÖR XI: _____ MEKÂNSAL BELLEK

Mekansal bellek oldukça önemli bir diğerk faktördür. Aidiyet faktörü içinde kümelenmeyerek ve faktör XI olarak izlenmiştir (Tablo 26).

Tablo 26. Faktör XI'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüklü
sokak isimlerinin değiştirilmesine duyarlılık	0,92

Sokak isimlerinin nedensizce değiştirilmesi, mekânsal belleğimizin yok olması anlamına gelmektedir. Trabzon kentinde de özel bazı noktalarda yönetimlerin yanlış tutumu nedeniyle isim değişiklikleri yaşanmıştır. Örneğin; Reşadiye katlı otoparkı, kalekapı ve tekel binası ekseninde yer alan Reşadiye caddesinin, Şenol Güneş caddesi olması, sanırız ki halen kentli tarafından benimsenememiştir. Buna benzer şekilde “*Faroz, Moloz, Sotka, Arafıl Boyu, Kavak Meydanı Kabak Meydanı, Kale Kapı, Tekke, Zeytinlik, Hacıkasım, vb.* yerleşim yerlerinin halen eski isimleri ile kentlinin belleğinde yer etmiş ve mahalle adı olarak bile anketlerde dile getirilmiştir. Mekânların isimlendirilmesi, bireylerin yada mekânların farklı kimliklerini sezmemizi/anlamamızı sağlarlar. Ayrıca isimler farklı orijinlere sahiptir. İsimler, bize çevremize ait olma hissi verirler ve çevremize alışmamızı sağlarlar (URL-6, 2004).

5.1.2. Ağırlıklandırılmış Faktör Değerleri

Analiz sonucunda belirlenen 11 faktörün, toplam varyans içindeki açıklayıcılık oranlarına göre faktör skorlarının ağırlıklandırılması işlemi ile deneklere yüklenen toplam faktör değerleri bulunmuştur. Bu işlem sırasında öncelikle her faktör değeri, söz konusu açıklayıcılık oranı ile çarpılır ve daha sonra tüm faktörler için yapılan bu işlem sonucunda elde edilen değerler toplanarak yeni bir değer bulunur. Bu değerlerin “Z-score”ları alınarak standart değerler elde edilmesi işlemi ile süreç sonuçlandırılır. Böylelikle aynı çalışmanın başka kentlerde yapılması sonucunda elde edilecek değerlerin karşılaştırılmasına olanak sağlanabilir. Söz konusu değer “deneklerin ağırlıklandırılmış toplam faktör değeri” dir ve tezin bundan sonraki bölümlerinde “DAFD” kısaltması ile kullanılacaktır.

DAFD değerlerinin frekans dağılımına bakıldığında en az -5,85138, en çok 5,52668 değerlerine ulaştığı ve median değerinin 0,1502764 olduğu belirlenmiştir. Deneklerin %26,4’ünü içeren DAFD değeri 0,70’den büyük olan deneklerin, sosyo-ekonomik özellikleri irdelenmiştir. Bu değerlendirme aşağıdaki Tablo 27’de özetlenmiştir.

Tablodan izlenen oranlar, DAFD değeri ilk frekans aralığında olan yani üst bilinçlilik düzeyine sahip olan bireylerin, sosyo-ekonomik özelliklerinin kendi içindeki oranlarıdır. Şöyle ki, SSK'lı bireylerin %21,84'ünün, refah düzeyi iyi ve çok iyi olan bireylerin % 56,63'ünün bu üst bilinç düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 27. DAFD değeri yüksek bireylerin sosyo-ekonomik özellikleri

SOSYO-EKONOMİK DURUM			BİLGİLENME VE DİĞER DEĞİŞKENLER		
DEĞİŞKEN	Seçenekler	Toplam içindeki Oranı	DEĞİŞKEN	Ölçütler	Toplam içindeki Oranı
KONUT TİPİ	Müstakil	27,63%	İNTERNET	Hiç	16,46%
	Apartman	21,83%		Çok seyrek	15,33%
	Gecekondu	7,14%		Bazen	15,21%
	Site İçinde Müstakil	15,63%		Sık sık	21,11%
	Site İçinde Apartman	14,22%		Her gün	25,28%
YAŞ	15- 19	18,18%	YEREL GAZETE	Hiç	14,13%
	20- 29	23,94%		Ara sıra	19,63%
	30- 39	14,13%		Bazen	20,66%
	40- 49	16,14%		Gün aşırı	24,68%
	50- 59	26,04%		Her gün	29,38%
	60- 69	22,06%	ULUSAL GAZETE	Hiç	4,76%
	+ 70	50,00%		Çok seyrek	12,68%
CİNSİYET	Kadın	16,37%	Bazen	17,14%	
	Erkek	25,22%	Gün aşırı	21,21%	
MEDENİ DURUM	Evli	85,4%	Her gün	27,01%	
	Bekar	85,4%	YEREL MEDYA	Hiç	17,50%
	Dul	85,4%		Çok seyrek	16,67%
GELİR DURUMU	0-300 YTL	17,74%		Bazen	18,92%
	300-500 YTL	23,05%		Gün aşırı	21,33%
	550-750 YTL	24,05%	Her gün	26,95%	
	800-1000 YTL	28,00%	ULUSAL MEDYA	Hiç	16,46%
	1000-3000 YTL	28,21%		Çok seyrek	15,33%
+3000 YTL	23,53%	Bazen		15,21%	
ARABA SAHİPLİĞİ	Araba Yok	54,6%		Gün aşırı	21,11%
	Araba Var	44,4%		Her gün	25,28%

Tablo 27'nin devamı.

SOSYO-EKONOMİK DURUM			BİLGİLENME VE DİĞER DEĞİŞKENLER		
DEĞİŞKEN	Seçenekler	Toplam içindeki Oranı	DEĞİŞKEN	Ölçütler	Toplam içindeki Oranı
MESLEK	Öğrenci	20,25%	ORJİNİ/GELDİĞİ YER	Kent	20,90%
	Ev Hanımı	17,42%		İlçe	21,00%
	Emekli	23,29%		Köy	22,81%
	Ticaret ve satış personeli	25,12%		Ülke	15,38%
	Öğretmen	11,36%	KENTTE KALIŞ SÜRESİ	0-5 yıl	10,92%
	Memur	20,79%		6-15 yıl	12,75%
	İşçi	26,23%		16-25 yıl	25,29%
	İlim ve teknik elemanlar	30,30%		26-35 yıl	25,98%
				36-45 yıl	30,52%
		46-55 yıl		31,14%	
EĞİTİM DÜZEYİ	Okur-yazar değil	7,14%	+56 yıl	16,66%	
	Okur-yazar	12,50%	AİLE KAÇ KİŞİ	0-3 kişi	15,38%
	İlkokul	20,79%		4-5 kişi	22,39%
	Ortaokul	24,88%		6-7 kişi	20,25%
	Lise	22,30%	TRABZON'DA DOĞAN	0-2 kişi	15,13%
	Üniversite	19,16%		3-4 kişi	21,95%
	Yüksek Lisans	11,76%		5-6 kişi	26,15%
	Doktora	37,50%		7-8 kişi	25,86%
KONUT DURUMU	Kendimize Ait	24,94%	MAHALLEDE KALIŞ SÜRESİ	- 1yıl	3,7%
	Lojman	2,22%		1,5 -3,5 yıl	7,1%
	Kira	17,91%		4- 8 yıl	19,3%
SOSYAL GÜVENLİK	Emekli Sandığı	17,73%		9- 13 yıl	19,0%
	SSK	21,84%		14-24 yıl	25,4%
	Bağkur	27,84%		25-35 yıl	13,6%
	Yeşil Kart	15,00%		+36 yıl	10,5%
	Özel Sigorta	30,77%		KENTLİLİĞİN TANIMI	Doğmak
	Hiç Biri	18,52%	Yaşamak		14,9%
REFAH DÜZEYİ	Çok Kötü	13,64%	Haberdar olmak		7,1%
	Kötü	21,79%	Korumak		13,9%
	Orta	18,13%	Denetlemek		51,9%
	İyi	25,05%			
	Çok İyi	31,58%			

Deneklerden SSK, Bağkur ve Özel sigortaya sahip olanların öne çıktığı, Emekli Sandığı ile devlet güvencesinde olan memurların ise çok etkin olmadıkları izlenmektedir. Bu noktada, SSK'lıların sendikalar yoluyla daha örgütlü oldukları ve bu nedenle bilinçlilik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyleri irdelendiğinde, Doktora

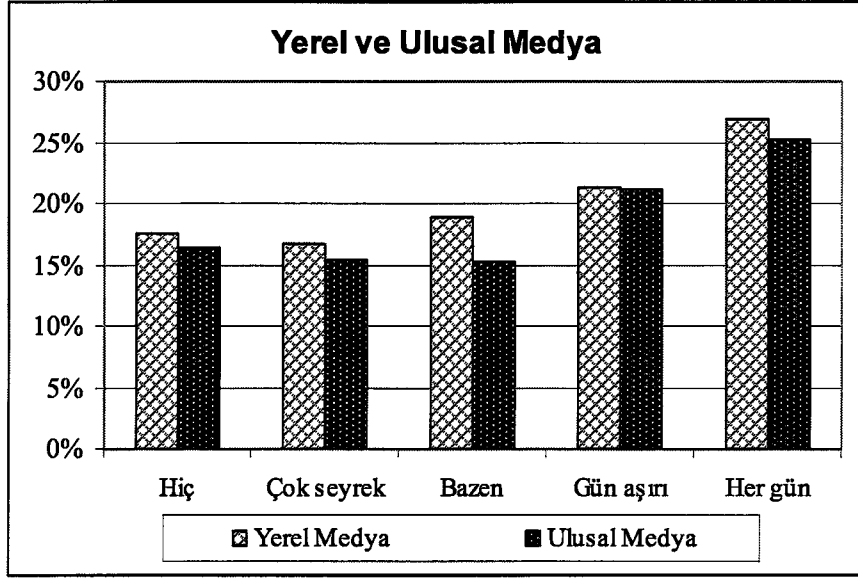
düzeyinde eğitime sahip olanların %35 oranıyla öne çıktığı, buna karşın okuma yazma bilmeyenlerin ancak %7'sinin bilinçlilik düzeyinin yüksek olduğu izlenmiştir. Bu karşılaştırma eğitimin önemini ortaya koymaktadır. İlim ve teknik elemanlar, ticaret ve satış personeli, emekliler ve işçiler (SSK) bilinçlilik düzeyleri bakımından öne çıkan meslek gruplarıdır. İlim ve teknik elemanlarının kültürel düzeyleri, ticaret ve satış personelinin özellikle kent merkezinin etkin kullanıcıları olması nedeniyle daha bilinçli oldukları düşünülmektedir.

Ev ve araba sahipliliği, refah düzeyi ile ilişkili görülmektedir. Bu bağlamda hem gelir durumu (800 YTL-3000YTL), hem de refah düzeyi “iyi ve çok iyi” olanların daha yüksek oranlarda bilinçlilik göstermesi, çalışmamızın varsayımlarını destekleyici verilerdir. Kentlinin yaşam standartları arttığında, belirli bir refah ve gelir düzeyine eriştiğinde yaşam çevresiyle olan ilişki düzeyi de artacaktır. Bu bağlamda maddi anlamda sıkıntı çekmeyen, sosyal güvencesi olan deneklerin, kentlerine karşı daha duyarlı olmaları, yaşam çevrelerini iyileştirici, gelişimini yönlendirici faaliyetlerde bulunmaları beklenebilir.

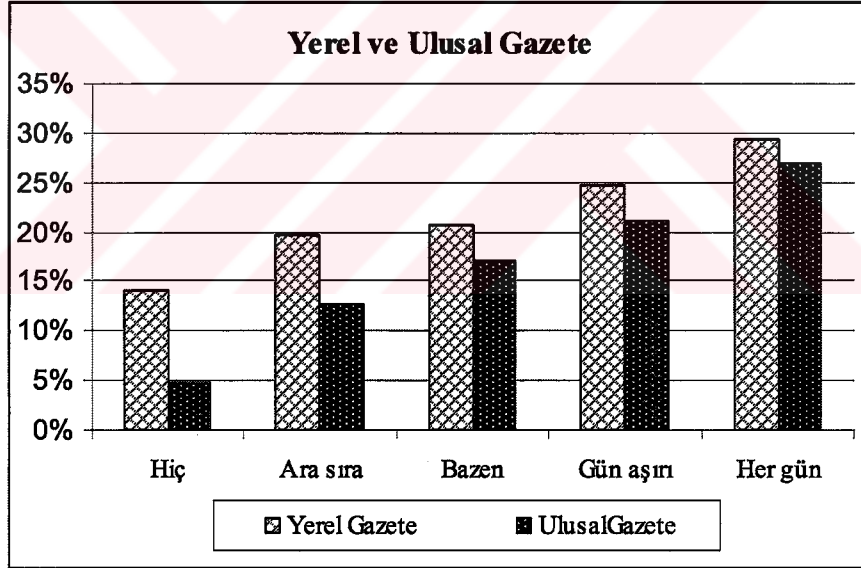
Site içi yerleşmelerin (%30) ve müstakil yerleşmelerin (%27) konut tipleri içinde öne çıkması, planlı ve yaşam standardı yüksek yaşam çevrelerinin oluşturulması ve bu çevrelerde yaşamamanın önemini ortaya koymaktadır.

Ailenin neredeyse tümünün Trabzon'da doğması, mahallede kalış süreleri (%25 oranında 14-24 yıl) ve kentte kalış süresinin (% 61 oranında 36-55 yıl) fazla olması, mekan bağımlılığının ve dolayısıyla mekân aidiyetinin faktör analizde de belirleyici faktörlerden biri olması, literatürdeki karşılıkları ile anket sonuçlarının çakışması bağlamında oldukça önemli görülmektedir.

Bireylerin sosyo-ekonomik özellikleri dışında bazı alışkanlıkları da bilinçlenme ile doğrudan ilişkilidir. Bilinçlilik düzeyi ile doğrudan ilişkisi olduğu tahmin edilen yerel gazete ve medyadan kent haberlerini izleme ve takip etme önemli bir değerlendirme ölçütüdür. Düzenli olarak yerel gazete okuyan denekler yaklaşık %54'lük bir kitle oluşturmaktadır. Şekilden de izlenebileceği üzere düzenli yerel medya gazete takibi, kentlilik bilincinin yüksek olmasında ulusal gazete ve medya izlemekten daha fazla öne çıkmaktadır (Şekil 23-24). İnternet kullanım düzeyi yüksek olan bireylerin %46'sının bilinçlilik düzeyleri de yüksektir.

Şekil 23. Bilinç düzeyi yüksek bireylerin yerel ve ulusal medyayı izleme oranları

Şekil 24. Bilinç düzeyi yüksek bireylerin düzenli yerel ve ulusal gazete okuma oranları

Bu sonuçlarda kentlilik bilinci ve yerel bilinçlenmenin ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Bunun dışında ulusal gazete ve medyayı takip etmek de genel bilinçlenme anlamında önemli bir özelliktir.

“Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekân aidiyetlerinin güçlü olması gerekmektedir. Kent ve kentli arasındaki bağ ne kadar güçlü ise

kentlerin gelişimi, korunması ve denetimi de o derece başarılı olacaktır.” varsayımı Tablo 27’de yapılan değerlendirme ile doğrulanmaktadır. Bu bağlamda kentlilik bilincinin bileşenleri ve bireyin bilinçlilik düzeyi ile ilgili olarak yapılan faktör analizi bulgularından sonra kentlilik bilinci ve planlamanın ilişkisini kurabilmek için söz konusu kavramın kentteki mekânsal yansımalarının boyutu ve niteliğinin de ortaya konulması, çalışmanın amacına ulaşması açısından gerekli görülmektedir.

5.2. Faktör Analizi- II

Bu başlık altında kentlilik bilincinin Trabzon kentindeki mekânsal dağılımı irdelenmektedir. Kent, mahallelerden oluşan bir bütündür. Mahallelerin “case” olarak alındığı Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Factor Analize) ile kentlilik bilincinin kent mekândaki dağılımı, faktör yüzey haritaları yardımıyla ortaya konulmuştur. Bu aşamada, mahalleler ile değişkenler arasında oluşturulan çapraz tablolardan yararlanılarak değişkenlerinin mahallelerdeki oranlarından oluşan yeni veri setleri oluşturulmuş ve faktör analizi işlemine geçilmiştir. Bu yolla kentlilik bilincinin mekânsal boyuttaki bileşenleri, faktör yüzeyleri belirlenerek, bu bileşenlerin kentteki dağılımları ve olası nedenleri irdelenmeye çalışılmıştır.

5.2.1. Mahalle Bazında Yapılan Faktör Analizin Yorumlanması

Genel bir kural olarak özdeğeri (eigen değeri) birden büyük olan faktörlere odaklanılarak yapılan temel bileşenler analizinde (PCA) faktörlerin dönüştürmesinde hem Varimax hemde Direct Oblimin metotları kullanılmış ve 14 faktör elde edilmiştir. Ancak özdeğeri 1.5’den büyük olan faktörlerle %72’lik açıklayıcılık oranına ulaşıldığı için işlem 10 faktörle sınırlandırılmıştır (Ek 3). Tablo 28’de faktörlerin özdeğerleri ve açıklayıcılık değerleri görülmektedir.

Bir sonraki aşamada, “Varimax” tekniği kullanılarak “dönüştürülmüş faktör matrisi” oluşturulmuş ve faktörlerin isimlendirilmesi işlemi/sıfatlandırılması yapılmıştır (Tablo 28-29).

Tablo 28. Faktör analizi: faktörler ve özdeğerleri

Faktörler	Gerçek Özdeğerleri (eigen value)		
	Öz değeri	Varyans%	Kümülatif%
1	8,045	18,291	18,709
2	4,578	10,445	29,357
3	3,308	7,659	37,051
4	3,163	7,419	44,406
5	2,886	6,623	51,118
6	2,175	5,336	56,175
7	1,951	4,651	60,712
8	1,871	4,255	65,062
9	1,588	3,922	68,757
10	1,517	3,469	72,284
11	1,452	3,319	75,660
12	1,304	2,989	78,691
13	1,233	2,906	81,558
14	1,001	2,468	83,885

Tablo 29. Faktörlerin isimlendirilmesi

FAKTÖR	Açıklayıcılık Oranı Varyans %	FAKTÖR TANIMI	
Faktör 1	18,291	Kentsel Mekân Algısı	KENTİ YAŞAMA KENT GÖRÜLÜLÜĞÜ
Faktör 2	10,445	Biz Bilinci – Komşuluk-Topluluk Hissi -	SOSYAL BAĞIMLILIK
Faktör 3	7,659	Kent Kökenli – Kente Hakim Olma	KENTİ SAHİPLENME
Faktör 4	7,419	Kent Yönetimi Sorunları-Yabancılaşma	KENTİ DENETLEME
Faktör 5	6,623	Kentli Davranışları Kazanma	KENTLİ OLMA KENTLİLEŞME
Faktör 6	5,336	Kentle Duygusal ve Sosyal Bağlar	HİSSEL VE SOSYAL KENTLİ KAZANIMLARI
Faktör 7	4,651	Sorumluluk Düzeyi	KENTE KARŞI SORUMLULUK
Faktör 8	4,255	Sosyal Çevre Edinme, Örgütlenme	KENTLİ ÖRGÜTLÜLÜĞÜ
Faktör 9	3,922	Mekânla İlişkide Olma	KENT BAĞIMLILIĞI
Faktör 10	3,469	Planlama Çalışmalarına Katılma-Benimseme	KENTE KATILMA

Her bir faktör kendi altında birleşen değişkenler ile ilişkilendirilerek +0,4'den büyük korelasyon katsayılarına sahip olan değişkenler, faktörler ile yakın ilişki içinde olan değişkenlerdir ve aşağıdaki tabloda verilmiştir.

FAKTÖR I: Kentsel Mekân Algısı-Kenti Okuma

KENTİ YAŞAMA- KENT GÖRGÜLÜĞÜ

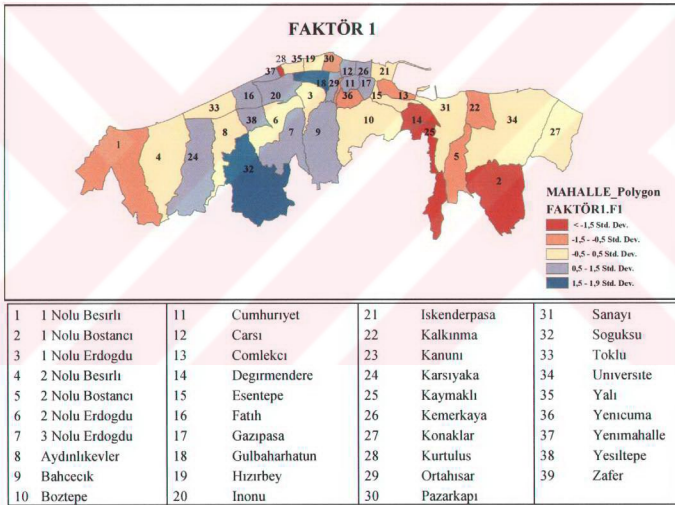
Faktör I, kentteki şehir taşlarının (landmarkların), odak noktalarının tarif edilebilmesi; tarihi yerlerin gezilip görülmesi; kentsel gelişimi yönlendirici kararlarda yönetime destek olmak ve özverili davranmak; meclis toplantılarına katılma; planlama kavramına inanma; kentliliğin tanımı ve kentte kendini iyi hissetme gibi değişkenlerle belirlenmiştir (Tablo 30). Kentsel mekân algısı ve kenti okuyabilme özelliklerini yansıtan bu faktörde katılımdan kentsel davranışa, planlamadan kentsel kazanımlara kadar pek çok değişkenlerle ilişkili olan bu faktör, kenti yaşayabilme yada kent görgülüğü olarak isimlendirilebilir.

Tablo 30. Faktör I'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör yükü
kentin doğu- batındaki landmarkları bilenlerin oranı	0,872
tarihi eserlerini bilenlerin oranı	0,848
resmi kurumları bilenlerin oranı	0,828
kentsel etkinliklere/programlara düzenli katılanların oranı	0,643
kentin güneyindeki landmarkları bilenlerin oranı	0,555
kentsel gelişime yön verecek bir kararda bireysel katkı verebileceklerin oranı	0,467
iletişim sözcük-kavramını sıkça kullananların oranı	0,444
düzenli olarak meclis toplantılarına katılmak isteyenlerin oranı	0,429
kentle hissel bağları kuvvetli olanların oranı	0,412
mülk sahibi olmalarından dolayı kentten ayrılmayanların oranı	0,408
hafta sonlarında sinemaya gidenlerin oranı	0,403
Değişken	Negatif faktör yükü
sokağındaki komşuların çoğunu tanıyanların oranı	-0,453
mahallede 6-25 yıldır kalanların oranı	-0,557

Faktör, toplam varyansın yaklaşık %18,3'ünü açıklamakta ve kentsel mekândaki dağılımı Şekil 25'den izlenmektedir. Sırasıyla, Soğuksu, Gülbaharhatun, Gazipaşa, Cumhuriyet, Yeşiltepe ve Çarşı mahalleleri “faktör1” skorlarının en yüksek olduğu mahallelerdir. Özellikle Soğuksu Mahallesi, konumu itibariyle kent merkezinden uzakta, ayrı, bahçeli yapılanmanın ağırlıklı olduğu, daha çok kent merkezinin yoğun ve stresli yaşamından kaçmak isteyen göreceli yüksek refah düzeyli ailelerin yaşadığı yerleşim yeridir. Gazipaşa, Cumhuriyet ve Çarşı mahalleleri merkezi iş alanı içerisinde kent merkezinde yer alan mahallelerdir (Şekil 25). Bu mahallelerde oturanların, yoğun kent trafiği nedeniyle yaya ulaşımına ağırlık verebilmesi ve pek çok şehir taçının (landmarkın) kent merkezine yakın olması nedeniyle faktör skorları yüksek çıkan mahalleler arasında olmaları doğaldır.

Şekil 25. Faktör 1'in mekânsal dağılımı

İnolu Bostancı, Kaymaklı, Değirmendere, Kurtuluş, 2nolu Bostancı, 1nolu Beşirli ve Çömlekçi mahalleleri kente bu faktörün en etkisiz olduğu mahallelerdir. Kent merkezinden uzakta, genelde kırsal yapılanmanın hâkim olduğu bostancı mahallesi ve sanayi bölgelerinin içinde yer alan Değirmendere ve Kaymaklı mahalleleri “kenti yaşama” faktörünün en az açıkladığı mahallelerdir.

Söz konusu mahallelerde daha çok sanayide çalışan işçilerin, işyerlerine yakınlığından dolayı tercih ettikleri alanlar olması ve anketlerden anlaşıldığı üzere kent merkeziyle pek fazla ilişki kurulamaması nedeniyle kenti okuyamama sorunu gözlenmiştir.

FAKTÖR II: Biz/Toplum Bilinci-Komşuluk Hissi

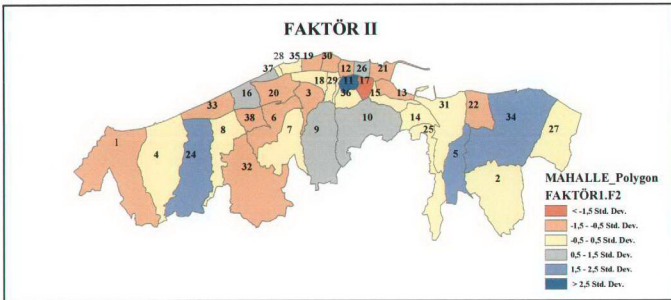
SOSYAL BAĞIMLILIK

Daha çok ben bilincinden, biz bilinci boyutuna erişmenin göstergesi olan “faktör II”, kişinin sosyal yaşamdaki konumunu, kentte yardımlaşma, mahalle güzelleştirme derneğine katılma, komşularla iletişim, komşularını tanıma ve kenti sevme değişkenlerinden oluşmaktadır (Tablo 31). Biz bilincine erişme, topluluk hissine sahip olma ve komşuluk ilişkileri, “faktör 2”nin özelliklerini oluşturur.

Tablo 31. Faktör II’ye yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
yardım isteyebileceği dostlarının çoğu bu kentte olanları oranı	0,835
güçlü sosyal ilişkileri olanların oranı	0,804
mahallesini güzelleştirme derneğinde aktif çalışmak isteyenlerin oranı	0,646

Yaklaşık %10,5 açıklayıcılık oranına sahip olan “faktör II”, Cumhuriyet, Üniversite, 2 nolu Bostancı, Karşıyaka, Fatih ve Bahçecik mahallelerinde öne çıkmaktadır (Şekil 26).

Şekil 26. Faktör II'nin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

Cumhuriyet mahallesinin kentin ilk kurulduğu dönemden bugüne köklü bir yapısı olması, mahallede ev sahipliği oranının yüksek olması, komşuluk ilişkileri ve topluluk bilinci yönünden olumlu etkenlerdir. Üniversite mahallesi, kampüsü kapsayan bir mahalledir ve genelde yüksek eğitim düzeyi ve kurumsal birlikteliğin yoğun yaşandığı alanlardır. Karşıyaka ve 2 nolu Bostancı mahalleleri diğer mahallelere göre daha sonra kentsel nitelik kazanan alanlardır ve kırdaki yaşamın vazgeçilemezlerinden olan; dayanışma, komşuluk ve birliktelik hissi oldukça yoğun şekilde bu mahallelerde gözlenebilir.

Gazipaşa, İskenderpaşa mahallerinde merkezi iş alanları ile konut alanlarının sürekliliğinin kesilmesi; Kalkınma mahallesinin üniversiteye yakınlığı nedeniyle daha fazla öğrenci ağırlıklı yerleşim merkezi haline gelmesi; soğuksu mahallesinin müstakil yapıları nedeniyle komşuluk ilişkileri bağlamındaki eksikliklerin nedenleri arasında sayılabilir.

FAKTÖR III: Kent Kökenli – Kente Bağımlı Olma

“KENTİ” SAHİPLENME

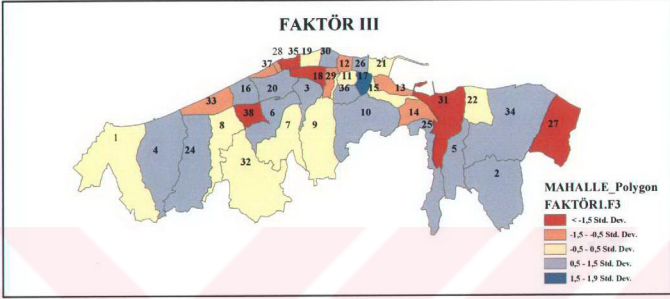
Kentte kalış süresinin uzunluğu, belediye hizmetlerinin yetersizliğinin farkındalığı ve şikayet edebilme, kenti sevmeye, belediye meclis toplantılarına katılabilme, kenti evi gibi benimseme gibi faktörlerin pozitif yönde etkilediği, sosyal bağları olmayınca kentte kendini yabancı hissetme “kenti sahiplenme” faktörünü negatif etkilemekte ve bu faktör toplam varyansın %7,7 kentlilik bilincinin açıklanmasına yardımcı olmaktadır (Tablo 32).

Tablo 32. Faktör III’e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişken	Faktör Yüğü
kentte kalış süresi	0,565
belediye hizmetlerinin yetersizliğini şikayet edebilenlerin oranı	0,559
kenti sevdiği için kentten ayrılamayanların oranı	0,507
Değişken	Negatif Faktör Yüğü
sosyal bağları olmayınca kentte kendini yabancı hissedilenlerin oranı	-0,876

Gazipaşa, Kemerkaya, Pazarkapı, 2nolu Beşirli ve İnönü mahallelerinde “faktör III” yükü diğerlerine göre daha yüksektir. Buna karşın Gülbaharhatun, Konaklar, Sanayi, Yalı, Yeşiltepe, Çömlekçi ve Kurtuluş mahallelerinde kenti sahiplenme zayıftır (Şekil 27).

Özellikle Gazipaşa, Kemer kaya ve Pazarkapı mahallelerinin kentin en eski mahallelerinden olması, 2nolu Beşirli ve İnönü mahallelerinin de sosyal donatı ve kentsel hizmetler bakımından üst düzey mahalleler olmaları nedeniyle mahalle memnuniyetinin kent memnuniyetine dönüşmesi neden olarak gösterilebilir.

Şekil 27. Faktör III'ün mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

FAKTÖR IV: Kent Yönetimi Sorunları-Yabancılaşma

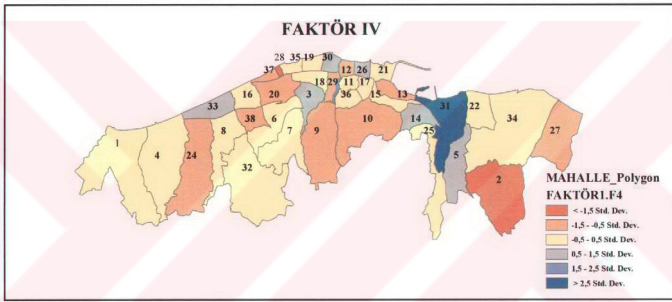
“KENTİ”GÖZETME/ DENETLEME

Faktör IV, plana itiraz etme, kent yönetiminin aldığı kararlardan haberdar olmamaktan dolayı kendini kente yabancı hissetme, kentliliğin kente yaşamak demek olduğunun düşünülmesinin pozitif, planlama kavramına inanç ve kentin gelişiminde sorumluluk duyma değişkenlerinin negatif etkileri ile toplam varyansın %7,4'ünü açıklayabilmektedir (Tablo 33).

Bu faktör, kentte yaşayanların kent yönetimini izleme/denetleme arzusunun yanında kişisel değil kurumsal, yönetsel düzenlemelerin gerekliliğine inanmayı göstermektedir. Özellikle Sanayi ve Zafer mahalleleri kent yönetiminden dışlandıklarını ifade etmektedirler (Şekil 28). 2nolu Bostancı, Kurtuluş, İnönü ve Çarşı mahalleleri sakinleri kenti gözetme konusunda istekli görülmemektedir.

Tablo 33. Faktör IV'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yükü
İmar plan yapımında yada plan değişikliklerinde itirazda bulunanların oranı	0,829
yönetimin kentle ilgili kararlarından haberdar olmama durumunda kentten yabancılaşma	0,561
kentliliğin kentte yaşamak olduğunu düşünenlerin oranı	0,425
Değişkenler	Negatif Faktör Yükü
kentsel sorunların çözümünde sorumluluk yüklenenlerin oranı	-0,414
planlamaya inancı ve güveni olanların oranı	-0,589

Şekil 28. Faktör IV'ün mekânsal dağılımı - faktör yüzeyle

FAKTÖR V: Kentli Davranışları Kazanma

KENTLİ" OLMA/KENTLİLEŞME

Kentsel davranışlara (yere tükürenleri uyarma, denize çöp atmaları uyarma, gürültü yapanları, yasak yerde sigara içenleri, yeşil alanlara zarar verenleri uyarma) karşı duyarlılık düzeyi, kentsel etkinliklerden haberdar olmama durumunda kente yabancılaşma, insanlara selam verebilme, ilişki kurabilme değişkenleri "faktör V"yi oluşturmaktadır, toplam varyansın % 6,6'sını açıklamaktadır (Tablo 34).

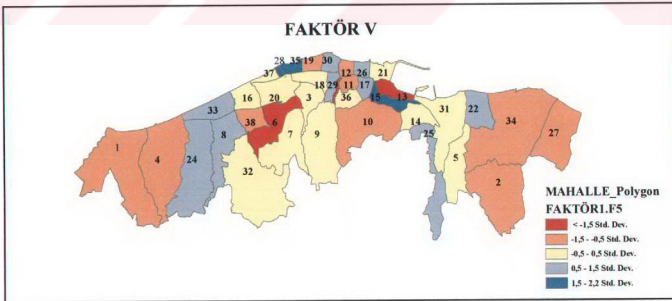

Tablo 34. Faktör V'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yükü
kentsel davranışlara aykırı davranışları uyaranların oranı	0,916
kentsel etkinliklerden haberdar olmama durumunda kente kendini yabancı hissedenlerin oranı	0,590
iletişim cümlelerini sıkça kullananların oranı	0,506

“Kentli olma-kentli davranışı kazanma” faktörü, sırasıyla Kurtuluş, Esentepe, Yalı, Aydınlikevler, Kemer kaya mahallelerinde öne çıkarken, sırasıyla zafer, 2nolu Erdoğan, Çömlekçi, İnolu Beşirli ve İnolu Bostancı mahallelerinde negatif değerlerle izlenmektedir (Şekil 29).

Özellikle 1 nolu Beşirli mahallesi, daha çok yüksek gelir grubunun tercih ettiği bir yerleşim yeridir ve kendilerini toplumdan soyutlama, kentten uzaklaşma fikri bu kesimde ağır basmaktadır. Bu nedenle de hem iletişim cümleleri kullanma hem de kentsel davranışlara aykırı davranışları uyarma oranını düşük çıkması doğaldır. Zafer mahallesi düşük yaşam kalitesi, Çömlekçi ise işlevsel farklılaşmalar nedeniyle olumsuz yüklenmiş mahallelerdendir. Esentepe mahallesinde ise bu faktörün yüksek değer alması, yeni açılan Tanjant yolu ile mahallenin çehresinin ve oturanlarının niteliğinin değişmesi ve yaşam kalitesinin yükselmesi olabilir.

Şekil 29. Faktör IV'ün mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

FAKTÖR VI: Kentle Duygusal Ve Sosyal Bağlar

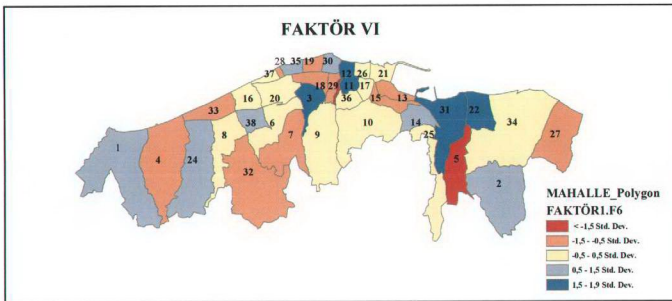
“KENTLİ” DUYGUSAL VE SOSYAL KAZANIMLARI

Kentteki sosyal çevresi nedeniyle kentten ayrılmama, hafta sonlarında sinemaya gitme, kente oluşan duygusal bağlar- kentte kendisini huzurlu, rahat, özgür ve dost çevresinde hissetme, kent kültürüne sahip olma değişkenlerinin öne çıktığı “faktör VI”, kentli hissel ve sosyal kazanımları olarak isimlendirilebilir (Tablo 35).

Tablo 35. Faktör VI'ya yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yüğü
kentten sosyal çevresi nedeniyle ayrılmak istemeyenlerin oranı	0,885
hafta sonunda sinemaya gidenlerin oranı	0,514
kentle hissel bağları kuvvetli olanların oranı	0,498
kent kültürüne sahip olduğu için kentten ayrılmak istemeyenlerin oranı	0,447

Toplam varyansın %5,3'ünü açıklayan “faktör6”, öncelikle Çarşı, Sanayi, Cumhuriyet, Kalkınma, 1nolu Erdoğan, 1nolu Beşirli ve 1nolu Bostancı mahallelerinde öne çıkmaktadır. Zafer, 2nolu Bostancı, Esentepe, Soğuksu, Kurtuluş, 3nolu Erdoğan ve Çömlekçi ise negatif yüklerle, mekân ve insan arasındaki bağın kurulamadığı mahallelerdir (Şekil 30).

Şekil 30. Faktör VI'nin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyle

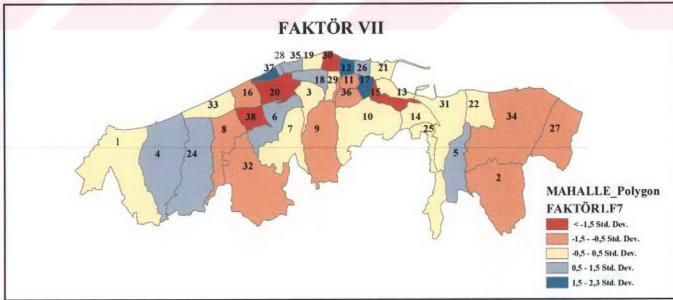
FAKTÖR VII: Sorumluluk Düzeyi**“KENTE” KARŞI SORUMLULUK**

Hafta sonunda spor yapma, kentsel sorunların çözümünde üstlenilen roller, kent kendi evi gibi düşünme, hemşehri dernekleri dışında vakıf ve derneklere aktif çalışma, kente karşı kendini sorumlu hissetme, belediye hizmetlerindeki aksayan yönlerinin şikayet edilmesi “kente karşı sorumluluk” faktörü olarak isimlendirilebilir (Tablo 36).

Tablo 36. Faktör VII’e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yüklü
hafta sonunda düzenli olarak spor yapanların oranı	0,767
kentsel sorunların çözümünde sorumluluk yüklenenlerin oranı	0,744
kenti kendi evi olarak düşünenlerin oranı	0,426

%4,7 açıklayıcılık oranına sahip olan “faktör VII”, Yenimahalle, Gazipaşa, Çarşı, 2nolu Bostancı, Yalı, 2nolu Erdoğan ve 2nolu Beşirli mahallelerinde yüksek değerlerde iken Yeşiltepe, Pazarkapı, İnönü, Esentepe ve Cumhuriyet mahallelerinde negatif faktör yüklerine sahiptir (Şekil 31).

Şekil 31. Faktör VII'nin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

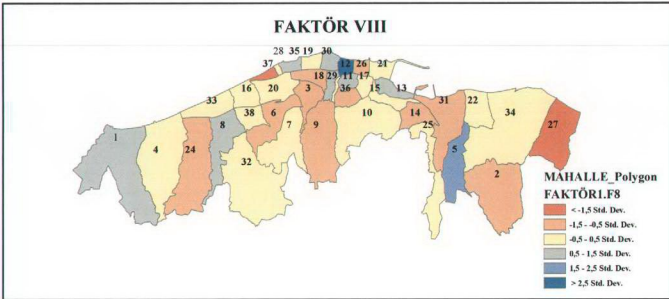
FAKTÖR VIII: Sosyal Çevre Edinme, Örgütlenme**“KENT” ÖRGÜTLÜLÜĞÜ**

Kişinin kentteki konumu, diğer insanlarla ilişki düzeyi, hemşehri dernekleri dışında vakıf ve derneklere aktif çalışma, kentli haklarının farkındalığı, son birkaç yıl içinde sosyal programlara katılma değişkenleri sosyal çevre edinme ve örgütlenme faktörü olarak isimlendirilebilir (Tablo 37). Toplam varyansın %4,2'sini açıklayan “faktör VIII” sırasıyla Çarşı, 2nolu Bostancı, Ortahisar, Yalı, Pazarkapı ve Cumhuriyet mahallelerinde öne çıkmakta, Yeni mahalle, Konaklar, 1 ve 2nolu Erdoğdu, 1nolu Bostancı ve Gülbaharhatun mahallelerinde ise oldukça düşük değerlerde bu faktörün mekâna yansımaları izlenmektedir.

Tablo 37. Faktör VIII'e yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yüklü
kentte kendi sosyo-kültürel yapısındaki kişilerle iyi iletişim kurabilen kişilerin oranı	0,848
hemşehri dernekleri dışında vakıf ve STO'larda görev yapan yada üye olanların oranı	0,680
kentli haklarının farkında olanların oranı	0,553

Özellikle 2nolu Bostancı mahallesinin kırsal bir yerleşim özelliği göstermesi nedeniyle sosyal ilişki bağlarının yüksek olması ve Ortahisar, Yalı, Pazarkapı ve Cumhuriyet mahallelerinin ise yerleşik ve mekânsal bağları kuvvetli sosyal dokusu öne çıkmaktadır (Şekil 32).

Şekil 32. Faktör VIII'in mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

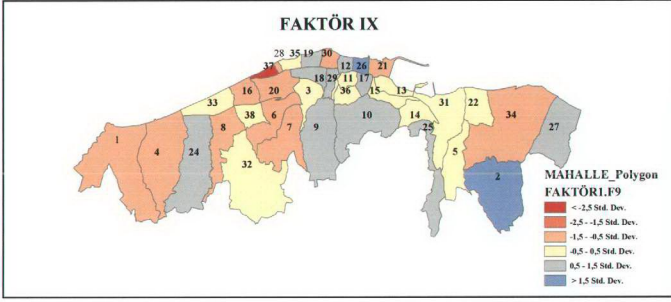
FAKTÖR IX: Mekânla İlişkide Olma**“KENT” BAĞIMLILIĞI**

Kentten ayrılmayı düşünmeme, mahallede kalış süresinin uzunluğu, kentsel gelişimi yönlendirecek kararlarda kendi parselden/hakkından fedakarlık etme, kentli haklarının farkında olma, kentte kalış süresinin uzunluğu pozitif etkili iken, tarihi yerleri gezme negatif yönde etki etmektedir. Toplam varyansın %3,9'unu açıklayan "faktör IX", kentsel mekânla ilişkide olma-"kent" bağımlılığını ifade etmektedir (Tablo 38).

Tablo 38. Faktör IX'a yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yüğü
kentten ayrılmayı düşünmeyenlerin oranı	0,843
mahallede kalış süresi 5-10 yıl olanların oranı	0,578
kentsel gelişimi yönlendirecek kararlarda kendi parselden/hakkından fedakarlık edenlerin oranı	0,430
kentli haklarının farkında olanların oranı	0,405
Değişkenler	Negatif Faktör Yüğü
tarihi yerleri sıkça ziyaret edenlerin oranı	-0,412

Kemerkaya, İnolu Bostancı, Karşıyaka ve Konaklar mahallelerinin bu faktörle öne çıkmasının nedeni, özellikle İnolu Bostancı, Karşıyaka ve Konaklar mahallelerinin yeni planlanan alanlar olması, yerleşik nüfusun bu alanlarda yarı kırsal bir hayat sürdürmesi, aile ekonomilerine katkı sağlayan büyük parsel yapı düzeninin devam etmesi nedeniyle bu alanlardan ayrılmak istememesi olabilir. Kemerkaya mahallesi de kentin ilk yerleşim yerlerinde biri olması mekânla kişi arasındaki bağı kuvvetli kılmaktadır (Şekil 33).

Şekil 33. Faktör IX'in mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

Yeni mahalle, Kurtuluş, Pazarkapı, 2nolu Beşirli, Üniversite ve İnönü mahallelerinde ise “kent-mekân” bağımlılığı negatif yönde etkilidir. Özellikle Üniversite mahallesinde gelip-geçer bir nüfusun egemen olması, faktörün negatif etkisini açıklamakta yardımcı olabilir.

FAKTÖR X: Planlama Çalışmalarına Katılma-Benimseme

“KENTE” KATILMA/ YERLİLİK

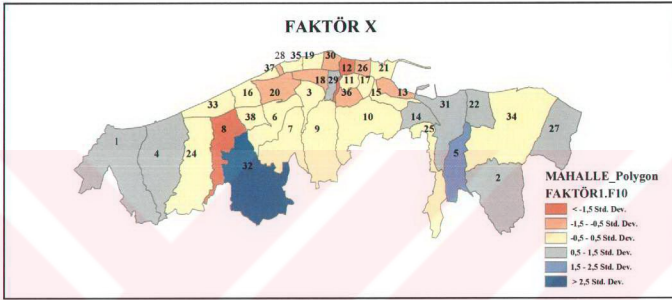
Kent planlama çalışmalarına aktif olarak katılma ve kenti ev olarak düşünme değişkenlerinin pozitif etkilediği “faktör X”, kente katılma olarak isimlendirilebilir. Son bir yıl içinde tarihi ve turistik yerleri ziyaret etme, mülk sahibi olunmasının kentten ayrılmama nedeni olması, kent kültürüne sahip olma, yönetimin aldığı kararlardan ve kentsel etkinliklerden haberdar olmama durumunda yabancılaşma değişkenleri faktörü olumsuz etkilemektedir (Tablo 39).

Tablo 39. Faktör X'a yüklenen değişkenler ve yükleri

Değişkenler	Faktör Yükü
imar planı yapımı sırasında katılım sürecinde yer alanların oranı	0,838
kenti kendi evi gibi düşünenlerin oranı	0,617
Değişkenler	Negatif Faktör Yükü
tarihi yerleri sıkça ziyaret edenlerin oranı	-0,445

Toplam varyansın %3,4'ünü açıklayan “faktör X”, özellikle Soğuksu, 1 ve 2nolu Bostancı mahallelerinde yeni planlama çalışması yapıldığı için öne çıkmaktadır. Zafer, Aydınlikevler, Çarşı, Kemer kaya, Kurtuluş mahallelerinde ise faktörün etkisi olumsuz yödedir. Bunun nedeni de Zafer mahallesinin planlama konusunda sorunlu bir alan olması, Çarşı ve Kemer kaya mahallelerinin ise merkezi iş alanında olmaları ve planlanmamış bölgelerinin olmaması neden olarak gösterilebilir (Şekil 34).

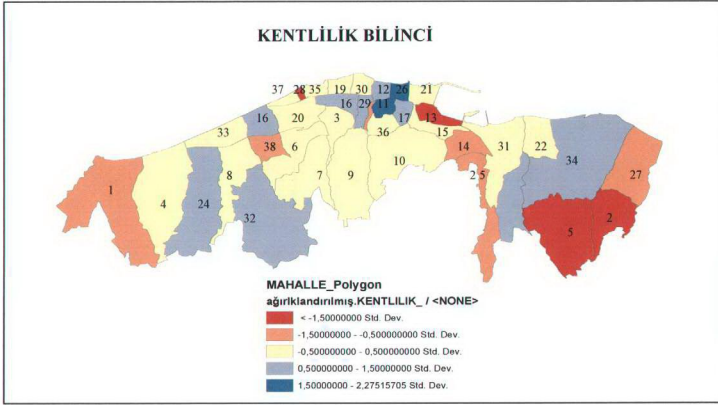
Şekil 34. Faktör X'in mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

5.2.2. Faktör Değerlerinin Ağırlıklandırılması ile Mahallelere Göre Kentlilik Bilinci Düzeyinin Saptanması

Analiz sonucunda elde edilen faktör değerlerinin (skorlar), faktörün toplam varyansı açıklama oranları ile çarpılması ile “ağırlıklandırılmış faktör değeri” elde edilmiştir. 10 faktör için yapılan bu işlem sonucunda hesaplanan değerler toplanarak “ağırlıklandırılmış toplam faktör değeri” elde edilmiştir. Böylece her mahallesinin toplam bir faktör değeri (score) hesaplanmıştır.

Toplam kentlilik bilinci faktör değerlerinin Trabzon kentindeki mekânsal dağılımları Şekil 35-36 ve Tablo 40'da gösterilmiştir.

Şekil 35. Kentlilik bilincinin mekânsal dağılımı - faktör yüzeyleri

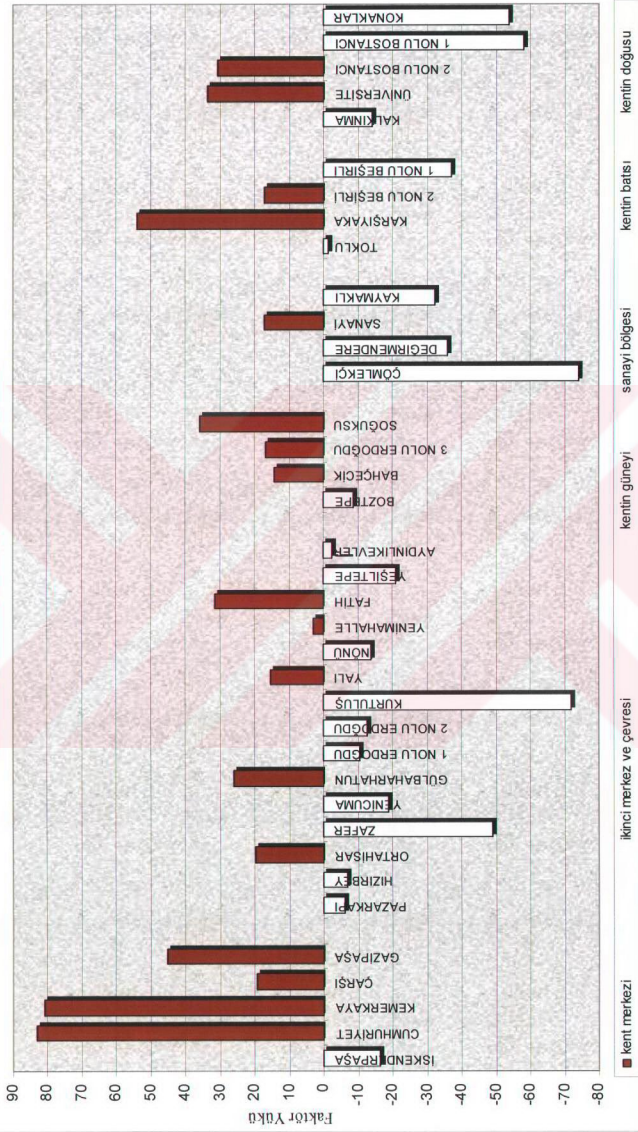
Tablo 40. Ağırlıklandırılmış toplam faktör yüklerinin yoğunlaştığı mahalleler

FAKTÖR	MAHALLELER	FAKTÖR	MAHALLELER
83,09	CUMHURİYET	-1,25	TOKLU
80,90	KEMERKAYA	-2,55	AYDINLIKEVLER
53,80	KARŞIYAKA	-5,98	PAZARKAPI
45,24	GAZİPAŞA	-6,91	HIZIRBEY
35,63	SOĞUKSU	-8,67	BOZTEPE
33,61	ÜNİVERSİTE	-10,35	1 NOLU ERDOĞDU
31,40	FATİH	-12,66	2 NOLU ERDOĞDU
30,73	2 NOLU BOSTANCI	-13,69	İNÖNÜ
25,94	GÜLBAHARHATUN	-14,05	KALKINMA
19,59	ORTAHİSAR	-16,37	İSKENDERPAŞA
19,53	ÇARŞI	-18,92	YENİCUMA
17,29	SANAYİ	-20,92	YEŞİLTEPE
17,19	2 NOLU BEŞİRLİ	-32,33	KAYMAKLI
16,67	3 NOLU ERDOĞDU	-35,92	DEĞİRMENDERE
15,42	YALI	-37,07	1 NOLU BEŞİRLİ
14,32	BAHÇECİK	-49,11	ZAFER
2,84	YENİMAHALLE	-53,86	KONAKLAR
1,61	ESENTEPE	-58,17	1 NOLU BOSTANCI
		-72,01	KURTULUŞ
		-74,00	ÇÖMLEKÇİ

1. düzey mahalleler: Cumhuriyet, Kemer kaya
2. düzey mahalleler: Karşıyaka, Gazipaşa
3. düzey mahalleler: Soğuksu, Üniversite, Fatih, 2 nolu Bostancı
4. düzey mahalleler: Gülbaharhatun, Ortahisar, Çarşı, Sanayi, 2 nolu Beşirli, 3 nolu Erdoğdu, Yalı
5. düzey mahalleler: Bahçecik, Yeni mahalle, Esentepe mahalleleridir (Ek 4).

İlk düzeyde yer alan iki mahallenin kent merkezinde yer alması oldukça ilgi çekici bir sonuçtur. Kentlilik bilinci düzeyleri negatif değerlerde olan mahallelere baktığımızda, en alt sıradaki Çömlekçi mahallesi Sarp sınır kapısının açılmasının ardından değişen işlevsel yapısı ve dokusu ile Zafer mahallesi ise yetersiz altyapısı ve sosyal donatısı nedeniyle yaşam kalitesinin düşük olduğu mekânlardandır. Mekânla, o mekânın kullanıcısı arasında kurulamayan bağlar nedeniyle kentlilik bilincinin yüksek çıkmaması beklenen bir bulgudur. Ankete katılanlara sorulan “*hangi mahalde yaşamak isterdiniz?*” sorusuna verilen yanıtlarda ilk sırada yer alan İnolu Beşirli mahallesi, kentin prestij mahallelerinden biri olarak bilinmesine karşın, planlamadaki başarısızlık, kentin eski dokusundan oldukça farklı olan yapılaşması ve gelir durumu iyi kesimlerin yaşadığı yalıtılmış, komşuluk ilişkilerinden yoksun, yalnız bir mahalle olması nedeniyle kentlilik bilincinin en düşük düzeyde olduğu mahallelerden biridir.

Kentlilik Bilincinin Kent Mekamındaki Dağılımı

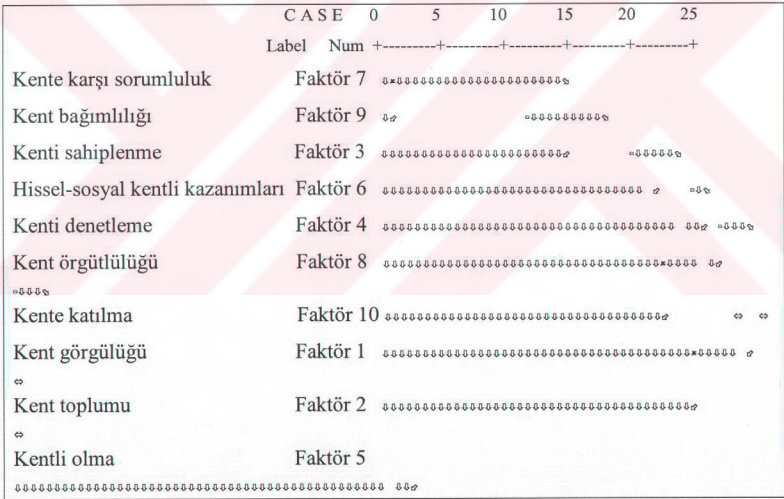

Şekil 36. Kentlilik bilinci faktörünün kent mekânındaki dağılımı

6. İRDELEMELER

6.1. Cluster Analizi Sonuçlarının İrdelenmesi

Önceki bölümde belirlenen faktör değerler (score) kullanılarak, hiyerarşik cluster analiz yapılmış ve böylece belirlenen 10 faktörün nasıl kümelendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Oluşan ilk küme, faktör 7 ve 9 arasındayken daha sonra bu kümeye sırasıyla 3, 6, 4, 8. faktörler ilave olmuştur (Şekil 37). Kente karşı sorumluluk, kent bağımlılığı, kenti sahiplenme ve hissel ve sosyal kentli kazanımları kentin *sosyal boyutunda*; kenti denetleme, kent örgütlülüğü ve kente katılma *yönetimsel boyutunda*; kent görgülülüğü, kent toplumu ve kentli olma ise *değerler boyutunda* yer almaktadır.

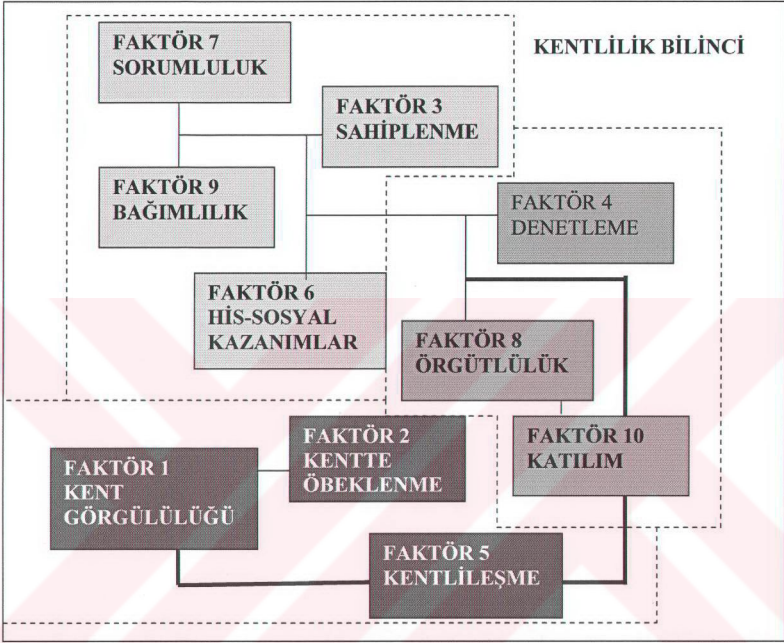

Şekil 37. Hiyerarşik cluster analizi dendogramı

Faktörlerin kümeleneşmesi birinci bölümde yer alan Şekil 10'daki *bireyin doğruyu bulması ve bunu eylemlerine yansıtabilmesi süreci* olarak tanımladığımız süreçle benzeşmektedir. Algı-düşünce-davranış ve doğru eylem döngüsü ile cluster analizi sonucunda oluşan kümeleneşmelerdeki; sorumluluk, bağımlılık, sahiplenme, kentli

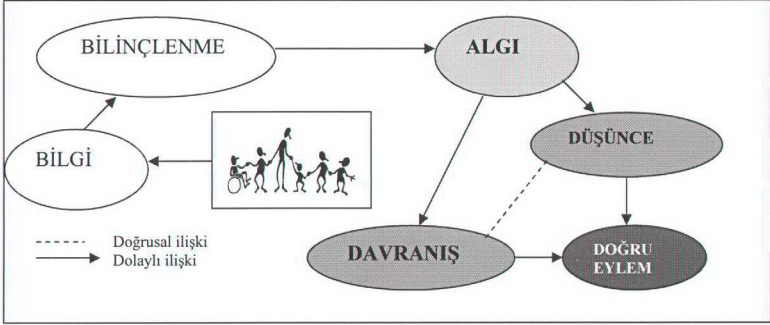

kazanımları - denetleme, örgütlülük, katılım - kentli toplum, kent görgülülüğü ve kentli olma döngüsü benzer bulgular içermektedir (Şekil 38, 39).

Şekil 38. Cluster analizin kentlilik bilinci gruplaması

İlk kümelene algı ve düşünce boyutunda kentle kurulan ilişkileri gösterir. Bu boyutta kendini kente ait hisseden birey, kenti sahiplenecek ve kentten kendini sorumlu hissedecektir. Düşünce boyutunda bu faktörler etkenken, bireyin kentlilik düşüncesini, davranışa dönüştürmesi aşamasında kente katkı vermesi söz konusudur. Örgütlenme, katılma ve denetleme faktörleri, bireyin düşüncesini davranışa dönüştürmesi bağlamında önemlidir. Tüm bunları gerçekleştiren birey için son nokta, kentte öbeklenme, kent görgülülüğü ve biz bilinci kazanma yoluyla doğru eylemde bulunma noktasıdır. Bu noktada, kentleşme/kentli davranışlarında bulunma faktörünün ne derece etkin olduğu da gözlemlenmektedir.

Şekil 39. Bireyin doğruyu bulması ve bunu eylemlerine yansıtabilmesi süreci

Kentlilik bilincinin mekâna yansması ve bileşenlerinin oluşturduğu kümelenmeler irdelendikten sonra gelinen bu noktada önem kazanan bir diğer olayda kentlilik bilincinin artırılması için yapılması gerekenlerdir. Yapılan literatür çalışması ve ampirik çalışmanın bulguları birlikte değerlendirilerek, kentlilik bilinci olgusunun planlama sistemimizdeki yeri tartışılmıştır.

Tezin ilk bölümündeki Şekil 10 ile yapılan faktör analizinin sonuçlarını karşılaştırdığımızda; şöyle bir özetleme yapılabilir:

- Bilinçli toplumu bilinçli bireyler oluşturur.
- Bireyin bilinci, yaşam kalitesi, sosyo-ekonomik durumu, kültür seviyesi ve demografik yapısı ile ilişkilidir.
  - Bireyin mekânı sahiplenmesi onun mekâna ve mekândaki topluma olan aidiyeti ile ilgilidir.
  - Mekânı kendilemesi, o mekana karşı sorumluluğunu arttıracaktır.
  - Mekânın planlamasına, yönetimine katılması, bilinçli kentli oluşumunun en önemli adımlarındandır.

Bu akış tıpkı cluster analizindeki oluşumu doğrulamaktadır. Doğru eylem boyutuna ulaşmak ancak ve ancak doğru bilgi akışı ve doğru güdülenme ile mümkün olacaktır. Bilinçli kentli için, önce algısal ve düşünsel boyutta bilinçlendirme ve sonrasında bu bilinçlenmeyi davranışa dönüştürme önem kazanmaktadır (Tablo 41).

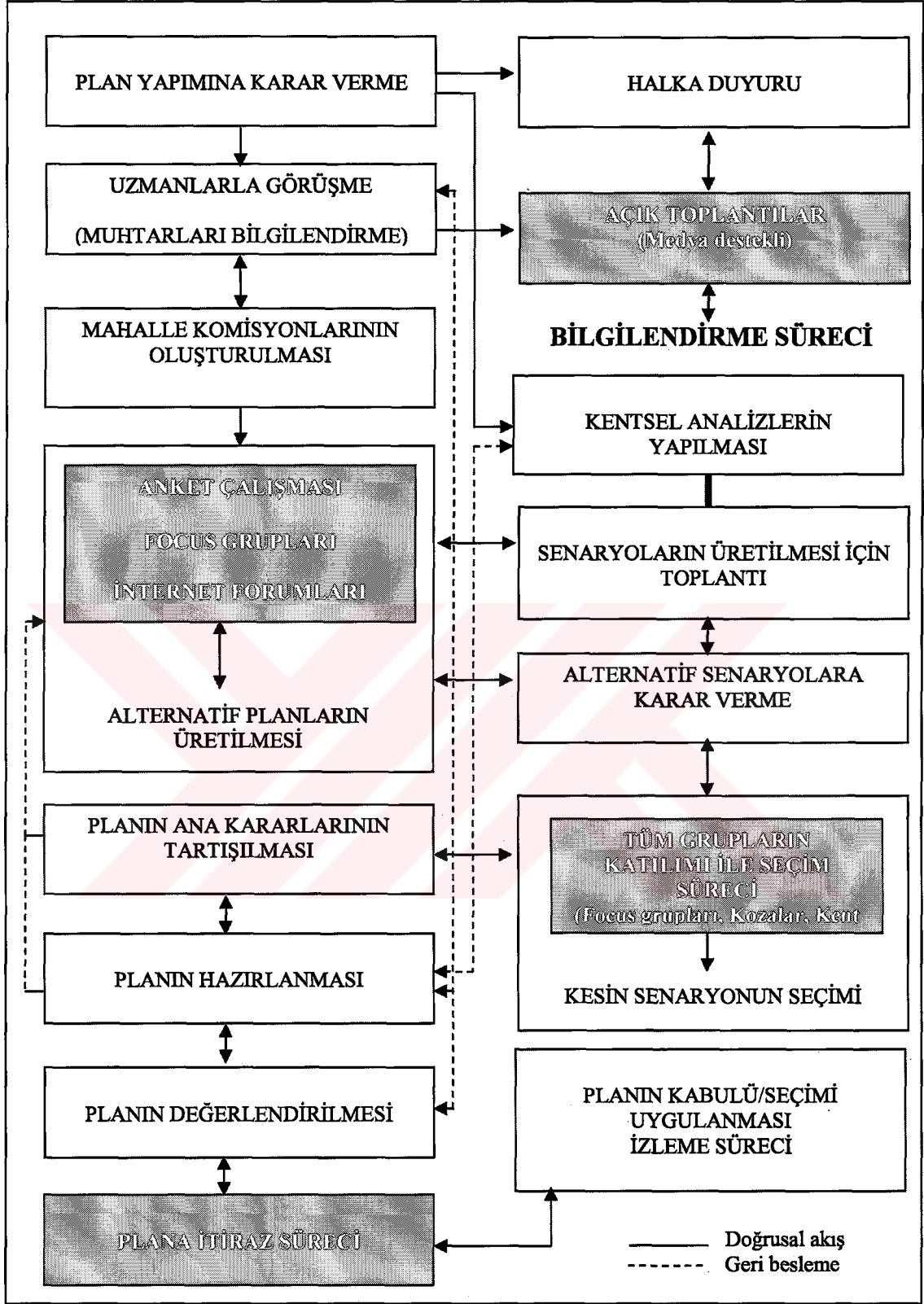
Tablo 41. Kentlilik bilinci edinme süreci

BİLİNÇ	1. Bilgi aktarımı; ilköğretimden başlayarak eğitimin her aşamasında kent ve çevre sorunları hakkında bilinçlendirme ve sosyal sorumluluk derslerinin alınması: <i>Hayat Boyu Eğitim</i>
	2. Ailelerin eğitimi; eğitimin yalnızca okulda olmadığı, özellikle ailedeki eğitimin genç nesiller üzerinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda ailenin bilinçlendirilmesi: <i>Yaygın Eğitim</i>
ALGI	3. Algı; her bir kent aktörünün kent algısının farklı olması doğaldır. Algı kimlikle ilişkilidir ve önemli olan kentin ne kadar algılanabilir – kimlikli olduğudur.
DÜŞÜNME	4. Aidiyet; kendini kente ve kent toplumuna ait hissedene birey, kentle bütünleşir ve kenti sahiplenir.
DAVRANIŞ	5. Sorumluluk; sahibi olduğu kenti korumak da bireyin görevidir. Önce kendi koruyacak, korumayana da uyaracaktır.
EYLEM	6. Katılım; kentin doğrusu bireyin doğrusu; toplumun yararı bireyin yararı olduğu zaman, birey bilinçli bir birey; kentte yaşanabilir bir kent olacaktır.

Bireylerin bilinçlendirilmesi yapılması gereken ilk adımdır. Bundan sonra bireylerin planlama sürecine katılmasını zorunlu kılacak mevzuat değişikliklerine gidilmesi gerekmektedir.

Aşağıdaki şekilde bilinçli kentlilerin planlamaya katılım sürecinin nasıl olabileceği, öneri bir planlama süreci şeması ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır (Şekil 40).

Söz konusu planlama sürecinin en önemli özelliği, bilgilendirme aşamasının plan yapımına karar verilmesinden başlayarak uygulanma sürecini de kapsayacak şekilde planın tüm aşamaları içermektedir. Buradaki bilgilendirme aşamasının amacı, halk katılımının daha etkin ve yoğun kullanılmasının sağlanmasıdır. Böylelikle halk, planlamanın her aşamasında söz sahibi olabilecektir.

Şekil 40. Öneri planlama süreci

Katılım sürecinde dört aşamadan oluşur ve özellikle ilk aşama da amaç, tüm kentlilerin ortak katılımının sağlanmasıdır. Kent meydanında yada erişimi kolay bir mekânda kent halkının belirlenen günlerde bu alanda toplanması sağlanır. Kent konseyinin organizasyonu ile oluşturulan çalışma grupları, teknik donanımla güçlendirilmiş bu alanda bireylerin, kentlilik bilinci düzeylerini belirleyecek görüşmeleri yaparak veri tabanı oluştururlar. Bu süreç zarfında ayrıca kentin önemli noktalarında interaktif olarak bireylerin görüşlerinin alınabileceği donanımlar hazırlanır. Bilinç düzeyleri belirlenen kent halkı arasında, gruplama yoluna gidilerek planın hangi aşamalarında katkı verebilecekleri belirlenir. Böylece focus gruplarına katılacak olanlar belirlenir ve kendilerine davetiye gönderilir. Anket çalışması ise tüm kentte yeterli örneklem büyüklüğü belirlenerek uygulanır. Bu katılımın ikinci noktasıdır ve bu aşamada kentsel gelişim senaryoları ve plan stratejileri üretilir.

Tüm çalışma gruplarının ortak katılımı ile alternatif senaryolar arasından seçim yapılır ve kenti gelişim stratejisi belirlenir. Bundan sonraki katılım aşaması ise planın askı süresinde gerçekleşir ve kentlilerin yapacağı itirazlar değerlendirilir.

Planlama sürecinin bundan sonraki en önemli aşaması izleme (monitoring) sürecidir. Bu süreçte yapılmak istenen plan değişikliklerinde de benzer bir süreç uygulanabilir. Böylelikle plan bütünlüğünün bozulmaması ve planın hedeflerinden sapmaması için yapılan tüm uygulamalarda dikkatli davranmak gerekmektedir. Planlama ile ilgili alınan her türlü karar, uygulamalar yada değişiklik önerileri yerel medyadan ve kentte oluşturulan bilgi-iletişim noktalarından halka duyurulmalı ve toplum yararını kendi yararı olarak gören bireylerin katkılarıyla desteklenmelidir.

6.2. Tanım Analizlerinin Yapılması

Genel bir değerlendirmenin yapılması açısından, çalışmanın başından beri tartışılan bazı temel kavramlarının, yeniden irdelenmesi ve yorumlanmasına çalışılmıştır.

Öncelikle deneklerden “kent ve kentli” tanımlarının yapılmasının istendiği iki açık uçlu sorunun değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan kent tanımlarında tekrarlanan kelimeler ve ifadeler irdelenmiştir. Böylelikle kentin bireylere çağrıştırdığı anlamların neler olduğu ve yorumların kentin hangi boyutu üzerinde yoğunlaştığı izlenmeye çalışılmıştır (Tablo 42).

Tablo 42. Deneklerin “kent” tanımlarındaki tekrarları

KENT NEDİR?				
Tekrarlanan kelimeler	%	Tekrarlanan kelimeler	%	
il	37,06	nüfus	5,47	
şehir		kalabalık		
merkez		saygı	4,93	
refah	stres			
düzenli	toplum			
modern	topluluk			
güzel	toplu halde	4,93		
çağdaş	21,96	ekonomik	4,93	
güvenli		ticaret		
özgür		sanayi		
mutlu		trafik	4,55	
rahat		hava kirliliği		
huzur		çöp		
doğa		gürültü		
eğitim		kirli hava		4,55
sağlık		13,71	plan	3,47
kültür			apartman	2,69
eğlence	binalar			
altyapı	teknoloji		2,23	
su	sosyal faaliyet			
ulaşım	iş imkanı			
büyük şehir	7,78	yaşam standartı	2,23	
yerleşim		yönetim	1,31	
sorunları çözülmüş yer	6,47	belediye		
her türlü olanak				
imkan		doğup-büyüdüğüm yer	0,92	

Görüldüğü üzere kent tanımları, genelde şehir, il yada merkez gibi ifadeleri kapsamaktadır. Bunun dışında özellikle kentteki bireylerin yaşam kalitesinin düzeyini anlatan sıfatlar ve sözcükler sıkça tekrarlanmıştır. Bu da kentin yalnızca bir fiziksel yapı değil, sosyal boyutlu bir yaşam alanı olarak algılandığının da göstergesi sayılabilir. Gelişmiş altyapı ve kentsel donatılar, kentin her türlü olanaklara sahip olan bir yaşam yeri olarak kırdan farkını anlatan ifadelerdir. Toplum olma, birlikte yaşamada kente sosyal açıdan; kentin ticareti, sanayisinin ön plana çıkartılması ise kente ekonomik açıdan yaklaşanların vurgularındır.

Kentlerin karmaşık yapısı ve işlevlerinin çeşitliliği, kentin, pek çok disiplinin ortak konusu olmasını ve kent tanımlarındaki ölçütlerin farklılaşmasına neden olmaktadır.

Kentin, yönetsel, demografik, işlevsel, ekonomik ve toplumsal ölçütlere göre farklı tanımları yapılabilir.

Tablo 43’de deneklerin “kentli” tanımları da aynı yöntemle irdelenmiştir. Bu tanım bizim çalışmamız açısından oldukça önemlidir. Çünkü bireylerin/deneklerin “kentli” deyince ne anladıkları bilinçli kentli olup olmamaları bağlamında oldukça önemli görülmektedir.

Tablo 43. Deneklerin “kentli” tanımlarındaki tekrarlar

KENTLİ NEDİR?					
Tekrarlanan kelimeler		%	Tekrarlanan kelimeler		%
kent		47,84	ait		6,39
kentte yaşayan			sorumlu		
mekan			bağımlı		
		haberdar			
sosyal çevre		14,95	koruyan		
kültürlü			sahip çıkma		
bilgili					
ileri görüşlü			şehirli		4,31
eğitilmiş					
saygılı			birey		2,23
kibar			toplum		
çağdaş					
modern					
kentlin olanaklarından yararlanan		6,70	rahatsız		1,77
ekonomik			özgür		
kültürel			düzgün şive		
sosyal			mutsuz		
plan			stresli		
		özgür			
		köyle farkını ortaya koyan		1,23	

Deneklerin neredeyse yarısı kentliyi kentten/mekândan ayrı düşünmemektedir. Ancak burada dikkat çeken nokta kentin doğulan yer değil yaşanan yer olmasıdır. % 15’lik bir oranda kentli birey, kültürlü, modern, saygılı, eğitilmiş, vb. sıfatlarla ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra kentin olanaklarından yararlanan ve kente karşı kendini sorumlu hisseden bireyler de kentli olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda kent ve kentli arasındaki duygusal bağ tanımlarda sıkça vurgulanmıştır.

Literatürde, pek çok farklı kent, kentleşme, kentli ve kentleşme tanımları yer almaktadır. Bu bağlamda, Tablo 44’de çalışma sırasında değerlendirilen kaynaklardaki tanımlarda ortak olan bazı kabuller özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 44. Kent/Kentleşme ve Kentli/Kentlileşme bağlantısı

KENT	KENTLEŞME
Yönetimsel birimin sınırları	Yönetimsel
Belli bir nüfus yoğunluğu	Demografik
Ekonomisinin tarım dışı işlevlere dayanması	İşlevsel
Farklı bir kültürel topluluk- heterojenlik	Toplumsal
KENTLİ	KENTLİLEŞME
Kent kültürüne sahip	Kültür
Kente kendini ait hissedeni	Aidiyet
Kente karşı kendini sorumlu hissedeni-duyarlı olan	Sorumluluk
Sosyal ilişkileri ve biz bilinci kuvvetli	Sosyalleşme
Örgütlenen ve kent yönetimine katılan	Katılım

Nasıl ki bir yerleşim yerinin kent niteliği taşıyabilmesi için gerekli bazı ölçütler olduğu kabul edilir, bireyin de kentli birey olabilmesi için bazı ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler pek çok çalışma ile ortaya konulmuştur. Örneğin; Kartal (1992)'a göre, kentlileşme ekonomik ve sosyal boyut olmak üzere iki boyutta gerçekleşir. Sosyal mekân; kişinin üst yapısını, benimsenen-özümşenen tüm sosyal ve tinsel değerler düzeni, inançlar, türlü konulardaki tutum ve davranışları kapsamaktadır (Kartal, 1992).

Kente göç edenler ve kentte yaşayanlar kent toplumunun değer-norm sistemini, kentli insanın düşünme, davranış biçimlerini ve giderek yaşam biçimini belirlerler. Bal'a (2002) göre, bu süreç, her birey için farklı düzeylerde gerçekleşecektir. Geçmiş yaşam tecrübesi, kentte bulunma süresi, etkileşim halinde olduğu sosyal çevreler, yaptığı iş, meslek, eğitim, yaş, vb. birçok değişkenle ilişkilidir. Genel olarak ideal bir kentli tipi oluşturulmaya çalışılsa da gerçekte olması gereken belli bir zamanda, belli bir toplumda, belli bir kente bağlı olarak gerçekleşen kentlileşme süreci ve bunun beraberinde bir kentli tipinin oluşumudur.

Sonuç olarak bir değerlendirme yaptığımızda, çalışmada hem literatürden hem de anket çalışmasından elde edilen bilgilerle kent, kentli ve kentlilik kavramlarına farklı bir bakış açısından bakarak, kentlilik kavramı ve planlamayla ilişkisi/olması gereken ilişkisi irdelemeye çalışılmıştır. Ancak üzerinde tartışmalar yapılmış, uzlaşmış bir kentlilik tanımı bulunamamıştır. Bu bağlamda kavramsal olarak kentliğin ne olduğu üzerinde durmakta yarar görülmektedir.

Kentlilik kavramı yurttaşlıktan hareketle irdelendiğinde; Giesen ve Eder'in (2004) "European Citizenship" isimli makalesinde bahsettikleri yurttaşlığın üç boyutunun, kentlilik bileşenleri ile benzerliği gözlenmiştir. Yurttaşlık, politika, ekonomi ve kültür çevresini bağlayan bir görüştür ve pratikte farklı seviyelerdeki oluşumları kapsamaktadır. Yurttaşlık modeli, pratik, kurumsallık ve söylemde farklılık gösterir (Tablo 45).

Tablo 45. Yurttaşlığın üç boyutlu matrisi(Giesen ve Eder, 2004).

	Kişisel paradigma	Politik paradigma	Kolektif kimlik paradigması
Pratikte Yurttaşlık	Kişisel özgürlük (negatif özgürlük)	Kente değin/uygar görevler (pozitif özgürlük)	Genel faziletler/değerler
Kurum Olarak Yurttaşlık	Refah yetkinliği	Güçlü bir halk alanı olarak demokrasi	Genel kültür ve gelenek
Söylem Olarak Yurttaşlık	Haklar	Yükümlülük	Aidiyet

Bu model, aktif yurttaş hazırlayıp ortaya koyar, bu yurttaşın halk alanına demokratik katılımını sağlar ve yönetim için politik kararlar verebilir hale dönüştürür. Bu süreçte vatandaşlar, katılım için başarılı bir şekilde seferber olabilirlerse, bütüncül toplumun oluşumu da hızlanacaktır (Giesen ve Eder, 2004). Bu modeli kentliliğe uyarladığımızda aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır (Tablo 46). Kentliğin ilk boyutu bireyde gerçekleşen değişimlerdir. Daha sonra politik ve idari yapı ve sonrasında kolektif yapıda önemli değişimler kentlilik oluşumunu etkileyecektir.

Tablo 46. Kentliliğin üç boyutlu matrisi

KENTLİLİK	Kişisel paradigma	Politik paradigma	Kolektif kimlik paradigması
Pratikte	Farkındalık	Denetimci	Kent Görgülülüğü
Kurumsal	Refah Düzeyi	Demokratik-Katılımcı	Kent Kültürü
Söylem	Haklar	Yükümlülükler	Aidiyet (toplum ve mekan)

Kişisel paradigma, farkındalık, refah düzeyinin artırılması, söylem boyutunda hakların dile getirilmesinden oluşur. Politik paradigmada, bireyin katılım sağlayan düzenlemeler; kolektif kimlik paradigmasında ise, aidiyet, kent kültürü ve son olarak kent görgülülüğü yer almaktadır.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Işık (1995), “globalleşme kent içi toplumsal grupların konumlarında önemli değişiklikler yaratmaktadır. Globalleşme ile birlikte bir yandan tüm yöreleri/toplumsal grupları birbirine bağlayan yeni ilişki ve etkileşim biçimleri ortaya çıkarken, diğer yandan tüm yöreler/toplumsal gruplar arasındaki uzaklıklar, farklılıklar ve eşitsizlikler kolay kolay kapanmayacak şekilde büyümektedir. Bu yönüyle globalleşme yeni toplumsal farklılaşma ve hareketlilik biçimleri ile yeni toplumsal eşitsizlik öğelerinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Yeni toplum heterojendir, birden fazla karar vericisi ve anlam üretim biçimi olan, son derece istikrarsız ve geleceği kestirmenin çok güç olduğu bir toplumdur. Çok kimlikli bir yapıya sahiptir ve bireyleri birbirine bağlayan ortak bir payda kalmamaktadır. Bu bağlamda kenti ve kentliliği yeniden tanımlayacak kurumsal bakışlara ve politik eylem biçimlerine ihtiyaç vardır” demektedir.

Toplumsal yapıdaki tüm değişiklikler, bireylerlere, topluma ve kurumsal yapıya yansımaktadır. Sosyal ilişki düzeyinde bireyin tutumları, davranışları, istekleri, beklentileri değişime uğramaktadır. Bu hızlı değişim sürecine ayak uyduramayan birey, kendini toplumdan yalıtılmış hisseder ve toplumsal ayrışma süreci başlayabilir. Mekana, kente yada ülkeye karşı bir duyarlılığın, birlikteliğin olmaması toplumsal bütünleşmede bir engel olabilir.

Planlamanın amacının yalnızca plan elde etmek olmadığını farkında olan bir kent yönetimi, kendi hakkını ve tüm kentlinin ortak haklarını her alanda savunan etkin bireylerin varlığı, planlama sistemimize yeni bir bakış ve anlayış getirecektir. Geleneksel planlama sistemlerinin değiştirilmesi, bireyi yaşadığı mekâna sahip çıkan, onu koruyan ve savunan bir birey haline dönüştüren ve onu yaşadığı kentin gelişimi konusunda söz sahibi yapan yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir

Planlamanın, en basit anlamla mekânların gelişimini fiziksel, sosyal ve ekonomik alanlarda doğru yönlendirmeyi amaçlayan bir olgu olduğu, öncelikle merkezi ve yerel yönetimlerce kavranmalıdır. Konuyu kent planlaması ölçeğine indirirsek, planlama ile kentin yalnızca fiziksel yapılanmasını değil, sosyal ve ekonomik yapılanmasını da içeren/yönlendiren kararlar verilmesi ve uygulanması gerekir.

Kentin potansiyeli ve kullanıcıların taleplerine uygun olarak belirlenen kentsel gelişim stratejileri, kısa, orta ve uzun vadede atılacak/atılması gereken adımları içeren

yaygın katılımı benimseyen bir planlama çalışmasıdır. Kentsel gelişimle ilgili bu kararlar verildikten sonra günümüzde planlama ile eşdeğer tutulan imar planı paftalarının yapılması sadece teknik bir sorun olarak görülebilir. Bu teknik ayrıntı, stratejilerin, kentsel gelişim hedeflerinin yansıdığı iki veya üç boyutlu çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Sonuçta bu çalışmadaki değerler, hedefler toplum tarafından ortaya konulduğu ve kabul edildiği için benimsenmesi daha kolay olacak ve böylece uygulanmayan planlar, yamalı bohça –imar değişiklikleriyle- haline gelen plan paftalarından söz edilemeyecektir.

Yeni planlama paradigmasının başarılı olmasında, aktif yurttaşlık bilincinin gelişmiş olması, yurttaşların sorumluluklarının farkında olmaları, ortaklaşa çözüm arama ve sorun paylaşma kültürünün bulunması ve karşılıklı öğrenmeye açıklık oldukça yardımcı olacaktır (Tekeli, 2002). Stratejik planlama yaklaşımı, bu olumlu yenilikleri ile bugünlerde kullanılan, gelecekte de kullanımı yaygınlaşması gereken bir yaklaşımdır. Kent ve çevre değerlerine sahip çıkmak, kentin geleceği konusunda geniş katılımlı bir yaklaşımla karar vererek sağlanabilir.

Katılım boyutu;

- Planlama sürecinin özellikle ilk aşamalarında katılımın en üst düzeyde sağlanması önemlidir. Kentli, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve diğer tüm ilgili gruplarından oluşan geniş katılımı yapılan müzakereler sonucunda plandan beklentiler ve hedefler ortaya konulur.

- Planlama süreci içerisinde farklı aşamalarda farklı bilinç düzeyindeki birey yada grupların tanımlanan nitelikleriyle sürece dâhil edilmesi ve yön verici katkılarda bulunmaları sağlanmalıdır.

- Karar sürecine katılımın önemi, halkın güven duygularını geliştirmesi, halk ile yönetim arasındaki kopukluğu gidermesidir (Keleş, 1993). Kararın alınmasına katkıda bulunmayan kentli, o kararın uygulanması aşamasında isteksiz yada tepkili olabilir. Bu nedenle, plan konusunda bilgilendirilen, planın çeşitli aşamalarındaki kararlara katılan kentlinin, planı benimsemesi ve uygulama aşamasında daha duyarlı ve özverili davranması olasıdır.

- Önerilen katılım süreci, ne sadece bilgilendirme, ne de sadece görüş alma sürecidir. Bilgilendirme aşamasının tüm süreç boyunca devam ettiği, tarafların sürecin çeşitli noktalarında görüş bildirdiği ve görüşlerinin ne derece değerlendirildiğini izleyebildiği, hem plan yapım sürecinde, hem de karar aşamasında aktif rol oynamalarına imkan veren bir süreçtir.

Planlama süreci;

- Bilgilendirme aşamasının tüm süreci kapsamı nedeniyle iletişim kaynaklarının etkin kullanımına ihtiyaç vardır.
- Sürece katılımın sağlandığı dört aşamada, farklı bilgi birikiminde bireylere ihtiyaç vardır. Bu bağlamda iyi bir kent ve kentli veri tabanı oluşturmak gerekmektedir.
- Önerilen planlama süreci şeması çok aktörlü, geri beslemeleri ve katılım aşamaları oldukça yoğun olacak bir süreçtir. Bu bağlamda da, bazı teknik ve yönetsel sorunlarla karşılaşılabilir. Bu sorunların aşılması için güçlü, duyarlı ve katılımcı bir kent yönetimine, kentine sahip çıkan kent halkına ihtiyaç vardır.

Yasal ve yönetsel boyut;

- Ülke planlama sisteminin yeniden gözden geçirilip, çoğu kurumda uygulanmaya başlanan çok aktörlü, etkin katılımın sağlandığı stratejik planlama yaklaşımına uyum sağlanması gerekmektedir.
- Kentlerin potansiyellerine uygun olarak ortaya konulacak gelişme hedeflerini, vizyonlarını oluşturmak ve bu bağlamda kent planlama çalışmalarının yalnızca fiziksel mekânın değil, kentin sosyal, ekonomik, kültür boyutunu da planlandığının farkına varılması gerekmektedir.
- Planlama sürecinin dolayısıyla planlama sisteminin yeniden düzenlenmesi pek çok yasal süreci de beraberinde getirecektir. Ancak bundan daha önemli ve ivedi olması gereken, bireyin bilinçlenme sürecinin, aşamalarının yapılandırılmasıdır.

Eğitim-öğretim çalışmaları;

- İlköğretimden başlayarak eğitimin her aşamasında kenti tanımaya yönelik derslerin yada çalışmaların müfredat programlarında yer alması gerekmektedir. Böylelikle hem kentsel haklarının hem de haklar kadar kente ve diğer kentlilere karşı sorumluluklarının farkında olan bireylerin yetişmesi sağlanabilir.
- Eğitim ve öğretim faaliyetleri; yaygın eğitim süreçlerini kapsayan “sürekli-ömür boyu eğitim” sürecidir. Böylelikle, bireylerin kendi potansiyellerinin farkına varacakları, yaşamlarını, yaşadıkları çevreyi etkileyebilme, kalitesini arttırabilme gücüne erişebilecekleri, pasif/edilgen yurttaşlıktan aktif/etkin yurttaşlığa geçiş yolları öğretilebilir.
- Önerilerin sonuçları, kısa vadede görülmeyecektir. Bu nedenle doğru bir yaklaşımla orta ve uzun vadede sonuç getirecek bu yatırımların yapılarak yaşamın her alanında kalitenin artması sağlanabilir.

Trabzon kenti özelinde;

- Trabzon kenti planlama çalışmalarında (2002) halk katılımına önem veren bir yaklaşım denenerek, halka bilgilendirme toplantıları yapılmış, planın hedefleri, stratejiler tartışılmış ve üniversitelerden, uzman kişilerden görüşler istenmiştir. Ancak bu aşamalarda, katılımın daha geniş kitlelerle, plan yapım kararının alınmasından itibaren tüm aşamalarda aktif olarak sağlanması gerekmektedir.

- Bu noktada önemli olan, tartışmaların, eleştirilerin ve uygun görüşlerin plana yansıtıp yansıtılmadığı ve koyulan hedeflere, oluşturulan vizyona uygun kararların alınması gerekliliğidir. Trabzon kenti için yapılan söz konusu çalışma, sadece başlangıç niteliğinde, görüş alış verişi düzeyinden öteye geçememiştir. Bu nedenle, halen kent ile kentli arasında bağı kuracak yaklaşımlara ihtiyaç vardır.

- Özellikle kentin gelecekteki vizyonunun, gelişme stratejilerinin neler olacağı, bölgedeki hinterlandı göz önüne alındığında üstlenmesi gereken etkin rollerin neler olması gerektiği, DOKAP çalışmasında ortaya konulmuştur. Bu bağlamda yalnızca kent sınırlarında nazım imar planlaması çalışmalarının değil, özellikle çevre düzeni planı boyutunda bölge kenti olarak planlama çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

- Gündemdeki il gelişme planları, “uzun dönemde bir gelişme stratejisi olarak değerlendirilirken, orta dönemde sosyo-ekonomik yapıda beklenen yönde gelişmeyi ifade ederler. Planlar kısa dönemde ise, öncelikle ekonomik ortamda iyileşme ve fiziksel mekânda gelişmenin zorladığı çevresel düzenlemeleri amaçlamaktadırlar” (DPT, 2000). Bu bağlamda, hem fiziki ortamın, hem sosyo-ekonomik ortamın kalitesini artırıcı bu tür fırsatları yaratmak için gerekli yasal ve yönetsel sorunların aşılması gerekmektedir.

- Stratejik planlama yaklaşımının çok aktörlü, geniş katılımlı, şeffaf planlama anlayışının, eylem planlamalarına fırsat tanıyan, esnek yapısı nedeniyle kentlerin ve kentlilerin geleceği için bir fırsat yaratmaktadır. Bu nedenle, bilinçlenmiş bireylerle, doğru yaklaşımlarla planlamanın hedefine varması ve kentlerin daha yaşanılabilir olması sağlanabilir.

- Kent imajı sorusuna verilen yanıtlarda kent surlarının, kalenin, kentteki çoğu tarihi eserin algılanamadığı sonucuna varılmıştır. Yeni yapılaşmanın kentteki etkin doku öğelerini, landmarkları yok eder/ezer bir yaklaşımda olmasının, kent kimliğini yok edeceği, belirsizleştireceği düşünülmektedir. Bu nedenle, özellikle kentsel kimlik çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

- En yüksek kentlilik bilinci faktör değerine sahip olan; Kemer kaya, Cumhuriyet ve Gazipaşa mahallelerinin kentin ilk yerleşim alanları olması, mekân aidiyetinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Kentlilik bilinci bileşenleri;

- Kent görgülülüğü/kenti yaşama faktörü, kentsel mekân algısı ve kenti okuyabilme özelliklerini yansıtan, katılımdan kentsel davranışa, planlamadan kentsel kazanımlara kadar pek çok bileşeni içinde barındıran bir faktördür. Öncelikle toplam varyansın %18,29'unu açıklayan bu faktörün, toplumdaki varlığının geliştirilmesi gerekmektedir. Kentsel tasarım bağlamında, kimlikli, okunabilir mekânların oluşturulmasıyla, yaşayanların mekân algısı ve dolayısıyla faktörün kent toplumundaki ağırlığı da artacaktır.

- Kente ait olma/aidiyet duygusunun kentlilik bilincinin en önemli bileşenlerinden biri olduğu sonucu, 1968'lerde Paris'de yapılan Şehirliler ve Şehir çalışmasında da ortaya konulan sonuçları destekleyici niteliktedir. Kentle sosyal-duygusal bağların kurulmasının, kenti benimsemekle, korumakla ne derece ilişkili olduğu, bu nedenle, kentsel mekânın düzenlenmesinde sosyolojik ve psikolojik faktörler kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

- Bireyin algısına ve duygusal altyapısına etki edecek yeni uyarıcılara dolayısıyla "kimlikli mekânlara" ihtiyaç vardır. Birbirinin aynısı olmayan kentlere, birbirinin aynısı olmayan kentlilere bir zenginlik olarak bakılmalıdır.

- Biz bilincine erişme, topluluk hissine sahip olma ve komşuluk ilişkilerine önem verme değişkenleri ile yüklenen sosyal bağımlılık faktörünün geliştirilmesi, bireyin bilinçli bireye dönüşmesi sürecinin özünü oluşturmaktadır. Komşuluk hissini geliştirme konusunda ise planlamanın mekândaki fiziksel aktiviteleri değil sosyal aktiviteleri de düzenleme gücü olduğu bilinmektedir. Bu yaklaşımla komşuluğa imkân tanıyacak düzenlemelere ağırlık verilmesi, mekân bağımlılığını ve toplum hissini arttıracaktır.

- Kenti sahiplenme, kentle duygusal ve sosyal bağların kurulması, mekânla ilişkide olma/bağımlılık faktörleri, bireyin planlama sürecinde söz sahibi olması, tasarım aşamasında mekânsal belleği güçlendirici, tarihi ve duygusal bağı olan mekânlara karşı duyarlı davranmanın gerekliliğini göstermektedir.

- Kentte yaşayanların kent yönetimini izleme/denetleme arzusunun yalnızca kişisel boyutta kalmaması için kurumsal ve yönetsel düzenlemelerin gerekliliği öne çıkmaktadır.

- Kentsel davranışları kazanma, kente karşı sorumluluğunun farkında olma, kentlilik bilinci üzerinde etkin faktörlerdendir. Kentin yerleşik kültür yapısı ve karakteristiği bu tür

kazanımlar için oldukça gereklidir. Hem kente yaşayanların, hem de kentte yeni geleceklerin bu konuda eğitilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir.

- Sosyal çevre edinme ve örgütlenme faktörleri, biz bilinci gelişen bir kent toplumunda, doğal olarak gelişecek sürecin bir parçasıdır. Haklarının farkında olan her birey, Habitat'ta ortaya konan "kentli bağlılığı" kavramının özünü oluşturan, birlikte doğruya erişme, ortak iyiye katkıda bulunma sorumluluğundan hareketle, sosyal çevre edinerek örgütlenmeye ve sorumlulukları paylaşmaya yönelecektir.

- Yerel medyadan kent haberlerini takip eden bireylerin kentlilik bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucundan da anlaşıldığı üzere bu tür konularda yerel medyanın etkin olarak kullanılması gerekir.

Genel bir değerlendirme yaparsak; kentlilik bilincinin eksikliği, planlamada temel sorunlardandır. Sorunlara kısa vadede çözümler üretmek yerine uzun zaman gerekse bile sorunların nedenini irdelemek ve çözüm üretmekte yarar vardır. Bu bağlamda, kentlilik bilinci bileşenlerinin ortaya konulması ve her bileşenin bireylerdeki ve mekândaki yansımalarını geliştirici/güçlendirici önlemler alınmalıdır.

Kentte yaşadığının farkında olan, yaşadığı yeri özümseyen, benimseyen, kente karşı sorumlulukları ve kentte sahip olduğu haklarının bilincinde olan etkin bireylerin varlığı, fiziksel boyutta nitelikli, kimlikli mekânların oluşumuna; sosyal ve kültürel boyutta kent olarak nitelendirilen mekânların oluşumuna yol gösterecek ve bundan da toplum yararı sağlanacaktır.

8. KAYNAKLAR

- Abban, C., Ayata, O., Gürel, A., Özen, H., 1982. Katılımı Nasıl Ele Alıyoruz, Mimarlık Dergisi, 175, 2-5.
- Açıklan, M, A., 1997. Kıyı Planlamasında Müktesep Hak Konusu, Planlama Pratiğinde Planlama-Uygulama Semineri, İller Bankası Genel Müdürlüğü İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara,116-132.
- Akkoyunlu, K., Erol, C., Işık, F., Tokcan, S., Türksoy, Ö., 1990. Planlamada Halk Katılımı Sincan Belediyesi Deneyimi, Planlama Dergisi, 3, 4, 2-25.
- Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., 1977. A Pattern Language, California Oxford University Press, U.S.A., Sönmez, Ö. İ., 1999. Kentsel Yaşam Bilincini Oluşturmada Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü, Bildiriler Kitabı, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınevi, İstanbul.
- Aslanoğlu, A. R., 2004. Bir Modernite Sosyologu Olarak A. Giddens'ın Teorik Yaklaşımında İnşa Edilen Birey ve Kimlik Projesi. <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/2/rana/rana.html>.
- Ayan, M., 1993. Kentleşme, Kentleşme, Katılımcı Planlama, Sorunlar, Planlamaya Katılım, Türkiye 14. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 54-59.
- Ayata, S., Ayata, G, A., 1996. Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Konut Araştırma Dizisi.10, Ankara.
- Aydemir, S. E., 1999. Planlama ve Planlamanın Evrimi, Türkiye'de İmar Kurumu:, Aydemir, Ş., Aydemir, S., Ökten, N., Öksüz, A.M., Sancar, C., Özyaba, M., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Ders Notları. 54, Trabzon, 62-91.
- Aydemir, S. E., 1999. Türkiye'de İmar Kurumu:, Aydemir, Ş., Aydemir, S., Ökten, N., Öksüz, A.M., Sancar, C., Özyaba, M., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Ders Notları. 54, Trabzon, 360-405.
- Aydemir, Ş., 1989. Intra and Interregional Migration Patterns and Their Correlates in Turkey, 29th European Congress of the RSA, Cambridge.
- Aydemir, Ş., 1999. Kent, Kentleşme- Göç ve Kentsel Sorunlar, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Müh- Mimarlık Fakültesi Ders Notları. 54, Trabzon, 1-53.

- Aydemir, Ş., 1989. Şehir Planlama Teknikleri Ders Notları, K.T.Ü., Mühendislik Mimarlık Fakültesi Yayını, No.17, Trabzon.
- Bademli, R., 2001. Bursa İl Planı Deneyimi, Planlama Dergisi, 1, 2, 12-21.
- Bakkalbaşı, E., Polat, Ç., Özkaban, M., Pancarcı, A., Taşlıoğlu, F., Işık, Y., Vural, Ö., 1998. Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, İzmir Yerel Gündem 21-İzmir'in Kentleşme- Çevre- Göç Sorunları ve Çözüm Önerileri, Kentleşme Raporu- I. Cilt, İzmir.
- Bal, H., 2002. Kent Sosyolojisi, Fakülte Kitabevi, 2. Baskı, Isparta.
- Balcı, A., 2003. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, Pegem Yayınevi, Ankara.
- Bektaş, C., 2002. Mimar Cengiz Bektaş ile Söyleşi, 2023 Dergisi, 10, 28-34.
- Berry, B., Kasarda, J., 1977. Contemporary Urban Ecology, Macmillan, New York., Mesch, G., Manor, O., 1998. Social Ties, Environmental Perception and Local Attachment, Environment and Behavior, 30, 4, 504-519.
- Bilsel, C., Bilsel, S. G., Bilsel, A. A., 1999. Kuramsal Yaklaşımlardan Kentsel Mekan Tasarımına, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü, Bildiriler Kitabı, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 58-70.
- Bookchin, M., 1999. Kentsiz Kentleşme, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bumin, K., 1990. Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- Carr, S., 1970. The City of the Mind, Environment Psychology, Ed, Proshansky, H., Ittelson, W. H., Rvin, L. G., Holt, Rinehand and Winston Inc. Press, USA, 518-533.
- Castells, M., 1979. The Urban Question-A Marxist Approach, London.
- Cebeci, F.Ö., Çakıloğlu, M., 2003. Kültürel Sürdürülebilirlik, www.kentli.org/makale/kultur.htm 26 Şubat 2003.
- Cılga, İ., 2002. Gençlik ve Yaşam Niteliği, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara; Uluğtekin, S., Cılga, İ., İl, S., 2002. Çoğulcu Demokratik Toplum İçin Aile Eğitimi Projesi, Aile ve Toplum Dergisi, 29-33.
- Covey, S. R., Merrill, A. R., Merrick, R. R., 1994. First Things First; To Live, to Love, to Learn, to Leave a Legacy, Simon and Schuster, New York; Cüceloğlu, D., 1997. İçimizdeki Biz, Kalite Bilincinin Temeli, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

- Cüceloğlu, D., 1997. *İçimizdeki Biz, Kalite Bilincinin Temeli*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Cüceloğlu, D., 2001. *Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Çakıloğlu, N., Tekkökoğlu, T., Faruk, Ö., Çakıloğlu, M., 2003. *Nasıl Bir Şehircilik?*, www.kentli.org/makale/nasil.htm 6 Şubat 2003.
- Çermikli, A. H., Kazan, A., Atan, M., 2005. *İMKB'ye Kote Şirketlerin Finansal Göstergeler ve Kârlılık Faktörlerine Göre Derecelendirilmesi* <http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil9.htm> 20 Mart 2005.
- Çetiner, A., 1998. *Dünden-Bugüne Şehir Planlaması*, Prof.Dr.Ayten Çetiner'e Armağan, İTÜ Yayınları, İstanbul, 1-9.
- Dinçer, Y., 1998. *Kent, Kentleşme ve Kent Planlaması, Sivil Toplum İçin "Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi" Semineri, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Yayınları (WALD), Aka Yayını, İstanbul, 341-342.*
- Doğan, M., 1996. *Şehir ve Kültür, Habitat II Yeni Türkiye Dergisi*, 2, 8, 287-290, Ankara.
- D.P.T., 2000. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No.2502,523, Ankara.*
- Erdal, E., 2005. *Veri Yönetimi*, www.hm.saglik.gov.tr/pdf/slides/216.ppt 23 Haziran 2005
- Erkan, R., 2002. *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilim Adamı Yayınları, Ankara.
- Erkut, G., 1991. *Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu, Kentleşme ve Kentleşme Politikaları, Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayını, İstanbul.*
- Erol, C., Erol, D., 1993. *Planlamada Halk Katılımı ve Demokratikleşme, Demokratikleşme Sürecinin Bir Bileşeni Olarak Planlamaya Katılım, Planlamaya Katılım, Türkiye 14. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 68-70.*
- Fındıkoğlu, Z. F., 1970. *Erzurum'un Şehirleşmesi, Türkiye Harsi ve İştımai Araştırmalar Derneği, Fakülteler Matbaası, İstanbul.*, Koç, H., 2000. *Erzurum'un Kentleşme Sürecinde Kültürel Yapılanma, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.*
- Fidaner, H., 2002. *Türkiye'de Aile*, <http://hfidaner.20fr.com/turkaile.html> 30 Nisan 2002.

- Gans, H. J., 1972. Planning for People, Not Buildings, *The City: Problems of Planning*, Ed. Murray Stewart, City, Penguin Books, 373-384
- Gans, H., 1970. Planning and Social Life: Friendship and Neighbour Relations, *Environment Psychology*, Ed, Proshansky, H., Ittelson, W. H., Rivin, L. G., Holt, Rinehand and Winston Inc. Press, USA.
- Giddens, A., 1991. *Modernity and Self Identity- Selfand Society in the Late Modern Age*, Basil Blackwell; Aslanoğlu, A. R., 2004. Bir Modernite Sosyologu Olarak A. Giddens'in Teorik Yaklaşımında İnşa Edilen Birey ve Kimlik Projesi, [http:// iktisat.uludag.edu.tr/dergi/2/rana/rana.html](http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/2/rana/rana.html).
- Giddens, A., 2000. *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- Giesen, B., Eder, K., 2005. Introduction European Citizenship An Avenue for he Social Integration of Europe, <http://12.107.205.42/pdf/0-19-924120-1.pdf>, 12 Ağustos 2005.
- Göregenli, M., 1994, 1997, 2001, Korpela, 1989; Lalli, 1992: Göregenli, M., 2003. Sürgünün Sonu yada Ev'e Dönüş, *TOL Mimarlık Kültürü Dergisi*, 3, 71-76.
- Gutman, R., 1970. Site Planning and Social Behaviour, *Environmental Psychology*, Ed, Proshansky, H., Ittelson, W. H., Rivin, L. G., Holt, Rinehand and Winston Inc. Press, USA, 509-518.
- Gül, A., Akbay, A., Özçiçek, C., Özel, R., Akbay, C., 2001. Adana İli Kentsel Alanda Ailelerin Ev Dışı Gıda Tüketimlerinin Belirlenmesi, [www.ziraat.cu.edu.tr/bolumler/ Ekonomi/belgeler/evdisigidatuketimi.pdf](http://www.ziraat.cu.edu.tr/bolumler/Ekonomi/belgeler/evdisigidatuketimi.pdf) , 29 Nisan 2005.
- Günerhan, H., 2000. İnsanlar İyi Kentlere Layıktır, *TTMD Türk Tesisat Mühendisleri Derneği Dergisi*, 8, Ankara, 38-41.
- Güven, S., 2001. *Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Güvenç, B., 1979. *İnsan ve Kültür*, Remzi Yayınevi, İstanbul, 1979.
- Güvenç, B., 2002. *Kültürün ABC'si*, Yapı Kredi Yayını, Cogito 2. Baskı, İstanbul.
- Hay, R., 1998. Sense of Place Development Context, *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5-29.
- Helle, H. J., 1996. Kentlileşmiş İnsan, Cogito (Kent ve Kültür) 3. Baskı, Yapı Kredi Yayını, İstanbul.
- Humman, D. M., 1992. *Commnity Attachment: Local Sentiment and the Sence of Place*, Altman & S.Low (Eds), *Place Attachment*, Plenum Press, New York

- İnam, A., 2004. Bilinç Üzerine Düşünceler, www.metu.edu.tr/home/www41/ahmet-inam/bilinc.htm 3 Mart 2004
- Joseph, F., Hair, Jr. E.A., Rolph, L.T., Ronald, C.B., William., 1992. Multivariate Data Analysis, Macmillan Publishing Company, a Division of Macmillan, Inc., Third Edition. New York, U.S.A., Gül, A., Akbay, A., Özçiçek, C., Özel, R., Akbay, C., 2001. Adana İli Kentsel Alanda Ailelerin Ev Dışı Gıda Tüketimlerinin Belirlenmesi, www.ziraat.cu.edu.tr/bolumler/Ekonomi/belgeler/evdisigidatuketimi.pdf 29.04.2005.
- Kağıtçıbaşı, Ç., 1991. Aile ve Kültürel Psikoloji., Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 251-258; Fidaner, H., 2002. Türkiye’de Aile, <http://hfidaner.20fr.com/turkaile.html>, , 2002.
- Kağıtçıbaşı, Ç., 1993. İnsan Aile Kültür, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul.
- Karaca, H., 1997. Çocuklar ve Gündem 21 Önsözü, II, Çeviri: Selda Arıt, Çocuklar ve Gündem 21/Children and Agenda 21,TÜBİTAK- TEMA Vakfı Yayınları, Ankara.
- Kartal, K., 1983. Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme, Yurt Yayınları No.6, Ankara.
- Keleş, R., 1993. Kentlilik Bilinci ve Çevre Değerleri, Ege Mimarlık, 1, 2, 62-64.
- Keleş, R., 1998. Türkiye’de Yerel Siyaset/ Yerel Yönetimler- Yapı, İşleyiş, Kent, Kentleşme, Kent Planlaması, Sivil Toplum İçin “Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi” Semineri, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Yayınları (WALD), İstanbul., 115-131.
- Keleş, R., 1980. Kent Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.
- Koç, H., 2000. Erzurum’un Kentleşme Sürecinde Kültürel Yapılanma, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Kongar, E., 1993. Demokrasi ve Kültür, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul.
- Laçiner, Ö., 1996. Kentlerin Dönüşümü ve Yeni Kentlilik Bilinci, Kentte Birlikte Yaşamak Üzerine., Editör: Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, İstanbul, 63-72.
- Lee, T., 1970. Urban Neighbourhood as a Socio-Spatial Schema, Environment Psychology., Ed, Proshansky, H., Ittelson, W. H., Rıvin, L. G., Holt, Rinehand and Winston Inc. Press, USA, 349-370.
- Lynch, K., 1960. The Image of the City, The MIT Press, Cambridge.
- Lyoyd, M.G., 2000. The New Local Government Agenda Issues for Planners, www.trd.dundee.ac.uk/library/pubs/issues.htm.

- Malbeleşi, D., 2000. Toplumsal Değişme Açısından Kentleşme, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Margosyan, M., 1996. Homo Homini Lupus!, Kentte Birlikte Yaşamak Üzerine, Editör: Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, İstanbul, 119-132.
- Mesch, G., Manor, O., 1998. Social Ties, Environmental Perception and Local Attachment, Environment and Behavior, 30, 4, 504-519.
- Montgomery, D. C., Peck, E. A., 1982. Introduction to Linear Regression Analysis, Wiley, New York., İpek, O., 2004. Çoklu Doğrusal Regresyonda Değişken Seçimi, www.kho.edu.tr/yayinlar/bilimdergisi/bilimler/doc/2001-1/bilder-2.doc 20.09.2004.
- Montgomery, J., 1998. Making a City: Urbanity/Vitality&Urbandesign, Journal of Urban Design, 3,1, 93-116.
- Mut, T., 1985. Kentli Kültürünün Oluşturulmasında Yönetim ve Kitle İletişimi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Narlı, N., 2002. Esenler'de "Getto Asabiyası" Patlaması, Şubat Krizi, Göç, "Biz", "Öteki", Sefaletin Paylaşımı, Siyasi Katılım, Hemşehri Dernekleri, Kadınlar ve Bursa'da Hemşehri Dernekleri, BİA Haber Merkezi, www.bianet.org/diger/makale8376.html. 06.03.2002
- Newman, P.W.G., 1999. Sustainability and Cities: Extending the Metabolism Model, Landscape and Urban Planning, 44, 219-226.
- Norusis, J. M., 1988. SPSS/PC+ Advanced Statistics V20 for the IBM pc/XT/AT and PC/2. SPSS inc. Chicago, Illinois, U.S.A.; Gül, A., Akbay, A., Özççek, C., Özel, R., Akbay, C., 2001. Adana İli Kentsel Alanda Ailelerin Ev Dışı Gıda Tüketimlerinin Belirlenmesi, www.ziraat.cu.edu.tr/bolumler/Ekonomi/belgeler/evdisigidatuketimi.pdf 29.04.2005.
- Öksüz, A. M., 1999. Kentsel Dış Mekanlar, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Müh- Mimarlık Fakültesi Ders Notları. 54, Trabzon.
- Öncü, A., 1976. Örgüt Sosyolojisi; Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara; Erol, C., Erol, D., 1993. Planlamada Halk Katılımı ve Demokratikleşme, Demokratikleşme Sürecinin Bir Bileşeni Olarak Planlamaya Katılım, Planlamaya Katılım, Türkiye 14. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 68-70.
- Özbay, Y., 2003. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Araştırma-Kuram-Uygulama, Akademi Kitabevi Yayını, Trabzon.

- Özbek, R., 2002. Algı ve Tatmin, [www.kentli.org/ makale/algivetatmin.htm](http://www.kentli.org/makale/algivetatmin.htm) 12.06.2002.
- Özcan, Ü., 1989. Çağdaş Kentlerde Katılım ve Sivil Organizasyonlar, Planlama Dergisi, 1, 9.
- Palabıyık, H., Atak, Ş., 2000. İzmir Büyükşehir Bütününde Mahalle Yönetimleri Profili, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, 3.
- Proshansky, 1978; Stokols ve Schumaker, 1981; Lalli, 1992; Korpela, 1989., Görekenli, M., 2003. Sürgünün Sonu yada Ev'e Dönüş, TOL Mimarlık Kültürü Dergisi, 3, 71-76.
- Redfield, R., Singer, M., 1969. The Cultural Role Of Cities, in R. Sennett ed. Classic Essays on the Culture of Cities, Prentice Hall, New Jersey., Ayata,S., Ayata, G, A.,1996. Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Konut Araştırma Dizisi:10, Ankara.
- Relpy, E., 1976. Place and Placelessness, Pion Ltd, London.
- Russels, B., 1954. The Analysis of Mind, Muinhead Library of Philosophy, London.
- Saunders, P. R., 1981. Social Theory and Urban Question, Hatchison, London.
- Sencer, M., Sencer ,Y., 1978. Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim, TODAİE Yayınları, Ankara., Güven, S., 2001. Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Sesgör, T., 1999. Kent Mekanlarının Yarınları Üzerine Yorumlar, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü, Bildiriler Kitabı, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 291-294.
- Sevindi, N., 2003. "Kent ve Kültür", Alfa Kitabevi, Bursa.
- Sezal, İ., 1991. Kent Ailesinin Ekonomik ve Sosyal Sorunları, Türkiye Aile Yıllığı, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 7, 59-66., Fidaner, H., 2002. Türkiye'de Aile, <http://hfidaner.20fr.com/turkaile.html>.
- Somel, S. A., 2002. Yerel Tarih Araştırmaları için Klavuz, www.tarihvakfi.org.tr 14.04.2002.
- Sonnfeld, J., 1972. Social Interaction and Environmental Relationship, Environment and Behavior, 4, 3, 267-277.
- Sönmez,Ö. İ., 1999. Kentsel Yaşam Bilincini Oluşturmada Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü Bildiriler Kitabı, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 166-173.

- St. John, C. D., Austin, M., Baba, Y., 1986. The Question of Community Attachment Revisited, Sociological Spectrum, 6, 411-431., Mesch, G., Manor, O., 1998. Social Ties, Environmental Perception and Local Attachment, Environment and Behavior, 30,4, 504-519.
- Suher, H., 1991. Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları, Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Suher, H., 1996. Şehircilik, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Suher, H., 2000. Kentlileşme Sürecinde Kentsel Yaşamda Kalite, Yapı Dergisi, YEM Yayını, 226, 48-56.
- Şehir Plancıları Odası, 2002. Türkiye’de Kent Planlamasının Yeniden Kurumsallaşmasını Düzenlerken Düşünülmeli Gerekenler Üzerine, Planlama Dergisi, 1, 4-11.
- Şat, N., 2003. Düşünen Sivil Toplum: Felsefi Yaklaşımlar- Açılımlar, Sempozyum Kitabı İçinde Konuşma Metni, Türk Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.
- T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1998. Birecik Barjından Etkilen Nüfusun Yeniden Yerleşimi, İstihdamı ve Ekonomik Yatırımları İçin Planlama ve Uygulama Projesi Hakkında Bilgiler., Hanedan, A., 2000. Planlamaya Katılım: Bir Katılım Modeli Yaklaşımı, K.T.Ü. Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı 2005, Planlama ve İmar Tasarısı Taslağı, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete, 1999. İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik (23804 Sayılı), 30-34.
- T.M.M.O.B., 1999. Mimarlık Haber Bülteni, Yerel Yönetimler Hukukunda “İmar Reformu” İçin Samsun Bildirgesi, “Yerel Yönetimlerde İmar Reformu İçin İlkeler/ Öneriler” Panel ve Forumu- Sonuç Belgesi/Kararlar, 72, 10-12 Ankara.
- Tankut, G., Çalışkan, O., Levent, T., Zorlu, F., 2002. Yeni Ufuklar, Kentler, TÜBİTAK Bilim Teknik Dergisi, s.14
- Tatlıdil, E., 1992. Göç ve Kentleşmenin Sosyal Boyutu, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 3, İzmir.
- Tekel, S., 2003. Sosyoloji Tarihi, <http://web.itu.edu.tr> 3 Mart 2003.
- Tekeli, İ., 1991. Kent Planlaması Konuşmaları, T.M.M.O.B Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

- Tekeli, İ., 1991. Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, Ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, WALD Yayınları, İstanbul,13-26.
- Tekeli, İ., 2001. Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.
- Teymur, E., 1991. Britanya’da Yerel Planlama Deneyimi: İçerden Bakış”, Kent Planlamada Yeni Gündem: Çevre ve Katılım, TMMOB, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara,19-26., Aydemir, S. E., 1999. Türkiye’de İmar Kurumu:, Aydemir, Ş., Aydemir, S., Ökten, N., Öksüz, A.M., Sancar, C., Özyaba, M., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Ders Notları.54, Trabzon.
- Turan, S. T., 2004. Özgürlük, Özne, Bilinç, [www. kurdinfo.com/nivis/aturan6.htm](http://www.kurdinfo.com/nivis/aturan6.htm) 22.01.2004.
- Tylor; P. J., 1977. Quantitative Methods in Geography, An Introduction to Spatial Analysis, Houghton Mifflin Comp., U.S.A.
- Uluğtekin, S., Cılga, İ., İl, S., 2002. Çoğulcu Demokratik Toplum İçin Aile Eğitimi projesi, Aile ve Toplum Dergisi, 29-33.
- Uyar, T., 2003. Düşünen Sivil Toplum: Felsefi Yaklaşımlar- Açılımlar, Sempozyum Kitabı İçinde Konuşma Metni, Türk Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.
- Ünlü, T., Stendal, H., 1989. Jeokimya Verilerinin Çok Değişkenli Jeostatistik Analizlerle Değerlendirilmesinde Bir Örnek: Divriği Bölgesi Demir Yatakları, Orta Anadolu, MTA Dergisi, 109, 127-140.
- Vural, M. R., 2002. Kent ve İnsan, 2023 Dergisi, 10, 9-13.
- Wellman, B., Leighton, B., 1979. Networks, Neighborhoods and Communities, Urban Affairs Quarterly, 14, 363-390.
- Wirth , L., 1964. Urbanism as a Way of Life, Chicago: Chicago University Pres, 60-83.
- Yasa, İ., 1976. Küçük Toplulukları İnceleme Yöntemi, Toplumbilimlerde Araştırma ve Yöntem, TODAİE Yayınları, Ankara., Güven, S., 2001. Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Yener, Z., Arapkırlıoğlu, K., 1986. Avrupa Kentsel Şartı, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Yiğit, M., 2002. İnsan Yaşadığı Yere Benzer, 2023 Dergisi, 10, 24-27.
- Yücesoy, E., Gökbulut, Ö., 1999. Kentsel Tasarımda “ Mekansal Kimlik” Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme: Mekansal Kimliği Okumak, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü Bildiriler Kitabı, M.S.Ü.

Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 71-76.

URL-1, www.objektivist.net/Kitapsak/s2.htm, Objektivizm. 22 Ocak 2004.

URL-2, www.ogretmenlersitesi.com/yazi/arsiv/yd28.htm Değişik Alanlar Zekâsı. 20 Ocak 2004.

URL-3, www.gdrc.org/uem/gol-define.html, Notes on Quality of Life. 24 Ekim 2003.

URL-4, www.geocities.com/yereldemokrasi/makale/makale1.html, Kent ve Yurttaşlık. 28 Şubat 2003.

URL-5, www.tumbersen.org/kentli_haklar.htm, Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu. 6 Şubat 2003.

URL-6, <http://mac.usgs.gov> Commemorative Naming in the United States. November 1999. 20.03.2004.

URL-7, www.shu.ac.uk/schools/cs/ead/work/jokonya.pdf, The Development of Urban Identity in Southern City: Urban Development of Shanghai. 4 Mayıs 2003.

URL-8, www.kurecik.com/kultur/koy_kent_farklari.htm Kent ve Kır. 6 Haziran 2002.

URL-9, www.members.fortunecity.com/bilgistan/insanhaklar/kentlihaklar.htm Kentli Haklarının Kavramsal Temelleri. 10 Ekim 2002.

URL-10, www.spo.org.tr T.M.M.O.B. Şehir Plancıları Odası, Avrupa Kent Plancıları Konseyi Kentlerin Planlanmasında Yeni Bir Çarta Doğru, Yeni Atina Çartı, Tartışma Metni. 19 Kasım 2002.

URL-11, www.dogailebaris.org.tr/TGN21.htm Gündem 21- Habitat. 20 Aralık 2002.

URL-12, www2.rudi.net Healing Urban Quarters, Living in The City. 2 Ağustos 2002.

URL-13, <http://london.gov.uk> Greater London Authority. Interim Strategic Planning Guidance on Tall Buildings, Strategic Views and Skyline in London (October 2001). 22 Mart 2002.

URL-14, www.gdrc.org/uem/25-years.html 25 Years Of Towns And Cities: A Summary Of Some Of The Changes. 30 Ekim 2003.

URL-15, www.spo.org.tr, Şehir Plancıları Odası, Dünya Şehircilik Günü 27. Kolokyumu Sonuç Bildirgesi (Ön Rapor). 8 Mart 2003.

- URL-16, www.nira.go.ip/pub/seriken/ev12n12.html, Policy-Making and Citizens' Participation. 5 Şubat 2004.
- URL-17, www.cityvancouver.bc.ca Shaping The City. 3 Şubat 2003.
- URL-18, www.rtpi.or.uk The Royal Town Planning Institute, Modernising Planning Processes. 2 Ekim 2002
- URL-19, www.toki.gov.tr/habitat/ulusal/yonetisim.html Habitat II, İstanbul +5 Ülke Raporu- Yönetişim Alt Bölümü. Değerlendirme Raporu (Ağustos 2000). 21 Ekim 2002.
- URL-20, www.yerelgundem21.org/tur/yg21/tyg2tanitim.htm, Yerel Gündem21 Yönetişim Ağı. 1 Ağustos 2005.
- URL-21, www.mimarlarodasi.org.tr, “Yerel Yönetimler ve İmar Uygulamaları” Paneli, Mimarlar Odası, Isparta Buluşması Sonuç Bildirgesi. 3 Aralık 2000.
- URL-22, izmir-yerelgundem21.org.tr İzmir Yerel Gündem. 22 Şubat 2003.
- URL-23, www.antalyakonseyi.org.tr Antalya Yerel Gündem 21. 15 Ağustos 2003.
- URL-24, www.bursa-bld.gov.tr/mahhizoda.html Mahalle Hizmet Odası, Kentte Birlikte Yaşamak, Kenti Birlikte Yönetmek. 23 Ağustos 2002.
- URL-25, www.iula-emme.org/yg21/iller/izmir/izmir_eylem1.htm, İzmir Yerel Gündem 21 Eylem Planı (taslak), Kentleşme Grubu Konu Başlıkları ve Eylem Planı. 14 Mart 2003.
- URL-26, www.iula-emme.org/yg21/iller/nevsehir/urgup/urgup_index.htm Ürgüp Yerel Gündem21. 9 Temmuz 2002.
- URL-27, www.cankaya.gov.tr/KONUSMALAR/13.09.2002-275.html “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Anadolu/Balkanlar Kültür Akışında Edirne” Konulu Tarihi Kentler Birliği Toplantısında Yaptığı Konuşma. 3 Mart 2003.
- URL-28, www.arkitera.com/haberler/2002/04/23/kent tarih.htm, Kent Tarihi Dersi Projesi Yayılıyor. 5 Mart 2002.
- URL-29, www.stargazete.com/haber/2002/03/08.htm, Güler, F., Şehirli Olma Dersi, Star Gazetesi. 8 Mart 2002.
- URL-30, www.akdeniz.edu.tr/akunsem/seminer/aile.htm Akdeniz Üniversitesi, Sürekli Eğitim Merkezi (AKÜNSEM), Seminer Programları. 14 Mart 2003.
- URL-31, www.kentimistanbul.com.tr Sosyal Doku Projesi “İstanbullu Olma Bilinci” Araştırması”. 6 Şubat 2003.

URL-32, www.arnavutkoy.bilkom.com.tr/basin2.html, Köprü Yattı!, Sabah İstanbul Gazetesi, 17.5.1999., Oktay Ekinci, Boğaza Üçüncü Köprü Şimdilik Askıya Alındı. Hürriyet Gazetesi. 17.5.99 3. Köprüyü Engelleyeceğiz. Cumhuriyet. 27 Mart 1999

URL-33, www.arkitera.com/haberler/2002/03/07/hasanpasa.htm Hasanpaşa Gazhane Projesi: Kentlilik Bilinciyle Yaratılan. 7 Mart 2002.

URL-34, http://www.frekans.com.tr/tr_analizler.html İstatistikî Analizler. 1 Ağustos 2005.

EKLER

Ek 1. Anket Formu

MAHALLE:.....

Sokak:.....

Özellikler: Müstakil konut Apartman Gecekondu
Site içinde müstakil konut Site içinde apartman

I. BÖLÜM: Demografik Sorular

D1- Yaşınız.....

D2- Cinsiyetiniz Kadın Erkek

D3- Medeni durumunuz? Evlü Bekar
Dul / Boşanmış Evlü ama ayrı yaşıyor

D4- Mesleğiniz .....
Çalıştığınız yerin adı .....

D5- En son mezun olduğunuz okul?
Okur yazar değil Okur yazar İlkokul Ortaokul
Lise Üniversite Yüksek lisans Doktora

D6- AİLENİZİN aylık ortalama geliri nedir? .....

D7- Konut durumunuz? Kendimize ait Lojman
Kira Diğer(belirtiniz).....

D8- Aşağıdaki sosyal güvenlik kuruluşlarından hangisine mensupsunuz?(Birden fazla sık işaretlenebilir)

Emekli Sandığı SSK Bağ-Kur
Yeşil Kart Özel sigorta Hiçbiri
Diğer(belirtiniz) .....

D9- Ailenizin arabası var mı? Evet Hayır
Türü: Özel otomobil Ticari taksî Ticari kamyon

D10- Ne sıklıkta internet kullanıyorsunuz?
Her gün Sık sık Bazen Çok seyrek Hiç

D11- Ne sıklıkta gazete okursunuz?

Yerel gazete Her gün Gün aşırı Bazen Çok seyrek Hiç
Ulusal gazete Her gün Gün aşırı Baze Çok seyrek Hiç

D12- Kentsel haberleri medyadan (Radyo-TV) takip eder misiniz?

Yerel medya Her gün Çoğu zaman Bazen Çok seyrek Hiç
Ulusal medya Her gün Çoğu zaman Bazen Çok seyrek Hiç

D13- Tüm gelir kaynaklarınızı dikkate aldığınızda AİLENİZİN aylık ortalama geliri hangi aralıktadır?

300 milyonun altında 300-500 milyon 550-750 milyon
 800 milyon- 1 milyar 1 – 3 milyar + 3 milyar

D14- Kentinizdeki insanların refah düzeyini düşündüğünüzde aşağıdaki sıralamada kendinizi nereye yerleştirirsiniz?

Çok Kötü Kötü Orta İyi Çok İyi
 1 2 3 4 5

BÖLÜM II: Trabzon Kenti Analiz Soruları

1 -Kendinizi nereli olarak tanımlarsınız? .....

2-Doğum yeriniz? İl..... İlçe.....
Köy.....

3 -Trabzon'a nereden geldiniz?

Yurt içinden/ İl : ..... Yurt dışından /Ülke? .....
1.1-Merkez:.....
1.2-İlçe:..... 1.3-Köy:.....

4 - Aşağıdaki etmenler, ailenizin yada sizin, Trabzon'a geliş nedenleriniz arasında ne derece etkilidir? (Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

	Tamamen	Çoğunlukla	Kısmen	Pek değil	Hiç
1. Ekonomik	☐	☐	☐	☐	☐
2. Eğitim olanakları	☐	☐	☐	☐	☐
3. Daha iyi çevrede yaşam	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Diğer (Belirtiniz)	☐	☐	☐	☐	☐

5 -Trabzon'a geldikten sonra hayatınızda ne tür değişiklikler oldu? (Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

	Tamamen	Çoğunlukla	Kısmen	Pek değil	Hiç
1. Hayat tarzım değişti	☐	☐	☐	☐	☐
2. Siyasi görüşüm değişti	☐	☐	☐	☐	☐
3. Konuşmam-şivem değişti	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ekonomik durumum iyileşti	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Diğer (Belirtiniz)	☐	☐	☐	☐	☐

6 - Kaç yıldır Trabzon'da oturuyorsunuz?.....

7 - Aileniz kaç kişiden oluşmaktadır, bunlardan kaç Trabzon'da doğmuştur?

1. Ailedeki fert sayısı:.....

2. Trabzon'da doğanların sayısı: .....

8 - Kaç yıldır bu mahallede oturuyorsunuz?.....

9 - Trabzon'da oturacağınız mahalleyi seçerken aşağıdaki etmenlere ne derece önem verdiniz? (Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

	Çok önemli	Oldukça önemli	Önemli	Az önemli	Önemsiz
1. İş yerine, okula veya merkeze yakınlığına	☐	☐	☐	☐	☐
2. Hemşehrilerime yakınlığına	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ekonomik durumuma uygun olmasına	☐	☐	☐	☐	☐
4. Seçkin yada muhafazakar semt olmasına	☐	☐	☐	☐	☐
5. Seçim özgürlüğüm olmadı	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Diğer(Belirtiniz)	☐	☐	☐	☐	☐

10 - Şu anki mahallenizde oturmada önce hangi mahallede oturuyordunuz?

.....

11 - Şartlar uygun olsa gelecekte hangi mahallede oturmak isterdiniz?

.....

Neden.....

12 - Trabzon'da en çok kimlerle görüşüyorsunuz?

(Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

	Her gün	Sık sık	Ara sıra	Çok az	Hiç
1. Hemşehrilerimle	☐	☐	☐	☐	☐
2. Akrabalarımınla	☐	☐	☐	☐	☐
3. İş arkadaşlarımla	☐	☐	☐	☐	☐
4. Mahallemdekilerle	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Diğer(Belirtiniz)	☐	☐	☐	☐	☐

13 - Sokağınızdaki kaç komşunuzun adını biliyorsunuz?

Neredeyse hepsinin Çoğunluğunun Yarısının Bir kısmının Hiçbirinin

14 - Mahalleniz yada kentinizde sosyal ilişkileri güçlendirecek olaylara önderlik eder misiniz?

Her zaman Genellikle Bazen Çok seyrek Hiç

15 - Yardıma ihtiyacınız olduğunda destek isteyebileceğiniz dostlarınız genellikle bu kentte mi yaşıyor?

Neredeyse hepsi Çoğu burada yaşıyor
 Bir kısmı burada Çok azı burada
 Hiç kimse burada yok

16 - Kentteki konumunuzun aşağıdakilerden hangisine uygun olduğunu düşünüyorsunuz?

- Yalnız, kendine yeten bir kişiyim
 Yakın aile çevresiyle bütünleşen bir kişiyim
 Komşularına önem veren bir kişiyim
 Kentteki kendi sosyo-kültürel seviyesindeki diğer insanlarla iyi iletişim kurabilen biriyim
 Tümü

17 - Aşağıdaki davranışlarda bulunanları gördüğünüzde ikaz eder misiniz? (Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

DAVRANIŞ TÜRÜ	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Pek az	Hiç
1. Yerlere tükürenleri- sümükürenleri , çöp atanları	☐	☐	☐	☐	☐
2. Denize çöp atanları	☐	☐	☐	☐	☐
3 .Duvarlara yazı yazanları	☐	☐	☐	☐	☐
4 .Yasak yerlerde sigara içenleri	☐	☐	☐	☐	☐
5 .Kent mobilyalarına(bank, otobüs dur, çöp)zarar verenler	☐	☐	☐	☐	☐
6 .Yeşile zarar verenleri	☐	☐	☐	☐	☐
7 .Ortak kullanım mekanlarında gürültü yapanları	☐	☐	☐	☐	☐

18 -Taksiye, otobüse, minibüse binerken veya bir şeyler satın alırken *günaydın, hayırlı sabahlar, iyi günler, iyi akşamlar, nasılsınız, teşekkür ederim* gibi cümleleri söyler misiniz?

- Her zaman söylenmeye özen gösteririm Çoğunlukla söylerim
 Bazen söylerim Söylenmesi gerektiğini düşünmüyorum
 Pek nadir aklıma gelir

19 -Toplu taşıma araçlarında sıraya dikkat eder, yaşlılara, hamile kadınlara ve sakatlara yer verir misiniz?

- Evet, kesinlikle Genellikle Bazen Nadiren Hiç önemsemem

20 -Komşularını rahatsız etmemek için evinizde gürültü yapmamaya özen gösterir misiniz?

- Kesinlikle dikkat ederim Çoğunlukla gürültü yapmam
 Bazen yapılabiliyor Pek özen göstermem
 Hiç önemli değil

21 -Hafta sonlarınızı genelde nasıl değerlendiriyorsunuz (En sık yaptığınız etkinlikleri 1'den 3 'e kadar yapıış sıklığına göre numaralayınız)

- Sinemaya – tiyatroya giderek Spor yaparak, izleyerek
 Vakıf - dernek faaliyetlerine katılarak Arkadaşlarla gezerek
 Kurslara giderek Türü:..... Kazanç getiren bir işle uğraşarak
 Evde kalarak Diğer(Belirtiniz).....

22 -Son bir yıl içerisinde Atatürk Kültür Merkezi, Haluk Ongan Sahnesi veya Hüseyin Kazaz Kültür merkezi gibi salonlara herhangi bir program (konferans, sergi, gösteri, seminer.....) için gittiniz mi?

Evet

Hayır

Kaç kez: .....

Ne tip bir programdı?.....

23 - Trabzon'un tarihi veya turistik mekanlarını son bir yıl içerisinde kaç kez ziyaret ettiniz?

5 kezden fazla

3-5 kez

2-3 kez

1 kez

Hiç

NERELER: 1.....

2.....

3.....

24 - Sokak, meydan, mahalle adları bazen değiştirilebiliyor, siz bunu onaylıyor musunuz?

Evet, değiştirilebilir

Eski ismine bağlı

Bazen olumlu olabiliyor

Değiştirilmesinden pek hoşlanmıyorum

Kesinlikle, değiştirilmemeli

25 - Aşağıdaki yapıların nerede olduğunu tarif eder misiniz? (hangi caddede, yanında ne var, vb. ifadelerle tanımlayabilirsiniz)

Belediye.....

Postane.....

Kostaki Konağı- Trabzon Müzesi.....

Nemlioğlu Konağı- Kız Meslek Lisesi.....

Devlet Tiyatrosu Binası (Haluk Ongan Sahnesi).....

Goloğlu Kültür Merkezi .....

Ayasofya Müzesi.....

Adliye/Valilik.....

Üniversite.....

Kemik Hastanesi.....

26 -Trabzon kenti imar planlaması çalışması en son ne zaman yapıldı?

2002

1989

1977

Hiçbir bilgim yok

Diğer.....

27 - Siz bu süreçte planla ilgili herhangi bir çalışmaya katıldınız mı?

Halkı bilgilendirme toplantılarına katıldım

Planı askı süresinde inceledim

İtirazda bulundum

Haberdar olmama rağmen, herhangi bir çalışmada bulunmadım

Plan yapımından haberdar olmadım

28 - Bugüne dek plana yada planda yapılan değişikliklere hiç itirazda buldunuz mu?

☐ EVET (ise)	☐ HAYIR (ise)
İtiraz nedeniniz ne idi?	Neden itiraz etmediniz?
☐ Değişiklikten doğrudan etkileniyordum	☐ Plan değişikliklerinden haberim olmuyor
☐ Yapılan değişikliğin kente zarar vereceğini düşünüyordum	☐ Plan değişikliklerine nasıl itiraz edileceğini bilmiyorum
☐ Verilen haktan ben de yararlanmak	☐ Beni parselim etkilenmediği için itiraz
☐ Diğer	☐ Diğer

29 - Kentinizde öncelikli olarak ele alınması gereken ilk BEŞ konu/sorun hangileridir?(1'den 5'e kadar önceliklerinizi sıralayınız)

☐ alt yapı- kanalizasyon, yol	☐ trafik
☐ çöp sorunu ve temizlik	☐ toplu taşıma
☐ su sorunu	☐ kültürel tesisler ve faaliyetler
☐ asfalt yol ve kaldırımların bakımı	☐ otopark
☐ kent merkezinde yaya dolaşım	☐ spor alanları ve faaliyetleri
☐ gecekondu sorunu, konut sorunu	☐ Diğer(Belirtiniz).....
☐ park ve yeşil alanların az olması	.....

30 -Genel olarak düşündüğünüzde belediyenizin hizmetlerini yeterli buluyor musunuz?

☐ Çok iyi olduğunu düşünüyorum	☐ Ortalamanın üstünde	☐ Fena değil
☐ Pek yeterli görmüyorum	☐ Hayır, hiç yeterli değil	

31 - Belediye hizmetleri ile ilgili olarak kendiniz ya da çevreniz için belediyeye son bir yıl içinde hangi sıklıkta şikayette buldunuz?

☐ Hiç şikayette bulunmadım	☐ 3-5 kez şikayette buldum
☐ 1 kez şikayette buldum	☐ 5 kez den fazla şikayette buldum
☐ 1-3 kez şikayette buldum	

BAŞVURDUYSANIZ	BAŞVURMADIYSANIZ
Bu başvuruyu hangi kanalla yaptınız?	Neden hiç şikayette bulunmadınız?
☐ Telefonla başvurdum	☐ Şikayet ihtiyacı duymadım
☐ Dilekçe ile başvurdum	☐ Şikayette bulunsam da bir sonuç alabileceğimi düşünmedim
☐ Belediye yetkilileri ile yüz yüze görüştim	☐ Sorunuma ilişkin yetkili bulamadım
☐ Başkanla yüz yüze görüştim	☐ İhmal ettim
☐ Diğer (belirtiniz).....	☐ Diğer (belirtiniz).....

32 -Belediye meclis toplantılarının halka açık olması durumunda katılmayı düşünür müsünüz?

☐ Düzenli olarak katılmak isterim	☐ Bazen katılabilirim
☐ Görüşlerimiz önemsenirse katılırım	☐ Merak ettiğim için bir kez katılırdım
	☐ Katılmam

33 - Hemşehri kuruluşları dışında herhangi bir vakıf, dernek yada gönüllü kuruluşlarda aktif görev yapmayı düşünür müsünüz?

☐ Zaten aktif olarak çalışıyorum	☐ Görev almak isterdim
☐ Zaten üyeyim ara sıra çalışmalara katılıyorum	
☐ Üyeyim ama aktif çalışmıyorum	☐ Görev almayı hiç düşünmedim

- 34 - Mahallenizi güzelleştirme derneği kurulsa üye olur musunuz?
 Evet, aktif olarak buna önderlik etmek istiyorum
 Dernek çalışmalarına katılabilirim
 Kurulursa, düşünebilirim
 Pek faydalı olacağını sanmıyorum
 Vakit harcayamam
 Diğer.....
- 35- Türkiye'deki kentli hakları hakkında ne düşünüyorsunuz?
 (Kentli hakları: güvenlik, kent kararlarına katılım, konut, sağlık, ulaşım, sağlıklı çevre.....)
 Kentliler bu haklar için mücadele etmeli ve örgütlenmelidirler
 Herkesin bu haklardan eşit düzeyde yararlanması sağlanmalıdır
 Bu haklar her kentliye verilmiştir
 Kentli haklarının ülkemizde var olmadığını düşünüyorum
 Diğer(belirtiniz).....
- 36 - Yaşadığınız kentle ilgili ne tür sorumluluklarınız olduğunuzu düşünüyorsunuz?
 Kent yönetimini ve kentsel yatırımları/planlamaları denetlememiz gerekir
 Kentte olan bitenden haberdar olmamız ve kentimize sahip çıkmamız gerekir
 Kentimizin tarihi değerlerini, doğal güzelliklerini korumalıyız
 Öncelikle kent yönetiminin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir
 Herhangi bir sorumluluğum olduğunu düşünmüyorum
- 37 - Trabzon'la ilgili bir sorunun çözümünde aşağıdaki yollardan hangisine başvururdunuz?
 Kentimin sorunun çözümü için öneride bulunur ve diğerleri ile işbirliğine girişirim
 Çözüm için önerilen çalışmalara katılırım
 Yetkili kişilerin görevlerini yapmaları için çağrıda/uyarıda bulunurum
 Yönetimin bu kenti geliştirmek için yeni politikalar/öneriler geliştirmesini beklerim
 Benim tek başıma yapabileceğim pek bir şey olduğunu düşünmüyorum
- 38 - Kentinizin gelişimine önemli katkı verecek bir proje için arsanızın bir kısmının belediye tarafından satın alınmasına tepkiniz nasıl olur?
 Gönüllü olarak parselimi belediyeye terk ederim
 Parselimi bedel karşılığı belediyeye satırım
 Başka bir parselle mağduriyetimin eşit olarak paylaşılmasını talep ederim
 Bu sonuca itiraz eder ve parselimi terk etmemek için mücadele ederim
 Umarım böyle bir sorunla karşılaşmam
- 39 -Planlamanın kentinizin sorunlarını çözeceğine inanıyor musunuz?
 Kesinlikle Büyük ölçüde çözebilir Kararsızım
 Başarılı olacağını sanmıyorum Çözüm olduğuna inanmıyorum
 Neden.....
- 40 -Trabzon denince aklınıza gelen ilk üç şeyi yazınız?
 1.....2.....3.....

41 - Trabzon'un en önemli mimari yapısı sizce nedir?.....

42 - Aşağıdakilerden hangisi Trabzon'la ilgili düşüncelerinize en yakındır?

- Kimsenin vazgeçemeyeceği bir şehir Neden:.....
- Bu kentin bize daha iyi olanaklar sağlaması gerekir
- Bazen sıkıntı veren, bazen de vazgeçilemeyen bir şehir
- Bu kent, benim ihtiyaçlarıma cevap veremiyor
- Zorunlu olarak yaşanan bir şehir Neden:.....

43 - Trabzon'da kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

1. ☐ Mutlu	☐ Genelde mutlu	☐ Kararsız	☐ Genelde mutsuz	☐ Mutsuz
2. ☐ Özgür	☐ Genelde özgür	☐ Kararsız	☐ Genelde sıkışmış	☐ Sıkışmış
3. ☐ Rahat	☐ Genelde rahat	☐ Kararsız	☐ Genelde stresli	☐ Stresli
4. ☐ Güvenli	☐ Genelde güvenli	☐ Kararsız	☐ Genelde güvensiz	☐ Güvensiz
5. ☐ Dost	☐ Genelde dost	☐ Kararsız	☐ Genelde yalnız	☐ Yalnız

Diğer (Belirtiniz).....

44 - Kendinizi Trabzon'a ait hissediyor musunuz?

- Evet, her zaman Genellikle Bazen hissederim
- Hissetmediğim anlar çoğunlukta Hayır, kesinlikle buraya ait değilim

Neden (belirtiniz).....

45 - Kentinize ait olmadığınızı hangi durumlarda düşünürsünüz?

(Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

	Evet	Çoğu zaman	Bazen	Pek değil	Hiç
1. İnsanlarla sosyal ilişki kuramadığınızda	☐	☐	☐	☐	☐
2. Kentin fiziksel yapısından-imarından hoşnut olmadığınızda	☐	☐	☐	☐	☐
3. Kent yönetiminin kararlarından haberdar olmadığınızda	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kentteki etkinliklere katılmadığınızda	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer (belirtiniz).....	☐	☐	☐	☐	☐

46 - Trabzon'dan ayrılmayı düşünüyor musunuz?

- Evet Genellikle Zaman zaman Çok seyrek Hiç

Neden(Belirtiniz):.....

47 - Sizce Trabzon'da kalmanızda aşağıdaki etmenler ne derece etkilidir?

(Lütfen her satırdan bir kutu işaretleyiniz)

	Kesinlikle	Çoğu zaman	Kısmen	Pek değil	Hiç
1. Trabzon'da mülkünüzün, işinizin olması	☐	☐	☐	☐	☐
2. Sosyal çevrenizin burada olması	☐	☐	☐	☐	☐
3. Trabzon kültürüne sahip olmanız	☐	☐	☐	☐	☐
5. Bu kenti sevmeniz ve bu kente ait olmanız	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Diğer (belirtiniz).....	☐	☐	☐	☐	☐

48 - Trabzon'u bir ev olarak düşündüğünüzde kendinizi ne olarak görüyorsunuz?

- Trabzon'un sahibi gibi görüyorum
 Trabzon'da kiracı olarak görüyorum
 Trabzon'da misafir olarak görüyorum
 Trabzon'a yabancı görüyorum
 Trabzon'un komşusu olarak görürüm

Neden.....

49 - Kendinizi Trabzonlu hissediyor musunuz?

- Evet, tamamen Trabzonlu hissediyorum Çoğu zaman Bazen
 Hayır, henüz hissetmiyorum Trabzonlu hissetmek istemiyorum

Neden:.....

50 - "KENT" denince aklınıza ne geliyor? .....

51 - "KENTLİ"denince aklınıza ne geliyor?.....

52 - Sizce "KENTLİLİK" aşağıdakilerden hangisidir?

- Kentte doğmuş olmak
 Kentte yaşamak
 Kentteki olaylardan haberdar olmak ve kenti gözleyebilmek
 Kentini sevmek ve korumak
 Kentin sorunları ile ilgilenmek ve yönetimi denetlemek
 Tümünü

53 - Sizce Trabzon gelecekte nasıl bir kent olacak?

	Evet	Olası	Bilemiyorum	Hiç Sanmıyorum	Hayır
TAHMİNLER					
1. Fiziksel olarak güneye doğru büyüyecek	☐	☐	☐	☐	☐
2. Yeşil alanları yetersiz, nefes alamayan bir kent olacak	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ulaşım problemi çözülecek	☐	☐	☐	☐	☐
4. Yayalaştırma artarak benimsenecek	☐	☐	☐	☐	☐
5. Temizlik, gürültü sorunları azalacak	☐	☐	☐	☐	☐
6. Konut sorunu çözülecek	☐	☐	☐	☐	☐
7. Her yaş grubu için ayrı mekanlar tasarlanacak/yapılacak	☐	☐	☐	☐	☐
8. Yaşayanların eğitim düzeyi, yaşam koşulları gelişecek	☐	☐	☐	☐	☐
9. Doğal kaynakların (su, deniz, toprak) korunması önem kazanacak	☐	☐	☐	☐	☐
10. Yaşanması zor bir kent olacak	☐	☐	☐	☐	☐

Ek 2. Faktör Analizi Çıktıları (Birey için yapılan analiz)

Ek Tablo 2.1. Temel bileşenler analizi

Communalities		
	Initial	Extraction
kacyildir	1,000	0,673
mahallekacyil	1,000	0,688
kackomsu	1,000	0,636
sosyaliliski	1,000	0,508
yardima	1,000	0,439
kenttekikonum	1,000	0,484
gunaydin	1,000	0,539
komsular	1,000	0,582
program	1,000	0,679
tarihiyer	1,000	0,804
sokakadi	1,000	0,852
planakatilma	1,000	0,506
itirazetme	1,000	0,653
itiraznedeni	1,000	0,657
meclistoplanti	1,000	0,561
vakif	1,000	0,562
guzellestirme	1,000	0,532
kentlihak	1,000	0,548
sorumluluk	1,000	0,640
cozumyolu	1,000	0,557
satinalma	1,000	0,426
planlamainanc	1,000	0,565
enyakindusunce	1,000	0,527
aithissetme	1,000	0,583
kentisevmek	1,000	0,765
evdusunme	1,000	0,520
hissetme	1,000	0,658
kentlilik	1,000	0,912
kentlidavranışı	1,000	0,589
kentselalgı	1,000	0,555
hisselbağ	1,000	0,507
Extraction Method: Principal Component Analysis.		

Ek Tablo 2.2. Bileşenler matrisi

Component Matrix(a)						
	Component					
	1	2	3	4	5	6
aithissetme	0,508	-0,492				
hissetme	0,501	-0,481				
sorumluluk	0,494					
cozumyolu	0,486					
hisselbağ	0,485	-0,369				
guzellestirme	0,480					
kentlihak	0,476					
kentlidavranışı	0,460					
sosyaliliski	0,445					
gunaydin	0,425					
enyakindusunce	0,409	-0,370				
meclistoplanti	0,408					
kenttekikonum	0,401					
satinalma	0,381					
evdusunme	0,360	-0,354				
vakif		0,371				
itiraznedeni			-0,458	0,531		
itirazetme			-0,456	0,486		
mahallekacyil			0,394	0,478		
kacyildir				0,424		
planakatilma			-0,370	0,398		
komsular					0,392	
kentisevmek	0,394	-0,360				-0,508
tarihiyer	0,358				0,389	-0,487
planlamainanc						0,433
kentselalgı	0,396					
kackomsu			0,351	0,405		
kentlilik						
sokakadi						
program						
yardima						

Ek Tablo 2.2'nin devamı.

Component Matrix(a)						
Component						
	7	8	9	10	11	12
aithissetme						
hissetme						
sorumluluk						
cozumyolu						
hisselbağ						
guzellestirme						
kentlihak						
kentlidavranışı						
sosyaliliski						
gunaydin						
enyakindusunce						
meclistoplanti						
kenttekikonum						
satinalma						
evdusunme						
vakif				0,364		
itiraznedeni						
itirazetme						
mahallekacyil						
kacyildir						
planakatilma						
komsular						
kentisevmek						
tarihiyer						
planlamainanc						
kentselalgı	0,534					
kackomsu		0,431				
kentlilik			-0,598		0,560	
sokakadi			0,577		0,514	
program						-0,412
yardima						

Ek Tablo 2.3. Dönüştürülmüş bileşenler matrisi

Rotated Component Matrix(a)						
	Component					
	1	2	3	4	5	6
hissetme	0,772					
evdusunme	0,698					
aithissetme	0,640			0,364		
sorumluluk		0,729				
kentlihak		0,703				
cozumyolu		0,668				
meclistoplanti			0,665			
sosyaliliski			0,576			
guzellestirme		0,410	0,539			
kenttekikonum			0,500			
vakif			0,447			
planlamainanc				0,712		
satinalma				0,578		
enyakindusunce	0,410			0,546		
hisselbağ	0,385			0,518		
komsular					0,744	
gunaydin					0,686	
kentlidavranışı			0,391		0,607	
itiraznedeni						0,798
itirazetme						0,785
planakatılma						0,617
kacyildir						
mahallekacyil						
tarihiyer						
kentisevmek	0,385					
kackomsu						
kentselalgı						
program						
yardima						
sokakadi						
kentlilik						

Ek Tablo 2.3'ün devamı.

Rotated Component Matrix(a)						
	Component					
	7	8	9	10	11	12
hissetme						
evdusunme						
aithissetme						
sorumluluk						
kentlihak						
cozumyolu						
meclistoplanti						
sosyaliliski						
guzellestirme						
kenttekikonum						
vakif				0,446		
planlamainanc						
satinalma						
enyakindusunce						
hisselbag						
komsular						
gunaydin						
kentlidavranisi						
itiraznedeni						
itirazetme						
planakatilma						
kacyildir	0,804					
mahallekacyil	0,777					
tarihiyer		0,821				
kentisevmek		0,753				
kackomsu			0,738			
kentselalgı	0,403		-0,454			
program				0,779		
yardima				0,364		
sokakadi					0,918	
kentlilik						0,949

Ek Tablo 2.4. Bileşenlerin dönüşüm matrisi

Component Transformation Matrix						
Component	1	2	3	4	5	6
1	0,435	0,437	0,412	0,384	0,338	0,143
2	-0,621	0,255	0,459	-0,266	0,184	0,288
3	-0,165	-0,248	0,208	-0,249	0,356	-0,588
4	0,052	-0,152	0,050	-0,301	-0,160	0,657
5	0,135	-0,506	-0,209	-0,130	0,543	0,288
6	-0,215	-0,147	-0,207	0,549	0,390	0,178
7	-0,221	-0,142	-0,159	0,173	-0,224	0,041
8	-0,246	-0,071	-0,019	0,396	-0,253	-0,007
9	-0,308	0,063	-0,167	0,177	-0,095	0,032
10	0,254	-0,506	0,505	0,129	-0,349	0,010
11	0,055	0,185	-0,238	-0,154	-0,088	-0,011
12	-0,243	-0,250	0,349	0,230	0,012	-0,001
Component Transformation Matrix						
Component	7	8	9	10	11	12
1	0,236	0,245	0,040	0,214	0,061	0,042
2	-0,248	-0,077	-0,143	0,248	-0,037	0,019
3	0,427	-0,042	0,314	0,210	0,063	0,053
4	0,500	-0,090	0,396	-0,075	0,019	0,042
5	-0,283	0,409	-0,064	0,179	0,050	0,034
6	0,100	-0,626	0,002	0,000	0,046	0,033
7	0,485	0,246	-0,513	0,400	-0,296	0,129
8	-0,260	0,258	0,627	0,243	-0,186	0,305
9	0,119	0,285	0,094	0,094	0,609	-0,589
10	-0,173	-0,255	-0,128	0,323	0,235	-0,119
11	-0,020	-0,100	-0,091	0,243	0,622	0,640
12	0,111	0,287	-0,170	-0,647	0,225	0,332
Extraction Method: Principal Component Analysis.						
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.						

Ek 3. Faktör analiz çıktıları (Mahalle bazında yapılan irdeleme)

Ek Tablo 3.1. Temel bileşenler analizi

Communalities		
	Initial	Extraction
kacyıl5	1,000	0,796
mahyıl3	1,000	0,812
sikayet4	1,000	0,849
toplanti4	1,000	0,806
vakif4	1,000	0,929
guzellestirme4	1,000	0,727
kentlihak5	1,000	0,791
sorumluluk4	1,000	0,750
cozumyolu4	1,000	0,838
satinalma4	1,000	0,873
inanc4	1,000	0,719
enyakin4	1,000	0,813
dosttümü	1,000	0,761
sosyalyaban4	1,000	0,848
imaryaban4	1,000	0,834
yonetimyaban4	1,000	0,859
etkinlikyabanci4	1,000	0,818
ayrılmayıdusunme5	1,000	0,821
mulkolmasi4	1,000	0,837
sosyalcevre4	1,000	0,827
kultur4	1,000	0,811
kentisevmek4	1,000	0,756
evdusunme5	1,000	0,880
kentlilik3	1,000	0,915
kentlilik5	1,000	0,768
kackomsu4	1,000	0,882
sosyalilis4	1,000	0,894
yardim4	1,000	0,897
kenttekonum4	1,000	0,904
gunaydin4	1,000	0,906
komsular4	1,000	0,898
davranis	1,000	0,907
program2	1,000	0,853
tarihiyer4	1,000	0,822
soskakad4	1,000	0,883
katılma5	1,000	0,861
itiraz5	1,000	0,878
sinem	1,000	0,763
spor	1,000	0,823
resmikurum	1,000	0,923
tarih	1,000	0,909
guneykisimguney	1,000	0,718
dogubati	1,000	0,910
Extraction Method: Principal Component Analysis.		

Ek Tablo 3.2. Bileşenler matrisi

Component Matrix(a)							
	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
kacyıl5		0,605					
mahyıl3		0,442		0,647			
sikayet4	0,406	0,662					
toplanti4	0,581						
vakif4	0,481						-,591
guzellestirme4		0,498					
kentlihak5			0,401				
sorumluluk4	0,500						
cozumyolu4		0,445	0,535				
satinalma4	0,424	0,537					
inanc4	0,527		-,417				
enyakin4		0,410					
dosttümü	0,670						
sosyalyaban4					0,510		
imaryaban4							
yonetimyaban4		-,481	0,554				
etkinlikyabanci4			0,472	0,419			
ayrılmayidusunme5				0,513			
mulkolmasi4	0,598						
sosyalcevre4						-,585	
kultur4	0,644						
kentisevmek4		0,439		-,440			
evdusunme5		0,609					0,462
kentlilik3			0,527	-,474	-,454		
kentlilik5	0,423						0,531
kackomsu4	-,514		0,430				
sosyalilis4		0,620			0,532		
yardim4		0,454					
kenttekonum4		0,433					-,411
gunaydin4	0,442		0,423			0,560	
komsular4					0,676		
davranis						0,500	
program2	0,616						
tarihiyer4	0,431						
soskakad4					-,469		
katılma5							
itiraz5			0,558				
sinem	0,640						
spor	0,461						
resmikurum	0,819						
tarih	0,775						
guneykisimguney	0,618						
dogubati	0,812						

Ek Tablo 3.2'nin devamı.

Component Matrix(a)							
	Component						
	8	9	10	11	12	13	14
kacyl5							
mahyl3							
sikayet4							
toplanti4							
vakif4							
guzellestirme4							
kentlihak5							
sorumluluk4							
cozumyolu4							
satinalma4				0,433			
inanc4							
enyakin4		-0,451					
dosttümü							
sosyalyaban4							
imaryaban4			0,600				
yonetimyaban4							
etkinlikyabanci4							
ayrılmayıdusunme5		0,567					
mulkolmasi4	0,508						
sosyalcevre4							
kultur4							
kentisevmek4	0,436						
evdusunme5							
kentlilik3							
kentlilik5							
kackomsu4							
sosyalilis4							
yardim4	0,467						
kenttekonum4					0,405		
gunaydin4							
komsular4		0,414					
davranis							
program2							
tarihiyer4							
soskakad4				-0,408			0,406
katılma5	-0,438						
itiraz5							
sinem					0,409		
spor							
resmikurum							
tarih							
guneykisimguney							
dogubati							

Ek Tablo 3.3. Dönüştürülmüş bileşenler matrisi

Rotated Component Matrix(a)							
	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
kacyıl5			0,565				
mahyıl3	-,557						
sikayet4			0,559				
toplanti4	0,429						
vakif4							
guzellestirme4		0,646					
kentlihak5							
sorumluluk4				-,414			
cozumyolu4							0,744
satinalma4	0,467						
inanc4				-,589			
enyakin4							
dosttümü	0,412					0,498	
sosyalyaban4			-,876				
imaryaban4							
yonetimyaban4				0,561			
etkinlikyabanci4					0,590		
ayrilmayidusunme5							
mulkolmasi4	0,408						
sosyalcevre4						0,885	
kultur4						0,447	
kentisevmek4			0,507				
evdusunme5							0,426
kentlilik3				0,425			
kentlilik5							
kackomsu4	-,453						
sosyalilis4		0,804					
yardim4		0,835					
kenttekonum4							
gunaydin4	0,444				0,506		
komsular4							
davranis					0,916		
program2	0,643						
tarihiyer4							
soskakad4							
katılma5							
itiraz5				0,829			
sinem	0,403					0,514	
spor							0,767
resmikurum	0,828						
tarih	0,848						
guneykisimguney	0,555						
dogubati	0,872						

Ek Tablo 3.3.'ün devamı.

Rotated Component Matrix(a)							
	Component						
	8	9	10	11	12	13	14
kacyı15							
mahy13		0,578					
sikayet4							
toplanti4							
vakif4	0,680						
guzellestirme4							
kentlihak5	0,553	0,405					
sorumluluk4						0,402	
cozumyolu4							
satinalma4		0,430					
inanc4							
enyakin4					-0,746		
dosttümü							
sosyalyaban4							
imaryaban4						0,881	
yonetimyaban4							
etkinlikyabanci4							
ayrılmaydusunme5		0,843					
mulkolmasi4						0,517	
sosyalcevre4							
kultur4							
kentisevmek4				0,447			
evdusunme5			0,617				
kentlilik3				0,696			
kentlilik5				-0,540			
kackomsu4				0,602			
sosyalilis4							
yardim4							
kenttekonum4	0,848						
gunaydin4							
komsular4					0,742		
davranis							
program2							
tarihiyer4		-0,412	-0,445				
soskakad4							0,892
katılma5			0,838				
itiraz5							
sinem							
spor							
resmikurum							
tarih							
guneykisimguney							
dogubati							

Ek Tablo 3.4. Bileşenlerin dönüşüm matrisi

Component Transformation Matrix							
Component	1	2	3	4	5	6	7
1	0,750	-0,166	0,164	-0,178	0,282	0,280	0,270
2	-0,041	0,538	0,432	-0,145	-0,095	0,112	0,324
3	0,024	0,035	-0,392	0,650	0,261	0,062	0,259
4	-0,364	-0,153	-0,166	-0,271	0,257	0,278	0,183
5	-0,095	0,438	-0,458	-0,207	0,219	0,033	0,113
6	-0,145	0,087	0,257	-0,071	0,601	-0,591	0,052
7	0,031	0,164	0,098	0,369	0,263	0,253	0,151
8	-0,022	0,404	0,296	0,129	0,049	0,321	-0,342
9	0,059	-0,305	0,053	0,099	-0,044	0,103	-0,105
10	-0,088	0,034	0,048	0,174	-0,379	-0,141	0,155
11	0,001	-0,185	-0,034	-0,322	0,157	-0,070	0,082
12	-0,298	-0,154	0,104	-0,037	0,298	0,429	-0,433
13	0,398	0,333	-0,391	-0,148	0,021	-0,121	-0,495
14	-0,115	0,081	-0,250	-0,288	-0,192	0,276	0,303
Component Transformation Matrix							
Component	8	9	10	11	12	13	14
1	0,178	-0,045	-0,111	-0,162	0,091	0,171	0,105
2	0,253	0,287	0,370	0,144	-0,245	-0,021	-0,104
3	0,289	0,107	0,000	0,380	-0,103	0,181	0,000
4	-0,181	0,548	-0,259	-0,197	-0,267	0,188	0,144
5	0,201	-0,073	-0,019	-0,352	0,420	-0,108	-0,357
6	0,018	0,010	0,012	0,070	0,210	0,013	0,370
7	-0,683	-0,139	0,324	-0,249	0,008	-0,131	0,006
8	-0,128	0,076	-0,535	0,270	0,311	0,178	-0,016
9	0,038	0,598	0,294	0,099	0,560	-0,313	-0,025
10	-0,014	0,069	0,149	-0,325	0,328	0,708	0,171
11	-0,316	-0,070	0,201	0,481	0,106	0,399	-0,526
12	0,355	-0,262	0,403	-0,077	-0,014	0,209	0,094
13	-0,163	0,265	0,270	0,058	-0,190	0,161	0,247
14	-0,099	-0,260	0,087	0,388	0,253	-0,115	0,563

Ek Tablo 4. Faktör skorlar - mahalleler bazında sıralanması

faktör 1		faktör 2		faktör 3		faktör 4		faktör 5	
mah	skor	mah	skor	mah	skor	mah	skor	mah	skor
32	1,9	11	3,0	17	1,9	31	3,7	28	2,2
18	1,6	34	1,7	26	1,4	39	1,5	15	2,0
17	1,4	5	1,6	30	1,4	26	1,3	35	1,6
11	1,3	24	1,5	4	1,2	30	1,0	8	1,3
38	1,1	16	1,0	20	1,2	14	0,8	26	1,0
12	1,1	9	1,0	3	1,0	33	0,8	33	1,0
29	0,9	10	0,9	24	0,9	5	0,7	24	0,8
26	0,8	37	0,9	34	0,9	3	0,5	17	0,8
7	0,8	26	0,8	36	0,9	18	0,4	30	0,7
16	0,7	35	0,4	2	0,8	16	0,4	25	0,7
20	0,6	18	0,4	5	0,8	6	0,3	29	0,5
37	0,6	7	0,4	16	0,7	15	0,3	22	0,5
9	0,5	2	0,3	10	0,6	4	0,3	9	0,3
24	0,5	14	0,2	6	0,5	25	0,2	36	0,3
34	0,4	39	0,1	25	0,5	11	0,2	5	0,2
6	0,4	36	0,1	15	0,3	17	0,1	18	0,2
19	0,3	4	0,1	1	0,2	7	0,1	20	0,1
33	0,2	15	0,0	32	0,2	21	0,1	32	0,1
21	0,2	27	-0,1	7	0,2	1	0,1	31	0,1
4	0,2	31	-0,2	21	0,1	19	0,1	14	0,0
15	-0,1	28	-0,2	39	0,1	8	0,0	37	0,0
8	-0,1	8	-0,2	22	0,0	32	-0,1	3	-0,2
35	-0,2	29	-0,2	8	-0,2	22	-0,2	16	-0,3
27	-0,3	25	-0,3	11	-0,3	35	-0,2	21	-0,3
31	-0,4	1	-0,5	9	-0,3	34	-0,3	7	-0,4
3	-0,4	19	-0,5	19	-0,4	36	-0,3	11	-0,5
10	-0,4	13	-0,6	33	-0,6	24	-0,5	4	-0,5
36	-0,5	33	-0,6	37	-0,6	10	-0,5	38	-0,5
22	-0,6	6	-0,6	14	-0,8	27	-0,5	34	-0,5
39	-0,6	20	-0,7	29	-0,8	13	-0,6	27	-0,6
30	-0,7	30	-0,8	12	-0,8	29	-0,7	19	-0,6
13	-1,2	12	-0,9	28	-1,1	38	-0,8	10	-0,9
1	-1,4	38	-0,9	13	-1,4	9	-0,9	2	-1,0
5	-1,4	22	-1,0	38	-1,5	37	-0,9	1	-1,0
28	-1,7	21	-1,3	35	-1,7	12	-1,3	12	-1,0
14	-1,8	3	-1,4	31	-1,7	20	-1,4	13	-1,7
25	-1,8	32	-1,4	27	-1,7	28	-1,5	6	-2,0
2	-1,9	17	-2,1	18	-1,8	2	-2,4	39	-2,4

Ek Tablo 4'ün devamı.

faktör 6		faktör 7		faktör 8		faktör 9		faktör 10	
mah	skor	mah	skor	mah	skor	mah	skor	mah	skor
12	1,9	37	2,3	12	2,5	26	2,9	32	3,6
31	1,8	17	1,8	5	2,3	2	1,7	5	2,3
11	1,7	12	1,7	29	1,4	24	1,2	2	1,1
22	1,7	5	1,4	35	1,2	27	1,2	31	0,8
3	1,5	35	1,2	30	1,1	29	1,0	29	0,7
1	1,0	6	1,1	11	1,1	19	1,0	4	0,6
2	1,0	4	1,1	13	1,0	12	0,8	27	0,5
30	0,8	28	0,7	8	0,9	25	0,8	1	0,5
24	0,6	18	0,7	1	0,9	10	0,6	22	0,5
35	0,6	24	0,7	38	0,4	17	0,6	14	0,5
14	0,5	26	0,6	21	0,4	9	0,5	9	0,3
38	0,5	14	0,4	19	0,4	18	0,5	35	0,3
8	0,4	19	0,4	25	0,3	13	0,4	3	0,3
34	0,3	7	0,3	4	0,3	22	0,3	21	0,2
6	0,2	3	0,3	34	0,2	5	0,3	34	0,2
26	0,2	13	0,2	39	0,2	39	0,2	16	0,1
37	0,2	22	0,1	16	0,1	33	0,2	37	0,1
20	0,1	1	0	17	0,1	3	0,1	38	0,1
9	0,1	25	-0	7	0,0	15	0,0	11	0,0
21	0,0	21	-0,1	32	0,0	14	0,0	10	0,0
25	-0,1	29	-0,2	15	-0,1	32	0,0	19	-0,1
10	-0,2	33	-0,3	20	-0,2	36	-0,2	25	-0,2
17	-0,3	31	-0,3	33	-0,3	38	-0,2	7	-0,2
16	-0,3	10	-0,3	22	-0,4	31	-0,2	33	-0,2
36	-0,4	36	-0,5	28	-0,4	35	-0,2	6	-0,2
29	-0,6	2	-0,5	10	-0,4	11	-0,3	17	-0,4
33	-0,6	34	-0,5	14	-0,6	21	-0,5	24	-0,4
4	-0,7	8	-0,5	26	-0,6	7	-0,6	15	-0,4
19	-0,7	39	-0,6	9	-0,8	8	-0,8	13	-0,5
18	-0,8	16	-0,6	31	-0,8	16	-0,8	30	-0,5
27	-0,9	32	-0,7	36	-0,8	1	-0,8	20	-0,6
13	-1,0	9	-0,7	24	-0,9	6	-0,9	18	-0,7
7	-1,1	27	-1	18	-1,0	20	-1,0	36	-0,9
28	-1,1	11	-1,1	2	-1,1	34	-1,1	28	-1,0
32	-1,2	15	-1,5	6	-1,1	4	-1,2	26	-1,1
15	-1,3	20	-1,7	3	-1,2	30	-1,4	12	-1,5
5	-1,5	30	-1,8	27	-1,6	28	-1,4	8	-1,5
39	-2,3	38	-2,1	37	-2,2	37	-2,6	39	-2,3

Ek Tablo 5. Değişkenler

<i>mahalle</i>	mahallenin adı
<i>konuttipi</i>	oturulan konut tipi
<i>yas</i>	deneğin yaşı
<i>cinsiyet</i>	deneğin cinsiyeti
<i>medeni</i>	deneğin medeni durumu
<i>meslek</i>	deneğin mesleği
<i>egitim</i>	deneğin eğitim durumu
<i>gelir</i>	deneğin gelir durumu
<i>konutdurumu</i>	deneğin konut sahipliği
<i>sosyalguvenlik</i>	deneğin sosyal güvenlik durumu
<i>araba</i>	deneğin araba sahipliği
<i>arabatur</i>	sahip olunan araba türü
<i>internet</i>	internet kullanım düzeyi
<i>yerelgazete</i>	yerel gazete kullanım düzeyi
<i>ulusalgazete</i>	ulusal gazete kullanım düzeyi
<i>yerelmedya</i>	yerel medyayı takipe debilme düzeyi
<i>ulusalmedya</i>	ulusal medyayı takipe debilme düzeyi
<i>gelirortalama</i>	deneğin ortalama gelir durumu-kategorik
<i>refahduzeyi</i>	deneğin refah düzeyi
<i>nereli</i>	deneğin kendini nereli hissettiği
<i>dogumyeri</i>	deneğin doğum yeri-il
<i>ilce</i>	deneğin doğum yeri-ilçe
<i>koy</i>	deneğin doğum yeri-köy
<i>neredengelmis</i>	deneğin geldiği il (varsa)
<i>ilceg</i>	deneğin geldiği ilçe (varsa)
<i>koyg</i>	deneğin geldiği köy (varsa)
<i>yurtdisilcekoykent</i>	yurt dışı-kent-ilçe-köy kökenlerinden hangisi-orjini
<i>ekonomik</i>	kente ekonomik nedenlerle geliş düzeyi
<i>egitimd</i>	kente eğitim nedeniyle geliş düzeyi
<i>iyicevre</i>	kente iyi çevre edinmek için geliş düzeyi
<i>diğer4</i>	kente geliş nedeni-diğer
<i>derece4</i>	diğer nedenin derecelendirilmesi
<i>hayattarzi</i>	kente geldikten sonra hayat tarzının değişme düzeyi
<i>siyasi</i>	kente geldikten sonra siyasi görüşünün değişme düzeyi
<i>konusmasive</i>	kente geldikten sonra konuşma-şivesinin değişme düzeyi
<i>ekonomi</i>	kente geldikten sonra ekonomisinin değişme düzeyi
<i>diğer5</i>	kente geldikten sonra değişen diğer etmenler
<i>derece5</i>	diğer etmenin derecelendirilmesi
<i>kacyildir</i>	kaç yıldır kentte yaşadığı
<i>ailekackisi</i>	ailedeki birey sayısı
<i>trabzondogan</i>	Trabzon'da doğan birey sayısı
<i>mahallekacyil</i>	mahallede kalış süresi
<i>merkezeyakin</i>	mahallenin merkeze yakınlık düzeyinin önemi
<i>hemsehrityakin</i>	mahallenin hemşehrilere yakınlık düzeyinin önemi
<i>ekonomikd</i>	mahallenin ekonomiye düzeyinin önemi
<i>seckin</i>	mahallenin seçkinlik düzeyi
<i>ozgurlukyok</i>	mahalle seçiminde özgürlük
<i>diğer9</i>	mahalle seçimi diğer nedeni
<i>derece9</i>	mahalle seçimi diğer ölçütü

Ek Tablo 5'in devamı.

<i>dahaoncemahalle</i>	daha önce oturlan mahalle
<i>gelecekmahalle</i>	gelecekte oturulmak istenen mahalle
<i>nedenmah</i>	neden bu mahalle
<i>hemsehrigor</i>	hemşehrilerle görüşme düzeyi
<i>akrabagorus</i>	akrabalarla görüşme düzeyi
<i>isgorus</i>	iş arkadaşları ile görüşme düzeyi
<i>mahallegorus</i>	mahalledeki komşularla görüşme düzeyi
<i>diger12</i>	görüülen kişiler
<i>derece12</i>	görüüşme dereceleri
<i>kackomsu</i>	sokakta kaç komşunun tanındığı
<i>sosyaliliski</i>	sosyal ilişkide bulunma düzeyi
<i>yardima</i>	destek istenen kişilerin kentte olması
<i>kenttekikonum</i>	deneğin kentteki sosyal konumu
<i>tukurme</i>	kentsel davranıları uyarma-1
<i>denizcop</i>	kentsel davranıları uyarma-2
<i>duvar</i>	kentsel davranıları uyarma-3
<i>sigara</i>	kentsel davranıları uyarma-4
<i>kentmobilya</i>	kentsel davranıları uyarma-5
<i>yesil</i>	kentsel davranıları uyarma-6
<i>gurultu</i>	kentsel davranıları uyarma-7
<i>gunaydin</i>	iletişim kelimelerini sıklıkla kullanma
<i>toplutasima</i>	toplu taşımada saygılı davranma
<i>komsular</i>	komşuları rahatsız etmemeye özen gösterme
<i>haftasonu1</i>	hafta sonunda yapılan faaliyetler-öncelik 1
<i>haftasonu2</i>	hafta sonunda yapılan faaliyetler-öncelik 2
<i>haftasonu3</i>	hafta sonunda yapılan faaliyetler-öncelik 3
<i>diger21</i>	hafta sonunda yapılan faaliyetler-diğer
<i>program</i>	kentsel aktivitelere-programlara katılma
<i>kackez</i>	programlara katılma sıklığı
<i>progtur</i>	programların türü
<i>tarihayer</i>	tarihi yerlerin ziyaret edilme sıklığı
<i>nere1</i>	ziyaret edilen yerler-1
<i>nere2</i>	ziyaret edilen yerler-2
<i>nere3</i>	ziyaret edilen yerler-3
<i>sokakadi</i>	sokak adlarının değiştirilmesine duyarlı olma
<i>belediye</i>	mekan algısı-belediye
<i>postane</i>	mekan algısı-postane
<i>kostaki</i>	mekan algısı-kostaki konağı
<i>nemlioglu</i>	mekan algısı-nemlioğlu konağı
<i>tiyatro</i>	mekan algısı-tiyatro
<i>gologlu</i>	mekan algısı-goloğlu kültür merkezi
<i>ayasofya</i>	mekan algısı-ayasofya müzesi
<i>adliye</i>	mekan algısı-adliye
<i>universite</i>	mekan algısı-üniversite
<i>kemik</i>	mekan algısı-kemik hastanesi
<i>plantarihi</i>	Trabzon imar planı yapım tarihi
<i>planakatılma</i>	imar planlaması çalışmalarına katılma düzeyi

Ek Tablo 5'in devamı.

<i>itirazetme</i>	imar planına itiraz etme-etmeme
<i>itiraznedeni</i>	imar planına itiraz etme nedeni
<i>diğer28a</i>	imar planına itiraz etme diğer nedeni
<i>itirazetmeme</i>	imar planına itiraz etmeme nedeni
<i>diğer28b</i>	imar planına itiraz etmeme diğer nedeni
<i>sorun1</i>	Trabzon kenti öncelikli sorunu- 1
<i>sorun2</i>	Trabzon kenti öncelikli sorunu- 2
<i>sorun3</i>	Trabzon kenti öncelikli sorunu- 3
<i>sorun4</i>	Trabzon kenti öncelikli sorunu- 4
<i>sorun5</i>	Trabzon kenti öncelikli sorunu- 5
<i>sorundiger</i>	Trabzon kenti öncelikli sorunu- diğer
<i>hizmetler</i>	belediye hizmetlerinin yeterliliği
<i>belediyeshikayet</i>	belediyeye şikayette bulunma
<i>basvurukanali</i>	şikayette bulunma kanalı
<i>basvurmamanneden</i>	şikayette bulunmama nedeni
<i>meclistoplanti</i>	meclis toplantılarına katılma talebi
<i>vakif</i>	vakıf ve derneklere üyelik/çalışma durumu
<i>guzellestirme</i>	mahalleyi güzelleştirme derneğine katılım
<i>kentlihak</i>	kentli haklarının farkındalığı
<i>sorumluluk</i>	kente karşı sorumluluk düzeyi
<i>cozumyolu</i>	sorunlar karşısında üretilen çözümler
<i>satinalma</i>	kentsel gelişmeye yön verme
<i>planlamainanc</i>	planlamaya inanç düzeyi
<i>mimariyapi</i>	kentin önemli mimari eserleri
<i>enyakindusunce</i>	kentle ilgili düşünceler
<i>mutlu</i>	kente kendini mutlu hissetme düzeyi
<i>ozgur</i>	kente kendini özgür hissetme düzeyi
<i>rahat</i>	kente kendini rahat hissetme düzeyi
<i>guvenli</i>	kente kendini güvenli hissetme düzeyi
<i>dost</i>	kente kendini dost çevresinde hissetme düzeyi
<i>diğer43</i>	kente karşı hisler
<i>aithissetme</i>	kente kendini ait hissetme
<i>neden44</i>	kente kendini ait hissetme nedeni
<i>sosyalıyabancı</i>	sosyal açıdan kente yabancı hissetme
<i>ımaryabancı</i>	imar çalışmaları nedeniyle yabancı hissetme
<i>yonetimyabancı</i>	yönetime karşı kendini yabancı hissetme
<i>etkinlikyabancı</i>	kentsel etkinliklere yabancılaşma
<i>diğer45</i>	diğer nedenlerle yabancılaşma
<i>derece45</i>	yabancılaşma derecesi
<i>ayrılmayidusunme</i>	kentten ayrılmayı düşünme
<i>neden46</i>	ayrılmayı düşünme nedeni
<i>mulkolamsi</i>	kentten mülk nedeniyle ayrılamama
<i>sosyalcevre</i>	kentten sosyal çevre nedeniyle ayrılamama
<i>kultur</i>	kent kültürüne ait olduğu için kentten ayrılamama
<i>kentisevmek</i>	kentle duygusal bağları
<i>diğer47</i>	kentle duygusal bağ-diğer nedeni
<i>derece47</i>	kentle duygusal bağ derecesi

Ek Tablo 5'in devamı.

<i>evdusunme</i>	kenti evi gibi düşünme
<i>neden48</i>	kenti evi gibi düşünme nedeni
<i>hissetme</i>	kendini kente ait hissetme
<i>neden49</i>	kendini kente ait hissetme nedeni
<i>kentlilik</i>	kentliliğin tanımlanması
<i>tahmin1</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-1
<i>tahmin2</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-2
<i>tahmin3</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-3
<i>tahmin4</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-4
<i>tahmin5</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-5
<i>tahmin6</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-6
<i>tahmin7</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-7
<i>tahmin8</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-8
<i>tahmin9</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-9
<i>tahmin10</i>	kentin geleceğine yönelik tahminler-10
<i>kentlidavranışı</i>	kentli davranışı edinme
<i>kentselalgı</i>	kent mekanlarının tanımlanması
<i>hisselbağ</i>	kentle kurulan hissel bağlar

ÖZGEÇMİŞ

1977'de İstanbul'da doğdu. 1993'de Trabzon Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl girdiği Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünden 1997 yılında mezun oldu. 1997-2000 yılları arasında Yüksek Lisansını yaptı. "Kentsel Gelişmenin İzlenmesi: İmar Planı Değişiklikleri ve Gelişime Etkileri" konulu master tezini 01.09.2000 tarihinde tamamladı ve "Yüksek Mimar" unvanı aldı. 2000 yılında başladığı doktora çalışmalarını 2005 yılında tamamladı. Halen Mimarlık Fakültesinde görev yapmakta ve İngilizce bilmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.

